

Міністерство освіти і науки України
Полтавська обласна державна адміністрація
Головне управління ДСНС України у Полтавській області
Управління Дежпраці України у Полтавській області
Управління з питань цивільного захисту Полтавської облдержадміністрації
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Збірник наукових праць
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та
охорони праці

(Полтава, 28 квітня 2022 року)

Полтава 2022

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
(протокол № 13 від 30 травня 2022 р.)

Редакційна колегія :

Валентина ТИТАРЕНКО – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Оксана КУДРЯ – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Рецензенти : Тарас ЛАПЕНКО – кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Полтавського державного аграрного університету.

Андрій ЦИНА – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Б40 Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : зб. наук. пр. всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 28 квіт. 2022 р.) / під ред.: В. П. Титаренко, О. В. Кудря. Полтава : ПНПУ, 2022. 242 с.

Збірник містить наукові праці викладачів, студентів вищих навчальних закладів України, представників державного нагляду та управління безпекою праці. Розглянуто актуальні питання соціальних надзвичайних ситуацій в умовах сучасного глобалізованого суспільства.

Розраховано на науковців, докторантів, аспірантів, викладачів і студентів навчальних закладів системи освіти та культури різних рівнів акредитації.

УДК 613/614:331.4(062)

Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори статей.

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022

© Автори статей, 2022

ПЕРЕДМОВА

У квітні 2022 року кафедра виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності провела щорічну традиційну Всеукраїнську науково-практичну відеоконференцію «Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика», присвячену Всесвітнім дням цивільної оборони та охорони праці. У ній взяли участь понад 250 викладачів, студентів, магістрантів та аспірантів, які представили більше 15 закладів вищої освіти України.

Питання безпеки життєдіяльності, здоров'язбереження, безпекознавства, працезохоронної діяльності та цивільного захисту є сьогодні тими інтегральними напрямками, які пронизують усі сфери життєдіяльності людини, у тому числі і галузь освіти. Проведення конференції відбулося у дистанційному режимі з використанням інформаційних технологій ZOOM, мало на меті привернути увагу громадськості до глобальних проблем здоров'язбереження у різних сферах нашого життя, допомагати створенню та просуванню культури суспільної безпеки, цивільного захисту і охорони праці, формуванню у молоді знань щодо сучасних реально існуючих небезпек для життя людини під час воєнних дій на території України.

У роботі конференції прийняли участь фахівці галузей безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту, викладачі, аспіранти, магістранти та студенти нашого університету та інших навчальних закладів України. У пленарному засіданні з доповідями виступили Сулаєв Ю. – начальник відділу комунікації Головного управління Національної поліції у Полтавській області; Рибалко С. – начальник сектору зв'язків із засобами масової інформації та роботи з громадськістю Головного управління Державної служби з надзвичайних ситуацій у Полтавській області; Щербак О. – начальник відділу з профілактики страхових випадків управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України у Полтавській області, головний страховий експерт з охорони праці; Стешенко В. – професор кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук; Пятова А. – провідний фахівець Департаменту міжнародного співробітництва, кандидат соціологічних наук, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Дмитренко В. – доцент кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат історичних наук; Кулик Є. – завідувач кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук, професор; Титаренко В. – доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Кузьменко П. – доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат педагогічних наук; Пицида О. – начальник штабу цивільного захисту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Кац В. – головний державний інспектор відділу нагляду в агропромисловому комплексі та соціально-культурній сфері Управління Держпраці у Полтавській області; Лисенко Л. – аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти (директор Кибинської загальноосвітньої школи I-III ступенів, вчитель-методист); Дубик Н. – вчитель трудового навчання та технологій Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради; Гурин Н. – магістрантка групи ТД-51 факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Збірник матеріалів дає змогу комплексно осмислити різні проблеми безпеки життя і діяльності людини, охорони праці, шляхи їх вирішення і майбутні перспективи. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства досить актуальними є природничо-наукові, екологічні, психолого-педагогічні та гуманітарні аспекти безпеки життя і діяльності людини, а для студентської молоді – використання інформаційно-комунікаційних технологій у питаннях безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ТЕХНОГЕННИХ НЕБЕЗПЕК

Авдєєва Олена Миколаївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Охарактеризовано дистанційне навчання в умовах техногенних небезпек, що надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів. На основі опрацьованих наукових джерел і практичної діяльності зроблено висновок, що розвиток дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконалення методів дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, техногенна небезпека, програмне забезпечення, організація освітнього процесу.

В останні десятиріччя швидко розвиваються науково-методичні основи дистанційного навчання. Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох зарубіжних науковців, таких як: Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, А. Кларк, М. Томпсон ін. та відповідно вітчизняними, такими як: О. Андрєєв, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський [1-4]. Та незважаючи на велику кількість наукових досліджень важливими і актуальними є питання застосування всіх можливостей принципово нових форм і методів дистанційного навчання в умовах надзвичайних ситуацій – пандемії коронавірусу, техногенних катастроф, військових конфліктів та інших небезпек.

Проблеми організації навчання в умовах техногенних небезпек можна розділити на дві основні групи: проблеми, пов'язані з організацією навчального процесу та проблеми, пов'язані з матеріальним та методичним забезпеченням навчального процесу. До *першої групи* проблем належать забезпечення присутності студентів на заняттях, збереження можливості оперативного обміну інформацією між викладачами та здобувачами вищої освіти, між викладачами, здобувачами вищої освіти та деканатами, організація гнучкого розкладу занять, контроль за виконанням лабораторних та практичних занять, контроль проходження тестів та проблема дистанційного прийому заліків та іспитів.

Дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій та методик викладання, які передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у навчальному закладі. Відмінністю дистанційного навчання від заочного навчання є використання синхронного режиму – при якому здобувачі освіти працюють разом із педагогічним персоналом закладу наживо, використовуючи засоби та технічні рішення зв'язку в реальному часі, дотримуючись встановленого закладом освіти розкладу занять.

Законодавчо, дистанційна освіта регламентується окремими положеннями Міністерства освіти і науки про дистанційне навчання для вищих та середніх закладів освіти, проте, широко використовується й приватними структурами. Основними рисами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі навчання із виокремлення часу для самостійного освоєння матеріалу, консультаційний супровід у процесі навчання.

Дистанційна освіта має як багато переваг, так і багато недоліків: дозволяє більш зручне використання інтерактивних технологій, вирішує питання фактору відстані та транспорту, виключає фактори затримки у переміщенні до навчальних занять, дозволяє більш легко залучати у навчальний процес фізично віддалених експертів, фахівців або замінив викладачів, дозволяє краще використовувати принцип наочності. Недоліками дистанційної освіти є потреба у надійному технічному оснащенні, переформатування окремих підходів та тем, покращення методичного забезпечення, перенавчання викладацького складу та

оволодіння новими знаннями та навичками педагогічної майстерності тих, хто працюватиме у дистанційному режимі за умов недостатньої чи відсутньої візуальної, емоційної та психологічної комунікації з учасниками навчального процесу.

В Україні дистанційна форма освіти впроваджується протягом двадцяти років. Відправною точкою можна вважати 2002 рік, коли Міністерством освіти і науки України був запроваджений експеримент з дистанційного навчання. Однією з можливостей, яку відкрила перед системою освіти і суспільством загалом впровадження дистанційної освіти була перша затверджена Кабінетом Міністрів України Програма розвитку системи дистанційного навчання 2004-2006 р. (постанова КМУ від 23.09.2003 р. № 1494). На виконання програми було розроблене перше Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 21.01.2004 № 40. З розвитком технологій у 2013 році затверджується нове Положення про дистанційне навчання.

Перший заклад загальної середньої освіти в Україні, який отримав ліцензію на провадження освітньої діяльності без очного формату став Центр освіти «Дистанційна школа «Оптіма».

Першим закладом позашкільної освіти, який почав офіційно надавати дистанційні послуги з навчання мистецьким дисциплінам (вокал, гра на музичних інструментах, акторська і ораторська майстерність) стала приватна школа мистецтв «Соломрія» (м. Київ), що видає випускникам Свідоцтво про позашкільну освіту державного зразка. Також студенти віддаленої форми навчання мають можливість брати участь в онлайн-концертах, які транслюються в прямому інтерактивному ефірі на YouTube.

На сьогодні порядок організації та запровадження дистанційного навчання визначено Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115.

З іншого боку, перехід на дистанційне навчання вимагає переопрацювання всіх методичних вказівок. Той матеріал, який міг би бути безпосередньо та усно пояснений викладачем за очної присутності здобувачів вищої освіти в аудиторії, вимагає при дистанційному навчанні перенесення його у навчально-методичні посібники у повному обсязі.

Друга група проблем пов'язана з тим, що далеко не у всіх викладачів та здобувачів вищої освіти є необхідна матеріально-технічна база для забезпечення процесу дистанційного навчання. Так, якщо при очній присутності установа вищої освіти забезпечує всіх студентів необхідною кількістю комп'ютерів із встановленим на них стандартизованим набором програмного забезпечення, то в умовах дистанційного навчання претенденти на вищу освіту змушені використовувати наявну у них комп'ютерну техніку, без наявності якої сам процес дистанційного навчання в сучасних умовах практично неможливий. Ця техніка найчастіше є різною. Крім цього, на комп'ютерних пристроях, що є у претендентів вищої освіти, встановлено різноманітне програмне забезпечення. Деякі претенденти на вищу освіту мають комп'ютери, наприклад, вироблені корпорацією Apple, що використовують відмінні від MS Windows операційні системи та інше програмне забезпечення. Крім того, деякі пошукачі вищої освіти взагалі не мають комп'ютерів вдома, у кращому випадку у них є смартфони, екрани яких не дозволяють ефективно працювати з навчальними матеріалами та програмами.

Часто здобувачі вищої освіти при дистанційному навчанні посилаються на тимчасові проблеми – на труднощі з підключенням до Інтернету та на поломки наявного у них комп'ютерного обладнання. У викладача та деканату немає жодних можливостей перевірити, чи є ці твердження істинними чи хибними.

При дистанційному навчанні необхідно використовувати спеціальне програмне забезпечення для забезпечення відеоконференц зв'язку. Існує безліч програм, призначених для цього (Zoom, Google Meet тощо). Не проблемою є вибір однієї конкретної програми, яку мають використовувати як викладачі та деканати, так і здобувачі вищої освіти. Так, можна сказати, наприклад, для проведення відеоконференц зв'язку була обрана програма Zoom, основною перевагою якої є те, що вона виявилася встановленою на більшість смартфонів у

претендентів вищої освіти, і вони були більш менш знайомі з нею. При цьому програма Zoom має альтернативи, які не можуть бути застосовані з найпростішої причини – здобувачі вищої освіти з ними не знайомі і не вміють їх використовувати.

Для вирішення зазначених проблем є необхідним вживання наступних заходів. *По-перше*, у зв'язку з тим, що пандемії, для прикладу, в сучасному світі повторюються регулярно, необхідно включити до навчального процесу заняття з підготовки здобувачів вищої освіти до термінового переходу до дистанційного навчання у разі виникнення такої необхідності. Ця необхідність може бути пов'язана не тільки з епідеміями, але й з іншими лихами (погодні умови, аварії, обмежені (гібридні) воєнні дії та ін.). Для цього необхідно розробити методичні вказівки щодо термінового переходу на дистанційне навчання, вибрати єдине для всіх програмне забезпечення та провести практичні заняття з його використання, для вироблення навичок комунікації між здобувачами вищої освіти, деканатами та викладачами.

З боку деканатів мають бути запроваджені електронні журнали єдиного для всіх зразка, заповнення яких має здійснюватися з допомогою спеціальних форм. Застосування форм необхідно для того, щоб уникнути помилок під час заповнення електронних журналів та полегшити (спростити) процес їх заповнення та перевірки. Такі електронні журнали мають бути створені із залученням розробників (програмістів), а не створюватися на швидкуруч. Під час проведення занять із переходу на дистанційне навчання здобувачів вищої освіти необхідно навчити використанню програмного забезпечення, доступ до якого можна отримати безкоштовно (наприклад, до Офіс 365, який має безкоштовний період використання протягом місяця, LibreOffice та Apache OpenOffice).

Крім того, здобувачі вищої освіти мають отримувати знання про те, як самостійно встановити та налаштувати це програмне забезпечення. Доцільно, як видається, включити до навчального плану окремих предмет, під час вивчення якого здобувачі вищої освіти могли б отримати навички використання електронних ресурсів у сучасних умовах, у тому числі при зверненні до державних електронних реєстрів та інших інструментів електронної держави, включивши до нього та заняття щодо використання електронних комунікацій в умовах надзвичайних ситуацій.

По-друге, необхідно вжити комплексу заходів, можливо – на державному рівні, щодо забезпечення малозабезпечених студентів комп'ютерами (ноутбуками або планшетами), що видаються за заявою на період дії техногенних катастроф. Подібна практика використовується у західних країнах [3]. Деякі університети мають спеціальний фонд ноутбуків, які надаються у тимчасове користування студентам та викладачам (наприклад, під час відряджень).

По-третє, під час організації та проведення дистанційного навчання необхідно використовувати гнучкий графік навчального процесу, відповідний розклад занять, коригування якого має проводитись через деканати в оперативному режимі (з наступним повідомленням навчально-методичного відділу). При цьому більшу присутність здобувачів вищої освіти на заняттях дистанційного навчання можна забезпечити шляхом початку пар у пізніший час (наприклад, з 10 години ранку), так як при дистанційному навчанні немає проблеми повернення із занять у темний час доби, як і немає транспортних проблем взагалі.

Питання з фіксацією присутності студентів на заняттях можна вирішити програмно-апаратними засобами. Так, деякі американські університети використовують програму для смартфонів SpotterEDU, що дозволяє передавати інформацію про місцезнаходження студентів у той час, коли вони повинні за розкладом перебувати на парах. Програма здатна автоматично фіксувати прогул і заносити його до бази даних університету. Як зазначають батьки студентів, впровадження системи SpotterEDU дозволило вирішити проблеми з успішністю у їхніх дітей. У 2019 році в системі SpotterEDU було зареєстровано понад 1,5 млн. учнів [4].

Таким чином, дистанційне навчання в умовах техногенних небезпек, що надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує

ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів. На основі опрацьованих наукових джерел і практичної діяльності зроблено висновок, що розвиток дистанційного навчання буде продовжуватися і вдосконалюватися із розвитком інтернет-технологій і вдосконалення методів навчання.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб.* / упоряд.: Воротникова І.П., Чайковська Н.В. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
3. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків : Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
4. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Білик Алла Василівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** В публікації мова йдеться про кризову ситуацію в Україні та способи вирішення питань, які пов'язані із створенням безпечних умов для цивільних у період воєнного стану. Тема важлива та актуальна для усіх українців, бо вони мусять вжити необхідних заходів для власної безпеки у цей тяжкий час.*

***Ключові слова:** воєнний стан, безпека життєдіяльності, цивільне населення, війна.*

Сьогодні Україна переживає найтемніші часи з моменту Другої світової війни. 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан. Через це питання безпеки життєдіяльності цивільного населення набуває вагомого значення.

Перебуваючи в умовах воєнного стану, особливо на територіях ведення бойових дій, мирні мешканці знаходяться в ситуаціях, які пов'язані зі збройними протистояннями та характеризуються високою кількістю жертв, що пов'язано із нерозбірливістю ведення військових операцій. І хоча люди не можуть контролювати воєнні дії, вони мають змогу пристосувати свою поведінку, щоб самим не постраждати або вжити необхідних заходів за потреби. Для виживання в кризових умовах сьогодення кожній людині необхідно орієнтуватися в небезпечних ситуаціях. Безумовно, державні органи і органи місцевого самоврядування, служби та інституції несуть відповідальність за підтримку і надання необхідної допомоги, проте кожен з нас не менш відповідальний за себе, своїх рідних та громаду. Тому метою доповіді є наведення деяких рекомендацій, які спрямовані на створення умов для забезпечення життєдіяльності мирного населення у період війни [2, 3].

Першочерговим завданням ворога є залякування й деморалізація як військових так і звичайних людей. В зв'язку із цим найголовнішим для нас залишається зберігати спокій та концентрацію, адже від цього залежить наскільки вправно і швидко ми зможемо впоратися з кризовою ситуацією і мінімізувати її наслідки. Тому пам'ятайте, що в непередбачуваний

ситуації необхідно бути зібраними, сфокусованими та не реагувати на можливі провокації [2, 3].

Для того, щоб попередити цивільних про можливу небезпеку чергові центру управління запускають сирену. Сигнал «Повітряна тривога» вмикають, якщо якийсь засіб повітряного нападу (літак, ракета) уже випущений у бік тої чи іншої області України. Ніхто не знає, чи спрацює ППО, чи зіб'ють ракету, але навіть якщо її вдасться збити, то немає гарантії, що уламки не впадуть на чийсь будинок. Тому сигнал сирени звучить щоразу, коли з'являється небезпека, і тут дуже важливо відразу прямувати до укриття цивільного захисту. Альтернативою сигналам сирен є церковні дзвони. Вони повідомляють про небезпеку у тих місечках чи селах де немає централізованого тривожного сигналу. Окрім цього повідомлення про наближення небезпеки можна отримувати через Telegram канал – це чи не найшвидший канал комунікації щодо повітряних сирен. Користуючись ним, варто пам'ятати, що довіряти можна лише офіційним та перевіреним каналам [1, 2, 4].

Відомо, що у воєнний час противником наносяться значні удари по ключовим об'єктам супротивника – важливій інфраструктурі, при цьому зберігається велика загроза для мирних мешканців, які знаходяться поблизу, в результаті дуже важливо не перебувати в місцях де є великий ризик стати випадковою жертвою. Окрім цього не виключається потрапляння цивільних під обстріл із ручної зброї, снарядів, бомб і ракет із суш, повітря та моря. В такому разі при можливості рекомендується покинути своє помешкання. При проведенні тимчасової евакуації необхідно взяти із собою рюкзак чи то дорожню сумку, куди скласти: документи, гроші, медичну аптечку, предмети першої необхідності, продукти та воду мінімум на 3 дні. Дітям дошкільного віку краще пришити до одягу або вкласти в кишеню записку, де вказати ПІБ дитини, контактну інформацію батьків та домашню адресу. Не бажано самостійно виїжджати із зон, які підконтрольні ворогу, адже є великий ризик потрапити під обстріл, краще дотримуватись маршруту евакуації, який був підтверджений обома сторонами конфлікту [4, 6].

Якщо ж можливості виїхати немає важливо подбати про безпеку у своїй оселі. Вікна можуть стати як першою лінією захисту під час обстрілу будинку, так і додатковим джерелом небезпеки. Щоб захистити себе від уламків, необхідно щільно заклеїти їх клейкою стрічкою. Дуже слухним на сьогоднішній день є правило «двох стін», тобто від небезпеки вас має відділяти щонайменше дві сіни. Бо перша ймовірно, зруйнується від удару, а друга вбереже від уламків стіни, скла, тощо. Зазвичай це тамбур, коридор та передпокій. Тут хотілося б звернути особливу увагу на те, що не рекомендується переховуватись в укриттях, які мають лише один вихід, адже при руйнуваннях, є висока ймовірність бути заблокованими [1, 5].

Війна – це завжди великий та що більше безперервний стрес, який може ставити під загрозу безпеку життєдіяльності людей. Ось декілька порад від Олександра Гершанова, які допоможуть триматися на плаву та протидіяти панічним настроям:

1. Вирішіть, чим саме будете займатися у позаштатній ситуації. Розуміння порядку дій – найкращий захист від паніки.

2. Не припиняйте займатися повсякденними справами: чистити зуби, працювати, прибирати дім. Для зручності можна на папері записувати перелік справ, які ви маєте зробити протягом дня.

3. Не потрібно постійно сидіти за стрічками новин, це лише наганяє стрес. Переглядати інформаційні ресурси варто не частіше одного разу на годину: швидше ситуація зазвичай не зміниться.

4. Не відмовляйте собі в задоволеннях. Навіть під час війни. Насолода від життя не повинна викликати відчуття провини – навпаки, це повинно додавати сил, для подальшої боротьби.

5. Якщо є бажання допомогти країні, а воювати не вмієте – допоможіть армії, хоча б надіславши повідомлення знайомому військовослужбовцю [3].

Отже, в цей складний для нас час, час коли противник завдає цілеспрямованих

нищівних ударів по Україні, руйнуючи все на своєму шляху, не шкодуючи при цьому цивільне населення, важливо дотримуватись вищенаведених рекомендацій, які мінімізують ризики стати випадковою жертвою війни.

Список використаних джерел

1. Безпека життєдіяльності та цивільний захист [Електронний ресурс]: підручник для студ. спеціальностей з природничих, соціально-гуманітарних наук та інженерно-комунікаційних технологій / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Електронні текстові дані (1 файл: 10,2 Мбайт). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 267 с.
2. Дії населення в умовах воєнного стану. URL: <http://stepanivka-school1.edukit.sumy.ua/Files/downloads/Diyi-naselennya-voyennyj-stan.pdf>
3. Росія вторглась в Україну. URL: <https://babel.ua/profit/73258-spodivayemos-rosiya-ne-sprobuje-zahopiti-ukrajinu-a-yakshcho-velike-vtorgnennya-taki-bude-osporadi-specialistiv-z-riznih-krajin-yak-pidgotuvati-do-viyini-sebe-ta-svoye-zhitlo>
4. У разі надзвичайних ситуацій або війни. URL: https://ukrainska-gromada.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/ns_vijna_01.pdf
5. Чеботарьова О. В., Мікуліна І. О. Конспект лекцій з дисципліни «Безпека життєдіяльності» (для студентів всіх форм навчання за напрямками підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», 6.030509 «Облік і аудит»). Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х.: ХНУМГ, 2014. 124 с.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ЕХОПУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Близнюк Микола Миколайович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Розглядаються питання інформаційної безпеки в сучасних умовах цифрових трансформацій. Зазначено, що основна мета інформаційної безпеки в контексті цифрової трансформації – це забезпечити захищеність як інформації, так і інформаційно-технологічної інфраструктури від випадкових чи навмисних впливів, які можуть завдати неприйнятної шкоди власникам інформаційних систем. Як висновок, проблема інформаційної безпеки в умовах цифровізації набуває особливої актуальності, а загрози, які породжує цифрова трансформація можуть бути успішно подолані лише взаємопов'язаною дією технічних, організаційних та економічних методів і засобів.*

***Ключові слова:** інформація, інформаційна безпека, епоха, цифрова трансформація.*

У рамках цифрової трансформації суспільства жодна із сфер діяльності не обходиться без комп'ютерних технологій збору, обробки та зберігання інформації. Таким чином, інформація має унікальну цінність і є критично важливим ресурсом, який потребує надійних методів захисту. Превентивні заходи щодо усунення загроз та ризиків в умовах цифрової економіки, забезпечення безпеки сучасного інформаційно-технологічного (ІТ) середовища стали сьогодні основою конкурентоспроможності для людини, бізнесу та держави [1-6].

Не секрет, що інформаційна безпека – це одна з найважливіших складових сучасного життя. Кібератаки на інфраструктуру, транспорт, банки тощо відображаються в кінцевому підсумку на кожному з нас. У зв'язку з цим виникає низка запитань? Які дані ми маємо викладати в мережу? Якими даними ми можемо оперувати? Як захистити ці дані? Хто має право на доступ до них? Рішення цих і пов'язаних з ними інших питань веде до підвищення надійності інфраструктури державних організацій, бізнесу, захищеності приватних осіб та держави в цілому.

Під інформаційною безпекою розуміється такий стан інформаційних ресурсів і

пов'язаних з ними інформаційних засобів і систем суб'єкта господарювання, який гарантує якісне і безперервне забезпечення його діяльності необхідною інформацією за умови високого рівня її захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз [5]. Відповідно, ряд науковців, зокрема В.М. Кузьомко виокремлює два проблемних поля забезпечення інформаційної безпеки: а) діагностика і протидія загрозам інформації та б) створення передумов ефективного її використання в контексті тих викликів і актуальних завдань, які стоять в даний час.

Основна мета інформаційної безпеки в контексті цифрової трансформації – це забезпечити захищеність як інформації, так і ІТ-інфраструктури від випадкових чи навмисних впливів (атак тощо), які можуть завдати неприйнятної шкоди власникам інформаційних активів.

Заходи безпечного характеру пов'язані, в першу чергу, з використанням сучасних технічних засобів і технологій, які, з одного боку, дозволяють ефективно накопичувати, зберігати, обробляти і передавати інформацію, а, з іншого, – забезпечувати її високий рівень захищеності (розподілені бази даних, блокчейн-технології, мережеві екрани, хмарні сервіси, захищені сервери, антивірусні програми тощо). Ключовими суб'єктами в цій сфері є фахівці з інформаційних систем і технологій, системні адміністратори, які вживають заходів щодо безперервності функціонування інформаційних мереж організації і забезпечують їх захист. Даний аспект є технічним і вузькоспеціалізованим. Сьогодні активно впроваджуються системи ранньої діагностики вторгнення і діагностики в режимі реального часу (SIEM), штучний інтелект, удосконалюється архітектура ІТ-рішень в межах організації, створюються єдині центри забезпечення безпеки (SOC), системи розгортання розподіленої інфраструктури хибних цілей (DDP) тощо.

Цифрова трансформація – це насамперед інноваційний процес, що вимагає внесення докорінних змін у промислові технології, соціум та культуру, фінансові транзакції та принципи створення нових продуктів та послуг. Фактично, це не просто набір ІТ-продуктів і рішень, що підлягають розгортанню, в компаніях і на виробництві, а глобальний перегляд підходів і стратегій у бізнесі, що виконується за допомогою інформаційних технологій.

Цифрова трансформація – це не просто автоматизація та цифровізація окремих виробничих процесів «на місцях», це інтеграція звичайних офісних та промислових технологій, які ми використовуємо щодня, з абсолютно новими ІТ-напрямами, специфічними для цифрової трансформації (хмарні обчислення, штучний інтелект та машинне навчання і т.д.).

Проте процеси, які викликає цифрова трансформація, мають і негативну сторону. Революційні зміни, які привносить цифрова трансформація, породили певні проблеми для служб інформаційної безпеки, а саме виникли нові вектори загроз інформаційної безпеки і розширився спектр вразливостей для потенційних кібератак [1].

Кіберзагрози та збитки від кіберзлочинців вийшли на друге місце у світі після техногенних катастроф. Проблеми безпеки ускладнюються тим, що на сьогодні немає уніфікованих методів захисту інформації. Використання механізмів захисту, що успішно застосовуються в одній організації може категорично не підійти для іншої.

У березні 2018 року однією з гучних тем у світових ЗМІ став витік даних із найбільшої американської компанії Facebook. Користувачам соціальної мережі стало відомо, що без згоди та сповіщення передавано їх особисті дані британській фірмі Cambridge Analytica з комерційними цілями для обробки та аналізу. Цей інцидент привернув увагу громадськості до проблеми забезпечення конфіденційності користувацьких та корпоративних даних у сучасному цифровому світі.

Статистика подій однієї з найрозвиненіших цифрових країн світу запевняє, що витіку великої кількості даних є подією незвичайною. «Витік слід розглядати як високо ймовірну подію, ризик настання якої можна знизити за допомогою технічних та організаційних заходів, але виключити неможливо», – пояснюють фахівці інформаційної безпеки [3].

Експерти у сфері інформаційної безпеки вказують на необхідність зміни загального

методологічного підходу до забезпечення безпеки та підвищення надійності нових технологій. В якості альтернативи вони пропонують застосувати індивідуальний підхід до об'єктів захисту, який має на увазі вибір засобів забезпечення безпеки інформації з урахуванням конкретного сегменту та внесення своєчасного коригування.

Саме «індивідуалізація» та попереднє опрацювання захисту дає значно більш високу гарантію належного рівня цілісності, доступності та конфіденційності інформації в цифрових системах.

Людину, яка намагається порушити роботу інформаційної системи або отримати несанкціонований доступ до інформації, зазвичай називають комп'ютерним піратом (хакером). У своїх протиправних діях, спрямованих на оволодіння чужими секретами, зломщики прагнуть знайти такі джерела конфіденційної інформації, які давали б їм найбільш достовірну інформацію в максимальних обсягах з мінімальними витратами на її отримання. За допомогою різного виду хитрощів і безлічі прийомів і засобів підбираються шляхи та підходи до таких джерел. В даному випадку під джерелом інформації розуміється матеріальний об'єкт, який має певні відомості, що представляють конкретний інтерес для зловмисників або конкурентів.

Під загрозою безпеці інформації розуміються події або дії, які можуть призвести до спотворення, несанкціонованого використання або навіть руйнування інформаційних ресурсів керованої системи, а також програмних та апаратних засобів [2]. Інформаційна безпека включає:

- стан захищеності інформаційного простору, що забезпечує його формування та розвиток на користь громадян, організацій та держави;
- стан інфраструктури, при якому інформація використовується строго за призначенням і не впливає на систему при її використанні;
- стан інформації, при якому виключається або суттєво утруднюється порушення таких її властивостей, як конфіденційність, цілісність та доступність;
- економічну складову (структури управління в економічній сфері, включаючи системи збирання, накопичення та обробки інформації на користь управління виробничими структурами, системи загальноекономічного аналізу та прогнозування господарського розвитку, системи управління та координації в промисловості та на транспорті, системи управління енергосистем, централізованого постачання, системи прийняття рішення та координації дій у надзвичайних ситуаціях, інформаційні та телекомунікаційні системи);
- фінансову складову (інформаційні мережі та бази даних банків та банківських об'єднань, системи фінансового обміну та фінансових розрахунків).

Забезпечення інформаційної безпеки має починатися з виявлення суб'єктів відносин, що з використанням інформаційних систем. Спектр їх інтересів можна розділити на такі основні категорії: доступність (можливість за прийнятний час отримати необхідну інформаційну послугу), цілісність (актуальність та несуперечність інформації, її захищеність від руйнування та несанкціонованої зміни), конфіденційність (захист від несанкціонованого ознайомлення) [4].

Виходячи з вищевикладеного, у найбільш загальному вигляді інформаційна безпека може бути визначена як неможливість заподіяння шкоди властивостям об'єкта безпеки, що обумовлюються інформацією та інформаційною інфраструктурою. Поняття інформаційної безпеки у вузькому значенні цього слова передбачає:

- надійність роботи комп'ютера;
- збереження цінних даних;
- захист інформації від внесення змін до неї неуповноваженими особами;
- збереження таємниці листування в електронному зв'язку.

Безпека проявляється як неможливість завдання шкоди функціонуванню та властивостям об'єкта, або його структурним складовим.

Зупинимось на основних проблемах інформаційної безпеки, а також позначимо шляхи вирішення цих проблем під час цифрової трансформації.

Ще одним важливим напрямом у сфері інформаційної безпеки є захист інформації. Мета роботи фахівців із захисту інформації – це забезпечення її конфіденційності, доступності та цілісності. Загалом, ці три ключові принципи інформаційної безпеки називають тріадою системи інформаційної безпеки [7], нижче розкриємо сенс цих понять.

Рис. Світові цифрові тренди (тріада системи інформаційної безпеки)

Confidentiality (з англ. «конфіденційність») – це властивість інформації бути закритою для неавторизованих осіб;

Integrity (з англ. «цілісність») – властивість збереження правильності та повноти даних;

Availability (з англ. «доступність») – властивість інформації бути доступною і готовою до використання за запитом авторизованого суб'єкта.

Особливу увагу необхідно приділити інцидентам інформаційної безпеки на об'єктах критичної інформаційної інфраструктури, це можуть бути як цільові атаки, так і техногенні катастрофи, фізичне викрадення активів та ін. У міру ускладнення атак нарощуються і засоби оборони (тобто інфраструктура інформаційної безпеки).

На цьому фоні все більшої популярності набирають системи SIEM (Security information and event management), основне завдання яких – це моніторинг корпоративних систем та аналіз подій безпеки в режимі реального часу, у тому числі з широким використанням комп'ютерних систем та глибокого машинного навчання (Deep learning).

Великі технологічні компанії, які лідирують у галузі цифрової трансформації, набагато частіше за інших інтегрують свої продукти та засоби інформаційної безпеки у єдину архітектуру корпоративної безпеки. Треба відзначити, що в таких компаніях віддають перевагу стратегічному підходу та формуванню політики безпеки, що дозволяє:

- швидко виявляти загрози та оперативно реагувати на них;
- забезпечувати якісний захист інформаційних активів;
- мати прозоре виявлення загроз технологічне середовище.

Лідери цифрової трансформації, як правило, охочіше автоматизують процеси інформаційної безпеки в компанії, це набагато ефективніше за ручний моніторинг загроз і подій інформаційної безпеки, який застосовувався повсюдно до періоду цифрової трансформації. Позитивним прикладом такої автоматизації та комплексного підходу є запровадження SOC (Security Operations Center – центру забезпечення безпеки). Однак потрібно враховувати, що налаштування автоматизації всіх робочих процесів потребує більшого часу для тестування та необхідності залучення грамотних спеціалістів.

У результаті, можна виділити найкращі практики інформаційної безпеки, які можна

порекомендувати організаціям та установам під час процесу цифрової трансформації:

– побудувати єдину архітектуру безпеки, яка забезпечить централізоване управління IT-інфраструктурою та прозорість усіх подій інформаційної безпеки;

– розробити стратегію захисту корпоративної мережі та політику безпеки компанії;

– запровадити вбудовані засоби контролю відповідності стандартам та вимогам регуляторів;

– використовувати методи як превентивного, так і проактивного захисту.

Можна погодитися з фахівцями у сфері інформаційних технологій [5], що цифрову трансформацію не варто розглядати спрощено, лише як автоматизацію і комп'ютеризацію окремих процесів чи підрозділів підприємств, а слід розуміти як повне переосмислення методів ведення бізнесу, формування додаткових компетентностей, впровадження нових і реконструкцію існуючих бізнес-процесів, їх інтеграцію, як в межах підприємства, так і з зовнішніми контрагентами на засадах сучасних IT-технологій (хмарні обчислення, штучний інтелект, машинне навчання тощо).

Система захисту інформації, як і будь-яка система, повинна мати певні види власного забезпечення, спираючись на які вона виконуватиме свою цільову функцію [6]. З огляду на це система захисту інформації має:

– *правове забезпечення.*

Сюди входять нормативні документи, положення, інструкції, настанови, вимоги яких є обов'язковими в рамках сфери дії; організаційне забезпечення. Мається на увазі, що реалізація захисту інформації здійснюється певними структурними одиницями, такими як служба безпеки, служба режиму, служба захисту інформації технічними засобами та ін.

– *апаратне забезпечення.*

Передбачається широке використання технічних засобів, як захисту інформації, так забезпечення діяльності власне системи захисту інформації;

– *інформаційне забезпечення.*

Воно включає документовані відомості (показники, файли), що лежать в основі вирішення завдань, що забезпечують функціонування системи. Сюди можуть входити показники доступу, обліку, зберігання, так і системи інформаційного забезпечення розрахункових завдань різного характеру, пов'язаних з діяльністю служби забезпечення безпеки;

– *програмне забезпечення.*

До нього відносяться антивірусні програми, а також програми (або частини програм регулярного застосування), що реалізують контрольні функції під час вирішення облікових, статистичних, фінансових, кредитних та інших завдань;

– *математичне забезпечення.*

Передбачає використання математичних методів для різних розрахунків, пов'язаних з оцінкою небезпеки технічних засобів зловмисників, зон та норм необхідного захисту; лінгвістичне забезпечення. Сукупність спеціальних мовних засобів спілкування спеціалістів та користувачів у сфері захисту інформації;

– *нормативно-методичне забезпечення.*

Сюди входять норми та регламенти діяльності органів, служб, засобів, що реалізують функції захисту інформації, різноманітних методик, що забезпечують діяльність користувачів при виконанні своєї роботи в умовах жорстких вимог захисту інформації; ергономічне забезпечення. Сукупність засобів, що забезпечують зручність роботи користувачів апаратних засобів захисту інформації. Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що проблема інформаційної безпеки в умовах цифровізації набуває особливої актуальності, а ті загрози, які породжує цифрова трансформація можуть бути успішно подолані лише взаємопов'язаною дією технічних, організаційних та економічних методів та засобів.

Список використаних джерел

1. Gorodianska L.V., Nosenko T.I. & Vember V.P. (2019) Neobanks operations and

- security features. Problems of Infocommunications. *Science and Technology PIC S&T'2019*: 2019 IEEE International Scientific and Practical Conference 08-11 October 2019 (pp. 839-842). Kyiv. DOI: 10.1109/PICST47496.2019.9061268[in Ukrainian]
2. Городянська Л. & Цюкало Л. (2021). Інформаційна безпека суб'єктів малого підприємництва в умовах цифровізації. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, (70), 105–114. <https://doi.org/10.17721/2519-481X/2021/70-11>
3. Информационная безопасность: Учебное пособие. Авторы: Ясенев В. Н., Дорожкин А. В., Сочков А. Л., Ясенев О. В. Под общей редакцией проф. Ясенева В. Н. Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет им. Н. И. Лобачевского, 2017. 198 с.
4. Інформатика та інформаційні технології у цивільній безпеці: Практикум Гусева Л. В., Журавський М. М, Маляров М. В., Паніна О. О., Пікрасов М. М. Харків: НУЦЗУ, 2015. 330 с.
5. Кузьомко В. М. Інформаційна безпека бізнесу в умовах цифрової трансформації економіки. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/36159>
6. Ленков С. В., Перегудов Д. А., Хорошко В. А. Методы и средства защиты информации : монография в 2 т. / Киев : Арий, 2008. Т. 2 : Информационная безопасность / под ред. В. А. Хорошко. 343 с.
7. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. *Український інститут майбутнього*. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ ВИГОТОВЛЕННЮ ВИШИТИХ ВИРОБІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Вакуленко Надія Вікторівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Розглядаються інформаційно-комп'ютерні технології, що використовуються на заняттях і дозволяють урізноманітнити навчальний матеріал на всіх етапах уроку, підвищити мотивацію учнів, їхню зацікавленість, сприяти більш міцному засвоєнню знань, формувати особистісні властивості та якості, що визначають художній розвиток учнів, озброїти їх знаннями, пов'язаними з розумінням мистецтва умінням висловлювати свої погляди, а також вирішувати проблему індивідуалізації навчання.

Ключові слова: інформаційна технологія, навчання учнів, технологія, трудове навчання, вишиті вироби.

Сучасне інформаційне суспільство висуває нові вимоги до педагогічних працівників у питаннях застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі самостійного вилучення та представлення знань.

Інформатизація освітнього процесу – один із пріоритетних напрямків модернізації освіти, що включає в себе цілу низку таких важливих завдань [1], як:

- забезпечення освітніх установ комп'ютерною технікою та засобами комунікації;
- забезпечення шкіл електронними засобами навчання;
- автоматизація управлінської діяльності адміністрації шкіл;
- запровадження інформаційних технологій у навчальний процес шкіл;
- підготовка та підвищення кваліфікації вчителів щодо використання ІКТ в освітньому процесі.

Пошук підходів до побудови освітніх моделей, що ґрунтуються на можливостях інформаційних технологій, інтенсивно розвивається і є предметом діяльності багатьох

сучасних учених і педагогів-теоретиків (О. Андрєєв, В. Безпалько, Б. Гершунський, В. Гура, Л. Зазнобіна, І. Роберт, В. Стародубцев, О. Тихомиров та ін.). Відомі приклади ґрунтовного осмислення практичного досвіду і підходів до інтеграції інформаційних технологій у сферу технологічної освіти (М. Корця, В. Мадзігона, Л. Макаренко, Л. Оршанського, В. Тименка).

Відповідно до державної програми інформатизації освіти, школи були оснащені комп'ютерною технікою та спеціалізованим програмним забезпеченням із підключенням до мережі Інтернет. Для вчителів загальноосвітніх предметів у рамках підвищення кваліфікації на районному, міському та обласному рівнях було організовано курси навчання роботи на комп'ютері. Це потрібно, оскільки нині з'явилися електронні підручники із загальноосвітніх предметів, електронні енциклопедії, віртуальні лабораторії, тренажери, тестові оболонки тощо.

Наявність вище перелічених умов дозволяє перевести навчальний процес на якісно новий рівень, оскільки виникають нові можливості для побудови системи роботи вчителя з організації навчального процесу як на уроці (пояснення нового матеріалу, закріплення, контроль знань), так і в позаурочний час (відпрацювання пропущеного матеріалу, підготовка до уроків, здавання заборгованостей тощо).

Зі збільшенням кількості комп'ютерів у школах зростає їх роль як ефективного засобу підвищення результативності навчання, в тому числі, і на уроках технології і трудового навчання. Застосування комп'ютера дозволяє підвищити інтелектуальний рівень викладання та полегшує вирішення практичних завдань. Він може бути використаний як інформаційна система, що допомагає вирішувати технологічні, конструкторські, економічні, екологічні питання, представляючи матеріал у наочнішому, доступному для сприйняття вигляді. Служить джерелом інформації розробки творчих проєктів, і навіть оперативного контролю над засвоєнням учнями знань і умінь, забезпечуючи диференційований підхід до навчання учнів, що мають різний рівень готовності сприйняття матеріалу.

Вищезгадані переваги дозволяють ефективно вирішити проблему мотивації учнів, оскільки уроки з використанням цікавих (барвистих) ілюстрацій та різноманітних мультимедійних об'єктів (звук, відео) тощо. привернуть увагу навіть найбайдужішого учня.

Одним із показників успішної роботи вчителя є його здатність «йти в ногу з часом» [2], тобто використовувати у своїй роботі сучасні методи та засоби навчання, до яких на сьогоднішній день можна віднести інформаційні технології. Вчитель технології і трудового навчання повинен володіти основами комп'ютерної грамотності, мати уявлення про найбільш поширену в даний час операційну систему Windows.

Педагог повинен уміти працювати в офісних додатках, зокрема, текстовому редакторі Word, який є програмою обробки тексту. З її допомогою можна створювати різноманітні документи – таблиці, схеми, ілюстрації, інструкційні картки, вітальні листівки, календарі, розробляти власні веб-сторінки. Викладачі можуть підготувати матеріал для уроків, тексти контрольних робіт, тести, допомогти оформити школярам пояснювальні записки до творчих проєктів.

Офісний додаток Excel – це найпростіша та найпоширеніша комп'ютерна програма для обробки числових даних. Вона дозволяє автоматизувати всі процеси, створювати діаграми. За допомогою електронних таблиць можна за виконання проєкту знайти собівартість виробу чи послуги, розрахувати енергетичну цінність денного раціону харчування, створити просту базу даних. Програма з технології містить низку тем, що передбачають проведення попередніх розрахунків. Це актуально для розділу «Домашня економіка» на такі теми, як, наприклад, розрахунок калорійності продуктів, бюджет сім'ї, планування витрат на харчування, складання меню і т.д. Тут неоціненну допомогу може надати такий програмний продукт як Excel. Ця програма дозволяє не тільки автоматизувати всі розрахунки, а й уявити їхню графічну інтерпретацію. З іншого боку, можливості Excel можна використовуватиме побудови діаграм, які наочно представляють числову інформацію, наприклад, щодо теми «Раціональне харчування».

Графічний редактор Paint є стандартною комп'ютерною програмою, призначеною для

створення та редагування зображень, і є одним з інструментів комп'ютерного моделювання. З його допомогою можна проілюструвати дидактичні матеріали або пояснювальну записку до проекту; виконати схеми вишивки, в'язання, бісероплетіння, малюнків (ескіз) орнаменту для декорування тканини, килимів, шпалер; знайти оптимальне колірне рішення, варіант найбільш зручного розміщення меблів і т.д.

Вчитель також може використовувати знання, отримані школярами під час уроків інформаційних технологій задля економії часу під час освоєння теоретичної частини розділів технології і трудового навчання.

На даний час у навчальних закладах велика увага приділяється проєктній діяльності учнів [3]. Оцінюючи підготовлений проєкт важливу роль грає рівень його захисту, зокрема, вміння використовувати наочний матеріал. Найбільш повно і цікаво проілюструвати зміст проєкту, що викладається, дозволяють комп'ютерні презентації (слайд-фільми). Вони призначені спеціально для супроводження повідомлення показом відео на великому екрані або на моніторі комп'ютера. Такі презентації учні можуть створювати за допомогою програми PowerPoint. Перш ніж розпочати створення презентації, учні під керівництвом вчителя продумують її зміст і структуру. Тут на допомогу може прийти мережа Інтернет, цифрова техніка (сканер, фотоапарат). З іншого боку, цю програму може використовувати вчитель на етапі пояснення нового матеріалу.

Крім перерахованих вище програм, існує ряд спеціалізованих програмних середовищ, що застосовуються мною саме на уроках технології і трудового навчання: програма «Вишивка хрестиком» перетворює будь-які картинки або відскановані фотографії на проєкти для вишивання даним способом. Також широко використовуються в роботі практичні посібники з в'язання спицями, гачком. Комп'ютерні журнали моделей дозволяють розрахувати і роздрукувати індивідуальну форму вподобаної моделі в натуральну величину; за допомогою програми «Салон краси» можна безмежно експериментувати з різними зачісками, кольором волосся та підбирати будь-який макіяж.

Отже, інформаційно-комп'ютерні технології, що використовуються на заняттях, дозволяють урізноманітнити навчальний матеріал на всіх етапах уроку, підвищити мотивацію учнів, їхню зацікавленість, сприяти більш міцному засвоєнню знань, формувати особистісні властивості та якості, що визначають художній розвиток учнів, озброїти їх знаннями, пов'язаними з розумінням мистецтва умінням висловлювати свої погляди, а також вирішувати проблему індивідуалізації навчання.

Список використаних джерел

1. Близнюк М.М. Основи вивчення інформаційних технологій: теоретичні і методичні засади. *Вища школа: науково-практичне видання*. 2019. № 12(185). С. 47–58.
2. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : термінологічний словник. Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2009. 260 с.
3. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: *Зб. наук. пр. Випуск 43 / редкол.* Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. 542 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПРАЦІ ШКОЛЯРІВ ПРИ ОПАНУВАННІ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕХНІКИ «БАТИК»

Варданія Олена Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті зауважується, що мистецька техніка «батик» відома з давнини, була вживаною у багатьох країнах світу. Український батик є предметом

експозиції виставок у багатьох музеях України. Аналізуються навчальні, виховні та розвиваючі можливості процесу навчання учнівської молоді батіку як виду декоративно-прикладного мистецтва. Зазначається, що належна увага при вивченні мистецької техніки «батик» має приділятися навчання учнів безпечним прийомам роботи.

Ключові слова: *декоративно-прикладне мистецтво, батик, види батіку навчальний процес, правила техніки безпеки, безпечні прийоми роботи.*

Навчання учнів декоративно-прикладному мистецтву наразі є актуальним питанням, оскільки мистецька спрямованість діяльності підростаючого покоління є важливим засобом розвитку їх творчої активності. Навчання різним видам декоративно-прикладного мистецтва, що розвивалися в Україні, дозволяє формувати не лише їх естетичний смак та творчі здібності [2], але і позитивно впливає на виховання у них національної самосвідомості [5, с. 86].

Одним із цікавих видів декоративно-прикладного мистецтва, який користується особливою популярністю, є батик. Мистецька техніка «батик» виникла ще до н.е. і була вживаною у багатьох країнах світу. Український батик є предметом експозицій виставок у багатьох музеях України.

Батик – це декоративно-прикладний вид мистецтва, узагальнена назва різноманітних способів ручного розпису різних тканин. Розрізняють кілька видів батика, які відрізняються технологією виробництва. Це холодний, гарячий, вузликовий, вільний розпис, розпис по сирому та техніка «Шиборі» [1; 3; 5].

Гарячий батік робиться за класичною технологією виробництва батіку. Це найдавніший і трудомісткий спосіб фарбування тканини. Робота тут ведеться з розплавленим на вогні (і тому гарячим за температурою) воском (найчастіше) парафіном, стеарином або їх сумішшю. Їх швидко, щоб не встигли застигнути розігріта суміш, її наносять на тканину за допомогою особливої кисті зі щетини.

Холодний батік передбачає інший спосіб резервування областей. Їх покривають спеціальним матеріалом, що нагадує гуму, і тим самим захищають від фарби. Цей спосіб винайдено на початку 20 століття. Тут непотрібно плавити віск, використовувати спеціальні інструменти та пристрої. При техніці холодного батика роль воску виконують спеціальні контури та резерви для батика. Те, що тут не потрібно нагрівати речовини, витравлювати віск і знову наносити його, значно полегшує технологію розпису по тканині. Дана техніка підходить для тих, хто лише почав опановувати мистецтво батіку.

Вузликівий батік з'явився в Індонезії. Індійська назва цієї техніки «бандхей». Технологія проста – на тканини зав'язуються вузли (безладно чи з дотриманням певного малюнка) з допомогою нитки. Інколи формують несподівані малюнки за допомогою підручного матеріалу – гудзиків, камінчиків, круглих кульок. Головне, щоб предмет міг витримати високу температуру, тому як він кип'ятитиметься у воді з фарбуючим розчином. Особливо красиво виглядають у техніці вузликового батика футболки, сукні, скатертини, серветки.

Вільний розпис – за допомогою такої техніки створюється індивідуальна неповторність твору. В основному вільний розпис практикують за допомогою анілінових барвників або олійними фарбами із спеціальними розчинниками. Можна ставити різні експерименти, додаючи десь резерв або сольовий ефект, або використовуючи спиртовмісні речовини для зволоження тканини.

Розпис по сирому – це різновид вільного розпису. У робіт, виконаних «по сирому», незвичайно гарний ефект плавного перетікання фарби однією в іншу, що створює ілюзію легкості. Є кілька видів цієї техніки. Можна натягнути і зволожену тканину посипати сухим барвником (чим менше, тим ніжніші колірні переходи). Можна вести пензлем із фарбою прямо по зволоженій поверхні полотна, самостійно формуючи малюнок, не використовуючи готових шаблонів для батика. Робити все потрібно швидко, інакше на тканині, що підсихає, утворюються негарні підтікання.

Техніка «шиборі» часто її називають вузличним батиком. Все ж таки в техніці «шиборі» є кілька відмінностей. Тканина тут складається певним чином, часто за готовим рішенням. Це стародавня японська технологія, що перегукується з улюбленою японцями техніками орігамі.

У процесі навчання учнів можна не обмежуватися використанням лише одного методу батика. У кожній роботі учні можуть поєднувати два, а то й три способи фарбування тканини, за рахунок чого зображення виходять найбільш яскравими та об'ємними.

Належна увага при вивченні мистецької техніки «батик» має приділятися навчанню учнів безпечним прийомам роботи. Швидка робота у створенні батика безпосередньо залежить від точного дотримання правил техніки безпеки. Необхідно бути гранично уважними та обережними з сильнодіючими, отруйними та легкозаймистими речовинами.

Потрібно пам'ятати, що барвники і хімічні речовини дуже токсичні. На робочому місці не слід тримати фарби, що не використовуються в розписі. Ємності з розчинами потрібно завжди щільно закривати та постачати етикетками з назвою. Не рекомендується чіпати препарати незахищеними руками.

Займатися виготовленням хімічних і фарбувальних сумішей треба тільки в приміщенні, що добре вентилується, бажано з відкритими вікнами або з витяжною шафою. Початківцю для роботи рекомендується заздалегідь придбати поліетиленовий фартух, захисні окуляри і гумові рукавички.

Ці речі допоможуть захиститися від випадкових бризок лугів, кислот та барвників. Використовуючи порошкові барвники, краще надіти захисну маску, щоб виключити їх потрапляння в дихальні шляхи. Сухі фарби завжди слід додавати у воду, але в жодному разі навпаки.

Кислоти вимагають особливого дбайливого поводження. Попадання на шкіру може призвести до опіків. Тому зберігати кислоти необхідно лише у щільно закритій скляній ємності з яскравою етикеткою.

Якщо сталася неприємність, і кислота випадково потрапила на шкіру потрібно негайно добре змити її водою, а потім промити слабким розчином соди. Так само як і порошкові барвники, кислоту додають у воду, але не навпаки.

Отже, мистецька техніка «батик» відома з давнини і була вживаною у багатьох країнах світу. Український батик є предметом експозицій виставок у багатьох музеях України. Навчання учнівської молоді батика як виду декоративно-прикладного мистецтва має широкі навчальні, виховні та розвиваючі можливості. Належна увага при вивченні мистецької техніки «батик» має приділятися навчанню учнів безпечним прийомам роботи.

Список використаних джерел

1. Батик : Навчально-методичний посібник до вивчення курсу «Батик» із дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво» з практикумом у навчальних майстернях для студентів IV курсів у галузі знань 0202 – Мистецтво за напрямом підготовки 6.020205 – Образотворче мистецтво. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2011. 68 с.
2. Гарбузенко Л.В. Декоративно-прикладне мистецтво: крок до художньо-естетичної компетентності : навч.-метод. посіб. Кіровоград : Александрова М.В., 2016. 132 с.
3. Давыдов С. Батик. Техника, приёмы, изделия. М. : АСТ, 2005. 184 с.
4. Каменская О. Горячий батик. *Юный художник*. 2005. № 1. С. 37.
5. Кудря О. В. Виховання молоді в українських національних традиціях. *Мистецтво української вишивки – життєдайне джерело творчості, присвячене пам'яті Героя України, Заслуженого майстра народної творчості України В. С. Роїк*: матеріали наук.-практ. конф., (м. Полтава, 25-26 вересня 2014 р). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. С. 85-89. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7338>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вікторова Поліна Євгенівна, Цина Андрій Юрійович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розкриті питання дистанційної освітньої корекції як системи надання освітніх послуг у воєнний час, гарантованих державою. Розглядаються практичні підходи до створення та ведення дистанційних занять. Аналізуються можливості та ідеї щодо використання цікавих для учнів завдань, вправ та методів роботи саме у дистанційному форматі. Розглядаються авторські напрацювання з проведення онлайн-навчальних занять.

Ключові слова: дистанційне навчання, воєнний стан, методи, форми організації навчання.

Ми живемо в нелегкий час війни, де відвідування шкіл та інших закладів освіти стало неможливим. В період воєнного часу набирає обертів вимушене дистанційне навчання. І якщо навчання для більшості освітян у дистанційному форматі є звичним, то його корекція для учнів закладів загальної середньої освіти у цей непростий час має свої нюанси, аспекти та складнощі, які зумовлюють потребу детального аналізу цього процесу.

Метою статті є: розкриття питань дистанційної освітньої корекції як системи надання освітніх послуг, гарантованих державою; познайомити учасників освітнього процесу з практичними підходами до створення та ведення дистанційних занять; ознайомити освітян з можливостями та ідеями щодо використання цікавих для учнів завдань, вправ та методів роботи саме у дистанційному форматі; ознайомити педагогічних працівників з авторськими напрацюваннями проведення онлайн-навчальних занять.

Дистанційне навчання в умовах війни забезпечує замовникам освітніх послуг отримання шкільної освіти засобами інтернету як на території України, так і тим учасникам освітнього процесу, які вимушено знаходяться за кордоном. Тому сьогодні актуально постають питання щодо умов якісного проведення онлайн-уроків та з'ясування того, чи для всіх навчальних заходів школи підходить дистанційна форма проведення.

Організація онлайн-навчання потребує аналізу вчителем доступності для учасників освітнього процесу засобів навчання, належної організації процесу отримання ними освітньої інформації, правильного підбору навчального матеріалу і форм організації навчальної роботи з учнями, можливості залучення тьюторської допомоги та індивідуального супроводу навчання.

Для організації дистанційного навчання у кожної дитини має бути робоче місце і оснащення для участі в онлайн-заняттях у домашніх умовах. Підбір учителем навчального матеріалу для учнів повинен здійснюватися відповідно до потреб і можливостей гаджетів дітей. Вчителем мають бути заздалегідь сплановані та доведені до учнів час та систематичність дистанційних занять, а також те, що вимагатиметься від дітей під час онлайн-проведення занять. Простота та гнучкість використання оснащення, згідно з технічними можливостями учнів, доступність і обговорення завдань, які відповідають актуальному рівню знань та вмінь школярів, мотивація їхньої навчальної діяльності – все це разом визначає принцип універсального педагогічного дизайну в побудові онлайн-навчальної діяльності.

Адаптація дітей до онлайн-навчання потребує інших форм взаємодії з учителем, коли є неможливим тактильний, близький контакт, мають місце неготовність та труднощі у дистанційному спілкуванні школярів, які стали вимушеними переселенцями і почали навчання у нових, не звичних для них умовах. Такі учні знайомляться з учителем та його вимогами в онлайн-режимі. Корисним буде прописати для учнів правило-схему проведення дистанційних занять: думаємо, фантазуємо, шукаємо, дружимо.

Залежно від індивідуальних можливостей кожного учасника освітнього процесу онлайн-заняття можуть проводитися за допомогою різних освітніх платформ, зв'язку по телефону, за електронною поштою.

Перед проведенням онлайн-занять учитель має дізнатися, з яким настроєм дитина підключилася до заняття (словесно або за вибором відповідної картинки), чи снідала вона сьогодні, чи в нормальних умовах вона спала. Визначення емоційного стану дитини можна здійснювати, наприклад, за допомогою представленого на рис. 1 емоційного термометру вимірювання почуттів [1].

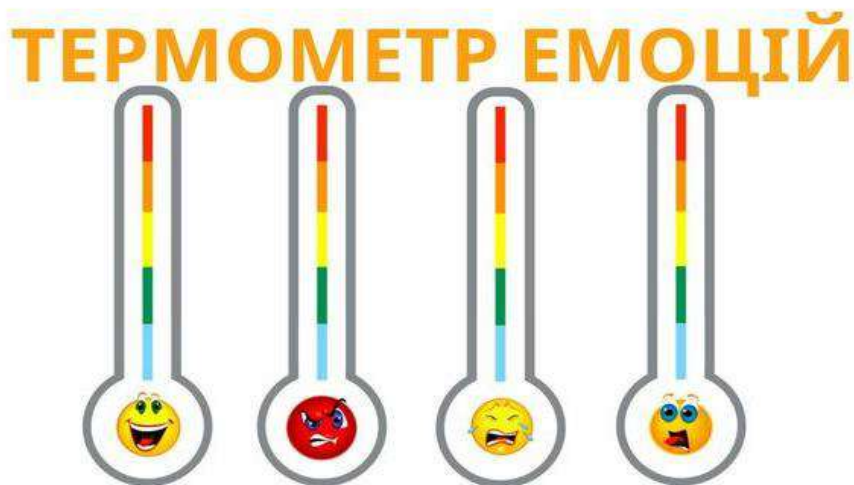

Рис. 1. Емоційний термометр вимірювання почуттів

Загалом, проведення дистанційного навчання потребує попереднього анонсування часу, тривалості проведення занять. Сьогодні навчання відбувається у всіх школах, але там, де вчать діти вимушених переселенців учителю треба бути обережним у висловлюваннях, оскільки ці діти дивляться на світ під час війни по-іншому.

Для полегшення сприйняття навчального матеріалу у дистанційному форматі читання текстів підручника можна замінювати словесним описом надісланих учителем зображень. Слід враховувати, що картинок на екрані не повинно бути багато, щоб не розпорошувати сприйняття учнями навчального матеріалу. Побудова дистанційного діалогу потребує часу для адаптації дітей-переселенців до нових для них умов навчання. З метою навчання правильним діям в умовах онлайн-занять, краще давати учням спочатку прості завдання, які не вимагають докладання великих навчальних зусиль, сприяючи кращій адаптації школярів до дистанційних умов навчання.

Активізація дітей під час дистанційних занять може здійснюватися з допомогою розминок, руханок, виконанням пальчикової гімнастики, намотуючи м'який дріт чи мотузку на пальці, або, масажуючи долоні губкою для миття посуду. Можна демонструвати учням активізуючі картинки-мотиватори відомих учням їхніх друзів-тварин, за якими слід визначити вияви настрою тварин, пояснюючи як вони стимулюють учнів до навчання. Такі зображення не повинні бути занадто дрібними, щоб діти з різним ступенем зору мали змогу їх роздивитися.

До методів дистанційного закріплення та застосування набутих знань і вмінь відносяться вправи, практичні роботи, зміст і ступінь складності яких повинні ґрунтуватися на обізнаності вчителя щодо самопочуття, настрою, ступеню втоми, відволікання дитини, її бажань та інтересів. Складні завдання міксуємо з більш простими, подаючи їх із гумором, застосовуючи періодичне переключення учнів із навчальних завдань на ігрові. Чергування легких завдань-мотиваторів зі складними, сприяє створенню ситуацій успіху. Темп заняття повинен відповідати можливостям учнів.

Створювати під час онлайн-занять ситуації успіху можна також шляхом включення на

новому уроці, задля впевненості школярів, частини навчального матеріалу минулих занять.

Для покращення міжпівкульних взаємозв'язків корисним є застосування вправ із кінезіології, які допомагають подолати стресові ситуації, поліпшити роботу мозку, сприяють гармонійному розвитку особистості та її творчої самореалізації. Наприклад, це може бути вправа «Дзеркальне малювання» (рис. 2), за якою учні, тримаючи в обох руках по олівцю, малюють одночасно обома руками дзеркально-симетричні малюнки, цифри, літери [3]. Така синхронізація діяльності півкуль покращує ефективність роботи всього мозку.

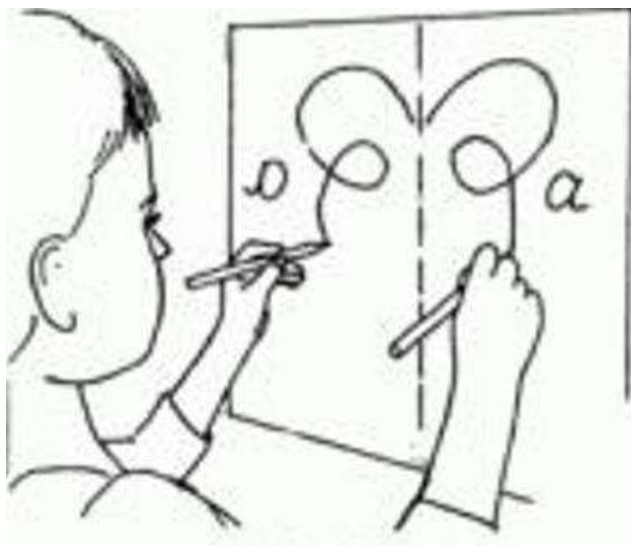

Рис. 2. Вправа «Дзеркальне малювання»

Створенню під час онлайн-навчання ситуацій успіху сприяють, наприклад заохочення школярів виконанням завдань із проходження ігрових лабіринтів (рис. 3) [2]. Використання заохочувальних ситуацій успіху позитивно впливає на розвиток емоційно-вольової сфери учнів, навчаючи їх давати оцінку ситуаціям, які виникають під час заняття.

Рис. 3. Заохочення школярів виконанням завдань із проходження ігрових лабіринтів

Використання під час онлайн-занять технологій візуалізації навчального матеріалу у вигляді ментальних карт із невеликою кількістю елементів, піктограм, ізографії розвиватиме в учнів зорову моторику. Для формування у учнів образного мислення демонструємо візуальні зображення, на яких необхідно знайти помилки, виявлення різниці в зображених об'єктах чи процесах. Правильно виконані завдання чи надані відповіді доцільно заохочувати демонстрацією картинок із зображенням грамот, кубків, медалей зі вставленими

іменами учнів. Водночас, аудіовізуальний супровід онлайн-занять у військовий час не повинен мати гучних звуків, зображень фейерверків, які часто використовувалися вчителями для заохочення та стимулювання учнів у мирний час, щоб не травмувати зайвий раз дітей звуками, які схожі на вибухи.

З метою релаксації та розслаблення уваги учнів корисною є вправа «Сонечко і хмарка». Учні мають уявити собі, що вони засмагають на сонечку. Але ось сонце зайшло за хмаринку, стало холодно – всі стиснулися в грудочку щоб зігрітися (затримати дихання). Сонечко вийшло з-за хмаринки, стало жарко – всі розслабилися (на видохи). Повторити 2–3 рази [4].

Наприкінці кожного онлайн-заняття потрібно залишати час на комунікацію з кожною дитиною, з'ясовуючи, що їй вдалося краще, а що виявилось складним для розуміння та сприйняття, висловити їй побажання та анонсувати наступну зустріч. Контроль системності, правильності, повноти та міцності знань та вмінь учнів може проводитися в ігровій, тестовій формі та складатися з диференційованих та індивідуальних заходів.

Домашні завдання можуть дублюватися надходженням на електронні пошти учнів, Viber з короткою перевіркою їхнього виконання на наступному занятті. У спілкуванні з батьками учнів, які люблять свою дитину і разом із педагогами прагнуть допомогти їй у навчанні, вчителів слід орієнтувати їх на надання допомоги учням у виконанні дистанційних домашніх завдань. Водночас, слід враховувати, що є батьки, які не вміють працювати в системах дистанційного спілкування Viber, ZOOM і їм також потрібна допомога.

Вчитель має здійснювати самооцінювання власної діяльності та навчальної діяльності учнів шляхом спостереження за відповідністю результатів онлайн-занять запланованим цілям календарного плану уроку.

Працюючи сьогодні у складних умовах воєнного часу, учитель є чинником відчуття учнями своєї захищеності, а бачення успіхів дітей у навчанні має мотивувати учительство до подальшої натхненної роботи, стаючи невичерпним ресурсом усвідомлення впливу якісно побудованого та продемонстрованого онлайн-заняття на формування особистості дитини та її реалізації свого потенціалу в соціумі, активізації бажання знаходити нові дієві інструменти для здійснення ефективної професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Емоційний термометр: вимірюємо рівень почуттів. URL: <https://www.pinterest.com/pin/9781324176769313/> (Дата звернення 16.04.2022).
2. Заохочувальні лабіринти. URL: <https://www.google.com/search?q=> (Дата звернення 17.04.2022).
3. Кінезіологічні вправи для розвитку розумових здібностей. URL: <http://hvpku.ks.ua/?p=8358> (Дата звернення 18.04.2022).
4. Релаксаційні вправи для дітей та підлітків. URL: <https://zosh10.e-schools.info/pages/relaksatsjn-vpravi-dlja-dtej-ta-pdltkv> (Дата звернення 18.04.2022).

БЕЗПЕЧНІ ПРИЙОМИ РОБОТИ З ІНСТРУМЕНТАМИ ТА ПРИСТОСУВАННЯМИ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ШТУЧНИХ КВІТІВ З РІЗНИХ КОНСТРУКЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Гайдук Яна Павлівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто різні технології виготовлення штучних квітів на предмет їх безпечності для використання у навальному процесі. Проаналізовано асортимент конструкційних матеріалів, з якими учні працюють при вивченні даних

технологій. Зроблено висновки стосовно необхідності навчання учнів безпечні прийоми роботи з інструментами та пристосуваннями при виготовленні штучних квітів з різних конструкційних матеріалів.

Ключові слова: навчальний процес, технологія виготовлення штучних квітів, трудове навчання, технології, безпечні прийоми праці.

У процесі трудового навчання учні на уроках вчать виготовляти різні об'єкти праці та вивчають різноманітні технології. Технології виготовлення штучних квітів та створенню із них українського віночка навчають учнів у школі на уроках трудового навчання. На даний час є літературні джерела, що містять опис та технологічні особливості виготовлення штучних квітів із різних матеріалів (Є. Сухорукова, Л. Чечулинская). Дослідження науковців, педагогів показали, що проблемі навчання учнів декоративно-прикладному мистецтву присвячено праці Л. Гриценко, В. Мусієнко, Л. Савки, В. Титаренко, С. Чебоненка та інших.

Аналіз навчальної програми «Трудове навчання» показав, що учні 7-8 класів вивчають технологію виготовлення штучних квітів. Цей вид діяльності сприяє естетичному вихованню та розвитку у школярів креативного мислення.

Як показав аналіз літературних джерел штучні квіти виготовляються з різних конструкційних матеріалів, на даний час існують різні технології складання штучних квітів [1-3]. Важливо навчити учнів безпечним прийомам роботи з інструментами та пристосуваннями при опануванні цих технологій. Розглянемо такі можливості детальніше.

Одним з основним матеріалів при виготовленні штучних квітів є тканина. Технологія передбачає виготовлення квітів із тканини при допомозі металевих інструментів – бульок. При виготовленні штучних квітів за цією технологією є чотири головні операції: 1) вирізування деталей; 2) гофрування листків і пелюсток; 3) зборка квітів; 4) зборка гілки чи букета.

Для виготовлення штучних квітів потрібно мати викрійки окремих частин квітки. Контур пелюсток і листків, за такими викрійками, обводять на тканині олівцем і вирізають. На даному етапі учні мають навчитися безпечним прийомам з ножицями.

Процес гофрування деталей виконується за допомог бульок і різців. Перед гофруванням оцвітини і круглі підклейки чашечки необхідно проколоти шилом всередині, якщо це зробити пізніше, то гофрування буде зіпсоване.

Таким чином, працюючи за даною технологією учні повинні знати правил безпеки праці з ножицями, шилом та металевими булями. Зупинимось детальніше на процесі гофрування, тобто процесі надання пелюсткам квітки об'ємної форми. Для кожної тканини необхідно підібрати свій режим нагріву металевої булі, так як деталь із синтетичної тканини може оплавитися, а з товстої тканини – не обробитися.

Металеві булі нагрівають на електроплитці. Нагріту булью тримають вертикально і, натискаючи на тканину, роблять нею обертальні рухи. Працюють булькою на різних за твердістю подушках в залежності від технології виготовлення квітки. Під час обробки будь-якої деталі квітки не рекомендується притримувати її на подушечці рукою, бо можна обпекти руку об гарячий інструмент. Краще якщо вона під дією інструмента довільно вигинається. Це надасть їй найбільш природного вигляду. Отже, технологія виготовлення штучних квітів з використанням металевих булей є для використання у навчальному процесі з учнями досить небезпечно.

Набагато кращий варіант, коли штучні квіти виготовляють з картону чи гофрованого паперу. За цією технологією також викроюються окремі деталі квітки – пелюстки, листки але форма їм надається зовсім іншим шляхом. Користуються при цьому лише ножицями. Наприклад, виготовляючи квіти з гофрованого паперу, використовують наслоювання паперу у декілька шарів і так отримують об'ємну квітку. А при використанні картону – викроюють окремі пелюстки, а надають їм форму за рахунок закладання виточок чи защіпів.

Отже, можна зробити висновок, що безпечними технологіями виготовлення штучних

квітів, які доцільно використовувати у навчальному процесі, є технології виготовлення квіток із гофропаперу та картону, оскільки тут є відсутнім додаткове використання інструментів, яке має нагріватися, для надання пелюсткам об'єму.

Список використаних джерел

1. Зайцева О.В. Декоративные цветы из ткани, бумаги, кожи: практическое руководство. М. : АСТ, 2008
2. Малахова Е. Изготовление искусственных цветов. Серия «Учебный курс». Ростов н/Д. : «Феникс», 2000. 320 с.
3. Репіленко Л. Виготовлення штучних квітів. *Обслуговуюча праця. 7-9 класи.* Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 144 с.

ПРОБЛЕМА ПОШИРЕННЯ ФЕЙКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Геленко Антоніна Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У контексті інформаційної безпеки розглядається соціальний вплив фейків, як інструменту формування громадської думки та суспільної поведінки. Актуалізовано поняття неправдивої та фейкової інформації, з'ясовано їх відмінності, сформульовано дефініцію фейкових новин. Запропоновано класифікацію фейків за різними ознаками, з'ясовано різновиди мети поширення фейкової інформації у мережі Інтернет. Досліджено суть і походження поняття «соціальні медіа», описано процес створення та поширення фейкової інформації у соціальних мережах. Наведено типові приклади фейкової інформації в українських соціальних медіа, з'ясовано вплив таких повідомлень на користувачів соціальних мереж. Запропоновано методи боротьби з поширенням фейкової інформації в українському медіапросторі.

Ключові слова: фейкова інформація, соціальні мережі, програмне забезпечення, інформаційні технології.

З давніх-давен люди надзвичайно обережно ставилися до ідеї необмеженого поширення інформації. У ряді випадків інформацію навіть навмисно знищували, щоби вона не стала надбанням неблагонадійних осіб, здатних розв'язати війну, посіяти розбрат або узурпувати владу. Але сьогодні некероване поширення недостовірної та неперевіреної інформації починає підривати самі фундаментальні засади існування суспільства: взаємну довіру, довіру до державних інституцій, репутацію та авторитети, презумпція невинності тощо.

Фейк-нюс (від англ. *fake* – підробка) це дезінформуюче повідомлення в засобах масової інформації (ЗМІ), яка вводить аудиторію в оману і зазвичай вирішує завдання отримати фінансовий, політичний чи інший зиск для творця фейкового повідомлення. Цілі використання фейк-повідомлень різні: розвага, відволікання та привернення уваги, підвищення монетизації (наприклад, підвищення відвідуваності інтернет-ресурсу, реклама видання чи товару), дискредитація конкурентів, введення в оману цільової аудиторії, провокування певних форм масової поведінки (у т.ч. вуличних заворушень), впровадження нових форм поведінки та інше переформатування соціальної реальності через вплив на колективну свідомість.

Фейкова інформація може приймати різні медіаформи – текст, фото, відео- або аудіо-повідомлення, звичайна та «вірусна» реклама в ЗМІ та соцмережах, вкидання в месенджерах Viber, WatsApp та ін., використання бот-мереж, що імітує гаряче обговорення живих співрозмовників на форумах та соціальних мережах. Для масованого просування фейкових

новин діють ботоферми та «фабрики мережевих тролів». Широко практикується пранкінг, інші технологічні форми дезінформування, просування особистостей, теорій, ідей, проєктів, партій – з метою створення в громадському свідомості певного бажаного їхнього образу (позитивного чи негативного).

Останнім часом серед прогресивної молоді актуальним є звернення до таких додатків у Google Play на зразок Fake News Maker, Fake News Generator тощо. За допомогою подібних програм будь-який користувач може легко розіграти друзів. Користувачу необхідно просто вибрати заголовок статті, вказати своє ім'я та місцезнаходження, і буде згенеровано забавну статтю, яку можна відправити через соціальні мережі або електронною поштою безумовному адресату.

Проблема поширення фейкової інформації у сучасному соціумі є дуже значущою і для нашої країни, і для світової спільноти загалом. Це як з розвитком інтернет-технологій, у процесі збільшення швидкості поширення інформації. Наявність помилкової інформації, що швидко розповсюджуються, впливає на політику, економіку і навіть безпеку цілих держав. У зв'язку з цим ЗМІ вже називають поширення фейкових новин світовим трендом при прийнятті різними державами законопроектів у даній сфері [1].

При визначенні значення поняття «фейкова інформація» всі експерти відзначили наступні аспекти: хибна, недостовірна, сфабрикована, фальшива, підроблена, сфальшована, містифікована, навмисно вводять в оману, повністю або частково не відповідає дійсності інформація [2]. Однак у частині визначення мети її поширення в соціальних мережах представники ЗМІ насамперед виділили такі складові, як жарт, дискредитація будь-якої особи чи організації, отримання матеріальної чи нематеріальної вигоди, розкручування нового ресурсу. Для фахівців у галузі PR і візуальної інформації в центрі уваги виявилася відповідь про введення громадськості в оману і зміщення фокусу уваги з однієї проблеми на іншу. Для фахівців у галузі інтернет-безпеки значущим аспектом стало поширення зловмисно або через оману.

Виходячи з різних визначень фейкової інформації, зазначено, що ця тема є дуже важливою для вивчення, тому що навіть у вузьких спеціалістів-практиків немає єдиного визначення даного поняття; кожен експерт виніс на перше місце ті відтінки, які превалюють у його щоденній професійній діяльності.

Слід зазначити, що у науковому середовищі також немає єдиного підходу до визначення поняття. Наприклад, американські дослідники Д. Кляйн та Дж. Вюллер вважають, що фейкові новини – це онлайн-публікації із свідомо хибними фактами [3]. Інформаційно-комунікативну специфіку медіапростору, глобалізацію засобів масової комунікації та їх вплив на людство глибоко досліджували зарубіжні вчені Д. Белл, П. Бергер, Т. Лукман, Н. Луман, Е. Тоффлер, Р. Харріс, а також вітчизняні фахівці Н. Кіріллова, А. Кисельов, І. Мелюхін, А. Соловйова, А. Судоргін, М. Тур, А. Фортунатова, І. Юдіна та ін.

С. Ільченко розглядає їх виключно в контексті журналістики. Н. Кошкарлова та Є. Бойко вважають, що головна відмінність фейкової інформації від справжньої – використання фактоїдів, «непровереної, невірної або сфабрикованої інформації, яка потім стає основою для створення фейкової новини» [4].

В Україні проблемами інформаційної війни активно почали займатися лише з 2013 року. Найактивніше у цій сфері працює Г. Почепцов. У найновішій праці вченого «Сучасні інформаційні війни» [1] висвітлено не лише суть та походження інформаційної війни, а й детально досліджено зміни в інформаційному просторі в процесі інформаційного протистояння. Окремі дослідження в цьому напрямку проводять і інші вітчизняні науковці, зокрема професор П. Біленчук, М. Малій, М. Близнюк та інші [2-3].

При відповіді на питання, через які канали найчастіше вкидається фейкова інформація, всі експерти на перше місце поставили соціальні мережі (ВКонтакте, Instagram, Facebook) та месенджери (WhatsApp, Viber, Telegram). Було зазначено, що при цьому використовуються такі інструменти, як посіви з пабліків, покупки постів/роликів у лідерів громадської думки, вкидання в коментарях, створення фейкових сторінок з використанням

особливостей мови Інтернету та його впливу на індивідуума [1], а також «помийні сайти», які зареєстровані, як правило, в країнах ближнього та далекого зарубіжжя.

У науковій літературі канали розповсюдження фейкової інформації також описані. Так, А. В. Манойло зазначає, що фейки зазвичай передаються за аналогією зі чутками та плітками, насамперед йдеться про «сарафанне радіо» та анонімні телеграм-канали. Це канали передачі емоційно забарвленої інформації, якими вона розходить між людьми у геометричній прогресії [2].

Аналізуючи питання про те, хто саме займається поширенням фейкової інформації всі відповіді зводилися до того, що таку діяльність ведуть суб'єкти, які мають політичні та/або бізнес-мети; незареєстровані ЗМІ; іноземні урядові установи; некомерційні організації; зловмисники, що переслідують корисливі цілі, що виражаються в завданні шкоди інтересам держави, суспільства, окремих громадян або комерційних організацій; жартівники, які не розуміють наслідків фейкової інформації.

Більшість експертів зійшлися на думці щодо прогнозу, чи чекає громадськість збільшення кількості фейкової інформації. Одностайна позитивна відповідь пов'язана як мінімум з двома аспектами. По-перше, з постійним збільшенням кількості інтернет-користувачів, що автоматично призводить до зростання інформації і, відповідно, збільшення кількості фейків. По-друге, з постійним розвитком технологій, які використовуються також при виготовленні та розповсюдженні фейкової інформації, зокрема дипфейків (deepfakes), під якими розуміється метод створення комп'ютерного зображення з використанням штучного інтелекту [1].

Використання даної технології при поширенні фейкової інформації може створити велику кількість проблем: такі фейки вкрай складно відрізнити від правдивої інформації. Відповідно, у найближчому майбутньому разом з розвитком технології дипфейків слід чекати нових законодавчих ініціатив у правовому регулюванні цієї проблеми. Нині дипфейки більшою мірою поширені США, ніж у інших країнах. Технології виявлення дипфейків, у тому числі використовувані в криміналістиці, активно описуються в американській науковій літературі, оскільки вони широко представлені в інформаційному просторі, зокрема, під час проведення передвиборних кампаній [2]. Однак і в інших країнах ця технологія починає користуватися все більшою популярністю.

Підсумовуючи, зазначимо, що будь-яка, навіть позитивна, фейкова інформація в результаті має негативний вплив та є шкідливим явищем в соціальних мережах. Боротись із нею потрібно як на державному, так і на індивідуальному рівнях. Зокрема, варто не забувати про самоконтроль. Для того щоб протистояти поширенню та спростувувати вже оприлюднену фейкову інформацію, треба дотримуватись кількох правил.

По-перше, потрібно перевіряти ту інформацію, яку самі поширюєте. Варто пам'ятати, що інформація вважається достовірною тільки тоді, коли вона була підтверджена офіційними джерелами. Якщо заголовок повідомлення має двозначний зміст, краще перед поширенням прокоментувати, пояснити зміст інформації, адже багато користувачів соціальних мереж читають лише заголовки повідомлень. У разі поширення інформації користувач стає своєрідним джерелом, громадським журналістом, а в мережі автор повідомлення є відповідальним і за коментарі під публікацією.

Варто також аналізувати отриману інформацію, перевіряти, чи є ця інформація на офіційному сайті або на офіційній сторінці особи, про яку пишуть, і не поширювати тих новин, які викликають сумніви в їхній правдивості.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Вид. дім «Києво-могилянська акад.», 2015. 468 с.
2. Біленчук П. Д. Близнюк М. М., Кобилянський О. Л. та ін. Електронна цивілізація: інноваційне майбутнє України : монографія. Київ : УкрДГРІ, 2018. 284 с.

3. Близнюк М. М. Е-суспільство: цифрове майбутнє України: монографія / П. Д. Біленчук, М. М. Близнюк, О. Л. Кобилянський, Ю. І. Ковальчук та ін. : за ред. проф. П.Д. Біленчука. Київ : УкрДГРІ, 2018. 216 с.
4. Пискун Т. В. Медиапространство как особая социальная структура: к методологии вопроса. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. 2010. Т. 15, № 14. С. 101–106.

АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ

Глуценко Дарія Юрійвна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто кольорове оформлення зорових об'єктів на виробництві які позитивно впливає на працездатність людини, продуктивність її праці або, навпаки, призводить до зорового і загального стомлення. Знання психологічної функції кольору дозволяє знижувати несприятливий вплив навколишнього середовища на продуктивність праці.

Ключові слова: вплив кольорів, виробниче приміщення, комфортне середовище, трудова діяльність людини, продуктивність праці.

Кольору належить особливе місце серед емоційних факторів. Кольори діють по-різному: одні – збуджують психіку, змушуючи працюючого активізувати свої дії, інші – знижують активність. Крім того, кольоровий фон здатний послаблювати або підсилювати інші фактори навколишнього середовища. Для нормальної виробничої діяльності людини велике значення має колір навколишніх об'єктів.

Око дуже чутливо реагує на кольори й менше втомлюється, якщо навколишнє середовище достатньо різноманітне за кольором. Одноманітність або різкі контрасти кольору негативно впливають на психіку людини. Кількість кольорових сприймань працівника на виробництві не повинна перевищувати відповідних меж. Рациональне використання кольору набагато підвищує освітленість на робочих місцях, створює комфортне середовище для працюючих. Відомі випадки, коли від неправильного добору кольорів для фарбування виробничих приміщень і обладнання у працюючих спостерігався цілий ряд захворювань, з яких найпоширенішим був розлад зору.

Тривалий час вплив кольорів на око, а через нього й на загальний стан людського організму недооцінювався і не враховувався під час практичного розв'язання завдань кольорового оформлення виробничих приміщень. Добираючи кольори, виходили лише з архітектурних традицій і наявності фарб. Установлено, що кольори різних частин спектра різного ступеня насиченості й рівня яскравості впливають неоднаково на зір людини. Існує відповідна залежність рівня збудженості нервових центрів, ритму і періодичності ряду фізіологічних функцій, особливо в зоровому аналізаторі, від спектрального складу, інтенсивності випромінювань, тривалості їх дії і контрастних відношень.

Механізм дії кольорових подразників на зоровий аналізатор пов'язаний з центральним і периферичним відділами нервової системи і пояснюється законами загальної фізіології. Кольорове оформлення зорових об'єктів на виробництві або позитивно впливає на працездатність людини, продуктивність її праці, або, навпаки, призводить до зорового і загального стомлення. Око людини розпізнає за кольоровим тоном понад 120 відтінків у сонячному спектрі, за насиченістю кожного кольорового тону більше 10 відтінків і більше 25 ступенів за яскравістю Ці функціональні якості зорового органу людини і його реакції на різні якісні та кількісні параметри кольору слід ретельно враховувати під час створення навчально-виробничих комбінатів та в процесі їх експлуатації. Психологи вже давно

поділили всі кольори на такі, що активізують людину, і такі, які знижують її активність [1].

Діяльність людини в приміщеннях різноманітна. Зорова робота може відповідати праці у виробничих приміщеннях (ательє, цех, конструкторське бюро) або обмежуватися лише оглядом інтер'єру (кімнати відпочинку, фойє, їдальні, кафе). Об'єкти праці можуть бути кольоровими або ахроматичними, робота може бути точною або ні, з високим ступенем напруженості або ні. Тому в залежності від виду зорової роботи змінюються вимоги до колірної оформлення. При фарбуванні виробничих приміщень необхідно враховувати специфіку даної праці. Наприклад, давно відома закономірність, що там, де людина має справу з теплом (металургійні заводи, пекарні, кухні їдальнь) не можна інтер'єр робити у теплій гамі – потрібно «нейтралізувати» високу температуру холодними тонами. Або інший приклад: сіре приміщення цеху, сіре обладнання, сірі деталі, сірий робочий одяг – така колірна гама дуже втомлює працівників та може викликати зниження уваги і виробничі травми.

Естетичне відношення людини до кольору ще недостатньо вивчено, адже його не виміряти приладами. Цікаво, що загально естетичне відношення не відповідає психофізіологічному впливу кольору на людину. Синій та червоний подобаються значно більше, ніж зелений; «несприятливий» пурпуровий колір дуже подобається багатьом людям. Лабораторні дані стверджують, що чорний та фіолетовий пригнічують психіку, але жінкам дуже подобається чорний і фіолетовий одяг. Краса кольору, як і краса звуку, пов'язана з психофізіологічними особливостями сприйняття засобами асоціацій. В образотворчому мистецтві та в архітектурі їм належить провідна роль [2].

Важливі й просторові властивості кольорів, температурні та вагові відчуття, загальний збуджуючий або заспокоюваний вплив кольорів. Інтенсивні, дуже яскраві кольори активно впливають на різні сторони психіки. На дітей безколірність, сірість діє пригнічуючи. Вони вже у ранній порі відчувають радість від світлого, кольорового та яскравого оточення. Для них особливо важлива частина зміна кольорових вражень. Вже науково доведена необхідність припливу інформації, в тому числі й кольорової, інакше розвивається кольорове голодування. Але іноді ахроматичний фон буває виправданий і необхідний, наприклад, такий фон – ідеальний для зорового сприйняття творів живопису, килимів, гобеленів у музеях та картинних галереях. Колірної активності, динамічності, напруги можна досягнути не стільки величезною кількістю колірних тонів в інтер'єрі, а їх вмiлим зіставленням при обмеженій численності.

Образ, тектоніка та гармонія – три тісно пов'язаних фундаментальних принципа композиції, у сукупності або при різних співвідношеннях в кожному конкретному випадку перетворюють інтер'єр на твір мистецтва. Архітектурний задум повинен втілюватися одночасно в матеріальній формі та в кольорі. Інтер'єр не просто фарбують та оформлюють, а задумують у кольорі. Тут важливе значення має взаємодія світло – колір – матеріал [3].

Дизайнери-промисловики працюють над створенням функціонально і естетично досконалого колористичного предметно-просторового середовища, використовуючи поняття «контраст, нюанс, гармонія, колорит». Але художник-дизайнер повинен враховувати і специфічність мови дизайну, матеріалів та засобів, завдяки яким створюються його об'єкти. В дизайні, як і в декоративно-прикладному мистецтві, велика увага приділяється взаємозв'язку кольору з формою та призначенням предмета. Саме колір більшістю формує відношення до предметів. Колірної гармонії середовища не може бути досягнуто без врахування фізичних властивостей матеріалу: фактури (зовнішніх властивостей поверхні – гладка, блискуча, матова, дзеркальна) та текстури (внутрішньої структури – дерево, метал, скло, пластик, фарфор, емалі) [4].

Робочі приміщення офісів певною мірою є обличчям підприємств, організацій чи установ. По їх оформленню найчастіше судять про дане виробництво, про надійність підприємців як партнерів по угодах. Крім того, вони впливають на продуктивність праці, оскільки працювати в красиво оформленому приміщенні приємніше й продуктивніше. Яскраві й темні тони викликають передчасну втому, пастельні – навпаки, сприяють

підвищенню продуктивності праці. Тому найкраще оформляти робочий кабінет у світлі й м'які тони, наприклад холодний ніжно-зелений, блакитний, сіро-бежевий чи їхні сполучення. Такі кольори добре відбивають світло, приємні для очей й заспокійливе діють на нервову систему, але теплі кольори розслабляють та не рекомендуються для напруженої мозкової праці.

Знання психологічної функції кольору дозволяє знижувати несприятливий вплив навколишнього середовища на працю. Наприклад, рівне, спокійне фарбування сприяє зосередженню уваги в роботі. Яскраві, підбадьорливі кольори доцільні при монотонній роботі. Естетична функція кольору повинна враховуватися при прив'язці визначених колірних гам до конкретних архітектурних форм. Наприклад, за допомогою колірних рішень можна виправляти недоліки архітектури приміщення, прикрашати його. Враховуючи всі три функції фарбування елементів інтер'єру, стіни в кабінетах рекомендується оклеювати шпалерами чи фарбувати в кольори, що сприятливо впливають на нервову систему: світлий сіро-зелений, світло-бежевий, світло-жовтий, ніжно-фіолетовий, колір слонової кістки чи небесний. Але ці загальні рекомендації не можна вважати строгими канонами [4].

Кольорове оформлення всіх елементів робочого місця повинне здійснюватися відповідно до встановлених норм. Крім того, слід мати на увазі, що рухомі частини обладнання, органи пуску й зупинки фарбують у яскраві кольори, щоб досягти контрастності предметів робочого місця.

Кольоровий контраст має велике практичне значення. Як відомо, колір змінюється залежно від того, з якими іншими кольорами він межує. Наприклад, взаємний вплив кольорів у виробничих умовах створює контраст між фоном робочого місця і деталлю, яка обробляється. Фізіологічно обґрунтований вибір кольору повинен запобігати виникненню несприятливих для зору кольорових контрастів. Так, фіолетовий колір у поєднанні із синім створює загальний червонуватий фон, який має відповідну активність; у поєднанні з червоним і жовтим кольорами фіолетовий колір діє як пасивний. Оскільки кольори – сильні подразники нервової системи, використання їх має бути логічно виправданим. Кольорове оформлення об'єктів виробництва має спиратися на сучасні наукові дані про вплив різної довжини хвиль на функції ока і центральну нервову систему працюючого.

Кольори поділяють на три групи.

Перша група (27 кольорових відтінків) – це оптимальні кольори середньохвильової частини спектра. Вони мало насичені й мають відносно великий коефіцієнт відбиття. При кольоровому оформленні виробничих приміщень, обладнання і культурно-побутових приміщень доцільно максимально використати ці оптимальні кольори.

До другої групи (18 кольорових відтінків) належать допоміжні кольори, під якими розуміють кольорові відтінки, розміщені у видимій частині спектра. Для крайніх ділянок спектра (червоний, синій, фіолетовий) ці кольори мало-насичені і мають відносно високий коефіцієнт відбиття.

Для кольорів інших ділянок спектру ці кольори мають середню насиченість і середній коефіцієнт відбиття. Допоміжними кольорами доцільно фарбувати малі поверхні.

До третьої групи належать так звані запобіжні кольори (червоний, оранжевий, синій). Вони максимально насичені. У такі кольори фарбують трубопроводи, ними наносять відповідні знаки на приладах і пристроях, неправильне користування якими може призвести до травм [1].

Слід мати на увазі, що правильний вибір кольору для оформлення приміщень і обладнання залежить від багатьох факторів: призначення об'єктів; способу і тривалості роботи; рівня виробничого шуму, характерного для певного виду виробництва; кольору та інших особливостей (температури, еластичності та ін.) матеріалу і продукції; характеру і швидкості пересувних частин обладнання; кількості працівників, які одночасно працюють у приміщенні, та їх складу, призначення і кольору спецодягу; запахів; освітленості і спектрального складу освітлення; температури; чистоти й вологості повітря; зручності керування механізмами; архітектурно-композиційних особливостей інтер'єру; кліматичних

умов; вимог техніки безпеки й охорони праці.

Список використаних джерел

1. Грожан Д. В. Довідник дизайнера-початківця. Харків : Фенікс, 2005. 318 с.
2. Кравец В. І. Колористичне формоутворення в архітектурі. Харків : Вища школа, 2007. 131 с.
3. Словник з дизайну і ергономіки / В. О. Свірко, А. Т. Ашеров, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, та ін.; під загальною редакцією Свірка В. О. Харків : видавництво НТМТ, 2009. 130 с.
4. Степанов Н. Н. Колір в інтер'єрі. Київ : Вища школа. Головне вид-во, 2005. 180 с.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПРИ ОБРОБЦІ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Година Ольга Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядається питання з техніки безпеки на практичних заняттях при обробці текстильних матеріалів в навчальній лабораторії для студентів вищих навчальних закладів. Воно є важливою складовою під час проведення таких навчальних дисциплін, як «Виробниче навчання», «Практикум у навчальних майстернях».

Ключові слова: *техніка безпеки, текстильний матеріал, обробка, навчальна лабораторія.*

Охорона праці – важливий і необхідний аспект при організації роботи, який передбачає технічні і санітарно-гігієнічні заходи, що сприяють створенню безпечних умов праці, підвищенню продуктивності праці та досягнення високої якості виконання роботи [4].

Головною метою практичного заняття є засвоєння студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формування навичок і вмінь їх практичного застосування на основі індивідуального виконання практичних завдань; здійснення натурних або імітаційних експериментів чи дослідів і тим самим практичної перевірки і підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни. Практичні заняття проводяться у навчальній лабораторії з обробки текстильних виробів, яка обладнана технологічним устаткуванням (швейні машини, обладнання ВТО, манекени, розкрійний стіл і ін.). Студенти мають набути практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, технологічним устаткуванням, оволодіти методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі [2].

Технологічні процеси та технологію виробництва учні засвоюють на прикладі обробки текстильних матеріалів. При цьому вони дістають уявлення про ручну і механічну обробку [3].

Під час занять у навчальній лабораторії з обробки текстильних виробів усі студенти зобов'язані дотримуватися правил техніки безпеки, а саме: до роботи з тканиною допускаються учні, які отримали інструктаж на робочому місці, оволоділи безпечними прийомами праці.

Перед початком роботи студенти повинні одягнути спецодяг (халат чи фартух, зав'язати волосся косинкою чи стрічкою); приготувати своє робоче місце залежно від виду робіт (розкрій, ручна обробка, машинні та прасувальні роботи); перевірити справність та гостроту ножиць.

Під час виконання роботи: не слід доторкатися грудьми до краю столу; не слід сильно нахилитись над столом, сидіти необхідно прямо; лікті знаходяться на відстані 10 см від

столу.

Під час роботи з голками й шпильками необхідно: шити з наперстком, вушко голки повинно вмщатись у наперсток, а гострий кінець виступати з пальців приблизно на чверть довжини голки; не кидати голку на підлогу та не встромляйте її в тканину чи свій одяг; зберігайте голки і шпильки в певному місці (спеціальній коробочці або подушечці тощо); не залишайте їх на робочому місці (столі); ні в якому разі не беріть голки і шпильки до роту; не використовуйте голку замість шпильки; не використовуйте для шиття іржаві голки; викрійку і тканину прикріплюйте гострими кінцями шпильок у напрямку від себе; при ручному шитті не беріть нитку довше, ніж 80 – 90 см.

Під час роботи з ножицями виконуємо такі правила з техніки безпеки: тримайте ножиці у визначеному місці; уважно слідкуйте за напрямом різця, (леза); не тримайте ножиці лезом вгору; не працюйте тупими ножицями; не різте ножицями на ходу; не підходьте до товариша під час різання; передавайте товаришу закриті ножиці кільцями вгору (вперед).

Після закінчення роботи у навчальній лабораторії з обробки текстильних виробів всі студенти повинні скласти ножиці у спеціально відведене місце, голки здати для зберігання вчителю та прибрати своє робоче місце [2].

До практичних робіт на швейній машині з ножним приводом допускаються студенти, які вивчили інструкцію з охорони праці при роботі на побутовій швейній машині з електроприводом, не мають протипоказань за станом здоров'я. Перед допуском учнів до самостійних робіт на швейній машині викладач проводить інструктаж у відповідності з даною інструкцією з подальшим опитуванням та реєстрацією в журналі інструктажів.

Перед початком роботи учні мають одягнути спецодяг (халат чи фартух, зав'язати волосся косинкою чи стрічкою). Потім приготувати своє робоче місце, прибрати усі сторонні предмети, які можуть заважати в процесі роботи. Перевірити справність швейної машинки з електроприводом (справність вилки, з'єднувальних шнурів, ножної педалі, електричного приводу швейної машинки); при виявленні несправностей повідомити про це викладача або майстра з виробничого навчання. Працювати на несправній швейній машині з електроприводом забороняється. Необхідно перевірити наявність і справність захисного заземлення у швейній машині з електроприводом, захисного огороження електродвигуна, кнопкового пускача, наявність лапки з запобіжниками, які оберігають пальці від проколів. Усі струмопровідні частини електроприводу мають бути ізольованими, без пошкодження ізоляції проводів. Штепсельна вилка повинна щільно входити в гніздо розетки. Перевірити наявність гумового килимка на металевій педалі промислової машини, правильність заправки шпулькового ковпачка. Перед вмиканням роботу швейної машини необхідно перевірити вручну.

Під час виконання робіт з обробки текстильних матеріалів студенти повинні дотримуватись безпечних умов праці.

Вмикати і вимикати швейну машину з електроприводом в електромережу необхідно тільки сухими руками, тримаючись за корпус вилки, а не за шнур. Слідкувати за тим, щоб педаль або кнопка пускового реостата повинна вмикати або вимикати електродвигун плавно без заїдання і повторного вмикання. Під час роботи необхідно стежити за роботою електродвигуна, при найменшій несправності припинити роботу, вимкнути машину з електромережі і повідомити про це викладача або майстра з виробничого навчання.

Не можна зберігати на платформі швейної машини сторонніх предметів, зокрема ножиці. Під час роботи в навчальній лабораторії заборонено приймати їжу. Під час роботи сидіти за швейною машиною потрібно рівно, з невеликим нахилом, не сутулячись. Не тримати пальці рук біля лапки, щоб не проколоти їх голкою. Потрібно уважно заправляти нитки, не можна ставити котушки з поламаними краями. Перед шиттям не забувати опускати лапку. Перед зшиванням обов'язково переконаємось у відсутності шпильок чи голок на лінії шва виробу [5]. Не приводити в рух швейну машину, якщо під лапкою немає тканини. Під час шиття – не тягніть тканину і не підштовхуйте її під лапкою.

Чищення і змащення швейної машини з електроприводом, за необхідності проводити

лише коли вона вимкнута з електромережі. Такі операції, як регулювання строчки, чищення і змащення машини, встановлення голки, заправлення нитки, надягати пас на шків машини можна проводити лише після того, як вимкнули машину з електромережі.

Після закінчення роботи на швейній машині з електричним приводом необхідно: вимкнути машину з електромережі, беручи рукою за пластмасовий корпус вилки, а не за провід; підняти у верхнє положення голку і прижимну лапку, підкласти клаптик тканини і опустити голку й лапку у нижнє положення, щоб уникнути пошкодження лапки; при потребі почистити і змазати машину. Скласти машину, а готовий виріб здати на перевірку [1].

Під час практичних занять при обробці текстильних матеріалів студенти виконують волого-теплову обробку за допомогою електричної праски або парогенератора. При ВТО потрібно дотримуватись техніки безпеки.

Спочатку потрібно перевірити справність електропраски (справність шнура, вилки, розетки) – при виявленні несправностей повідомте про це викладача або майстра з виробничого навчання. Працювати несправною електропраскою забороняється. Штепсельна вилка повинна щільно входити в гніздо розетки. Необхідно перевірити положення терморегулятора, встановити його у відповідне з видом тканини, що обробляється, положення. У приміщеннях з бетонними підлогами перевірити наявність гумового килимка під ногами. Прасувальний стіл чи дошку встановити на такій висоті, щоб зручно було працювати.

Під час роботи з електричною праскою обов'язково стояти на діелектричному килимку. Вмикати і вимикати електропраску тільки сухими руками, тримаючи за корпус вилки, а не за шнур. Необхідно стежити за тим, щоб підошва електропраски не доторкалась до шнура. Ступінь нагріву праски не перевіряйте рукою. Не залишайте електропраску ввімкнутою в електромережу без нагляду і не займайтесь сторонніми справами, розмовами. Стежте за нормальною роботою електропраски, про всі несправності повідомляти потрібно викладача або майстра з виробничого навчання.

Категорично забороняється самим ремонтувати електропраску і шнур.

Ставити електропраску під час роботи необхідно на мармурову, керамічну або металеву підставку. Провід живлення електропраски повинен закріплюватись на кронштейні, який розміщений над серединою прасувального стола чи дошки і бути захищеним від механічних пошкоджень. Провід (шнур) живлення електропраски або парогенератора не можна скручувати у кільце і намотувати на електропраску. Працювати електропраскою, у якої шнур скручений у кільце забороняється.

Після закінчення волого-теплової обробки текстильних матеріалів електропраску або парогенератор необхідно вимкнути з електромережі за корпус вилки. Поставити електропраску на підставку, слідкуйте за тим, щоб поряд не було легкозаймистих матеріалів. Провід живлення електропраски чи парогенератора необхідно закріпити на кронштейні, щоб він не скручувався у кільце. Необхідно дати електропрасці повністю охолонути. Не можна охолоджувати електропраску водою, тому що в результаті таких дій можна отримати опіки від утворення пари.

Техніка безпеки під час аварійних ситуаціях, а саме: при пораненні рук чи інших частин тіла негайно припиніть роботу і повідомте викладача або майстра з виробничого навчання. Викладач або майстер надасть необхідну першу медичну допомогу, а в разі необхідності викличе швидку медичну допомогу за тел. 103. При загорянні електропроводів – потрібно вимкнути рубильник електрообладнання, що знаходиться під напругою та гасити порошковим вогнегасником. При потребі викликати пожежну службу за тел. 101. При цьому всіх необхідно вивести з навчальної лабораторії у безпечне місце.

Отже, під час практичних занять при обробці текстильних матеріалів учні за для своєї безпеки та оточуючих повинні дотримуватись правил з техніки безпеки.

Список використаних джерел

1. Інструкція з охорони праці для учнів при роботі на побутовій швейній машині з

ножним приводом URL: <https://osvita-docs.com/node/136>.

2. Інструкція з охорони праці на швейному виробництві URL: <https://www.sop.com.ua/article/1192-nstruktsya-z-ohoroni-prats-na-shveynomu-virobnitstv>

3. Наступність у формуванні знань, умінь і навичок з обробки текстильних матеріалів у практиці роботи школи URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nastupnist-u-formuvanni-znan-umin-i-navichok-z-obrobki-tekstilnih-materialiv-u-praktitsi-roboti-shkoli/viewer>.

4. Трудове навчання URL: https://trydovenavchannia.blogspot.com/2020/04/5_1.html.

5. Матеріалознавство швейного виробництва. *Основи технології текстильного виробництва* URL: <https://school.home-task.com/osnovni-procesi-zaklyuchoi-obrobki/>.

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Горбань Інна Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Автор досліджує поняття «війна», «цивільна оборона», «надзвичайна ситуація». Розглянуто права громадян України у воєнний час, знання та розуміння наслідків небезпечних факторів з метою збереження здоров'я та життя населення України у воєнний час, використання сучасних інформаційних технологій з метою своєчасного оповіщення про існуючі небезпеки.*

***Ключові слова:** війна, цивільна оборона, надзвичайна ситуація, цивільний захист, небезпека, небезпечні фактори, громадяни України, життя та здоров'я, соціальний захист, інформаційні технології.*

З 24 лютого 2022 року країна-агресор «російська федерація» підступно і цинічно напала на нашу державу, аргументуючи свої злочинні воєнні дії брехливою ідеологією, яка не має у своїй основі аргументованих доказів.

Метою всіх війн є вирішення політичних, територіальних, економічних та інших претензій країни-агресора. Під час війни досягнення поставлених задач досягається Збройними Силами та іншими структурами «силового» блоку. Під час проведення інтенсивних бойових дій на території нашої країни, актуальним і важливим є питання цивільної безпеки населення України.

В першу чергу необхідно дати визначення поняттю *цивільної оборони*, яка складається з системи заходів для захисту людей та матеріальних цінностей при веденні бойових дій, стихійних лих, техногенних катастроф, а також підготовки таких заходів.

В той же час цивільна оборона – це наука, яка вивчає соціально-політичні питання, що виникли при порушенні нормальних умов життя, діяльності людей на небезпечній території (акваторії) або об'єктів на ній (об'єктів на морі), внаслідок катастроф, небезпечних випадків, проживання на території або об'єкті, які стали епіцентром війни або катастрофи, привели до загибелі людей або до значних матеріальних збитків. Діяльність цивільної оборони направлена на вивчення надзвичайних ситуацій, правил поведінки людей під час їх виникнення, з метою збереження життя громадян нашої країни.

Цивільна оборона формується з трьох основних етапів:

- підготовка – створення сховищ і резервів, навчання фахівців і пересічних громадян, створення систем попередження і зв'язку;
- реагування – дії під час небезпеки: екстрене оповіщення, евакуація, знезараження, медична допомога;
- відновлення території після катастрофи [1].

Надзвичайна ситуація – це порушення нормальних умов життя та діяльності громадян на відповідній території чи об'єкті, яка привела або ще може привести до великої кількості постраждалих, небезпеки життю та здоров'ю людей, навіть до їх загибелі, спричинила значні матеріальні втрати та призвела до неможливості проживання людей на цій території та ведення на ній господарської діяльності.

Збереженню життя і здоров'я громадян при надзвичайних ситуаціях сприяють наступні дії:

- опанування інформації про можливу загрозу та природу її походження, виникнення;

- уміння розпізнавати небезпеку та оцінювати оточуючу обстановку;

- знання способів дій та самопомочі під час надзвичайних ситуацій, які загрожують Вам і Вашому дому;

- уміння, за необхідності, користуватися колективними та індивідуальними засобами захисту і допомоги;

- вміння взаємодіяти зі службами порятунку [2, с. 5].

Існують наступні види надзвичайних ситуацій: техногенні, природні, соціальні та воєнні.

Надзвичайна ситуація *воєнного характеру* з'являється внаслідок застосування зброї звичайної або масового ураження, що призводить до виникнення вторинних чинників ураження населення [3].

Громадяни України під час війни мають права на:

- 1) інформування щодо повітряних тривог, обстрілів або інших воєнних небезпек (хімічні, ядерні тощо), що вже виникли або існує велика ймовірність їх виникнення;

- 2) забезпечення засобами індивідуального (колективного) захисту та вміння ними користуватися;

- 3) евакуацію з територій, на яких ведуться інтенсивні бойові дії;

- 4) звернення до органів державної влади з метою отримання прихистку від війни та соціальної допомоги;

- 4) участь у роботах соціальних організацій, з метою надання допомоги людям, які постраждали від бойових дій;

- 5) працю у волонтерських організаціях, що допомагають у ліквідації наслідків обстрілів на звільнених від ворога територіях;

- 6) отримання заробітної плати за ліквідування наслідків бойових дій під час виконання своїх професійних обов'язків;

- 7) відшкодування згідно з законодавством збитків, яких зазнали люди внаслідок воєнних дій і які заподіяли шкоду їх життю, здоров'ю і майну;

- 8) медичну, соціально-психологічну допомогу, а також медико-психологічну реабілітацію внаслідок отриманих фізичних і психологічних травм.

Питання щодо захисту громадян, територій, навколишнього середовища і майна внаслідок надзвичайних ситуацій регулює Кодекс цивільного захисту України (КЦЗ). Структура дії цивільного захисту населення представлена на рис. 1.

Згідно зі ст. 20 КЦЗ суб'єкти господарювання повинні виконувати, зокрема, такі завдання і обов'язки у галузі цивільного захисту: розташовувати інформацію про заходи безпеки і відповідну поведінку під час аварії; організовувати та здійснювати під час надзвичайних ситуацій евакуаційні дії щодо працівників і майна; забезпечувати працівників засобами колективного і індивідуального захисту; оздоблювати захисні споруди цивільного захисту, які рахуються на балансі. Внаслідок надзвичайної ситуації необхідно вжити заходів, щоб евакуювати працівників із зони впливу небезпечних факторів або надати захисток їм від цього впливу.

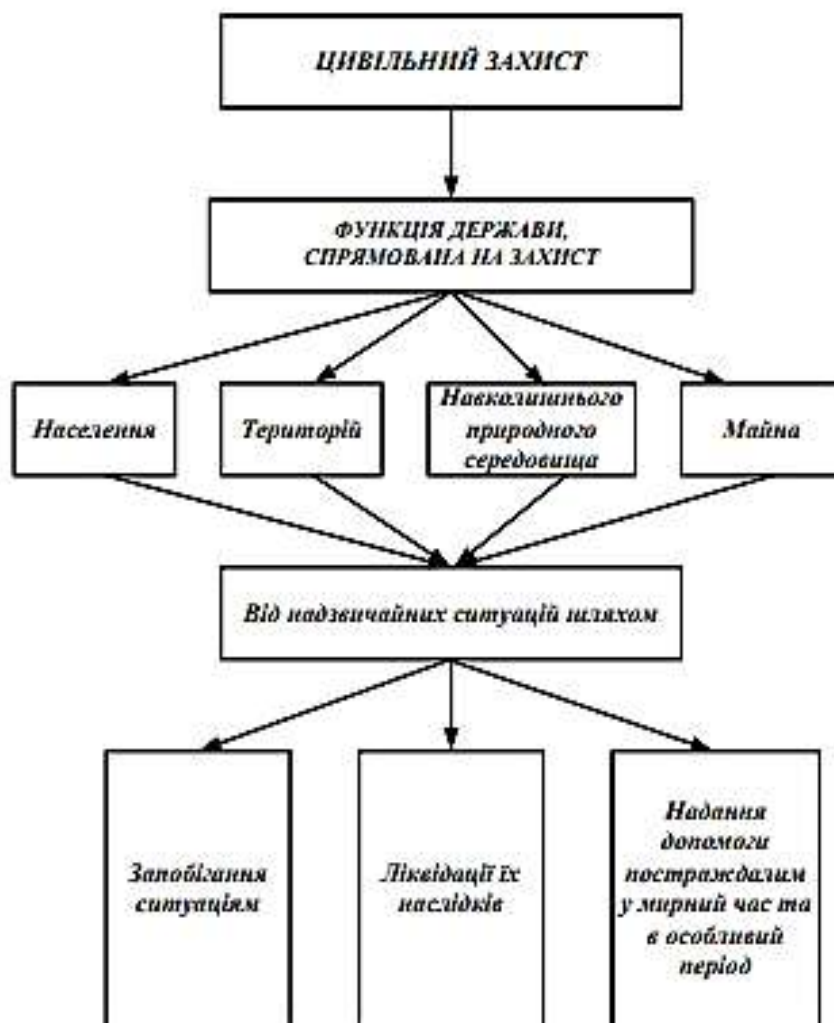

Рис. 1. Цивільний захист України [4, с. 22]

Класифікація факторів на вражаючі, небезпечні та шкідливі є досить умовною, тому що один і той самий фактор може призвести, як до загибелі людини, так і до травми, або спровокувати захворювання чи навпаки не спричинити ніякої шкоди. За характером і природою впливу фактори небезпеки поділяють на: фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні.

Шкідливі і небезпечні фактори з великою ймовірністю можуть під час воєнних дій завдати шкоди життю та здоров'ю громадян України, особливо під час використання ядерної, хімічної, біологічної зброї, застосування сучасних систем обстрілу залпового вогню, тощо які становлять велику загрозу і небезпеку.

Також не варто забувати про ведення інформаційної війни на інтернет-ресурсах з метою надання неправдивої інформації для навіювання страху, дезорієнтації, невірної сприйняття теперішньої дійсності, подій які відбуваються внаслідок ведення бойових дій, з метою нагнітання ситуації, для погіршення психоемоційного стану громадян. Громадянам треба дозувати та критично сприймати інформацію яку вони отримують, перевіряти її на інших ресурсах.

В той же час, завдяки сучасним інформаційним технологіям, громадяни України отримують сповіщення, наприклад, про повітряну тривогу навіть раніше ніж вмикаються сирени на інфраструктурних об'єктах України, а також завчасно отримують сповіщення про необхідність евакуації з небезпечних територій, отримують інструкції, як себе поводити при обстрілах та бомбардуванні, щоб зберегти своє життя, отримують в електронному вигляді інструкції з надання першої медичної допомоги постраждалим та надання психологічної підтримки у воєнний час. Завдяки інтернет-ресурсам і сучасним інформаційним технологіям

ми знаємо місця розташування захисних споруд цивільної оборони поблизу місця проживання, роботи, а також оперативно і швидко отримуємо необхідну інформацію про тривоги та інші небезпеки, які з'являються внаслідок ведення бойових дій. Тому вчасно отримана інформація може врятувати життя населення України.

Отже, цивільний захист населення – це дії держави, що направлені на збереження життя і здоров'я населення, захист і збереження територій, навколишнього середовища, майна шляхом своєчасного реагування на небезпеки, які виникають внаслідок воєнного стану, своєчасна ліквідація наслідків ведення бойових дій та соціальна допомога людям, які постраждали від ведення воєнних дій на території нашої країни.

Список використаних джерел

1. Цивільна оборона. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Цивільна_оборона
2. Осипенко С. І., Ткач О. В. Захист і самопоміч у надзвичайних ситуаціях: посібник для самостійного вивчення населенням способів захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення. Київ, 2019. 48 с.. URL: <https://dsns.gov.ua/navchannya-naselennya-diyam-u-nadzvichaynih-sitaciyah/zahist-i-samopomich-u-nadzvichaynih-situaciyah>
3. Дії учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій. URL: <https://eo.gov.ua/dii-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-razi-nadzvichaynykh-sytuatsiy/2022/01/18/>
4. Грибан В. Г., Казначеев Д. Г., Бойко О. І. Безпека життєдіяльності та охорона праці у схемах : навч. посіб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 228 с. URL: <https://lib.sumdu.edu.ua/library/DocumentDescription?docid=USH.7716952>
5. Арламов О. Ю. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : конспект лекцій. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 93 с. URL: <http://opcb.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/09/BZDCZkonspekt.pdf>

ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА НА УРОКАХ ІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Горда Катерина Андріївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

*«Здоров'я – не все, але все без здоров'я – ніщо».
Сократ*

Анотація. Автор досліджує роль дисципліни «Основи здоров'я» для учнів середньої школи у формуванні знань, умінь і навичок здорового способу життя, швидкої реакції у непередбачуваних ситуаціях. Для зацікавлення учнів щодо опанування навичками елементів безпеки життєдіяльності пропонуються вікторини і комбіновані естафети, які допоможуть практично засвоїти правила безпечної поведінки в навколишньому середовищі, негативного ставлення до шкідливих звичок та формування здорового способу життя.

Ключові слова: елементи безпекознавства, основи здоров'я, середня школа, вікторина, комбінована естафета.

На сучасному етапі розвитку постінформаційного суспільства питання збереження власного здоров'я та життя є нагальною проблемою сьогодення, адже постійний поступальний рух науково-технічного прогресу та урбанізація, яка спостерігається з кінця ХХ ст., зумовили виникнення нових небезпек для людини. Потенційні загрози дослідники розподіляють на 5 основних груп:

- *механічні* (селі, град, снігові лавини, небезпеки на підприємствах);
- *фізичні* (шум, іонізуючі випромінювання, підвищена загазованість повітря, підвищений рівень електромагнітного випромінювання, ультрафіолетової та інфрачервоної радіації);
- *хімічні* (промислові отрути і отруйні речовини та отрутохімікати, мінеральні добрива, лікарські засоби використані не за призначенням);
- *біологічні* (отруйні рослини і тварини, патогенні організми, біологічна зброя, інфекційні захворювання);
- *психофізичні* (недоліки органів відчуття, дефекти координації рухів, втома, підвищена емоційність, конфліктні ситуації, відсутність мотивації до трудової діяльності) [3, с. 8].

Стаття 3 Конституції України говорить про те, що *«людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю»* [4]. Спираючись на літеру закону, можна з упевненістю стверджувати, що людина як фізично здорова та гармонійно сформована особистість є найголовнішою цінністю та опорою сучасного розвиненого суспільства, а формуванням такої особистості займається школа, яка виступає одним із найважливіших соціальних інститутів.

Метою наших досліджень є розгляд основних засад вивчення безпеки життєдіяльності в середній школі, зокрема, на уроках із навчальної дисципліни «*Основи здоров'я*».

Сучасна школа сьогодні – це не лише місце, де діти набувають нових знань і вмінь, вчать мислити і взаємодіяти між собою. Це, передовсім, безпечне середовище, в якому кожен учень відчуватиме себе комфортно. «*Нова українська школа*», яка стартувала у вересні 2018-го року, спирається на *компетентнісний підхід* до навчання, який базується на динамічних комбінаціях знань, умінь і навичок. Однією із основних компетентностей, яку мають розвивати в собі учні, є «*екологічна грамотність та здорове життя*». Опануванням засад безпечного та повноцінного життя учні сучасної школи можуть під час вивчення курсу «*Основи здоров'я*».

Метою даної навчальної дисципліни є «*формування в учнів свідомого ставлення до свого життя і здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, навичками безпечної для життя і здоров'я поведінки*» [2].

Основними завданнями, які має ставити перед собою вчитель є:

- формування в учнів мотивації дбайливого ставлення до життя і здоров'я;
- ознайомлення учнів з основними принципами, шляхами й методами збереження життя і зміцнення всіх складових здоров'я;
- формування у школярів стійких переконань щодо пріоритету здоров'я як основної умови реалізації фізичного, психічного, соціального та духовного потенціалу людини з урахуванням її індивідуальних особливостей;
- навчання учнів методам самозахисту в умовах загрози для життя;
- ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованої на збереження життя і зміцнення здоров'я [2].

Вивчення предмету «*Основи здоров'я*» у середній школі складається з чотирьох розділів:

1. Здоров'я людини.
2. Фізична складова здоров'я.
3. Психічна й духовна складові здоров'я.
4. Соціальна складова здоров'я.

Засадничі домінанти безпеки життєдіяльності найбільше вивчаються у першому та четвертому розділах чинної програми для загальноосвітніх навчальних закладів.

Безпека життєдіяльності (БЖД) – це наука про комфортну та безпечну взаємодію людини з середовищем, в якому вона перебуває [1, с.7].

У розділі «*Здоров'я людини*» учням середньої школи пропонується вивчати наступні

теми: «Безпека і небезпека. Принципи безпечної життєдіяльності», «Безпека на дорозі», «Небезпеки природного середовища», «Вплив техногенного середовища на здоров'я людини», «Екологічні проблеми довкілля», «Безпека пасажира», «Безпека пішохода», «ДТП. Види ДТП», «Правила пожежної безпеки» та ін. Цей блок навчальної програми допоможе дітям опанувати основні правила поведінки під час непередбачуваних, але можливих ситуацій вдома, школі чи під час канікул, коли учні матимуть вдосталь вільного часу.

Для глибокого розуміння та закріплення учнями нових знань, умінь та навичок вчитель повинен грамотно вибудувати урок, спираючись на основи безпекознавства та загальну обізнаність школярів. Для цього варто урізноманітнити звичний урок, використовуючи практичний метод навчання, – запропонувати учням вікторини із основ безпекознавства.

Формат «запитання-відповідь» буде цікавим для школярів 5-го класу, адже змусить учнів активізуватися та швидко включитися в роботу, і в той же час вчитель матиме змогу почути та оцінити відповіді більшості дітей.

Наприклад, підготуємо вікторину «Не страшні нам небезпеки» з наступними орієнтовними запитаннями, на які мають відповідати учні:

1. Що означає вираз «здоровий спосіб життя»? (*Дотримання режиму дня, ранкова гімнастика, повноцінне харчування, відсутність шкідливих звичок*).

2. Яку ситуацію ми називаємо надзвичайною? (*Коли порушуються нормальні умови життя і діяльності людини, що призводить до загибелі людей, матеріальних збитків*).

3. Яка бочка більш небезпечна: наповнена бензином чи порожня з-під бензину? (*Більш небезпечною є порожня бочка, оскільки всередині в ній може утворюватися вибухонебезпечна концентрація парів бензину*).

4. Які види кровотечі ви знаєте? (*Артеріальна, венозна, капілярна, паранхематозна*).

5. Які рослини не можна вживати в їжу? (*Усі невідомі ягоди, гриби, фрукти, немиті продукти рослинного походження*).

6. Де небезпечно стояти під час грози? (*Під деревом, на відкритому полі чи майдані, під лінією електромережі та ін.*).

7. Що може слугувати найпростішим укриттям? (*Підвальні приміщення, щілини*).

8. Які стихійні лиха ви знаєте? (*Пожежі, повені, землетруси, зсуви, обвали, снігові лавини*).

9. Які засоби індивідуального захисту ви знаєте? (*Ватно-марлеві пов'язки, респіратор, протигаз*).

10. Що є небезпечним у вашому домі? (*Газова плита, електроприлади, відкриті крани тощо*) [5].

Під час вивчення 4-го розділу предмету «Соціальна складова здоров'я», учням середньої школи пропонуються наступні важливі теми з безпеки життєдіяльності: «Соціальна небезпека інфекційних захворювань та запобігання дискримінації людей, що мають (ВІЛ, туберкульоз, ОРВІ тощо)»; «Безпека в побуті і навколишньому середовищі»; «Поведінка в екстремальних ситуаціях»; «Безпека руху велосипедиста»; «Хвороби цивілізації»; «Глобальні загрози, породжені діяльністю людини та їх вплив на здоров'я» та ін.

Важливість вивчення цього розділу полягає в засвоєнні учнями правил безпечної поведінки в навколишньому середовищі, негативного ставлення до шкідливих звичок та формуванню здорового способу життя. Для закріплення нових знань, умінь та навичок учитель може запропонувати кілька видів роботи: практичне заняття з вирішенням ситуаційних завдань; брейн-ринг; командні змагання, естафети.

Наприклад, організуємо комбіновану естафету між учнями 9-х класів «Безпечно здоров'я – щасливе життя». Кожна команда має свою форму, девіз, знак, нашивки тощо. Естафета складається із шести етапів, на кожному із яких учасники можуть заробити 10 балів.

Етап 1. Подолання перешкод. Учасники: по двоє з кожної команди. Учні на швидкості

долають перешкоди, не наступаючи на них.

Етап 2. Подолання зони забруднення в протигаззах. Учасники: по двоє з кожної команди. Учні виконують норматив № 1 (надягання протигазів), на швидкість долають перешкоди.

Етап 3. Надання медичної допомоги. Учні демонструють правила перенесення потерпілого. Учасники: «санітарна дружина» – 5 осіб, «потерпілий» від кожної команди.

Етап 4. Подолання радіоактивної зони. Учасники: один учень із команди одягає ЗЗК у вигляді комбінезону й долає зону 30-50 м.

Етап 5. Віджимання. Учасники: один учень із кожної команди віджимаються від землі 1 хв і біжить 100 м.

Етап 6. Кидання рятівного кола на влучність. Учасники: один учень із кожної команди. Із двох спроб треба влучити в центральне коло або мішень. Після цього учень біжить 100 м і фінішує. Після загального підрахунку балів визначається переможець [5].

Отже, спираючись на вищезазначене, можна сказати, що сучасний багатоманітний світ дає людині безліч можливостей для пізнання та самореалізації, але разом з тим він приховує в собі чимало небезпек, які чигають чи не на кожному кроці. Завдання сучасної школи загалом, та дисципліни «Основи здоров'я» зокрема, полягає у формуванні знань, умінь і навичок здорового способу життя, швидкої реакції у непередбачуваних ситуаціях, свідомого та безпечного використання електричних приладів та інших засобів у побуті та ін.

Також варто зауважити, що *холістичний підхід* (розуміння здоров'я як цілісної системи) до вивчення курсу неможливий без опанування усіх складових здоров'я, серед яких вивчення елементів безпеки життєдіяльності в середній школі є необхідною передумовою навчання та виховання всебічно розвиненої особистості, яка зможе впевнено діяти під час будь-якої загрози своєму життю та здоров'ю.

Список використаних джерел

1. Бедрій Я. Л. *Безпека життєдіяльності*: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2009. 286 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти від 23 листопада 2011 р. № 1392 // *Офіційний вісник України*, 2011 р., № 33, ст. 1378.
3. Зеркалов Д. В. *Безпека життєдіяльності* : навчальний посібник. К.: Основа, 2011. 526 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 3.
5. Січко С., Денисенко О. Спецвипуск «Охорона праці та безпека життєдіяльності». *Директор школи*. 2012. № 23-24. С. 4–87.

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПИТАННЯМ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ВИСТАВКОВИХ ПРИМІЩЕНЬ В РАМКАХ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ОСНОВИ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Гриценко Лариса Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядаються питання пожежної безпеки під час виставкової діяльності у процесі підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Ключові слова: пожежна безпека, виставкові приміщення, виставкова діяльність, освітній компонент «Основи виставкової діяльності».

Людина з моменту народження і до останніх днів користуючись органом зору звикла сприймати як природу так і наслідки своєї діяльності. В умовах товарно-грошових відносин,

купуючи собі товари, отримуючи послуги, споживач, в першу чергу, сприймає їх через бачення. Так склалося історично і до тепер це робиться через огляд товару при купівлі. Одною із організаційних форм таких дій є різноманітні виставки: від торговельних залів до скупчення товарів і послуг на спеціальних площах та ярмарках. Організація і управління виставковим процесом є важливою ланкою у підготовці здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з освітньої програми «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» за спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Виставкова діяльність в Україні – невід’ємна складова частина розвитку ринкових процесів, стимулює закріплення позитивних структурних змін в економіці, сприяє науково-технічному та технологічному оновленню вітчизняного виробництва. Виставкова діяльність відноситься до числа важливих факторів, що стимулюють розвиток усіх галузей вітчизняної економіки, тому вона закономірно стає об’єктом державної уваги й контролю. На національному рівні такий фактор, як діяльність держави, може відігравати дуже важливу роль. Держава в рамках своєї політики може сприяти розвитку ринку різними способами. Державна політика забезпечує суспільнополітичну значимість галузі, а на рівні окремого виставкового заходу характеризує масштаб виставки та її вагомість.

Одним із завдань державної значущості є визначення концептуальних положень, основних напрямів та механізму забезпечення подальшого розвитку виставкової діяльності [1].

Культурно-просвітні та видовищні заклади – це об’єкти з масовим перебуванням людей. Тому важливою складовою діяльності адміністрації виставкових центрів та інших подібних установ в обов’язковому порядку повинно бути забезпечення пожежної безпеки. Особи, відповідальні за дотримання пожежної безпеки, зобов’язані передбачити та усунути умови виникнення пожежі, а у разі загоряння забезпечити евакуацію людей у найкоротший термін.

Вимоги до проведення виставок та ярмарків.

Організатори, співорганізатори та розпорядники виставок відповідно до укладеного договору та статусу заходу повинні забезпечити надання комплексу послуг учасникам та відвідувачам виставок, який повинен включати:

- виділення учасникам виставкового обладнання, надання можливості користуватися електроенергією, послугами водопостачання та телефонного зв’язку;
- страховий захист виставкових об’єктів;
- охорону та пожежну безпеку виставкових приміщень;
- забезпечення вентиляції, опалення, прибирання виставкових площ тощо [1].

Основні вимоги пожежної безпеки в культурно-просвітніх та видовищних закладах:

1. Будівлі культурно-просвітніх та інших видовищних установ перед кожним відкриттям повинні бути перевірені на предмет відповідності вимогам пожежної безпеки й прийняті міжвідомчими комісіями. Перевірці також підлягають усі сезонні споруди виставочних павільйонів тощо.

2. Під час укладання із зарубіжними організаціями, фірмами договору або контракту на проведення виставок необхідно відображати в ньому вимоги чинних в Україні правил пожежної безпеки, інформувати про заходи, що плануються, та місця їх проведення органи державного пожежного нагляду.

3. На доповнення до плану евакуації людей повинен бути опрацьований план евакуації експонатів та інших цінностей.

4. Усі горючі виставкові експонати мають бути важкозаймистими або обробленими вогнезахисними речовинами що забезпечують I групу (будинки з несучими та огорожувальними конструкціями з природних матеріалів або штучного каменю, бетону або залізобетону із застосуванням листових і плиткових негорючих матеріалів) вогнезахисної ефективності. У разі необхідності вогнезахисна обробка повинна поновлюватися.

5. Підлоги приміщень мають бути рівними, без порогів, східців, щілин і вибоїн. У разі різниці рівнів суміжних приміщень у проходах мають влаштуватися пологі пандуси [3].

В культурно-просвітніх та видовищних закладах не допускається:

1. Виготовляти піротехнічні вироби кустарним способом, а також зберігати їх у видовищних приміщеннях та в інших місцях з масовим перебуванням людей (зберігання й використання таких виробів має здійснюватися відповідно до вимог спеціальних правил).

2. Улаштовувати антресолі в приміщеннях видовищних установ.

3. Палити поза спеціально відведеними місцями.

4. Улаштовувати житлові приміщення та допускати тимчасове проживання громадян у видовищних та культурно-освітніх установах.

5. Здавати в оренду приміщення для розміщення в них організацій іншого призначення.

6. Зберігати й застосовувати ЛЗР та ГР балони з газами та інші вогнебезпечні речовини і матеріали в основних будівлях видовищних установ.

7. Зберігати виставкові експонати у приміщеннях зі стінами (перегородками), що мають покриття з горючих та важкогорючих матеріалів, а також разом з іншими пожежонебезпечними речовинами й матеріалами.

8. Проводити масові заходи, коли протипожежні пристрої (протипожежна завіса, димові люки, автоматичні установки пожежогасіння тощо) несправні або вимкнені.

9. Користуватися електронагрівальними приладами у приміщеннях, за винятком місць, що спеціально відведені та обладнані для цієї мети.

10. Проводити масові заходи за відсутності пожежного поста.

11. Застосовувати у видовищних та культурно-просвітницьких установах оформлення, виготовлене з горючих синтетичних матеріалів (пінопласту, поролону, полівінілу тощо).

12. Розміщувати під виставковими залами столярні, швейні майстерні, склади та інші подібні приміщення для зберігання або використання горючих матеріалів.

13. Чистити виставкові експонати бензином, ефіром та іншими ЛЗР та ГР безпосередньо в будівлі видовищної установи.

14. Застосовувати піротехнічні вироби, відкритий вогонь (факели, свічки, феєрверки, бенгальські вогні тощо), влаштовувати світлові ефекти із застосуванням хімічних та інших речовин, які можуть викликати загоряння без письмового погодження із регіональним відділенням служби з надзвичайних ситуацій.

15. У підвальних і цокольних поверхах зберігати та застосовувати легкозаймисті горючі речовини, розміщувати вибухопожежонебезпечні виробництва.

16. Влаштовувати на сходових клітках складські та іншого призначення приміщення, прокладати газопроводи, трубопроводи з легкозаймистими і горючими рідинами, а також установлювати устаткування, що заважає переміщенню людей.

17. Проведення виставково-масових заходів у підвальних і цокольних приміщеннях.

У приміщеннях, що використовуються для проведення культурно-масових заходів, забороняється:

– використовувати віконниці на вікна для затемнення приміщень;
– застосовувати горючі матеріали, не оброблені вогнезахисними сумішами, для акустичної обробки стін і стель;

– установлювати стільці, крісла тощо, конструкції яких виконано з пластмас і легкозаймистих матеріалів, а також ставити приставні стільці у проходах виставкового залу;

– установлювати на дверях евакуаційних виходів замки та інші запори, що важко відкриваються;

– установлювати на вікнах глухі ґрати.

Ефективним методом вивчення студентами питань пожежної безпеки виставкових приміщень в рамках освітнього компоненту «Основи виставкової діяльності» вважаємо тренувальні евакуації з культурно-мистецького закладу при урахуванні того, що здобувачі діятимуть самостійно, без сторонньої допомоги дорослих. А. І. Охріменко та А. Ю. Цина у своєму дослідженні зазначають, що проведення евакуаційних заходів мають свої особливості. Пов'язане це з тим, що в таких закладах одночасно може перебувати значна

кількість людей, тому евакуація потребує більше часу [2, с. 44].

Вимоги до евакуаційних шляхів та виходів:

1. Кількість та ширина виходів, шляхи евакуації мають відповідати розрахунку, з огляду на необхідний безпечний час евакуації. Приміщення, в яких проводяться масові заходи, повинні мати не менше двох евакуаційних виходів, які слід постійно утримувати в справному стані.

2. У залі для глядачів ширина дверних отворів, незалежно від результатів розрахунку, повинна бути не менше 1,2 м і не більше 2,4 м, а ширина проходів, розташованих напроти виходів – не менше ширини самих дверей.

3. В експозиційній частині культурно-просвітницьких та видовищних закладах маршрут руху відвідувачів повинен забезпечувати огляд усіх експозиційних залів без утворення зустрічних потоків та потоків, що перетинаються. У тих випадках, коли шляхи евакуації в виставкових закладах не відповідають вимогам будівельних норм і виключена можливість улаштування додаткових виходів, необхідно обмежити одночасне перебування в цих будівлях людей, дотримуючись норм: не більше 50 відвідувачів одночасно.

4. Проходи між вітринами та щитами в експозиційній частині виставкових приміщень повинні бути не менше 2 м завширшки, а головний прохід – не менше 3 м. У сховищах виставок ширина головних проходів має бути не менше 2,5 м, а відстань між устаткуванням фондів – 0,9 м.

5. Ширина поздовжніх і поперечних проходів у приміщеннях для проведення культурно-масових заходів має бути не менше одного метра, а проходів, які ведуть до виходів, – не менше ширини самих виходів. Усі проходи і виходи мають розміщатися так, щоб не створювати зустрічних або перехресних потоків людей.

6. Евакуаційні виходи з приміщень мають бути позначені світловими покажчиками з написом «Вихід» білого кольору на зеленому тлі, підключеними до мережі аварійного або евакуаційного освітлення будівлі. За наявності людей у приміщеннях світлові покажчики мають бути ввімкнені.

7. Зовнішні пожежні сходи, сходи-драбини і загорожі на дахах будівель мають утримуватися у справному стані. Допускається нижню частину зовнішніх вертикальних пожежних сходів закривати щитами, які легко знімаються, на висоту не більше як 2,5 м від рівня землі [3].

Під час проведення тренувальних евакуацій можуть бути запрошені працівники Служб порятунку, які виконують консультативну функцію. Тренувальна евакуація надасть можливість оцінити наблизений до реальності стан спроможності студентів до дій у надзвичайних ситуаціях.

Отже, важливого значення варто надавати якісному виховному впливу та поширенню знань, умінь і навичок пожежної безпеки серед здобувачів вищої освіти, задля унеможливлення та запобігання критичних наслідків. На основі дослідження ми можемо вважати, що першочерговим завданням у сфері пожежної безпеки є створення комплексу інформаційно-просвітницьких заходів з метою вироблення дієвої протипожежної моделі поведінки відвідувачів. Налагоджена співпраця виставкових закладів та служб порятунку дає змогу отримати кращий результат у даному напрямку. А сама тематика потребує подальшого наукового осмислення та ґрунтовних досліджень.

Список використаних джерел

1. Нормативні документи: Концепція розвитку виставкової діяльності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/2319267>.
2. Охріменко А. І., Цина А. Ю. Пожежна безпека в загальноосвітніх навчальних закладах України. *Постметодика*. 2013. №4. С. 38–46.
3. Шайтан В. Працювати, не порушуючи технологічного процесу і правил безпеки, економічно вигідніше та психологічно комфортніше. *Охорона праці*. 2010. № 8. С. 9–11.

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ АКАДЕМІКА Д. ТХОРЖЕВСЬКОГО

Гурин Наталія Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університету імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядається педагогічна спадщина академіка Д. Тхоржевського. Приділена увага питанням проблеми безпеки навчальної праці учнів у його педагогічному доробку. Ються питання пожежної безпеки під час виставкової діяльності у процесі підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Зауважується, що дотримання вимог безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу є обов'язковим для виконання всіма учасниками навчально-виховного процесу під час уроків з усіх навчальних предметів, особливо це вижливо на уроках трудового навчання.

Ключові слова: Д. Тхоржевський, трудове навчання, вчитель трудового навчання, процес навчання, безпека навчальної праці.

Академік Д. Тхоржевський – відомий науковець, засновник наукової школи з методики трудового навчання. Його ім'я пов'язане з етапом становлення і розвитку трудового навчання в Україні. Кількість наукових робіт перевищує 350, у тому числі підручники, статті, методичні рекомендації, навчальні програми, навчальні та навчально-методичні посібники, монографії тощо.

Науковець розробляв концепцію трудового навчання. На його думку, трудове навчання в загальноосвітній школі є важливим засобом розвитку особистості учня, що дає початкові вміння та навички до обрання старшокласником професії [3].

Багаторічні дослідження професора В. Мадзігона розкрили нові дидактичні підходи до реалізації методичних та педагогічних основ поєднання навчання із продуктивною працею учнів. Його наукова школа розробила дидактичну систему відбору змісту для загальношкільної і політехнічної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл, що стало основою для розробки й експериментального дослідження принципово нових навчальних програм для трудового навчання учнів загальноосвітніх шкіл.

Наукові інтереси Дмитра Олександровича були різноманітними. Автор здійснював дослідження проблеми трудового навчання в широкому аспекті.

У системі поглядів Д. Тхоржевського на зміст і структуру професійної діяльності вчителя трудового навчання значне місце посіла проблема безпеки навчальної праці учнів на уроках трудового навчання та технологій [5].

Кожен вчитель зобов'язаний знати специфіку правил з охорони праці під час викладання учням свого предмету. Особливо це стосується вчителів, які мають справу з небезпечними чинниками під час уроків, наприклад, вчителі трудового навчання й технологій. Цей факт обґрунтований тим, що під час роботи з технічним устаткуванням є вірогідність отримати травмування учнів різного ступеня тяжкості в результаті зневаги правил охорони праці у закладах загальної середньої освіти.

Загальновідомо, що дотримання вимог безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу є обов'язковим для виконання всіма учасниками навчально-виховного процесу під час уроків з усіх навчальних предметів, але особливо актуально це на уроках трудового навчання. Адже діти шкільного віку не мають достатнього досвіду користування знаряддями праці, вони лише починають системно ознайомлюватись і вивчати правила безпеки життєдіяльності, зокрема, правила безпечної поведінки з матеріалами та відповідними інструментами [1]. Учителі трудового навчання та технологій зобов'язані навчати учнів правильного і безпечного поводження з обладнанням, яке є в навчальних майстернях, безпечних методів виконання робіт і стежити за додержанням учнями заходів безпеки. Відповідальність за виконання правил техніки безпеки, виробничої санітарії і за охорону життя й здоров'я учнів під час роботи в шкільних навчальних і навчально-

виробничих майстернях несе вчитель, який керує цією роботою [4].

Майстерні навчального закладу використовуються під час проведення занять з трудового навчання і поділяються на навчальні майстерні для трудового навчання молодших школярів; навчально-виробничі майстерні, у яких здійснюється трудове, допрофільне навчання і допрофесійна підготовка учнів середнього шкільного віку; навчально-виробничі майстерні загальноосвітніх навчальних закладів системи загальної середньої освіти для трудового і виробничого навчання та профільної, допрофесійної і професійної підготовки учнів старшого шкільного віку. Приміщення майстерень навчальних закладів, розміщення в них обладнання і механізмів повинні відповідати вимогам до освітлення, опалення і вентиляції, з безпеки праці до обладнання, електробезпеки, пожежної безпеки. Вчитель навчає учнів безпечного поводження з наявним у майстерні обладнанням, а також безпечних методів виконання робіт; забезпечує дотримання вимог безпечного проведення навчально-виховного процесу; несе відповідальність за збереження обладнання майстерні, справність засобів пожежогасіння; стежить за своєчасним проведенням технічного обслуговування та ремонту обладнання майстерні; здійснює навчання та інструктаж учнів з охорони праці, безпеки життєдіяльності; здійснює першу допомогу у разі нещасних випадків, що сталися з учнями в майстерні [2].

Усі напрацювання Д. О. Тхоржевського втілюються в практику і в наш час, завдяки ним активізується процес трудового навчання учнів старших класів, стає можливим вирішення проблем безпеки трудового навчання підлітків. Саме науковометодичні комплекси, розроблені Дмитром Олександровичем зумовили характерні тенденції розвитку та становлення трудового навчання школярів у закладах загальної середньої освіти України.

Список використаних джерел

1. Дебре О. С. Практичне використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці, (Полтава, 23–24 квітня 2020 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 94–98.
2. Про затвердження Правил безпеки під час занять у навчальних і навчально-виробничих майстернях навчальних закладів системи загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 серпня 2007 року N 730. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE14257?an=444>
3. Пшеничний М. Педагогічна спадщина Д.О. Тхоржевського у контексті проблем трудового навчання другої половини ХХ ст. в Україні. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/24/visnuk_27.pdf
4. Тхоржевський Д. Вимоги до уроку трудового навчання. *Радянська школа*. 1976. №8. С. 60–68.
5. Тхоржевський Д. О. Система трудового навчання. Київ : Радянська школа, 1975. 200 с.

CRYPTOCURRENCIES IMPACT ON BUSINESS TRANSACTION SECURITY

Дебре Віктор Сергійович

Харківський національний університет радіоелектроніки

Debre Viktor Serhiyovych

Kharkiv National University of Radio Electronics Kharkiv

Annotation. This article discusses the security of business transactions. This topic is very

important because the online transaction market is growing at an incredible rate, and it is extremely important to protect them from hacker attacks. Cryptocurrencies are one way to solve this problem. In addition, recently, more and more areas of life are moving to a remote form of financial flow, and with increasing market size, this topic will remain relevant. As a result, the integration of the blockchain system into the banking and investment systems is inevitable. Therefore, structuring and further studying a given topic are extremely necessary.

Key words: *blockchain, smart contract, cryptocurrency, transaction security, bitcoin, ethereum, Cryptocurrency Security Standards, business transaction.*

Introduction. With the development of new technologies and information space, the question of business security of new forms of online work is urgent. One of the newest and safest technologies, which introduces new levels of protection to personal accounts and money transfers, is the blockchain. A new type of interaction and establishment of business transactions allows you to do without intermediaries and enter into smart contracts with minimal fees and protection against unauthorized access to the accounts of the originators.

Aim. Over the last decade, the number of crimes related to online money transfers has increased, and many businesses and individuals have online or unprotected online accounts. Direct transfers of banks to another account are not always secure. To provide the necessary level of protection, they have to spend significant resources on the secure operation of servers and systems that serve them. Due to this, the price of the transfer commission increases significantly. Cash transfers require resources for transportation and longer order processing. Therefore, the only alternative to these methods is the blockchain system.

Materials and methods. Blockchain technology is commonly used to create cryptocurrencies. Cryptocurrency security encompasses everything you need to know about the potential dangers of cryptocurrency and the fundamentals of what you can do to make your setting related to your crypto investments or trades safer and safeguard your crypto assets.

The method transactions are recorded in «blocks», and the blockchain describes as time-stamped. It's a lengthy, complicated procedure, but the result is a secure digital ledger of cryptocurrency transactions that hackers can not influence. Transactions also necessitate a two-factor authentication process. While security measures are in place, this does not mean that cryptocurrencies are immune to hackers [1].

Also, as cryptocurrency sees increased adoption, state, local, tribal, and territorial (SLTT) governments are encountering malware designed to steal or mine cryptocurrency. Their systems are held for ransom payable only via cryptocurrency. Bitcoin (BTC), the first cryptocurrency to see widespread use, emerged in 2009. Today, there are hundreds of alternatives to Bitcoin. Popular alternatives include Litecoin (LTC), Ethereum (ETH), Bitcoin Cash (BCH), and Monero (XMR). Most cryptocurrencies are decentralized, operating without the oversight of trusted authority and instead relying upon the security of cryptographic algorithms and ledger distribution commonly achieved through blockchain technology. This independence grants company and individuals the freedom to transfer funds directly to one another.

Even if it provides high security and independence for cryptocurrency, it has risks that arise while engaging in the crypto sector:

The first risk is that people can leave cryptocurrency on exchanges. It especially happens when they first start trading cryptocurrencies. If funds and crypto coins are readily available for transactions, hackers, unfortunately, take the possibility to get all money by getting access to an account on the exchange. Moreover, exchange hacking is not confined to other parties, employees and even exchange founders who can commit significant fraud.

The second risk is in contrast to leaving seed phrases in centralized cloud storage. Several examples of seed phrases are backed up on local devices, and if it is subsequently lost or stolen or the password is forgotten, you can not contact support. The problem with local storage is that it's easy to misplace it or for someone to track you down and steal it.

But advanced authentication in cyber security provides another layer of defense that helps

ensure that when a user is accessing your network, they are that person. By following the next rules [2], using cryptocurrencies can become protected.

Limit login attempts practice is a standard network authentication technique that not everyone implements. Limiting login attempts should not be possible to brute-force an account through your web user interface. There are a few different ways to limit login attempts. You can block users who perform too many incorrect logins by IP address, lock down accounts that receive many false login requests, and notify the account holder in question. You can also do both.

In general, Cryptocurrency Security Standards (CCSS) have ten points that are fulfilled while setting up cryptocurrency security systems [3]. It is 10-step security put up on three levels. Thus the standard is followed by most cryptocurrency exchanges. The following are the steps that most blockchain companies and organizations follow, and investors must invest in the services of companies following the Cryptocurrency Security Standards:

- Key/seed generation
- Wallet Creation
- Key Storage
- Key Usage
- Key Compromise policy
- Keyholder Grant/ Revoke Policy and Procedures
- Third-party audits
- Data Sanitization Policy
- Proof of Reserve
- Log Audits

Security considered ‘level one’ proves that assets are protected with strong policies and procedures, while those deemed ‘level three’ exceed security expectations and provide strictly enforced policies. Users should consult the CCSS to identify the best cryptocurrency systems to use and keep their currency safe.

Businesses using cryptocurrency can adopt file sanitization to ensure no chance of malicious code running in the background. Proactive cyber security solutions, such as content disarm and reconstruction (CDR), help organizations be one step ahead of cybercriminals. CDR ensures that no malicious malware exists within a file by scanning it and re-building it to the known good manufacturer’s specification.

Results and discussion. By analyzing data about the growth of cryptocurrencies in the 2021 year, we can assume that capitalization is increasing. According to data [4], the cumulative market capitalization of cryptocurrencies grew around 300% year over year to \$758bn in 2020, as investors flocked to crypto coins in times of economic uncertainty caused by the pandemic. The combined value of all crypto coins soared by 220% in the 2021 year, reaching \$2.43trn in May. Even above the market cap reached in 2017, this was considered the break-out year for Bitcoin and other digital coins. However, 2021 witnessed even more impressive growth, with many major crypto coins reaching their all-time highs. Bitcoin, the biggest digital currency, accounts for 45% of the global crypto market cap.

The following data [5] show its price rallied over 100% this year alone, helping its market cap hit \$1.1trn last week. Compared to \$178bn in 2020, this represents a massive 515% increase in a year. However, the latest boost in the cryptocurrency market has been equally driven by impressive Ethereum growth. In 2020, the combined value of all Ethereum coins amounted to \$23.4bn. Over the next twelve months, this figure soared by 1,656%, three times the growth rate of Bitcoin.

Conclusions. Therefore, the development of the crypto market and its execution in business processes will decentralize and ensure the safe use of these processes. The general trend of rising capitalization of cryptocurrencies indicates an increasing role in this area in the future. As the impact of cryptocurrencies boosts, transaction security will increase significantly. Therefore, research and implementation of new systems to protect personal data and accounts is an integral part of human development in a post-industrial society.

References

1. Shetty N. Cryptocurrency Security: How To Protect Your Digital Investment URL: <https://www.finextra.com/blogposting/20477/cryptocurrency-security-how-to-protect-your-digital-investment> (дата звернення: 12.03.2022)
2. Matthews K. What to know about user authentication and cyber security URL: <https://www.information-age.com/what-to-know-about-user-authentication-cyber-security-123487818/> (дата звернення: 22.03.2022)
3. Bhalla A. Complete Guide on Cryptocurrency Security URL: <https://www.blockchain-council.org/cryptocurrency/complete-guide-on-cryptocurrency-security/> (дата звернення: 11.02.2022)
4. Milan Fintech Summit URL: <https://www.milanfintechsummit.com/cryptocurrency-global-market-2021/> (дата звернення: 21.01.2022)
5. Coin Market Cap URL: <https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/price-estimates/> (дата звернення: 02.04.2022)

ЗАГРОЗА ПОШИРЕННЮ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ В РЕАЛІЯХ ВІЙСЬКОВОГО СЬОГОДЕННЯ: МІКРОБІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

*Дерев'яно Тетяна Василівна, Звягольська Ірина Миколаївна,
Полянська Валентина Павлівна
Полтавський державний медичний університет*

Анотація. У статті розглянуто чинники поширення і розвитку інфекційних захворювань як серед цивільного населення, так і військовослужбовців ЗСУ в умовах військових подій, які склалися на території України в 2022 році. Наведено приклади інфекційних хвороб різної етіології, їх шляхи передачі, які становлять загрозу щодо поширення в умовах надзвичайної ситуації військового характеру і є порушенням нормальних умов життя та діяльності людей.

Ключові слова: інфекційні захворювання, військові події.

Протягом усієї історії становлення людського суспільства інфекційна патологія завжди домінувала в структурі захворюваності людей. Незважаючи на численні науково-практичні здобутки в галузі медицини минулого і теперішнього століть проблеми інфекційної патології і на сьогодні не втратили своєї актуальності [1].

На жаль, у зв'язку з військовими діями 2022 року в Україні може скластися вкрай важка ситуація з поширенням і розвитком багатьох інфекційних захворювань як серед цивільного населення, так і військовослужбовців ЗСУ. Тому, проблеми інфектології не лише не відійшли на другий план, а, навпаки, піднялися на вищий рівень актуальності.

В умовах природного, а для людини і соціального середовища, між чутливим макроорганізмом і патогенним мікроорганізмом історично виникли певні взаємовідносини, які визначаються як інфекційний процес, крайнім проявом якого є інфекційне захворювання. Види інфекційного процесу різняться за проявами і характером перебігу, за характером зараження і поширенням мікроорганізму та його токсинів в макроорганізмі. Найважливішою особливістю інфекційних захворювань є те, що безпосередньою причиною їх виникнення є проникнення в організм будь якого мікроорганізму (патогенного, умовно-патогенного і навіть непатогенного), який, розмножуючись, викликає ті чи інші порушення в ураженому організмі, виділяється в навколишнє середовище, створюючи небезпеку зараження інших людей. Тож основними факторами інфекційного процесу є патогенний мікрорганізм, чутливий макроорганізм і умови довкілля.

Процес поширення інфекцій в людському колективі (епідемічний процес) – безперервний процес взаємодії мікро- і макроорганізмів на популяційному рівні, який

супроводжується поширенням специфічних інфекційних захворювань серед людей і забезпечує збереження збудника в природі як біологічного виду. Особливості його виникнення, розвитку та згасання специфічні для кожної інфекційної хвороби. Розвиток цього процесу залежить від його трьох рушійних сил, які тісно пов'язані між собою: джерела інфекції, механізми, шляхи і чинники передачі та розповсюдження, сприйнятливості до даної інфекції населення.

Під час військових конфліктів зростання чисельності випадків захворюваності населення на інфекційні хвороби пов'язане з багатьма чинниками: погіршення екологічного стану довкілля (в результаті вибухів нафтогазових комплексів, цистерн з хімікатами, використання хімічної зброї ворогом, порушення радіологічної безпеки та ін.); проблеми забезпечення водою та вживання контамінованої, зокрема мікробами, води та питних напоїв, недоброякісних продуктів; використання забрудненого одягу, постільної білизни; погіршення умов роботи органів охорони здоров'я та недостатньою кількістю медичного персоналу; погіршення забезпечення медикаментами; порушення графіку планових щеплень та забезпечення профілактичними засобами; збільшення міграції населення, перенаселеності в окремих регіонах; виснаження від голоду і великих фізичних навантажень, переохолодження та інше [2].

За умов військових дій на території України спостерігається збільшення кількості внутрішньоопереміщених осіб та вимушених переселенців/біженців. Однією із причин поширення інфекційних хвороб є щільне скупчення людей у евакуаційних вагонах, місцях для ночівлі чи тимчасового проживання, де є відсутність засобів загальної та особистої гігієни тощо[3].

Крім того, у місцях тимчасового перебування людей може зростати ризик виникнення та поширення інфекцій, які за мирних часів в нашій країні вважались вакцинокерованими (поліомієліт, туберкульоз, епідемічний паротит, кір, краснуха, дифтерія, кашлюк, вітряна віспа та ін.). Особливо така ймовірність зростає серед дітей, які не отримали курс необхідних профілактичних щеплень. Тож нагальним є питання формування колективного імунітету шляхом організації проведення ревакцинації та екстреної серопротекції або вакцинопрофілактики.

За військових умов більшість поранень припадає на кінцівки. Потенціально смертельний сепсис (правець, газова гангрена, гемолітична септицемія) є головною небезпекою для постраждалих. На перебіг хвороби та строки одужання суттєвий вплив має забруднення раньового вогнища піогенними мікроорганізмами, особливо коли відбувається контамінація антибіотикорезистентними штамами. У зв'язку з цим доцільним є визначення чутливості мікроорганізмів до антибіотиків. Адже застосування раціональної антибіотикотерапії у комплексі з патогенетичним лікуванням допомагає ефективно боротися з гнійно-запальними інфекціями м'яких тканин, шкірних покривів, та на тлі їх ускладнень – виразками, пролежнями, остеомієлітом у постраждалих бійців та постраждалих мирних громадян.

Як зазвичай, поранені, у першу чергу, потрапляють до польових госпіталів/медичних пунктів, які можуть бути переповненими та недостатньо оснащеними профілактичними та дезінфікуючими засобами для надання першої медичної допомоги. Крім того, дотримання високого рівня лікарняної гігієни в неймовірно складних умовах сьогодення часто може бути нездійсненним, що сприяє поширенню внутрішньолікарняних та ятрогенних інфекцій, спричинених, переважно мультирезистентною бактеріальною флорою [3].

У зоні активних бойових дій цивільні громадяни протягом тривалого часу проживали/проживають у бомбосховищах, підвальних приміщеннях, тимчасових укриттях, у холодних і сирих умовах, що значно підвищує ймовірність поширення багатьох інфекційних захворювань, і насамперед, респіраторних – вірусної та бактеріальної етіології (гострі респіраторні захворювання, гайморити, ангіни, трахеїти, бронхіти, пневмонії, туберкульоз). Такі незадовільні житлові умови й масове скупчення людей значно розширюють коло можливих шляхів передачі збудників інших патогенних та умовно-патогенних

мікроорганізмів.

Необхідно зробити акцент і на умови харчування та якість харчових продуктів, питної води у воєнний час. В умовах обмеженого доступу до води або зовсім її відсутності, для пиття та приготування їжі, люди використовували технічну воду, збирали і топили сніг, готували страви із кормових заготовок для тварин та ін. Це, в першу чергу, підвищує можливість виникнення та поширення кишкових інфекцій різної етіології (ротавірусна інфекція, ешерихіози, сальмонельозні гастроентерити, шигельози, ботулізм та ін.). Небезпеку харчових токсикоінфекцій також можуть становити неякісні, зіпсовані або забруднені продукти тваринного походження, зокрема без належної термічної обробки м'ясо, риба, яйця, молоко, консерви.

З огляду на вище викладений матеріал актуальним є дотримання в цих екстремальних умовах сьогодення науково обґрунтованих принципів боротьби з інфекціями шляхом розриву взаємозв'язків між ланками епідемічного процесу. Це досягається проведенням комплексу заходів, спрямованих на ізоляцію джерела збудника, руйнування механізму та шляхів передачі збудника та підвищення несприйнятливості макроорганізму до інфекційних захворювань. Тому протиепідемічні заходи необхідно впроваджувати за означеними напрямками.

Таким чином, епідеміологічні аспекти інфекційних захворювань в умовах військового стану на території України зазнали суттєвих змін і мають залежність від активності бойових дій, сезонно-кліматичних факторів, різновиду зброї, яка застосовується, тилового оснащення військ, різного контингенту людей – учасників військових подій. Рівень росту інфекційних захворювань може бути значним як серед військовослужбовців, так і серед цивільних громадян, внутрішньопереміщених осіб, вимушених переселенців/біженців.

Список використаних джерел

1. Панченко Л. О., Васіна С. І., Звягольська І. М., Попова Н. Г., Копча Ю. В. Емерджентні і ре-емерджентні вірусні інфекції: глобальна проблема XXI століття. *Інфекційні хвороби*. № 4 (82), 2015. С. 59 – 66.
2. Трихліб В. І., Майданюк В. П., Ткачук С. І., Півник В. М. Інфекційні захворювання під час локальних війн. *Інфекційні хвороби*. 2015. №1. С. 58–65.
3. Wroczyńska A., Rymer W., Kuna A., Biała M.: Profilaktyka i kontrola chorób zakaźnych w kontekście agresji Rosji na Ukrainę. *Omówienie zaleceń European Centre for Disease Prevention and Control. Med. Prakt.* 2022. 4. С.80–88, 106. URL: <https://empendium.com/ua/chapter/B27.1374.151>.

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дмитренко Віталій Анатолійович, Дмитренко Віта Іванівна
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті проаналізовано правові та практичні аспекти збереження пам'яток архітектури в умовах війни. З'ясовано ступінь руйнування архітектурних об'єктів на території України внаслідок російського вторгнення. Досліджено міжнародний і вітчизняний досвід вирішення цієї проблеми. Сформульовано пропозиції щодо захисту архітектурних пам'яток в умовах ведення бойових дій.

Ключові слова: війна, культура спадщина, пам'ятка архітектури, ЮНЕСКО

В умовах відкритої військової агресії Російської Федерації проти нашої країни питання збереження пам'яток архітектури є надзвичайно актуальним. Очевидно, що в умовах бойових дій першочерговим завданням державних інституцій та органів місцевого самоврядування є збереження людських життів. Однак, і порятунок історичних будівель

український. Пам'ятки архітектури – це не просто частина ландшафту наших населених пунктів, вони – невід'ємна складова нашого соціокультурного простору. Під їхнім впливом формується регіональна та українська ментальність, визначається культурне обличчя міст і сіл. Із ними пов'язані людські почуття, спогади та переживання. Вони є видимим орієнтиром, котрий наче маяк вказує людині шлях у свою землю. Тож їхнє фізичне знищення має на меті руйнування ідентичності як конкретної людини, так і нації в цілому. Ліквідація пам'яток архітектури безперечно завдає непоправної шкоди нашій культурі, що вочевидь є однією з задач агресора.

Передусім відзначимо, що під пам'яткою архітектури розуміють нерухоме майно, яке є високохудожнім архітектурним твором, що повністю або частково збереглося в автентичному стані й характеризується відзнаками певної культури, епохи, стилю, традицій, будівельних технологій або є твором відомого автора (авторів). Її, відповідно до класифікації ЮНЕСКО, вважають одним із об'єктів культурної спадщини [4]. Отож юридичний статус і правовий захист таких об'єктів автоматично поширюється й на пам'ятки архітектури.

Міністерство культури та інформаційної політики повідомляє, що станом на середину березня 2022 року внаслідок артилерійських обстрілів та бомбардувань було зруйновано чи пошкоджено: історико-краєзнавчий музей та залізничний вокзал у місті Охтирка, музейно-виставковий центр «Тростянецький» на території садиби Л. Є. Кеніга, кінотеатр імені Щорса, Музей Українських старожитностей Василя Гарновського, Будинки-музей та садибу Михайла Коцюбинського в Чернігові, будівлю університету в Харкові, драматичний театр у Маріуполі та Маріупольський художній музей імені А. І. Куїнджі, приміщення архітектурного музею-заповідника «Садиба Попова» у містечку Василівка Запорізької області, історико-краєзнавчий музей у селищі Іванків на Київщині, де зберігалися твори Марії Приймаченко.

Постраждали або ж повністю знищені й культові споруди, серед яких: Іллінська церква XI-XII століть у Чернігові, Успенський собор XVIII століття у Харкові, Свято-Успенська Лавра XVII – XVIII століть у Святогірську, храм Різдва Богородиці 1862 року у селі В'язівка на Житомирщині, Георгієвська церква 1878 року у селі Загоричі на Київщині, Свято-Христо-Різдвяний кафедральний собор у місті Северодонецьк Луганської області [8].

Мусимо погодитися з думкою заступниці міністра культури Катерини Чуєвої, котра оприлюднила вищезначені втрати, що вони не остаточні, підлягають уточненню та, на жаль, можуть збільшуватися внаслідок продовження бойових дій. У зв'язку з цим доречно розглянути який правовий захист пам'яток архітектури передбачений у вітчизняному та міжнародному законодавстві.

У нашій державі базовим нормативним актом, що регулює питання охорони архітектурних об'єктів є Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 року. Серед іншого, він передбачає створення Державного реєстру нерухомих пам'яток України національного значення, визначає коло спеціально уповноважених органів охорони культурної спадщини, прописує їхні повноваження та обов'язки, фіксує особливості здійснення права власності на пам'ятки та пропонує заходи, спрямовані на забезпечення їх охорони [4].

Цей закон абсолютно не торкається питань збереження пам'яток архітектури у воєнний час, що природно, бо ж законодавець у далекому 2000-му році навряд чи міг передбачити ситуацію, за якої Україна стане об'єктом військового нападу. Втім, виходячи із букви та духу закону, відповідальність за знищення чи пошкодження пам'ятки архітектури несе фізична чи юридична особа, котра такий акт вчинила. Тож сподіваємося, що держава-агресор відповість у майбутньому за свої дії. Поряд із цим, поділяємо думку науковців щодо нагальної необхідності внесення до Кримінального кодексу України статей, котрі б визначали порядок і міру покарання за знищення культурної спадщини під час війни.

Певною мірою ці прогалини українського законодавства заповнюють міжнародні акти, більшість з яких ратифіковано вітчизняним законодавцем. До таких документів належить IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї. Вона була

підписана в Гаазі 18 жовтня 1907 року та набула чинності для України з 1991 року. Відповідно до статті 27 цього документу «При облогах і бомбардуваннях повинні бути вжиті всі необхідні заходи для того, щоб уберегти, наскільки це можливо, будівлі, призначені для цілей релігії, мистецтва, науки чи благодійності, історичні пам'ятки, госпіталі та місця, де зібрані хворі і поранені, за умови, що вони не використовуються в цей час для військових цілей». Наступна стаття цієї Конвенції забороняє мародерство в місті чи місцевості навіть коли вони взяті штурмом [6].

15 квітня 1935 року представники 21 держави у Вашингтоні підписали «Договір про охорону художніх та наукових закладів та історичних пам'ятників», відомий як «Пакт Реріха». Його перша стаття проголошує, що «Історичні пам'ятки, музеї, наукові, художні, навчальні й культурні заклади розглядатимуться як нейтральні та як такі користуватимуться повагою і захистом з боку воюючих сторін» [2].

У 1954 році в Гаазі було підписано «Конвенцію про захист культурних цінностей у випадках збройного конфлікту». Документ декларує повагу до культурних цінностей, закликає утриматися від будь-яких ворожих актів, спрямованих проти них, забороняє використовувати архітектурні комплекси чи культові споруди в якості військових об'єктів, регулює збереження цінностей на окупованих територіях, заохочує виховну роботу серед військових щодо недопущення актів вандалізму [3].

Ключовим документом у міжнародному праві, котрий захищає пам'ятки культури є «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини», прийнята на Генеральній конференції ЮНЕСКО в Парижі 16 листопада 1972 року. Цей акт був визнаний чинним на території України Указом Президії Верховної Ради УРСР від 4 жовтня 1988 року. До речі, ратифікований він і Російською Федерацією як і всі вищеозначені папери. В пункті 3 статті 6 цього договору зазначено «Кожна держава – сторона цієї Конвенції зобов'язується не вдаватися до будь-яких навмисних дій, що могли б завдати прямо чи посередньо шкоди культурній і природній спадщині, зазначеній у статтях 1 і 2, яка розміщена на території інших держав – сторін цієї Конвенції» [7].

З метою підвищення ефективності приписів Гаазької Конвенції 1954 року в 1999 році вона була доповнена Другим протоколом. У ньому встановлено кримінальну відповідальність (в тому числі й особисту) за порушення норм Конвенції, врегульовано питання підсудності та порядок здійснення правосуддя за вчинені злочини, запроваджено поняття «поширеного захисту», розроблено механізми спеціального захисту, суттєво обмежено застосування принципу «військової необхідності», розширено перелік заходів, пов'язаних із захистом культурних цінностей [3]. Україна долучилася до цього протоколу, прийнявши 30 квітня 2020 року закон «Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року» [5].

Прийняття протоколу мало б значно підсилити рівень захисту культурних цінностей порівняно з тим, що його надавала Конвенція до 1999 року. Втім, реалії виявляються зовсім іншими. Кричущими прикладами нехтування приписів Гааги стало руйнування пам'яток архітектури у місті Алеппо. В 2016 році це сирійське місто було розбомблене російською авіацією. Внаслідок авіаударів було зруйновано чи пошкоджено історичний центр міста, що входить до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [1]. Тоді ж, у 2015-2016 роках, від дій бойовиків із організації «Ісламська держава» суттєво постраждали пам'ятки архітектури ще одного давнього сирійського міста – Пальміра [9]. За жоден із цих злочинів відповідальності так і не настало.

Уже в ході російсько-української війни, 18 березня 2022 року Комітет ЮНЕСКО з охорони культурної спадщини прийняв декларацію, в котрій закликали Росію дотримуватися своїх зобов'язань за Гаазькою конвенцією 1954 року та ратифікувати її Другий протокол. Утім, відповіді на своє звернення так і не отримав [10]. За таких обставин реальний захист пам'яток архітектури лягає передовсім на плечі країни, де вони знаходяться й котра відчуває моральний обов'язок їх урятувати. Першочерговими стають технічні заходи захисту

будівель. Довкола споруд зводять будівельні ліси для підтримання стін, будови обкладають мішками з піском, покривають маскувальними сітками, встановлюють залізобетонні підпори, забезпечують засобами для гасіння пожеж тощо. Відзначимо, що весь цей арсенал не зазнав суттєвих змін із часів Першої та Другої Світових воєн. Він здатен уберегти пам'ятку від осколків чи ударної хвилі, але є повністю неефективним у разі прямого попадання снаряду чи бомби.

Отже, підсумовуючи викладене, стверджуємо, що технічні засоби захисту пам'яток архітектури в умовах війни є малоефективними. Юридичний бік цього питання в цілому розроблений у міжнародному законодавстві, проте, дієві механізми запобігання руйнації пам'яток і збереження культурної спадщини на сьогодні не випрацювані. Корінь невирішеності проблеми лежить у загальній неспроможності чинних міжнародних інституцій ефективно запобігати агресії як окремих терористичних угруповань, так і цілих держав. Тож лише випрацювання дієвих гарантій безпеки у світі спроможне запобігти військовим нападам, а, отже, й врятувати від знищення пам'ятки архітектури.

Список використаних джерел

1. Андрейковець К. ЮНЕСКО за допомогою штучного інтелекту відновлюватиме історичні пам'ятки у сирійському Алеппо. URL: <https://babel.ua/news/26716-yunesko-z-dopomogoyu-shtuchnogo-intelektu-bude-vidnovlyuvati-istorichni-pam-yatniki-u-siriyskomu-aleppo>
2. Договір про охорону художніх та наукових закладів та історичних пам'ятників (Пакт Реріха), від 15.04.1935 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_191#Text
3. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, від 26.03.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text
4. Закон України. Про охорону культурної спадщини від 08.06.2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
5. Закон України. Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, від 30.04.2020 р. №39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-20#Text>
6. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї, від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
7. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, від 16.11.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text
8. Кречетова Д. «Очевидно, це тільки початок»: у Мінкульті розповіли про масштаби руйнувань культурних пам'яток. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/03/17/247854/>
9. Нові варвари. Ісламісти активно знищують історичні пам'ятки. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/3522686-novi-varvary-islamisty-aktyvno-znyschuyut-istorychni-pamiatky>
10. ЮНЕСКО закликала росіян припинити знищувати культурні цінності в Україні. URL: <https://www.adm-pl.gov.ua/news/yunesko-zaklikala-rosiyan-pripiniti-znishchuvati-kulturni-cinnosti-v-ukrayini>

СТРЕС ТА БЕЗПЕКА НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Дрожчана Ольга Урешівна

Полтавський державний аграрний університет

Анотація. У статті проведено аналіз впливу стресу на організм людини. Виявлено організаційні чинники, здатні викликати стрес. Встановлено загрозу професійного стресу

не тільки для однієї людини, але й для всього трудового колективу. Подано пропозиції щодо проведення профілактичних заходів для зменшення негативних наслідків стресу на робочому місці.

Ключові слова: стрес, стресори, безпека, робоче місце, профілактичні заходи.

У своєму житті практично кожна людина відчуває стрес. У сучасному світі стрес є одним з найпоширеніших недуг. Стрес – реакція організму на небезпеку і у кожної людини вона різна. Ступінь такої реакції, тобто здатність переносити стресові ситуації без негативних наслідків для своєї діяльності та оточуючих називається стресостійкістю. За оптимальних умов працівник має володіти здатністю справлятися із стресорами – факторами, що призводить до стану стресу, та правильно організувати свою поведінку, тобто проявляти стресостійкість [2].

Виділяються фізіологічні та психологічні стресори. До фізіологічних відносяться больові дії, надмірне фізичне навантаження, екстремальні температури (спека, холод), шум, відсутність світла і свіжого повітря на робочому місці і т.ін. До психологічних відносяться необхідність прийняття рішення, відповідальність, образа, переживання, конфлікт, сигнали небезпеки та інше.

Спеціалісти з менеджменту виділяють організаційні чинники, здатні викликати стрес [1]:

- перевантаження чи занадто мале виробниче навантаження;
- конфлікт (виникає при пред’явленні працівнику суперечливих вимог);
- невизначеність (працівник не впевнений в тому, що від нього очікують);
- нецікава робота (ті, хто має більш цікаву роботу, проявляють менше неспокою і менш схильні фізичним нездужанням, ніж ті, що займаються нецікавою для них роботою);
- несприятливі фізичні умови (шум, вібрація, холод тощо);
- неправильне співвідношення між повноваженнями і відповідальністю;
- недосконалі канали обміну інформацією в організації.

Причинами стресів також є несприятливий морально-психологічний клімат у колективі, зокрема, відсутність колегіальності і взаєморозуміння з іншими співробітниками, невирішені конфлікти, відсутність соціальної підтримки тощо [1].

Проблема стресів на роботі є досить значною, вимагає до себе підвищеної уваги фахівців з різних областей і ефективних методів рішення.

Встановлено, що професійний стрес представляє загрозу не тільки для однієї людини, але й впливає на весь колектив.

Короткочасний стрес з невисоким рівнем тиску може дати імпульс до мобілізації всіх

сил і стимулювати трудову діяльність. Але тривалий вплив стресу може привести до реального ускладнення здоров'я, що надовго виведе робітника з працездатного стану.

Людина проводить на роботі більшу частину свого життя. Тому, коли робота починає напружувати – це дуже серйозно, адже виникають нервово-психічні перевантаження та розлади.

Спроба людського організму самостійно подолати стрес, призводить до порушення здоров'я. У тривалій перспективі стрес на робочому місці може призвести до крайніх форм реакції на стрес – виснаження сил та втрати спроможності організму людини протидіяти стресоутворюючим факторам.

Будь-які з крайніх проявів стресу мають дуже серйозні наслідки, що проявляються виникненням безсоння, емоційного занепокоєння, головної болі, хронічної втоми, депресії, алергії, захворювань опорно-рухового апарату, гіпертонії, виразкової хвороби шлунку, захворювань серцево-судинної системи, серцевого нападу, отримання травми або професійного захворювання та навіть летальних випадків.

Нещасні випадки стають можливими через зниження пильності, контролю, уваги, зосередженості, здатності послідовного виконання кваліфікованих дій тощо.

Тільки при розумінні проблеми стресу на робочому місці, постійному контролі ситуації, об'єднанні зусиль керівників і співробітників можна створити оптимальні умови для збереження фізичного та психічного здоров'я та досягнення найкращих результатів трудової діяльності.

Для скорочення негативних наслідків необхідний цілий комплекс профілактичних заходів, зокрема [2] :

1. Атестація робочих місць на відповідність нормативно-правовим актам з охорони праці в порядку і строки, що визначаються законодавством, та за їх підсумками вжиття заходів до усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів. Забезпечення сприятливих санітарно-гігієнічних умов, надання комфортного робочого місця підвищує задоволеність від трудової діяльності в цілому.

2. Психофізіологічна експертиза (ПФЕ) працівників. Така експертиза обов'язкова для працівників, діяльність яких пов'язана з виконанням робіт підвищеної небезпеки. Однак на сьогодні наявні нормативно-правові акти, які регулюють питання проведення ПФЕ, лише констатують необхідність врахування результатів ПФЕ, а не визначають організаційну систему, порядок та процедуру її проведення. Прогалина у законодавстві відносно регулювання питання проведення ПФЕ сприяє відмові окремих роботодавців від психофізіологічного обстеження працівників.

3. Створення позитивного соціально-психологічного клімату в колективі:

- організація на підприємстві статусно-рольової структури, забезпечення відсутності функціонально-рольових суперечностей, участь співробітників у плануванні та розподілі ресурсів;

- надання гідної матеріальної винагороди, творчої та цікавої роботи, можливості професійного і особистого розвитку, реалізації свого потенціалу;

- забезпечення чіткого розподілу функціональних обов'язків, відповідності працівників їх професійній ролі, а також психологічної сумісності співробітників для уникнення конфліктів в колективі;

- надання задовільного інформаційного забезпечення діяльності організації;

- урахування керівництвом інтересів працівників при прийнятті рішень та приділення уваги встановленню міцного та тісного зв'язку з підлеглими.

Важливе значення має забезпечення державою стабільності в економічному та політичному житті суспільства, що впливає на соціальне і психологічне благополуччя його членів і, відповідно, на соціально-психологічний клімат виробничого колективу.

Стрес – це виклик не лише працівнику, але й усім, хто причетний до колективної праці. Управління стресом має стати основним пріоритетом як для роботодавців, так і для самих працівників.

Список використаних джерел

1. Гринберг Дж. Управление стрессом. 7-е изд. СПб. : Питер, 2002. 496 с.
2. Наугольник Л.Б. Психология стрессу: підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Дубик Наталія Павлівна

Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради

***Анотація:** У статті проаналізовано можливості формування безпечного освітнього середовища під час уроків трудового навчання та технологій. Зроблено наголос на необхідності формування в учнів у процесі трудового навчання такої ключової компетентності як «Екологічна грамотність і здорове життя». Доводиться, що засобами змісту предмету можна сформувати в учнів усвідомлене ставлення щодо необхідності дотримання правил безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.*

***Ключові слова.** трудове навчання, технології, навчальний процес, ключова компетентність, безпечне освітнє середовище.*

В умовах сьогодення важливим є питання організації безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти. І особливо це стосується уроків трудового навчання та технологій. Оскільки саме під час них відбувається опанування учнями різноманітних способів діяльності з різними конструкційними матеріалами та способами їх обробки при допомозі інструментів та обладнання.

Впродовж останні роки у зв'язку із пандемією COVID-19 освіті відбуваються закономірні зміни, які пов'язані із переосмисленням навчально-виховного процесу, його наповненням здоров'язберігаючими технологіями, введенням дистанційної та змішаної форм навчання. Зазнає зміни і змістовий компонент навчальних предметів, більше уваги приділено питанням екологічної грамотності, здоровому способу життя, безпеці життя і діяльності.

Підавши аналізу праці та наукові дослідження Т. Бойко [1], М. Гриньової, Л. Пономарьової, С. Кириленка, Б. Шияна можна відмітити, що у них висвітлено зміст й організацію оздоровчої освіти та виховання школярів. Питання формування здоров'язберігаючого освітнього середовища, правил безпечної поведінки на уроках на уроках трудового навчання та технологій висвітлювали у своїх дослідженнях: В. Сидоренко, П. Кузьменко, О. Кудря [3], Д. Тхоржевський, А. Цина та інші.

Метою статті є аналіз можливостей формування безпечного освітнього середовища під час уроків трудового навчання та технологій.

Уроки трудового навчання та технологій суттєво відрізняються від інших. Саме під час них більш широко задіяно не лише зоровий та слуховий аналізатори, але і тактильний, нюховий, смаковий. Саме це дозволяє розвантажити зоровий та слуховий аналізатори, які критично задіяні під час інших уроків.

На уроках трудового навчання та технологій важливо сформувати в учнів таку ключову компетентність як «Екологічна грамотність і здорове життя», навчити учнів вирізняти можливий негативний вплив штучних матеріалів на здоров'я людини, оволодіти прийомами їх безпечного використання, безпечно користуватися побутовими електроприладами [2].

Для формування в учнів ключових і предметних компетентностей у зміст предмету закладені певні наскрізні змістові лінії. Однією з них є змістова лінія «Здоров'я і безпека». Потрібно відмітити, що цією компетентністю передбачається формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях, у навчальному процесі

виконувати практичні завдання, які є наближеними до життя.

Змістова лінія «Здоров'я і безпека» має конкретне спрямування, що полягає у формуванні учнів як духовних, емоційних, соціальних та фізично повноцінних членів суспільства, здатних не лише вести здоровий спосіб життя, але і формувати безпечне життєве середовище.

У навчальному процесі за рахунок змістового наповнення організації діяльності учнів як проектно-технологічної учні отримують знання, у них формуються уміння та навички дотримання правил безпечної праці та правильної організації свого робочого місця. Вчитель формує у школярів знання стосовно безпечного користування електроприладами та інструментами під час занять. Учні набувають важливих навичок самообслуговування, які є корисними у повсякденному житті. Навчає уважно відноситися до свого особистого здоров'я, користуватися безпечним прийомом роботи інструментами та обладнанням.

Школярі вивчають не лише правила безпечної праці при виконанні технологічних операцій, вчитель також акцентує їх увагу на важливості дотримання санітарно-гігієнічних вимог у процесі роботи. Це обов'язкове одягання спецодягу – косинки, фартуха, правильна робоча поза та організоване робоче місце при різних видах трудової діяльності, миття рук (при роботі з харчовими продуктами).

Надзвичайно важливою є побудова уроку відповідно з урахуванням раціонального режиму праці та відпочинку. Оскільки робота дітей у класі пов'язана з відносною нерухомістю (положення сидячи), то на 15-20-й хвилині уроку необхідна, особливо до 5-6 класів, фізкультхвилина.

Таким чином, на уроках трудового навчання та технологій у навчальному процесі необхідно створювати безпечне освітнє середовище, формувати в учнів знання, уміння з правил техніки безпеки та дотримання санітарно-гігієнічних вимог, формувати усвідомлене ставлення до здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бойко Т. В. Здоров'язберігаючі технології і сучасна система освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 108.1.
2. Кудря О. В. Здоров'язбережувальні технології в сучасній школі. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 45–47. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16616>
3. Навчальна програма «Трудове навчання», 5–9 класи. URI: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

ВПЛИВ ІНФРАЧЕРВОНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ

Дядюн Людмила Михайлівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядається вплив інфрачервоного випромінювання на організм людини та методи захисту від його шкідливої дії.

Ключові слова: охорона праці, фізіологічний вплив, інфрачервоне випромінювання, захист від шкідливої дії

За фізичною природою інфрачервоне випромінювання (ІФВ) представляє собою потік

частинок матерії, які мають хвильові й квантові властивості. ІФВ охоплює ділянку спектра з довжиною хвилі від 760 нм до 540 мкм. Щодо людини, джерелом випромінювання є будь-яке тіло з температурою понад 36-37 °С, і чим більше різниця, тим більша інтенсивність опромінення.

Вплив інфрачервоного випромінювання на організм проявляється в основному тепловою дією. Основним параметром, що характеризує вплив ІФВ на людину є інтенсивність теплового потоку (Вт/м²). Допустима тривалість дії на людину теплової радіації вказана в таблиці 1, при перебільшенні вказаного часу дії виникають опіки шкіри різного ступеню важкості [1].

Таблиця 1

Допустима тривалість дії на людину теплової радіації

Теплове випромінювання, Вт/м ²	Тривалість дії, с
280-560 (слабка)	Невизначено тривалий час
560-1050 (помірна)	180-300
1050-1600 (середня)	40-60
1600-2100 (значна)	20-30
2100-2800 (висока)	12-24
2800-3500 (сильна)	8-12
Понад 3500 (дуже сильна)	2-5

Ефект дії інфрачервоних випромінювань залежить також від довжини хвилі, яка обумовлює глибину їх проникнення. У зв'язку з цим інфрачервоне випромінювання ділиться на три групи (відповідно до класифікації Міжнародної комісії з освітлення): А, В і С.

Група А – випромінювання з довжиною хвилі від 0,76 до 1,4 мкм, В – від 1,4 до 3,0 мкм і С – понад 3,0 мкм. Інфрачервоне випромінювання групи А більше проникає через шкіру і позначається як короткохвильове інфрачервоне випромінювання, а групи В і С – як довгохвильові. Довгохвильове інфрачервоне випромінювання більше поглинається в епідермісі, а видимі й ближчі інфрачервоні випромінювання в основному поглинаються кров'ю в пластах дерми і підшкірної жирової клітковини.

Пропуск, поглинання і розсіювання променистої енергії залежать як від довжини хвилі, так і від тканин організму. Вплив інфрачервоних випромінювань при поглинанні їх у різних пластах шкіри приводить до нагрівання її, що обумовлює перепоповнення кровоносних судин кров'ю і посилення обміну речовин.

Негативний вплив інфрачервоного випромінювання на організм пов'язано, насамперед, з його тепловим впливом, а саме: можливе перегрівання організму аж до теплового або сонячного удару; зміни з боку серцево-судинної системи у вигляді тахікардії, підвищення систолічного і зниження діастолічного артеріального тиску. За даними ряду авторів, інфрачервоне випромінювання Сонця і сприяє розвитку катаракти.

До найбільш важких пошкоджень призводить короткохвильове інфрачервоне випромінювання. При інтенсивній дії цих випромінювань на незахищену голову може статися, так званий, сонячний удар, що характеризується головним болем, розладом зору, блюванням, судомами при збереженні нормальної температури тіла [3].

Тепловий ефект дії випромінювання залежить від багатьох факторів: спектру, тривалості та уривчастості випромінювання, інтенсивності потоку, кута падіння променів, величини поверхні, яка випромінює, розмірів ділянки організму, одягу та ін.

Вплив інфрачервоного випромінювання на організм людини проявляється як загальними, так і місцевими реакціями. Місцева реакція сильніша при опромінюванні довгохвильовою радіацією, тому при одній і тій же інтенсивності опромінення годинна витривалість в даному випадку коротша, чим при короткохвильовій радіації. За рахунок більшої глибини проникнення в тканини тіла короткохвильовий відрізок спектру

інфрачервоної радіації володіє більш вираженою загальною дією на організм людини. Так, короткохвильова радіація визиває підвищення температури глибоких тканин. Наприклад, при довготривалому повторному опромінюванні очей виникає помутніння кришталика (професійна катаракта)

Під впливом інфрачервоного випромінювання в організмі людини виникають біохімічні здвиги і зміни функціонального стану центральної нервової системи: утворюються специфічні біологічно активні речовини типу гістаміну, холіну, підвищується рівень фосфору та натрію у крові. Посилюється секреторна діяльність шлунку, підшлункової залози, в центральній нервовій системі розвиваються тормозні процеси, зменшується нервово-м'язова збудженість, знижується загальний обмін.

Інтенсивність теплового опромінювання працюючих від нагрітих поверхонь технологічного устаткування, освітлювальних приладів, інсоляція від зашкленних огорожень не повинна перевищувати:

- 35,0 Вт/м² – при опромінюванні 50% та більше поверхні тіла;
- 70 Вт/м² – при величині опромінюваної поверхні від 25 до 50%;
- 100 Вт/м² – при опроміненні не більше 25% поверхні тіла.

В цілому на терморегуляцію організму людини впливає умови конвекційного теплообміну з повітрям та умови випаровування вологи зі шкіри. Тобто теплове почуте людини залежить від температури повітря, його вологості, рухомості повітря та температур тіл, що знаходяться поруч з людиною. В таблиці 2 наведена залежність суб'єктивних відчуттів людини від параметрів робочого середовища [4].

Для оцінки поєднаної дії параметрів мікроклімату, в цілях здійснення заходів щодо захисту працюючих від можливого перегрівання, рекомендується використовувати інтегральний показник теплового навантаження середовища – «ТНС-індекс» (індекс теплового навантаження середовища). ТНС-індекс – емпіричний інтегральний показник, що характеризує сполучений вплив параметрів мікроклімату (температури, вологості, швидкості руху повітря і теплового опромінення) на організм людини, його теплообмін з навколишнім середовищем з урахуванням теплового опору одягу.

Таблиця 2

Залежність суб'єктивних відчуттів людини від параметрів робочого середовища

Температура повітря, °С	Відносна вологість повітря, %	Суб'єктивне відчуття
21	40	Найбільш приємний стан.
	75	Хороше, спокійний стан.
	85	Відсутність неприємних відчуттів.
	90	Втома, пригнічений стан.
24	20	Відсутність неприємних відчуттів.
	65	Неприємні відчуття.
	80	Потреба в спокої.
	100	Неможливість виконання важкої роботи.
30	25	Відсутність неприємних відчуттів.
	50	Нормальна працездатність.
	65	Неможливість виконання важкої роботи.
	80	Підвищення температури тіла.
	90	Небезпека для здоров'я.

ТНС-індекс визначається на основі величин температури змоченого термометра аспіраційного психрометра ($t_{вл}$) і температури всередині порожньої зачерненої кулі ($t_{ш}$) і розраховується за рівнянням:

$$ТНС = 0,7 t_{вл} + 0,3 t_{ш}$$

ТНС-індекс рекомендується використовувати для інтегральної оцінки теплового

навантаження середовища на робочих місцях, на яких швидкість руху повітря не перевищує 0,6 м/с, а інтенсивність теплового опромінення становить понад 1200 Вт/м².

Для оцінки комплексного впливу параметрів мікроклімату на організм людини при малих енерговитратах використовується метод еквівалентно-ефективних температур.

Цей метод дозволяє на підставі даних про параметри мікроклімату судити про тепловий стан людини. Для його використання введено поняття *еквівалентно-ефективної температури (EET)*, яка характеризує теплове відчуття людини при одночасній дії температури, вологості і швидкості руху повітря. EET оцінюється температурою нерухомого повітря та 100 % відносній вологості, при якій теплове відчуття людини таке ж, як і при заданому поєднанні температури, вологості і швидкості руху повітря.

Область EET в інтервалі температур від 17 до 22°C відповідає зоні комфорту, усередині якої можна виділити лінію комфорту, відповідну EET=19°C, при якій, майже в усіх досліджуваних людей, виникає відчуття комфорту [2].

Узагальнюючи вищевикладене, можемо відзначити, що Інфрачервоне випромінювання застосовується у медицині у лікувальних, науково-дослідних, судово-медичних і терапевтичних цілях. «Правильно» розраховане інфрачервоне випромінювання позитивно впливає на організм людини. Інфрачервоне випромінювання застосовується як безпечний і розсмоктуючий засіб при гострих і хронічних запальних процесах, невралгічних болях, міозитах. У результаті проведених досліджень встановлено, що правильне дозування інфрачервоного випромінювання приносить користь людству.

Список використаних джерел

1. Голінько В.І. Основи охорони праці: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів/ В. І. Голінько; Нац. гірничий ун-т. Дніпропетровськ : НГУ, 2010. 272 с.
2. Грибан В.Г. Валеологія: Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 256 с.
3. Даценко І.І., Габович Р.Д. Профілактична медицина. Загальна гігієна для студентів вищих навч. закладів. Київ : Ельга Ніка Центр, 2004. 276 с.
4. Ткачук К.Н. Виробнича санітарія: навчальний посібник. Рівне, 2012. 443 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Зелений Богдан Романович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянути питання захисту навколишнього середовища шляхом заміщення традиційних методів отримання енергії на використання відновлювальних джерел енергії.

Ключові слова: довкілля, енергія, забруднювання, відновлювальна енергетика, «зелений тариф», сонячний колектор, гідроелектростанція, вітроустановка, енергія біомаси.

Виробництво енергії істотно впливає на стан довкілля. Спалювання викопного твердого та рідкого палива супроводжується виділенням парникових газів(сірчистого, вуглекислого, водяних парів) , а також чадного газів, оксидів нітрогену, пилу, сажі та інших забруднювальних речовин. Видобуток вугілля відкритим способом, як і торфорозробки, ведуть до зміни природних ландшафтів, а іноді й до їх руйнування. Розливи нафти і нафтопродуктів при видобутку і транспортуванні здатні знищити все живе на величезних територіях (акваторіях). Не кращим чином на ландшафтах, рослинному і тваринному світі позначається створення інфраструктури, необхідної для вугле-, нафто- та газовидобутку.

Тому основними напрямками у розвитку енергетики є енергозаощадження, перехід до пріоритету екологічного підходу за рахунок у першу чергу декарбонізації виробництва енергії. Енергетичною стратегією України на період до 2035 року передбачається доведення частки енергії, отриманої з поновлюваних джерел енергії (ПДЕ) у кінцевому енергоспоживанні країни до 11%, що дозволить зменшити використання традиційних первинних енергоресурсів в обсязі 8,6 млн. т н.е. або 9,2 млрд. м³ природного газу[1].

Інститутом відновлюваної енергетики НАН України складена мапа потенціалу відновлювальних джерел нашої країни[5]. За структурою технічного потенціалу ПДЕ на Україні[2] найбільша частка припадає на енергетичні ресурси біомаси 40,5% від загальної кількості енергії, геотермальні води – 29%, вітри-16,3%, сонячної енергії 7,2%, гідроенергетики-7,0%. Ресурси вітроенергії найбільші для півдня(також сонячної енергії) та Карпат.

Гідроенергія, як і раніше, займає найвагомішу частку у виробництві електроенергії серед відновлюваних джерел енергії. Разом із тим у структурі виробництва електроенергії з відновлюваних джерел відбулися зміни за рахунок суттєвого збільшення частки вітрової енергії. Цьому сприяло введення із 2009 року «зеленого тарифу» на електроенергію[4]. Так держава закуповує електроенергію вироблену на вітрових електростанціях в середньому за ціною 0,11 євроцентів за кВт.год.(3,3грв.), а із сонячних джерел – 0,45 євроцентів за кВт.год(13,5грв).

Розглянемо основні напрямки використання відновлювальних джерел енергії: сонячну, енергію вітру, річок, морів (хвилі, припливи, морські течії), геотермальну (джерела гарячих підземних вод), а також використання відходів: сміття, гною, інших відходів, які можна спалити, або які мають підвищену температуру.

Відрізняють два основних методи використання сонячної енергії: перетворення її в теплову та пряме перетворення в електричну енергію.

За способом перетворення сонячної енергії в теплову енергію сонячні системи поділяють на пасивні й активні. Пасивні системи використовують модифікацію традиційних елементів будинку(вікна) для накопичення і розподілу тепла. Вони не вимагають значного додаткового устаткування і тому більш економічні, хоча і недостатньо продуктивні. Активні системи, навіть найпростіші, включають значний арсенал технічних засобів (плоскі водяні і повітряні колектори, спеціальні акумулятори тепла, системи розподілу тепла і контроль за теплонадходженням), що здорожчує будівництво і вимагає кваліфікованого монтажу.

Сонячний колектор служить для перетворення сонячного випромінювання в теплову енергію. Прозоре покриття вільно пропускає сонячне випромінювання в середину колектора, де поглинається поверхнею теплоприймача, нагріває теплоносії. Зворотне випромінювання теплоприймача в навколишнє середовище затримує скло, що утворює так званий парниковий ефект. Це дозволяє нагрівати воду до 80-90⁰С. Використання концентраторів сонячного випромінювання(звичайно у вигляді відбивачів) дозволяє в фокусі системи отримати значні теплові потужності, що використовують для виробництва пари, плавлення тугоплавких речовин(до 3200⁰С), а також для приготування їжі.

Інший метод побудований на використанні фотоелектричного ефекту. Для цього використовують сонячні батареї. Сонячна енергетика відноситься до найбільше матеріаломістких видів виробництва енергії. Поки ще електрична енергія, породжена сонячними променями, обходиться набагато дорожче, ніж одержувана традиційними способами. Швидкий розвиток геліоенергетики став можливим завдяки зниженню вартості фотоелектричних перетворювачів, так званих сонячних батарей, ККД їх становить до 20%, в найближчий час вони зможуть конкурувати з іншими автономними джерелами енергії, наприклад, з дизель – електростанціями.

Інститутом відновлюваної енергетики НАН України складена карта вітроенергетичного потенціалу нашої країни[5]. Найбільш привабливими регіонами для використання енергії вітру є узбережжя Чорного та Азовського морів, гірські райони тимчасово окупованої АР Крим, територія Карпатських гір, Одеська, Херсонська та

Миколаївська області. Станом на 01.01.15 в Україні встановлена потужність вітроелектростанцій (ВЕС) становила 514 МВт (лише 0,93% від загального обсягу генеруючих потужностей), якими вироблено понад 1171 млн. кВт * год. електроенергії у 2014 році. Енергію вітру використовують за допомогою вітрогенераторних установок. Сучасні вітряні колеса робляться суцільнометалевими, вони мають вигнуті лопати, подібно до водяних турбін. В оптимальне положення, тобто своєю площиною перпендикулярно до напрямку вітру, вони повертаються автоматично за допомогою спеціальних пристроїв.

Температура земної кори з глибиною підвищується приблизно на 1°C через кожні 30 м. Піонерами сучасного технічно зрілого використання гарячих підземних вод геотермальної енергетики варто вважати ісландців. Причина тому очевидна: в Ісландії 700 термальних джерел і безліч гейзерів, іншими словами, винятково сприятливі умови для використання геотермальної енергії у великих масштабах. До найбільш перспективних геотермальних районів відносяться Крим і Західна Україна.

Значним і доступним джерелом отримання енергії є біоенергетика. На сучасному етапі сформувалися два нових напрямки біоенергетики: переробка сільськогосподарської продукції (рапсу та інших культур) в спирт або інші види рідкого палива або використання побутових відходів, гною, стічних вод для отримання біогазу в процесі анаеробного процесу перетворення. Біогаз зі стоків сільськогосподарської промисловості складається з 65% метану, 30% двоокиси вуглецю та 5% сірководні і має теплоту згоряння 25 МДж/м³. Якщо встановити апарат очистки від сірководню та вуглецевого газу, газ не буде відрізнятися від природного. За оцінками спеціалістів [2] потенціал біоенергетики в Україні складає 14,0 млн. тон нафтового еквіваленту, що більше ніж будь-якого іншого ПДЕ. Крім цього не слід забувати традиційний метод – спалювання відходів для отримання теплової енергії, наприклад лузги на маслоекстракційних заводах, переробки відходів в паливні брикети(пілети) тощо.

Висновки.

1. В мировому енергетичному балансі спостерігається стійка тенденція на збільшення використання відновлювальних джерел енергії, особливо для найбільш розвинутих країн Європи.

2. Україна має значний потенціал відновлювальних ресурсів, в основному у вигляді біоресурсів та енергії вітру.

3. В сучасному балансі енергії України частка відновлювальних джерел мала – 2,6%. Переважає використання гідроенергії – більш 70%. Спостерігається швидке нарощування потужностей вітрових електростанцій

4. Подальше збільшення використання відновлювальних ресурсів повинно бути спрямоване на переробку біоресурсів по всій Україні, продовження будівництва вітропарків, використання гідроенергії малих річок, запровадження в побуті сонячних батарей та колекторів відповідно до географічного положення.

5. Запропонований нами матеріал може бути використаний для підготовки занять з трудового навчання. Перспективним з нашої точки зору є впровадження установок нетрадиційної енергетики (вітро - та гідродвигуни, сонячні колектори та інші) як об'єктів праці, особливо при впровадженні проектно-технологічної системи трудового навчання, а також в гуртковій роботі.

Список використаних джерел

1. Альтернативная энергетика Украины: солнце, ветер и вода. URL: <http://delo.ua/business/alternativnaja-energetika-ukrainy-solnce-veter-i-voda>
2. Держенергоефективності (Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України) (2012), Національний план дій з відновлюваної енергетики (НПДВЕ) до 2020р Проект. URL: http://sae.gov.ua/documents/NpdVE_eng.pdf
3. Закон України від 20.02.2003 № 555-IV «Про альтернативні джерела енергії».

URL: <http://max-energy-saving.info/index.php?pg=law/3.html>

4. Українська асоціація відновлюваної енергетики. URL: <http://uare.com.ua/>.

БЕЗПЕКА В ІНТЕРНЕТІ ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

*Землянська Олена Василівна, Праховнік Наталія Артурівна, Ковтун Андрій Іванович,
Ковтун Максим Андрійович*

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського»*

***Анотація.** Безпека інформації та персональних даних в Інтернеті є дуже важливим питанням на сьогоднішній день, адже з кожним днем росте кількість людей, які користуються глобальною мережею. Тези присвячені визначенню основних проблем захисту інформації в Інтернеті та їх вирішенню.*

***Ключові слова:** Інтернет, всесвітня мережа, безпека персональних даних, конфіденційність, захист даних, проблеми захисту інформації.*

На сьогоднішній день сфера інформаційно-обчислювальних технологій торкається майже усіх аспектів нашого життя. В Інтернеті щодня здійснюються тисячі різноманітних операцій, платежів, розмов, листувань та багато інших дій, що потребують конфіденційності користувача та захисту його персональних даних.

Саме поняття інформаційної безпеки означає стан інформацій, при якому система нормально функціонує та забезпечується цілісність, конфіденційність та захищеність персональних даних, а також забезпечення доступу до них.

Можна виділити три основні принципи, які відносяться до інформаційної безпеки:

- доступ до конфіденційних даних має бути лише у авторизованих користувачів;
- повнота та достовірність інформації означають її цілісність;
- доступність інформації означає, що при виникненні потреби авторизованим користувачам може бути забезпечений доступ до певних ресурсів, на яких розміщена ця інформація.

З появою всесвітньої мережі з'явилися і проблеми захисту інформації в ній, адже Інтернет та інформаційна безпека несумісні за своєю природою. Відомо, що чим легший доступ в мережу, тим гіршою є її інформаційна безпека. Користувач може навіть не дізнатися, що його дані були скопійовані, змінені або навіть зіпсовані. Існують антропогенні, техногенні та стихійні джерела загрози персональним даним.

До антропогенних джерел відносяться випадкові, або навмисні дії деяких суб'єктів. Існує два види таких дій:

- зовнішній – коли відбувається незаконне проникнення третьої особи зі сторони зовнішньої мережі;
- внутрішній – коли відбувається порушення інформаційної безпеки зсередини, наприклад працівником певної компанії.

До техногенних джерел відноситься все, що може призвести до відмови роботи програмного забезпечення або апаратної частини. Це можуть бути як застаріла система, під'єднанні до неї прилади, серверні проблеми, збої в кабельній або дисковій системі, так і програмні помилки, несправність операційної системи.

До стихійних джерел відносяться різноманітні природні катаклізми. Злива може викликати проблеми з електромережею, хуртовина проблеми зі зв'язком, а буревії можуть пошкодити або знищити необхідне для збереження або доступу до інформації обладнання.

Коли мова йде про захист персональних даних в мережі Інтернет, найчастіше мається на увазі антропогенні джерела загрози. Оскільки при передачі даних, вони мають пройти велику кількість різноманітних роутерів та серверів. На цьому шляху інформацію можуть

перехопити, пошкодити, змінити, перенаправити, або «заразити» комп'ютерним вірусом, адже вже на рівні архітектури Інтернет не має засобів захисту від злодіїв.

Захист даних насамперед необхідний для компаній та організацій, таких як банкові системи, оператори, державні організації тощо. Ще однією проблемою при забезпеченні захисту корпоративної мережі є ефективність роботи, адже при підвищенні рівня безпеки, знижується швидкість доступу, що може негативно вплинути на продуктивність роботи. Робота звичайного користувача у всесвітній мережі також потребує захисту, як зі сторони організацій, що надають доступ до Інтернету, так зі сторони сервісів, що зберігають персональні дані. Але, найважливішим є розуміння небезпеки самим користувачем, свідоме використання мережі, а також внесення у неї своєї інформації. Не зважаючи на те, що з самого заснування Інтернет не був захищеним, з часом з'явилися засоби захисту, які можна класифікувати наступним чином:

- апаратні;
- програмні;
- змішані;
- засоби організаційного характеру.

До групи апаратних засобів відносяться електронні або механічні засоби, що забезпечують захист від фізичного проникнення, або у випадку, якщо доступ все ж був отриманий, замаскувати дані для їх збереження.

Програмні засоби можуть ідентифікувати користувачів для контролю доступу, шифрувати або видаляти інформацію, тестувати контроль системи захисту даних. Рівень захисту цієї групи менший за апаратний, але більш гнучкий та дешевий, що спрощує використання та зменшує фінансові витрати на захист.

Змішані засоби захисту поєднують в собі апаратні і програмні розробки для підвищення ефективності та надійності системи. Ці засоби є найпоширенішими у використанні. До засобів організаційного характеру відносяться як контроль доступу до приміщення, так і складання та вивчення правил користування комп'ютерною мережею, а також свідоме використання власних даних у ній. Провайдери забезпечують максимальний захист інформації своїх користувачів завдяки апаратно-програмним засобам, а сучасні операційні системи мають вбудовані програмні засоби захисту, такі як брандмауер. Крім того, існує безліч антивірусів, що збільшують захищеність системи від зловмисників, завдяки своєчасному оновленню вірусних баз. Усі сервіси, що оперують персональними даними, зобов'язують користувачів до створення облікових записів для подальшої аутентифікації, що забезпечує доступ до даних лише авторизованим у системі користувачам. Незважаючи на всі заходи безпеки, користувач має і сам розуміти ризики користування мережею, адже в більшості випадків зловмисник розраховує не лише на прогалину в системі, а й на людський фактор. При дотриманні всіх правил користування мережею, ризик втрати, ушкодження або викрадення даних значно знижується, але не зникає. Саме тому при доступі в Інтернет важливо уникати надмірного розповсюдження персональних даних.

Якщо проводити аналіз проблем, що створюють реальну небезпеку в віртуальному світі, то можна сформулювати основні правила безпечної роботи в глобальній мережі Інтернет:

- використовуйте антивірусне програмне забезпечення;
- уникати підключення до публічних Wi-Fi мереж;
- для здійснення он-лайн платежів використовувати лише спеціально захищені браузери;
- завантажувати додатки лише з офіційних банківських сайтів;
- не здійснювати фінансові операції через незахищені платіжні системи у мережі Інтернет;
- не використовувати підозрілі он-лайн форми для введення персональних даних;
- для передачі конфіденційних даних або здійснення он-лайн транзакцій використовувати мобільний Інтернет або домашню мережу;

- ніколи не надавати незнайомим особам свої персональні дані та конфіденційну інформацію;
- не передавати персональні дані по електронній пошті, в чатах, за допомогою систем миттєвого обміну повідомленнями;
- не відправляти свою фотокартку чи фотокартку родичів;
- повідомляти відповідні органи у разі отримання інформації, що змусить вас почуватись некомфортно, або що має характер залякування.

Список використаних джерел

1. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : підручник / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний. Київ : Каравела, 2019. 268 с.
2. Безпека в мережі Інтернет. URL: <http://svitppt.com.ua/informatika/osnovni-ponyattya-zahistu-informacii-bezpeka-v-merezhi-internet.html>
3. Закон України «Про захист персональних даних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
4. Технології захисту інформації. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/4186>

ПРОБЛЕМИ ОСВІТЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРИМІЩЕНЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Іванова Тетяна Сергіївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Освітлення – це один з найважливіших чинників, який значною мірою впливає на продуктивність праці, рівень травматизму і професійних захворювань. Ось чому питання раціонального освітлення навчальних приміщень на заняттях з виробничого навчання є актуальною проблемою охорони праці.*

***Ключові слова:** освітлення, охорона праці, безпечні умови навчання та праці, працездатність людини, виробниче середовище.*

Актуальні проблеми розвитку сучасного суспільства безпосередньо пов'язані з формуванням у людини здоров'язберігаючої компетентності, екологічної безпеки та культури. Загальноосвітній навчальний заклад гарантує безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формує гігієнічні навички та засади здорового способу життя студентів. Забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у закладах освіти покладається на їх власника або уповноважений ним орган, керівника закладу освіти.

Керівництво і відповідальність за організацію охорони праці під час проведення навчання в майстернях навчального закладу покладається на керівника відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах. Він створює здорові і безпечні умови для проведення занять; наказом призначає відповідальних осіб, які зобов'язані контролювати створення безпечних умов навчання та праці, стежити за виконанням студентами цих Правил та відповідних інструкцій з охорони праці на робочому місці в майстернях; затверджує інструкції з охорони праці (безпеки життєдіяльності) для студентів під час навчання в майстернях; організовує роботу щодо забезпечення студентів справними обладнанням та пристроями; організовує проведення технічного обслуговування та ремонту обладнання в майстернях; організовує один раз на три роки навчання викладачів, майстрів, інструкторів виробничого навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності з наступною перевіркою знань відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і

перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету з нагляду за охороною праці України.

Працівники навчальних закладів під час прийняття на роботу періодично повинні проходити інструктажі з питань охорони праці, навчання щодо надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих. Порядок проведення інструктажів з охорони праці з працівниками в навчальних закладах визначається типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженим Наказом Держнагляду охорони праці України № 15 від 26.01.2005 р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 р. за № 231/10511.

Реалізація знань, умінь і досвіду людини можлива завдяки працездатності. Ефективна трудова діяльність забезпечується, завдяки врахуванню фізіологічних і психологічних закономірностей функціонування людського фактора. Працездатність людини є фізіологічною основою продуктивності праці.

На працездатність та організм людини в процесі виробництва впливає ціла низка факторів виробничого середовища, з яких до основних відносять освітленість у робочій зоні.

Кожної секунди людина отримує інформацію із навколишнього середовища і серед неї близько 90% сприймається через зоровий канал. Щоденна добова зміна світла і темряви, тобто дня і ночі, визначає біологічний ритм – бадьорість і сон. Ось чому недостатня освітленість або її надмірна кількість призводять до зниження рівня збудженості центральної нервової системи та природної активності усіх життєвих процесів [3]. Розглянемо вплив освітлення на організм та здоров'я людини в цілому.

Погане освітлення робочих місць є однією із причин низької продуктивності праці та багатьох нещасних випадків на виробництві. Зокрема, людина може залишитися інвалідом чи навіть загинути, не говорячи про те, що втрати складають значні суми. Працююча людина при недостатньому освітленні має напружувати очі, їй складно відрізнити оброблювані предмети, внаслідок чого знижується темп роботи, що спричинює погіршення загального стану організму людини.

Саме тому основним фактором, що визначає сприятливі умови праці, є раціональне освітлення робочої зони і робочих місць. Залежно від джерела світла виробниче освітлення може бути трьох видів:

1. Природне – це пряме або відбите світло сонця (небосхилу), що освітлює приміщення через світлові прорізи в зовнішніх огорожувальних конструкціях. Воно за своїм спектральним складом є найбільш сприятливим видом освітлення.

2. Штучне – здійснюється штучними джерелами світла і призначене для освітлення приміщень у темні години доби, або таких приміщень, які не мають природного освітлення [1].

3. Сполучене (суміщене) – одночасне поєднання природного і штучного освітлення.

Необхідна освітленість робочих приміщень і місць залежить не тільки від якості освітлення, але й від оброблення і забарвлення стін, стелі та устаткування. Адже, якщо інтер'єр переважно зафарбовано темними тонами, виникає необхідність використовувати більш потужні джерела світла, оскільки темні поверхні поглинають значну частину світлового потоку та створюють контрастні світлотіні, що втомлюють очі. Використання блискучих поверхонь також є небажаним, адже вони створюють світлові промені, що викликають тимчасове осліплення. Саме тому стелі належить фарбувати у білий колір, стіни й устаткування – у світлі тони.

Для створення раціонального освітлення необхідно нормувати рівень освітленості на робочих поверхнях. Раціональне освітлення повинно відповідати ряду умов, що сприяють підтримці високого рівня працездатності, зберігають здоров'я людини та зменшують травматизм:

- достатнім, щоб очі без напруги могли розрізнити деталі, що розглядаються;
- стабільним – для цього напруга в електричній мережі не повинна коливатися більше

ніж на 4 %;

– рівномірно розподіленим на робочих поверхнях, щоб очам не доводилося потрапляти з дуже темного місця у світле і навпаки;

– таким, що не викликає сліпучої дії на око людини, як від самого джерела світла, так і від відбиваючих поверхонь, що знаходяться в полі зору студента. Зменшення віддзеркалювання джерел світла досягається шляхом застосування світильників;

– таким, щоб не виникали різкі тіні на робочих місцях, у проходах. Цього можна уникнути при правильному розташуванні світильників, прожекторів;

– безпечним – не призводити до вибуху, пожежі у виробничих приміщеннях [2].

Отже, освітлення – це один з найважливіших чинників, який значною мірою впливає на продуктивність праці, рівень травматизму і професійних захворювань. Ось чому питання раціонального освітлення виробничих приміщень є актуальною проблемою охорони праці.

Охорона праці є одним із найважливіших стратегічних напрямків соціальної політики держави. Кожен працівник закладу освіти зобов'язаний визнавати життя і здоров'я студентів однією з найвищих соціальних цінностей, формувати команду однодумців серед педагогів закладу, створюючи належні умови для всіх, ретельно продумавши план роботи, спільно виховувати здорове покоління, адже саме від нього залежить стан продуктивних сил країни, її економічний, оборонний, інтелектуальний, духовний потенціал, ресурс розвитку суспільства, безпека держави.

Список використаних джерел

1. Березуцький В. В., Бондаренко Т. С., Валенко Г. Г. та ін. Основи охорони праці: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Березуцького. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Факт, 2007. 480 с.
2. Буріченко Л. А., Гулевець В. Д. Охорона праці в авіації: Підручник. Київ : НАУ, 2003. 448 с.
3. Гандзюк М. П., Желібо Є. П., Халімовський М. О. Основи охорони праці: Підручник. 5-е вид. Київ : Каравела, 2011. 384 с.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЯК ОСНОВА ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Ільченко Олена Юріївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті здійснено аналіз проблеми єдності і співвіднесення педагогічної теорії та практики в історичній ретроспективі, зокрема – в руслі прагматичної концепції Дж. Дьюї, методу проєктів В. Кілпатріка, Дальтон-плану Г. Паркхерст, бригадно-лабораторного методу організації навчання, зв'язку загальної освіти з політехнічною і трудовою підготовкою. Підкреслено, що єдність теоретичних і практичних компонентів педагогічного процесу виключає питання домінування теорії чи практики або їх незалежного співіснування. У цьому контексті важливим є – міцний зв'язок, баланс і оптимальне співвіднесення. Підґрунтям забезпечення єдності педагогічної теорії та практики виступає принцип цілісності, фундаментальності і безперервності навчання.

Ключові слова: принцип єдності теорії і практики, педагогічна теорія і практика, прагматична концепція Дж. Дьюї, метод проєктів В. Кілпатріка, Дальтон-план Г. Паркхерст, бригадно-лабораторний метод організації навчання, загальна і політехнічна освіта, трудова підготовка, професійна підготовка вчителя.

Сучасний етап науково-технічного і соціально-економічного розвитку в умовах трансформацій усіх сфер життя відродив і загострив інтерес до наукової проблеми – єдності і

співвіднесення педагогічної теорії та практики. У вирішенні цієї проблеми приховуються потужні резерви подальшого розвитку теорії педагогіки, підвищення якості і ефективності практичної діяльності навчальних закладів. Метою статті є аналіз проблеми єдності і співвіднесення теорії та практики в історії педагогіки; у цьому контексті висвітлення питання підготовки майбутніх учителів XXI століття, пропозиція рекомендацій щодо підвищення ефективності забезпечення єдності педагогічної теорії і практики.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про увагу науковців до різних аспектів підготовки педагогічних кадрів, досліджуючи які, порушувалися питання єдності освітньої теорії і практики. У цьому контексті доцільно виділити наступні напрями наукових розвідок: розкриття теоретичних і методологічних засад професійної підготовки (Ю. Бабанський, В. Безпалько, І. Бех, М. Луговий, Н. Ничкало та ін.); дослідження місця педагогічної практики в системі професійної підготовки вчителя, її ролі і значення у формуванні фахових компетентностей (С. Архангельський, В. Бондар, С. Полянський, М. Приходько, В. Сластьонін та ін.); студіювання проблеми педагогічної майстерності у професійній підготовці вчителя (Є. Барбіна, І. Зязюн, О. Лавріненко та ін.); аналіз досвіду фахової підготовки вчителів за кордоном, дослідження умов і шляхів упровадження кращих педагогічних практик у вітчизняний освітній простір (Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, М. Лещенко та ін.); вивчення проблем і перспектив розвитку вищої педагогічної освіти (А. Алексюк, Є. Белозерцев, О. Глузман та ін.).

Проблема єдності і співвіднесення теорії та практики має своє історичне підґрунтя. У буржуазній педагогічній науці вона проявилася через *прагматичну концепцію американського філософа і педагога Дж. Дьюї (1859–1952 рр.)*, який, критикуючи відрив навчання від практики в системі американської буржуазної школи, запропонував організацію навчання, коли перед учнями ставилися, насамперед, практичні завдання-проекти. У ході виконання цих завдань, набуваючи певні вміння і навички, учні мали засвоювати й відповідні теоретичні знання. Основна ідея цієї освітньої концепції полягала в тому, що дитина прагне пізнати нове не заради теоретичних знань, аби щось знати; вона, націлена, насамперед, на дію, на прагнення щось власноруч зробити. Прагматичний підхід до організації освітнього процесу пріоритетним визнавав те, що корисно; теоретичні знання займали другорядну позицію. У межах такої системи координат, в реальності учні не засвоювали всієї системи знань, що загалом призводило до порушення логіки і цілісності вивчення навчальних дисциплін. В результаті практичні вміння, відірвані від теоретичних знань, набували вузького, обмеженого характеру.

Метод проєктів, розроблений В. Кілпатріком (1871–1965 рр.) приблизно в цей же період, продовжував ідеї прагматичної концепції Дж. Дьюї і ґрунтувався на ідеї перетворення «школи навчання» у «школу життя», в якій би учні здобували теоретичні знання через практичну діяльність, через працю. Традиційні навчальні дисципліни в цій системі були витіснені комплексно-проектними програмами і створенням «тематичних центрів», де учні, під керівництвом учителя, реалізовувати свої проєкти і працювали над утіленням їх до життя: вирощували птахів, розводили квіти, будували ігрові майданчики тощо. У 20-30-х роках ХХ століття ця система навчання впроваджувалася у практику радянської школи, проте не одержала свого подальшого розвитку через певну відірваність практики від теорії. Розгляд проблеми в площині превалювання теорії чи практики не був продуктивним.

Ідею «навчання через дію, через практику» зі своєю своєрідністю продовжила система організації освітнього процесу – *Дальтон-план*, який розробила і вперше упровадила в практику шкіл США на початку ХХ століття педагог *Гелен Паркхерст (1887–1973 рр.)*. У межах цього освітнього методу учні самостійно обирали навчальні предмети для опанування, велика увага при цьому надавалася організації самостійної роботи. Задля забезпечення такого підходу, зокрема, класні кімнати переобладнувалися на предметні навчальні лабораторії, навчальний матеріал розподілявся на завдання тривалістю на тиждень і місяць. Учень отримував відповідне завдання, індивідуально його виконував і здавав на перевірку

вчителів, якому відводилася роль консультанта.

Дальтон-план, упроваджений у школах США, як форма організації навчання, в якій особистість займала провідне місце, у школах СРСР трансформувалася у бригадно-лабораторний метод, де ключова роль відводилася бригаді.

За системою *бригадно-лабораторного методу організації навчання*, яка виникла у радянській школі у 20-х роках ХХ століття, учні поділялись на бригади і колективно виконували навчальні завдання у формі планів, про що згодом одноосібно звітував бригадир перед педагогом й на основі цього виставлялася оцінка кожному учневі. Таким підходом прагнули розвивати колективну єдність учнів, їх вміння працювати узгоджено в команді, проте були й недоліки, головний із них – знеособлення навчання значної частини учнів і зниження рівня теоретичних знань. Через це метод бригадно-лабораторної організації навчання був засуджений Постановою ЦКВКП(б) «Про навчальні програми та режим у початковій і середній школі» від 25 серпня 1932 р. і вилучений із практики школи. Власне цим документом регламентувалася організаційна форма навчання – універсальний комбінований урок і класно-урочна система.

Радянська система навчання, в руслі проблеми співвіднесення і балансу теорії та практики, обрала інший шлях розвитку – *зв'язок загальної освіти з політехнічною і трудовою підготовкою*. Політехнічне, трудове навчання забезпечують інтегроване опанування системи знань про основи сучасного виробництва, набуття відповідних умінь і навичок, формування креативного ставлення до сфери праці, підвищують «мобільність особистості» тощо. Таким чином, радянська система освіти висунула принцип міцного зв'язку теорії і практики в навчання, єдності теоретичних і практичних компонентів в цілісній навчальній діяльності учнів, що природньо виключало питання домінування теорії чи практики або їх незалежного співіснування.

Маємо зазначити, що з позицій сьогодення, складно дати однозначну позитивну чи негативну оцінку названим системам організації навчального процесу. Кожна з освітніх систем мала свої особливості й, зокрема, у контексті співвіднесення і єдності педагогічної теорії та практики, їх домінування / субординації / міцності зв'язку. Проте, не можемо відмітити і тих позитивних ідей, які генерували ці методи: зв'язок школи з життям; участь учнів у плануванні навчальної діяльності, їх самостійність в роботі; використання у процесі навчання набутого життєвого досвіду; вміння підбивати підсумки, об'єктивно і критично оцінювати результати своєї роботи; використання індивідуальних і групових методів навчання, позакласних і позашкільних форм організації освітнього процесу тощо.

Сьогодні, в умовах Нової української школи, принцип зв'язку теорії і практики є одним із провідних в організації освітнього процесу, адже мета школи – сформувати в учнів «ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті» [1]. А тому серед компетентностей, які мають набути учні школи: вільне володіння державною мовою; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність й ін. [1]. Тож сьогодні, крім універсального комбінованого уроку і класно-урочної системи, все більшої актуальності набувають методи / системи / технології самореалізації учнів такі як: перевернутий клас, метод проєктів, кейс-метод, віннетка-план, дальтон-план та ін. Аналіз цих освітніх систем, умов та інструментарію їх ефективного впровадження в сучасній школі потребує окремого наукового дослідження.

Отже, зв'язок педагогічної теорії і практики – факт незаперечний. Історичні і сучасні освітні практики переконують та підтверджують його доцільність і необхідність. «Педагогічна енциклопедія» (за ред. І. Каірова, Ф. Петрова, 1966 р.) діалектичний зв'язок теорії і практики визначає наступним чином: «по-перше, теоретичне і практичне навчання ніколи не повинні замикатися в свої, особливі рамки; й, по-друге, теоретичне навчання має

бути організовано таким чином, аби його процес і результати, за можливості, ставили перед учнями актуальні проблеми практичного характеру. Розв'язання практичних задач, у свою чергу, має не лише ставити за мету конкретизацію теоретичних знань, але й створювати потребу здобуття нових знань, визначати нові пізнавальні цілі, формувати пізнавальне ставлення до дійсності» [2, с. 540].

Погоджуємося і уважаємо, що організувати навчальний процес у школі на засадах єдності і оптимального балансу педагогічної теорії та практики, здатен відповідним чином фахово підготовлений учитель. Тож, на разі в освітянській спільноті особливо актуальним стоїть питання якісної підготовки майбутніх учителів.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Педагогическая энциклопедия / глав. ред. И. А. Каиров, Ф. Н. Петров. Т. 3. Москва : Советская энциклопедия, 1966. С. 540.

РОЛЬ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРАЦЕОХОРОННОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Калязін Юрій Володимирович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розглянути питання формування працезохоронної компетентності на основі використання методів інженерно-педагогічної творчості.*

***Ключові слова:** працезохоронна компетентність, безпека, формування, інженерно-педагогічна творчість, вирішення винахідницьких задач.*

Працезохоронна компетентність є основою забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Особливе значення ця компетентність має у організації навчально-виховного процесу. У цьому випадку потрібно забезпечити не лише особисту безпеку робітників, а також безпеку життєдіяльності здобувачів освіти.

З першого погляду зміст працезохоронної компетентності зводиться до засвоєння норм і правил, які викладені у відповідних нормативних документах. Але це, основа-абетка, а реалізація на практиці вимог безпеки потребує творчого вирішення у невизначених умовах як інженерних так і педагогічних (особливо у закладах освіти) задач.

Поєднання двох видів творчості – інженерної та педагогічної, привело до появи інтегрального напрямку – інженерно-педагогічної творчості [3, 4, 5]. Інженерно-педагогічна творчість сприяє підвищенню професійно педагогічного рівня викладачів професійної освіти і підготовки студентів, до працезохоронної діяльності.

Особливо проблема формування творчих здібностей гостра для формування компетентностей, які поєднують різні сфери діяльності – наприклад працезохоронну. Працезохоронна компетентність передбачає інтеграцію знань та вмінь з природничих, ергономічних, педагогічних та прикладних, інженерних наук. Працезохоронний підхід обов'язково характеризують два нюанси: 1) знання нормативних вимог, 2) творча реалізація цих вимог з використанням як інженерних так і ергономічних та психолого-педагогічних підходів. Таке поєднання завдань, частіше суперечливе, потребує поєднання педагогічної та інженерної діяльності.

Оскільки не всяка активність і обумовлена нею діяльність є творчою, а лише та, яка спрямована на пошуки нового, раніше невідомого, або спирається на нові форми і методи та досягає якісно нових результатів, то завдання інженерно-педагогічної освіти – формування у студентів методології пошуку нестандартних рішень, подоланню інерції мислення,

застарілих стереотипів, що дозволить їм знайти нові шляхи вирішення проблем при поєднанні різних видів творчості.

Відтепер виділяють три групи умов, що впливають на успішність розвитку інженерно-педагогічної творчості: особистісні, когнітивні та соціальні умови. Сукупність цих складових є визначальною умовою розвитку творчого потенціалу особистості студента.

Основна група умов, що впливають на успішність розвитку інженерно-педагогічної творчості студентів, – це когнітивні умови. Так Дж. Гилфорд виділив шість основних параметрів креативності:

- 1) здатність до виявлення і постановки проблеми;
- 2) здатність до генерування великого числа ідей;
- 3) гнучкість – здатність продукувати різноманітні ідеї;
- 4) оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно;
- 5) здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- 6) здатність вирішувати проблеми, тобто, здатність до аналізу і синтезу [2].

Аналізуючи особистісні умови, були виділені якості, що найбільшою мірою впливають на розвиток творчості [1]. Творча особистість – це завжди незалежна особистість. Для неї характерні неординарність оцінок і суджень. Думка такої людини завжди продиктована його внутрішньою позицією, відповідно, зміна переконань завжди буде пов'язана тільки зі зміною поглядів.

Наступна характеристика – це відкритість розуму. Вона припускає готовність повірити своїм і чужим фантазіям, уміння подивитися на проблему з позиції іншої людини, сприйнятливість до нового і незвичайного. Ця якість дозволяє уникнути ригідності мислення і поглядів.

Висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій також характеризує творчу особистість, але при цьому вона схильна проявляти конструктивну активність у подібних ситуаціях. Такий підхід до вирішення проблеми дозволяє поєднувати логіку суджень з креативністю.

На сьогодні широке поширення мають ідеї Г. Уоллеса, який є автором теорії «творчого мислення», згідно з якою він запропонував у процесах творчості виділяти чотири стадії: підготовка (накопичення), визрівання, осяяння (інсайт), перевірка та повідомлення. При цьому осяяння, як інтуїтивне осягнення результату творчого пошуку, вважають основним творчим моментом [1].

Складовою технічної творчості є інженерна творчість. В галузі інженерної творчості системний підхід є методологічною основою. Він полягає у вивченні об'єкту з обов'язковим урахуванням усієї його повноти і складності будови, цілісності, взаємодії і взаємообумовленості всіх елементів, що складаються, між собою і з середовищем, з якого цей об'єкт(система) виділений. У складності будови народжується нова якість, яка була відсутня у елементів, її складових. Суть системного підходу і проста, і складна. І ультрасучасна, і стародавня, як світ, бо сягає коренями до витоків людської цивілізації.

Системний підхід реалізується через теорію вирішення винахідницьких завдань Г. С. Альтшуллера та розроблений на його основі алгоритм вирішення винахідницьких завдань[3]. Теорія вирішення винахідницьких задач є сьогодні єдиною методологією пошуку нових рішень, що дає стабільні позитивні результати, доступною для масового вивчення і використання у виробничих умовах. Теоретичним фундаментом теорії вирішення винахідницьких задач, разом із законами розвитку технічних систем, є аналіз і обробка великих масивів патентної інформації. В якості ключових понять в теорії вирішення винахідницьких задач виступають:

- винахідницька ситуація(опис технічної системи з вказівкою на той або інший недолік);
- технічне протиріччя.

Поняття технічного протиріччя ґрунтується на тому, що оскільки технічна система є цілісним «організмом» (системою), то спроби поліпшення однієї її частини (функції,

властивості) приведе до неминучого погіршення інших частин. Вирішити винахідницьке завдання – означає виявити і усунути технічне протиріччя.

Для повноцінного розвитку творчої особистості доцільно використовувати комплекс навчально-виховних та організаційних заходів, здійснюючи їх протягом тривалого часу. Ці заходи треба починати зі створення відповідного розвиваючого середовища в сім'ї, дитсадку і розв'язання нескладних творчих завдань у дошкільному віці. У старшому шкільному віці треба використовувати спеціальні творчі завдання та проекти, інші заходи, втілення яких вимагає актуалізації у самостійній продуктивній діяльності всієї гами якостей і здібностей творчої особистості. Цей складний і довготривалий процес має бути добре організований, програмно та методично забезпечений.

Для здійснення творчої діяльності потрібні певні умови, серед яких: розвиток самостійного творчого мислення, формування системи знань і розвиток певних особових якостей. Цьому сприяє впроваджена у навчальний процес дисципліна «Інженерно-педагогічна творчість», яка має на меті ознайомлення студентів із основними психічними процесами, на яких ґрунтується творча діяльність, методами інженерної творчості; педагогічними прийомами формування творчих здібностей у відповідній професійній діяльності.

Програму курсу складено із трьох змістових модулів: психофізіологічні основи творчості, теоретичні основи інженерної творчості, педагогічні технології розвитку творчих здібностей учнів та вчителів.

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г. Творчість як вільна діяльність людини, форма буття свободи. Професійна творчість в системі підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів. *Соціально-філософські та методологічні проблеми: збірник наукових праць*. Київ-Запоріжжя, 1999. 132с. С.14–22.
2. Гілфорд Дж. Теорія структури інтелекту. Київ : Знання, 1996.
3. Моляко В. А. Психологические проблемы творческой одаренности. Вища шк., 1995. 52 с.
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
5. Шайкіна О. О. Педагогічні умови розвитку інженерно-педагогічної творчості студентів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. Гол. редактор: Г. П. Шевченко. Вип. 6 (53). Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2012. С.235–239.

ПРИЙОМИ БЕЗПЕЧНОЇ ПРАЦІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Карасьова Світлана Василівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто питання специфіки навчання прийомів безпечної праці на уроках трудового навчання. Зауважується, що охорона праці є одним із найважливіших стратегічних напрямків соціальної політики держави.

Ключові слова: безпека праці, охорона праці, загальноосвітній навчальний заклад, учні, шкільні майстерні.

У сучасних умовах інтеграції суспільства особливої актуальності набуває завдання сформованості у молодого покоління чотирьох основних життєво – необхідних компетенцій: уміння жити, уміння жити з людьми, уміння бути успішним, уміння вчитися. Актуальні

проблеми розвитку сучасного суспільства безпосередньо пов'язані з формуванням у людини здоров'язберігаючої компетентності, екологічної безпеки та культури.

Охорону життя і здоров'я громадян віднесено до пріоритетних напрямів стратегічної політики України. Концептуально важливі положення відображені в основних нормативно-правових документах із охорони праці, а саме:

Конституція України – основний закон, що забезпечує права громадян на охорону праці. Це обумовлено в Конституції України: ст.668, №49; ст.669, №31; ст.145, №34; ст.274, №14; 376 ст.205, №6; ст.47.

Закон України «Про охорону праці» визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, Регулює за участю відповідних органів державної влади відносини між роботодавцем і працівником із питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні.

У Законі України «Про охорону праці» зазначено, що охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі саме трудової діяльності [4].

Права громадян на охорону праці в освітній галузі регламентуються цілим рядом документів, зокрема Законом України «Про освіту», Положенням про Міністерство освіти України, Типовим положенням про службу охорони праці, затвердженим наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці, Положенням про організацію охорони праці та порядок розслідування нещасних випадків у навчально-виховних закладах. Вони визначають єдину систему організації роботи з охорони праці, яка поширюється на всі навчально-виховні заклади України незалежно від підпорядкування і форми власності, та регламентують обов'язки структурних підрозділів і посадових осіб щодо забезпечення здорових і безпечних умов праці.

Загальноосвітній навчальний заклад гарантує безпечні та нешкідливі умови навчання, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, формує гігієнічні навички та засади здорового способу життя учнів. Забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у закладах освіти покладається на їх власника або уповноважений ним орган, керівника закладу освіти [2].

Працівники навчальних закладів під час прийняття на роботу періодично повинні проходити інструктажі з питань охорони праці, навчання щодо надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, правил поведінки та дій при виникненні аварійних ситуацій, пожеж і стихійних лих [3]. Порядок проведення інструктажів з охорони праці з працівниками в навчальних закладах визначається типовим положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженим Наказом Держнагляду охорони праці України № 15 від 26.01.2005 р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15.02.2005 р. за № 231/10511.

Керівництво і відповідальність за організацію охорони праці під час проведення навчання в майстернях навчального закладу покладається на керівника відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах. Він створює здорові і безпечні умови для проведення занять; наказом призначає відповідальних осіб, які зобов'язані контролювати створення безпечних умов навчання та праці, стежити за виконанням учнями цих Правил та відповідних інструкцій з охорони праці на робочому місці в майстернях; затверджує інструкції з охорони праці (безпеки життєдіяльності) для учнів під час навчання в майстернях; організовує роботу щодо забезпечення учнів справними обладнанням та пристроями; організовує проведення технічного обслуговування та ремонту обладнання в майстернях; організовує один раз на три роки навчання вчителів, викладачів, майстрів, інструкторів виробничого навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності з

наступною перевіркою знань відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Державного комітету з нагляду за охороною праці України [1].

Отже, охорона праці є одним із найважливіших стратегічних напрямків соціальної політики держави. Кожен працівник закладу освіти зобов'язаний визнавати життя і здоров'я дітей однією з найвищих соціальних цінностей, формувати команду однодумців серед педагогів школи, створюючи належні умови для всіх, ретельно продумавши план роботи, спільно виховувати здорове покоління, адже саме від нього залежить стан продуктивних сил країни, її економічний, оборонний, інтелектуальний, духовний потенціал, ресурс розвитку суспільства, безпека держави.

Список використаних джерел

1. Бедрій Я. І. Охорона праці: навч. посібник / Я. І. Бедрій, С. І. Дембіцький, С. С. Джигирей [та ін.]. Львів : ТОВ «Е. К.К. К.О», 2017. 125 с.
2. Васильчук М. В., Дуброва Н. Й. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності. Київ : Основа, 2007. 944с.
3. Величко С. П., Царенко І. Л. Лабораторний практикум з безпеки життєдіяльності: навч. посібник. Київ : Професіонал, 2008. 192 с.
4. Державний реєстр міжгалузевих і галузевих нормативних актів про охорону праці. Київ : Основа, 1998.
5. Катренко Л. А., Пістун І. П. Охорона праці в галузі освіти. Суми : Університетська, 2011. 231 с.

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Каун Владислав Володимирович
Лицей №31 Полтавської міської ради

Анотація. Обґрунтовано актуальність застосування технологій змішаного навчання на уроках математики. Проаналізовано моделі «Перевернутий клас», «Автономна група», «Особистісний вибір».

Ключові слова: змішане навчання, урок математики, моделі змішаного навчання.

На сьогоднішній день головною метою навчання в школі є не подача великої кількості знань, а вміння знаходити її самому та доцільно опрацьовувати. Головне завдання учителя – навчити дітей вільно користуватися інформаційними технологіями для саморозвитку.

Перш за все модернізація освіти залежить від оснащення шкіл сучасними технологіями. Саме застосування інноваційних технологій відкрило нову форму організації освітнього процесу – змішане навчання. Змішаним навчанням можна вважати 30–80 % проведених онлайн уроків. Представлена методика поєднання очного та дистанційного навчання зв'язує між собою головні елементи Європейських освітніх програм:

- Навчання в шкільному приміщенні.
- Навчання з використанням інтернету.
- Навчання дистанційно.

Рис 1. Схема змішаного навчання

Урок математики представляє з себе традиційну схему використання різних технологій. Учні відвідують школу та уроки, де головний потік інформації для них є підручник та лекційна розповідь учителя з використанням інформаційних ресурсів, узятих з інтернету. На практиці модель змішаного навчання не викидає старі методи навчання, а лише доповнює та оновлює їх.

– Новий матеріал містить: повну базу викладеного матеріалу та слайди до нього, які знаходяться на веб-ресурсі з вільним доступом, що дає можливість опрацювати матеріал у будь який час.

– Матеріали уроків представлені як у друкованому, так і в електронному вигляді, вчитель надає посилання на змістовий модуль.

– Залучення онлайн спілкування за допомогою різних інтернет платформ, таких як: Skype, Zoom, Google Meeet, Teams, та використання чатових месенджерів.

– Об'єднані роботи в групах та деякі індивідуальні роботи допомагають дітям навчитися користуватися інтернетом, шукати необхідну інформацію та аналізувати її, а в груповій роботі правильно розділяти повноваження.

– Відео та аудіо уроки, презентації та анімації роблять подачу навчального матеріалу більш цікавим та легким у сприйманні.

Як показує практика, використання змішаного навчання в сьогоднішній день набуває великої популярності. Таким чином можна виділити такі моделі змішаного навчання:

1. «Ротація» (чергування дистанційного та очного навчання) залучення в: «Перевернутий клас» та «Автономна група».

2. «Особистісний вибір» (самоопрацювання та власний підхід до справи) використовують в: «Індивідуальний навчальний план», «Міжшкільна група».

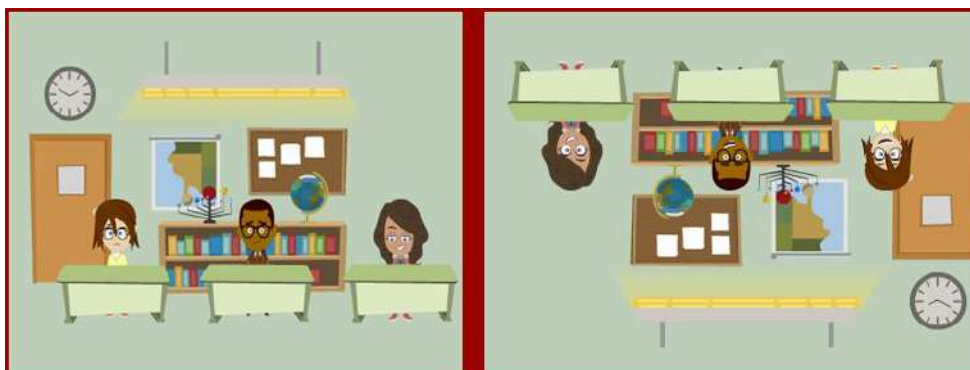

Рис 2. Перевернутий клас

Модель «Перевернутий клас» використовують, коли в класі є діти, які незначно відрізняються своїми психологічними особливостями, мають одну мотивацію. Клас працює об'єднаний у групи як очно, так і онлайн. Коли урок дистанційно проводиться поза школою: вчитель лише надає посилання або сайт для самостійного опрацювання. Коли учні

займаються в класі, тоді вчитель перевіряє набуті знання та вміння, опрацьовані вдома. Для реалізації даної моделі треба, щоб учень мав персональний комп'ютер чи будь-який гаджет, під'єднаний до глобальної сітки.

«Автономна група» – це поділ дітей на дві ланки. Перша – активно працює онлайн та виконує завдання, контакт з учителем проходить етапом консультації. Друга – працює в звичайному режимі, електронні ресурси використовують для перевірки набутих знань і вмінь.

«Особистісний вибір» дуже гарно підходить для учнів старших класів та активно залучає індивідуальний підхід.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 20-21 квіт. 2017 р. / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Укр. асоц. дистанц. освіти ; [редкол.: В. Г. Левчук (гол. ред.) та ін.]. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017. 82 с.
2. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи : аналітико-методичні матеріали. Київ : Педагогічна думка, 2021. 192 с.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Кобзуненко Тетяна Миронівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті обґрунтовується актуальність формування компетентностей з безпеки життєдіяльності та охорони праці у майбутніх учителів. Здійснено аналіз понять «компетенція», «компетентність». Обґрунтовано перелік загальних та професійних компетентностей з безпеки життєдіяльності та охорони праці якими повинні оволодіти учителі в навчальному процесі.*

***Ключові слова:** учитель, компетентності, компетенції, загальні та фахові компетентності, результати навчання, основи охорони праці, безпека життєдіяльності.*

Історія показала, що нехтування безпекою може призвести до серйозних негативних наслідків і навіть трагедій, тому досягнення належного рівня безпеки життєдіяльності можливе лише за умови високої культури та обізнаності.

Сучасна педагогічна освіта поступово переорієнтовується з когнітивно-орієнтованої моделі підготовки фахівців на особистісно-зорієнтовану, побудовану на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерства, співпраці всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Головним питанням у вирішенні такої проблеми належить учителям. Учитель, що усвідомлює необхідність цілеспрямованої діяльності щодо збереження життя й зміцнення здоров'я своїх учнів, зуміє ефективно сприяти формуванню безпечної поведінки підростаючого покоління. З введенням у шкільні навчальні плани курсу «Основи безпеки життєдіяльності» та «Основи здоров'я» доцільно звернути увагу на підготовці вчителя, що володіє необхідною професійною компетентністю для педагогічної діяльності з формування безпечної поведінки підлітків.

Здійснення якісного процесу професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителя націлене на забезпечення високого рівня компетентності, який забезпечує ефективність і комплексність здійснення роботи не лише в умовах загальноосвітнього навчального закладу, а й у процесі всієї життєдіяльності людини [5, с. 6].

Поняття «компетентність» знаходиться нині в основі світової думки, оскільки розкриває якісно нові перспективи розуміння місії освіти та життєвих результатів освітньої

діяльності. Запровадження компетентнісного підходу, передбачає відхід від предметоцентризму. Основи компетентнісного підходу з безпеки життєдіяльності та охорони праці висвітлено в працях В. Бегуна, О. Бурова, С. Величка, І. Грицюка, В. Джигирей, В. Жидецького, Є. Желіби, О. Запорожця, В. Зацарного, В. Заплатинського, І. Кобилянської, Г. Кондрацької, В. Кузнецова, В. Лапіна, В. Мухина, І. Пістуна, Ю. Скобло, А. Романчука, В. Шияна, З. Яремка.

Компетентною вважається людина, «яка має достатні знання в якій-небудь галузі» [7, с. 63], тому компетенцію почали вживати як складову компетентності.

Компетентності являють собою динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей. Але, не може бути жодного протиставлення результатів навчання та компетентностей, адже між ними є глибока діалектична єдність: сукупність результатів навчання в їх динамічному поєднанні приводить до набуття особами, які навчаються, відповідних компетентностей, а з іншого боку – оволодіння певною компетентністю вимагає засвоєння конкретних знань, умінь, навичок, тобто – результатів навчання [6, с. 9].

У понятті «компетентність» відображена практична спрямованість освітнього процесу. Компетентність формується та виявляється в практичній діяльності, передбачає ефективну діяльність, та підвищує ефективність вирішення якої-небудь задачі або виконання якої-небудь дії.

Розвиток компетентностей є метою освітніх програм. Компетентності формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах. Отже, термін «компетенція» служить для позначення інтегрованих якостей майбутнього вчителя, тобто характеризує результат процесу освіти. Тому функціональний репертуар компетентності об'єктивно вмотивований освітніми нормами і стандартами.

За загальноприйнятою класифікацією компетентності поділяють на дві групи:

- загальні компетентності, тобто універсальні;
- фахові (предметно-спеціальні) компетентності, які визначають профіль освітньої програми.

На сучасному етапі розвитку освіти показником якості визначено компетентності, які становлять основу її професійного аспекту. Тому більшість освітян сходяться на думці, що предметно-спеціальні (фахові) компетентності характеризується наявністю у фахівця вмінь актуалізувати накопичені знання та вміння в потрібний момент і використати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій [7]. Виходячи з цього, фахова компетентність визначається у здатності правильно оцінити ситуацію, що склалась і умінні знайти необхідне рішення. Проаналізувавши ключові компетентності, запропоновані А. Хуторським [7], обрані основні загальні (універсальні) компетентності, які повинні бути майбутні вчителі в результаті вивчення інтегрованої дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці»:

- ціннісно-смілова компетентність;
- інформаційна компетентність;
- соціально-трудова компетентність;
- здоров'язберігаюча компетентність.

Формування компетентностей відбувається засобами змісту освіти, в результаті у майбутніх вчителів розвиваються здібності та з'являються можливості вирішувати в повсякденному житті реальні проблеми: від побутових до виробничих і соціальних.

Після розкриття універсальних компетентностей, ієрархія компетентностей потребує розгляду та визначення професійних. У своїй монографії М. Лук'янова [3] розглядає професійну (фахову) компетентність як систему знань, умінь та особистісних якостей, що адекватна структурі та змісту діяльності особистості. В. Овечкін [4] розглядає фахову компетентність як інтегральну сукупність знань, досвіду, відносин, культури, та визначає її як здатність знаходити й приймати оптимальні рішення у професійній діяльності.

У своїй монографії О. Тімець [5] трактує фахову компетентність як інтегральну характеристику особистісного становлення та опанування професійною діяльністю, яка пов'язана зі здатністю майбутніх учителів свідомо засвоїти комплекс фахових знань,

практичних умінь, логічних операцій і способів діяльності з конкретного предмета, виконувати самостійну і пошуково-дослідницьку роботу. Майбутніх вчителів освіти необхідно мотивувати на кожному уроці звертати увагу на дотримання учнями правил безпеки, основ гігієни та санітарії, навчати їх безпечним прийомам роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму, звертати увагу на дотримання правил електробезпеки та пожежної безпеки.

Формування професійної компетентності з питань безпеки включає наступні аспекти:

- формування умінь і навичок з видів діяльності, які здійснюються не тільки в безпечних умовах, але і в умовах ризику;
- спеціальну теоретичну підготовку до безпечної життєдіяльності (осмислення загальних проблем ризику, безпеки, небезпеки);
- психологічну підготовку до безпечної життєдіяльності (формування сміливості, рішучості, готовності до діяльності в умовах прийняттого ризику);
- розвиток якостей особистості, необхідних для безпечної життєдіяльності (далекоглядності, гуманності, оптимістичність тощо, як основи безпеки окремої людини і суспільства в цілому) [2].

Професійна компетентність з безпеки життєдіяльності характеризує стосунки вчителя з професійним простором і містить такий вимір безпеки, який пов'язаний безпосередньо професійною діяльністю і зумовлений нею. Таким чином, фахова компетентність з безпеки життєдіяльності та охорони праці є результатом опанування набором наступних компетенцій:

- здатність визначати та ефективно виконувати функції, обов'язки і повноваження з охорони праці та безпеки життєдіяльності на робочому місці, відповідно до посади та професійної діяльності;
- здатність застосовувати знання законодавства та державних стандартів України про охорону праці [1] та безпеку життєдіяльності;
- здатність організовувати власну діяльність відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці;
- здатність здійснювати методичне забезпечення і проведення навчання, інструктажів та перевірки знань з питань охорони праці серед учнів;
- здатність оцінювати дотримання санітарно-гігієнічних вимог до навчальних закладів;
- вміння оцінювати середовище перебування щодо особистої безпеки, безпеки колективу, суспільства, провести моніторинг небезпечних ситуацій і обґрунтувати головні підходи та засоби збереження життя, здоров'я та захисту працівників в умовах загрози та виникнення небезпечних і надзвичайних ситуацій;
- здатність дотримуватись вимог безпеки до виробничого обладнання, технологічних процесів та організовувати безпечне виконання робіт;
- здатність обґрунтувати та забезпечити виконання у повному обсязі заходів з колективної та особистої безпеки в межах своїх повноважень.

Таким чином, змістове наповнення фахової компетентності з безпеки життєдіяльності та охорони праці становлять фахові знання, практичні уміння й навички, професійні особистісні якості майбутнього вчителя освітньої галузі. Аналіз типових навчальних програм [8], які визначають зміст й обсяг знань, а також на основі визначених вище компетентностей з нормативних дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Основи охорони праці», дозволив визначити наступні основні очікувані результати навчання, що дозволять майбутнім вчителям освітньої галузі здійснювати фахову діяльність з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек:

- застосувати знання положень основних нормативно-правових актів з безпеки життєдіяльності та охорони праці у своїй професійній діяльності;
- визначити коло своїх обов'язків з питань виконання завдань професійної діяльності

з урахуванням ризику виникнення небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання;

– планувати заходи з профілактики травматизму й професійної захворюваності, аналізувати та усувати причини нещасних випадків.

Здатність ефективно працювати і діяти у соціумі є основою професійної компетентності, тому здатність працювати та діяти безпечно – основа компетентностей з безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Таким чином, застосування і формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів дозволить сформувати професійну спрямованість, поетапно розширити знання та вміння безпеко-орієнтованого характеру, активізувати рефлексивний потенціал вчителів. З огляду літературних джерел, це система дидактична, у якій визначені методологічні підходи, принципи, зміст, методи, форми і засоби, етапи для реалізації поставленої мети формування компетентності з безпеки життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону праці», № 229-IV від 21.11.2002 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2003. № 2. Ст. 10.
2. Кобилянська І. М., Кобилянський О. В. Формування професійної компетентності з безпеки життєдіяльності у фахівців економічного спрямування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. – Вип. 35. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. С. 280–286.
3. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя : диагностика и развитие : монография. Ульяновск : УИПКПРО, 2002. 184 с.
4. Овечкин В. П. Компетентность и мобильность специалиста. *Профессиональное образование*. 2005. № 8. С. 19.
5. Тімець О. В. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки : [монографія]. Умань : Видавець Сочінський, 2010. 339 с.
6. Типові навчальні програми нормативних дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі», «Цивільний захист». К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. 72 с.
7. Хуторской А. К. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ШЛЯХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Колінченко Сергій Олександрович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядаються особливості формування здоров'язбережувальної компетенції. Здоров'язбережувальна компетенція розглядається як шлях реалізації компетентісно-орієнтованих технологій.

Ключові слова: школа, здоров'язбережувальна компетенція, компетентісно-орієнтовані технології, здоров'я, професійна компетентність.

Роль школи сьогодні – підготувати дітей до життя, навчити їх критично мислити, аналізувати, опрацьовувати ті обсяги інформації, які вони отримують з відусіль, та вибирати необхідне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Стара парадигма освіти, в якій

школа існувала для накопичення знань та інформації, вже не працює. Наше життя зараз – це постійне навчання, і тому школа має навчити дітей постійно опановувати нові знання, знаходити потрібну інформацію та застосовувати її.

Компетентнісне навчання спрямоване на роботу з інформацією та опанування учнями компетентностей, умінь і навичок, які допомагають їм бути успішними, конкурентними та цінними на ринку праці.

Для педагога важливо навчитися реалізувати таке навчання. Допоможуть у цьому підручники, що містять проблемні ситуації, а також практико-орієнтовані завдання, спрямовані на аналіз та оцінювання інформації. Утім, саме готовність учителя до реалізації компетентнісного навчання – найголовніша запорука успіху [3].

На вимогу часу в практиці шкільного навчання стали поширеними інтерактивні технології, які охоплюють різні форми кооперативного та колективно-групового навчання, зокрема: робота в парах, малих групах, ротаційні трійки, карусель, акваріум, мікрофон, мозковий штурм тощо. Однак серед усього розмаїття форм організації навчання основне місце належить уроку – головному модулю навчального процесу. Цій формі навчання вже понад 350 років. Аналіз історії розвитку уроку свідчить про те, що він постійно зазнавав змін у своїй побудові внаслідок зміни вимог до якості освіти, що їх висували в різні часи перед школою влада, суспільство та педагогічна наука [1].

Професійна компетентність педагога передбачає наявність професійних знань, умінь і навичок; забезпечення мобільності та поповнення професійних та особистісних якостей, гнучкості у засвоєнні методів теоретичної та способів практичної діяльності, критичності мислення, прагнення до безперервного професійного зростання. У її структурі важлива роль належить здоров'язбережувальній компетентності, яка вимагає від вчителя володіння відповідними теоретичними знаннями та навичками практичної діяльності. Здоров'язбережувальна компетентність учнів є однією з ключових для системи шкільної освіти. Здоров'язбережувальна компетенція – здатність (готовність) мобілізувати систему знань, умінь розумових і особистісних якостей, необхідних для формування у школярів мотивації до здоров'язбереження, а також уміння передбачати, попереджати, або компенсувати втрату здоров'я як засобу задоволення базових потреб людини.

Провідне місце у напрямку здоров'язбережувальної компетенції належить учителю трудового навчання, від компетентності якого багато в чому залежить здоров'я і працездатність нації, адже продумане, творче планування ним навчально-виховного процесу є основою педагогічної діяльності його і навчальної діяльності учнів. Вчителю трудового навчання та іншим вчителям поряд з необхідністю розв'язання освітніх і виховних завдань, необхідно цілеспрямовано впливати на трудову підготовленість і розвиток учнів [2].

Отже, формування здоров'язбережувальної компетенції – це цілеспрямований і структурований процес, який охоплює формування мотивації до здоров'язбережувальної діяльності та регулярної рухової активності, засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, підвищення фізичної підготовленості та функціональних можливостей. Знання, володіння і застосування здоров'язбережувальної компетентності є важливою складовою професійної компетентності сучасного вчителя фізичної культури; є основою, яка формує мислення, поведінку діяльності майбутніх фахівців, розвиває інтелектуальну, емоційно-вольову сферу людини, сприяє збагаченню морально-естетичного досвіду та інтеграції трудової і професійної культур і особистості.

Список використаних джерел

1. Коберник О. М. Урок трудового навчання: компетентнісно орієнтовані цілі та структура. *Педагогічні науки*. Випуск 125. 2015. С. 58–71.
2. Титаренко В. М. Здоров'язбережувальна компетентність – один із чинників підготовки майбутніх учителів трудового навчання. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи* : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої

Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ, 2017. С. 323–326.

3. Що таке компетентнісний підхід у навчанні. URL: <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity/>

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПРАЦЕОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Кондель Володимир Миколайович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Стаття присвячена особливостям компетентнісного підходу під час підготовки фахівців у галузі фізичної культури і спорту при опануванні навчальної дисципліни «Працезахоронна діяльність». Досліджено дані тестування фізичної підготовки населення України та шляхи зміцнення здоров'я молоді. Описано загальні та фахові компетентності, необхідні для подальшої трудової діяльності фахівців з фізичної культури і спорту, та процес формування цих компетентностей при проходженні тем з працезахоронної діяльності. Для об'єктивної оцінки роботи магістрантів запропоновано відповідний розподіл балів за самостійне опрацювання тем і виконання модульних контрольних робіт.*

***Ключові слова:** фізична підготовка, працезахоронна діяльність, компетентнісний підхід, компетентності, фахівці в галузі фізичної культури і спорту.*

Головними завданнями курсу фізичного виховання в системі закладів вищої освіти України є збереження та зміцнення здоров'я молоді, формування всебічного розвитку організму, підтримка фізичної і розумової працездатності, вдосконалення спортивної майстерності осіб, які активно займаються спортом, а також виховання у студентів мотивації до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Крім того, дослідження показали, що регулярні заняття фізичною культурою і спортом допомагають знизити рівень захворюваності на хвороби серцево-судинної системи до 36%, суттєво зменшити негативний вплив на організм людини шкідливих звичок, підвищити рівень стресостійкості, уникнути проявів асоціальної поведінки, сприяти розвитку всіх сфер суспільства. Але за показниками статистичної звітності маємо невтішні результати: у 2019 р. кількість осіб, які активно займалися фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю становила всього 14,7% від загальної чисельності населення України (у 2018 р. – 14,3%, у 2017 – 13,7%). Це в чотири рази менше, ніж у Фінляндії, утричі – ніж у Канаді та вдвічі порівняно з Німеччиною, Японією, США і Францією [6, с. 8]. Тому не дивно, що за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2019 році за рівнем здоров'я українці перебували на 93 місці із 169 країн світу [7].

Тестування фізичної підготовки населення України, що проводилося останніми роками, показало, що не впоралися або впоралися незадовільно із тестами 11% вихованців дошкільних закладів освіти, 11% учнів середніх загальноосвітніх закладів, 18% учнів професійно-технічних навчальних закладів, 16,4% студентів закладів вищої освіти I–II рівнів акредитації і 21,5% – III–IV рівнів акредитації. За станом здоров'я до спеціальних медичних груп належать 13,3% учнів середніх загальноосвітніх закладів, 16,1% учнів професійно-технічних навчальних закладів, 38,3% студентів закладів вищої освіти I–IV рівнів акредитації. Близько 50% учнів середніх загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів, а також близько 85% студентів закладів вищої освіти відвідують

заняття в спеціальних медичних групах, що свідчить про суттєве зменшення з віком і впродовж навчання фізичної підготовки і стану здоров'я учнівської та студентської молоді [6, с. 7-8].

Для вирішення питань, пов'язаних з поліпшенням стану фізичної підготовки, необхідно проаналізувати процеси забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя; процеси виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленості шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них; організацію і забезпечення освітнього процесу в закладах вищої освіти з підготовки фахівців для системи фізичної культури і спорту [5, с. 5]. Це можливо у процесі підготовки професійно компетентних фахівців, здатних ефективно розв'язувати складні спеціалізовані завдання інноваційного та науково-методичного характеру в галузі фізичної культури і спорту [4, с. 4; 5, с. 5]. Саме тому студенти другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету фізичної культури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) і 017 Фізична культура і спорт), вивчають дисципліну «Працезохоронна діяльність», що дозволяє майбутнім фахівцям опанувати наступні загальні та фахові компетентності, необхідні для їх подальшої трудової діяльності:

- здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивувати людей до досягнення спільної мети;
- здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості;
- здатність до розуміння предметної області та професії, застосування набутих знань у практичних ситуаціях;
- здатність керувати робочими або навчальними процесами у сфері фізичної культури та спорту, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів;
- здатність добирати, використовувати сучасні та ефективні теоретико-методичні і психологічні основи, інноваційні технології та методики у професійній діяльності;
- здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу, зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я у професійній діяльності;
- здатність оцінювати обстановку та планувати заходи захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій за допомогою новітніх теорій, методів і технологій з урахуванням професійної діяльності;
- здатність формувати культуру здорового та безпечного життя;
- здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у професійній діяльності [4, с. 6-7; 5, с. 7-8].

Важливо зазначити, що ці компетентності з працезохоронної діяльності співпадають із засадами державної політики у сфері фізичної культури і спорту, вказаними у статті 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [2], а саме:

- визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя;
- забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів;
- орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері.

Для реалізації поставлених завдань при викладанні навчальної дисципліни «Працезохоронна діяльність» застосовується компетентнісний підхід, який спрямовує освітній процес на формування та розвиток загальних і фахових компетентностей, якими мають оволодіти майбутні фахівці у галузі фізичної культури і спорту. Цей підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування у магістрантів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання

та досвід у різних ситуаціях, які, як зазначалося раніше, є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних рішень.

Про необхідність використання компетентнісного підходу в процесі підготовки висококваліфікованих фахівців свідчать праці багатьох науковців, які розглядали теоретичні й методичні засади цього підходу в системі вищої та загальної середньої освіти (В. Байденко, Н. Бібік, І. Зимняя, І. Єрмаков, Н. Кузьміна, В. Лозова, О. Пометун, М. Степка, А. Хуторський, В. Хутмаєв та ін.), теоретичні й практичні основи професійної підготовки вчителя фізичної культури до педагогічної діяльності, сутність і специфіку педагогічних умінь, механізми їх формування в професійно-педагогічній підготовці (В. Білогур, М. Віленьський, І. Іваній, Л. Лубишева, А. Матвеев, Л. Сущенко, Б. Шиян та ін.) [1, с. 17; 3, с. 42].

Дослідження науковців показали, що особистісна цінність випускника закладу вищої освіти визначається за рівнем сформованості його професійних компетенцій. Щодо фахівців у галузі фізичної культури і спорту, які незабаром обіймуть відповідні посади (викладач закладу вищої освіти, учитель закладу загальної середньої освіти, викладач професійного навчально-виховного закладу, інструктор-методист з фізичної культури та спорту, керівник секції спортивного напрямку в середній школі, голова спортивного клубу, головний тренер команди, директор оздоровчого, спортивного чи туристичного комплексу, директор навчально-тренувального центру, директор школи (вищої спортивної майстерності, спеціалізованої дитячо-юнацької, спортивно-технічної), начальник команди з виду спорту, тренер-викладач з виду спорту, тренер з виду спорту), їх професійна компетенція має містити як теоретичні знання, так і вміння кваліфіковано застосовувати їх на практиці, виходячи з конкретної ситуації [4, с. 5; 5, с. 6-7]. Саме тому метою вивчення навчальної дисципліни «Працезохоронна діяльність» є формування у магістрантів відповідальності за створення оптимальних умов праці на робочих місцях, здатності вирішувати складні проблеми інноваційного характеру та приймати ефективні рішення у сфері працезохоронної діяльності з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Для формування необхідних програмних компетенцій магістранти вирішують питання проблемного характеру щодо організаційно-правових засад, управління та нагляду за працезохоронною діяльністю, характерних нещасних випадків, травматизму під час занять фізичною культурою та спортом, їх профілактики та розслідування, санітарно-гігієнічних умов у фізкультурно-спортивних спорудах, оцінки стану працезохоронної діяльності, професійних захворювань у галузі фізичної культури та спорту, шкідливих та небезпечних професійних чинників під час занять фізичною культурою та спортом, організаційних заходів підвищення рівня працезохоронної діяльності у галузі фізичної культури і спорту. У процесі опанування дисципліни майбутнім фахівцям слід виконати наступні завдання: самостійне опрацювання матеріалу, вирішення питань проблемного характеру; індивідуальна підготовка студентських статей до збірників наукових праць, наприклад, присвячених проблемам спортивного травматизму на змаганнях та тренуваннях і шляхам його запобігання; створення презентацій до виступів з доповідями на конференціях; підготовка до складання підсумкового контролю. Саме якісне виконання самостійної роботи сприятиме підготовці компетентного фахівця у галузі фізичної культури і спорту, здатного приймати нестандартні правильні рішення і нести за них відповідальність.

Ефективність навчального процесу визначається педагогічним моніторингом, тобто, на основі компетентнісного підходу необхідно проводити постійний контроль за рівнем сформованості предметної компетентності майбутнього фахівця. Слід також врахувати, що дисципліна «Працезохоронна діяльність» вивчається магістрантами після опанування ними курсів з методології та організації наукових досліджень, психології старшої та вищої школи, методики фізичного виховання у старшій (профільній) та вищій школі, технології формування культури здоров'я у фізичному вихованні, психофізіології професійної діяльності, менеджменту і маркетингу у фізичній культурі та спорті, методики викладання

спеціалізованих навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, інноваційних технологій у фізичній культурі і спорті, коли майбутні фахівці мають достатнє уявлення щодо умов їх майбутньої професійної діяльності, тому робоча програма дисципліни містить відповідні критерії оцінювання результатів навчання.

Оскільки на вивчення дисципліни «Працезахоронна діяльність» навчальним планом передбачено 90 годин (3 кредити ECTS), з яких 18 годин лекцій (9 тем), 12 годин практичних занять і 60 годин самостійної роботи, запропоновано такий розподіл балів: за самостійне опрацювання шести тем, де є лекції і практичні заняття, і поточний контроль на аудиторних заняттях студент отримує максимум по 10 балів, двох тем – по 7 балів і однієї – 6 балів.

Це означає, що максимально за самостійне опрацювання усіх тем магістрант може отримати 80 балів, за кожен з двох модульних контрольних робіт – по 10 балів, що у підсумку складає 100 балів. Максимальні бали магістрант отримує за повні і глибокі знання, здатність використовувати їх у практичній діяльності, уміння знаходити необхідну інформацію з різних джерел та аналізувати її, робити висновки, узагальнення, розв'язувати проблемні завдання, дискутувати, відстоювати власну думку.

Таким чином, вищенаведені рекомендації щодо розподілу балів сприятимуть не тільки об'єктивному оцінюванню всієї роботи магістрантів, але й підготовці компетентних фахівців у галузі фізичної культури і спорту, здатних застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Білогур В. До проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців в галузі фізичної культури і спорту. *Сучасні соціокультурні практики: компетентнісно-аксіологічний аспект*: збірник статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 10-літтю кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін ПНПУ імені В.Г. Короленка (29-30 березня 2018 р.). Полтава: ПП «Астрая», 2018. С. 15–18.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 14, ст.80) в редакції від 25.07.2021 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
3. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2013. №1 (21). С. 42–46.
4. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Фізична культура)» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта предметною спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2021. 15 с. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1XtwhBi9hj5F-Vpxmo2LFfnJS6WCIn21Z/view>
5. Освітньо-професійна програма «Фізична культура і спорт» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2021. 17 с. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1D7qO-ZzSHtOpI9MQjULowulrYEv5HMK4/view>
6. Пістун А. І., Пістун І. П., Тубальцева Н. П. Охорона праці в галузі освіти (фізична культура і спорт) : навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2018. 444 с.
7. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : Постанова Кабінет Міністрів України № 1089 від 4 листопада 2020 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ (БЕЗПЕКОЗНАВСТВО, ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА)

Конєва Тетяна Михайлівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті окреслено переваги інтегрованого навчання та визначено його місце у сучасному освітньому просторі. Водночас запропоновано модель інтегрованого заняття з теми «Натовп», на якому, з одного боку, узагальнено й систематизовано теоретичні знання учнів з окресленої теми, а з іншого, – закріплено їх уявлення про моделі поведінки людини в натовпі під час аналізу творів живопису (Маттіас Грюневальд «Наруга над Христом», Ієронім Босх «Несення хреста») та художньої літератури (Р. Бредбері «Усмішка»). Нестандартна форма роботи, застосування інтерактивних технологій не лише стимулюють увагу молоді, знімають втому та психологічне напруження, але й допомагають ще більше зацікавити її навчанням.

Ключові слова: інтегроване навчання, безпекознавство, зарубіжна література, натовп, психологія поведінки у натовпі, Р. Бредбері «Усмішка», Маттіас Грюневальд «Наруга над Христом», Ієронім Босх «Несення хреста».

У сучасному освітньому просторі чільне місце посідає інтегроване навчання, перевага якого полягає у розвитку інтелектуального й творчого потенціалу молоді, мотивації її пізнавати природу явищ, які вивчаються, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки, сприймати навчання як цілісну систему.

Узагальнити й систематизувати знання учнів з теми «Натовп», закріпити їх уявлення про моделі поведінки людини в натовпі допоможе робота з творами живопису та художньої літератури.

Натовп як соціальна небезпека – широко розповсюджене явище в суспільстві, яке загрожує життю і здоров'ю людей. Натовпом називається велике скупчення людей, які вийшли на вулицю або зібралися в приміщенні, та їхня поведінка є протиправною і являє собою небезпеку як для тих осіб, що перебувають у натовпі, так і для осіб, що знаходяться поза натовпом [2, с. 79]. Специфічною ознакою психології поведінки в натовпі є здатність особистості «розчинятися» у ньому, втрачати індивідуальні риси внаслідок неглибоких власних переконань. Люди починають однаково думати, діяти. Весь натовп стає однією істотою. Цей процес розвивається на підсвідомому рівні. Дії людей у натовпі майже не залежать від їхнього освітнього та культурного рівня.

Науковці розрізняють 4 види натовпу:

1. Випадковий – група людей, увагу яких привернула яка-небудь подія, наприклад, ДТП.
2. Експресивний – група людей, згуртована прагненням спільно висловити свої почуття: радість на весіллі, горе на похоронах, солідарність на мітингу або маніфестації.
3. Конвенційний – група людей, котрі є учасниками масових розваг (глядачі, вболівальники): їх об'єднує цікавість до дійства, на яке вони реагують згідно із традиційними ритуалами та нормами (звідси і походить назва «конвенційний», тобто такий, що передбачає угоду).
4. Діючий – група людей, що виконує фізичні дії. Діючий натовп буває:
 - агресивним (масові агресивні дії людей, наприклад, самосуд натовпу над злочинцем);
 - панічним (масова втеча людей від небезпеки);
 - корисливим – оволодіння якимись цінностями (наприклад, пограбування магазинів під час стихійних лих, мародерство);
 - повстанським – дії натовпу, зумовлені обуренням проти влади (об'єднання людей проти утисків) [2, с. 79].

До спільних рис натовпу належать наступні:

1. Натовп – це завжди велика група людей.
2. Натовп існує протягом досить короткого часу, тому не встигає розмежуватися за своїми симпатіями чи антипатіями.

3. Люди в натовпі перебувають у безпосередній близькості, що дає їм змогу підтримувати між собою слуховий і зоровий контакт, володіти однією і тією ж інформацією, відчуваючи при цьому реакції одне одного на зовнішні стимули. Взаємний вплив людей у натовпі сприяє створенню єдиного настрою («колективної душі» – за Г. Лебоном).

4. Натовп, відчуваючи свою єдність і силу, може швидко радикалізуватися, змінюючи характер й спрямованість своїх дій. Натовп позбавлений ієрархічного поділу, тобто всі люди всередині натовпу є рівними, відмінності між ними знівельовані.

Натовп як небезпечне соціальне явище ніколи не переставав хвилювати як науковців, так і митців у різних країнах світу. Зокрема, стражденний шлях Ісуса Христа на Голгофу, який був оточений натовпом ворогів, відображений у численних малюнках відомих живописців. До зображення цього болісного моменту у житті Христа звернувся й німецький художник Маттіас Грюневальд, який у 1504 (прибл.) році написав картину «Наруга над Христом». Ця картина має доволі рідкісний іконографічний сюжет. В Євангелії розповідається, що після зради Іуди в Гефсиманському саду варта призвела Христа в будинок первосвященника Кайафи і всю ніч чинила над ним наругу. Знущаючись над його пророцтвами, стражники одягли на його очі пов'язку і, б'ючи по обличчю, вимагали вгадувати, хто бив.

Глядача вражає на полотні натовп римських солдат, який знущається над ув'язненим Христом. Солдати шаленіють від власної жорстокості. У кожного з них немає сумніння в тому, що вони справедливо карають зухвальця, який постав проти існуючого закону і порядку. Характерно, що в Ісуса зв'язані не тільки руки – у нього зав'язані очі. Неначе мучителі не хочуть, щоб жертва бачила їх. Але вони даремно побоюються, їхні обличчя неможливо запам'ятати: перекошені криком, спотворені злістю, вони позбавлені індивідуальних рис. Це обличчя єдиного, агресивного організму. Натомість Грюневальд зображує Христа в образі людини, сповненої величавої лагідності і терпіння. Мальовниче рішення покликане справити сильне враження на душі глядачів своєю навмисною різкістю, напруженістю, холодними, висвітленими тонами, їхнім дисонансом. Грюневальд мислить як живописець, відкриваючи емоційну значимість колориту, його здатність бути носієм стихії почуттів. Тож мистецтвознавці говорять про можливий вплив на Грюневальда великого нідерландця Гуго ван дер Гуса, який помер за десятиліття до перебування Грюневальда в Червоному монастирі біля Брюсселя. На картині видно фігуру Йосипа з Ариматеї, який намагається умовити пихатого стражника пожаліти Христа, а також скорботне обличчя іншої людини, що, благаючи, взяла того ж стражника за плече. Юрмище фігур посилюється занепокоєнням кольору, і все це супроводжується різкими звуками флейти і ударами барабана, що їх робить людина, яка стоїть у глибині зліва.

Друга картина – це витвір славетного фламандського художника Ієроніма Босха. Робота називається «Несення хреста» (1490 – 1500). Всю площину картини займають обличчя людей. Але у них немає нічого людського. Вони об'єднані тим, що всі нагадують своєю будовою і виразом морди хижих риб, птахів, тварин. Це спільне, жадливе обличчя жорстокого, тупого, агресивного натовпу. А посеред картини – світле, терпляче, жертвне обличчя Христа. І ще один персонаж, осяяний світлом співчуття і віри, – лице святої Вероніки. Люблячи Христа, караючись його муками, вона витерла його спітніле чоло своєю хусткою. І – диво! На тканині з'явилось нерукотворне зображення Ісуса. Але на той час ця єдина людина не могла протистояти божевільній силі натовпу.

Отже, розглядаючи ці шедеври живопису, можливо пояснити і сформулювати особливості психології натовпу:

- а) втрата індивідуальності та особистої відповідальності кожного;
- б) зниження інтелекту і посилення емоцій;

- в) наявність лідера;
- г) легке піддавання навіюванню;
- д) швидка зміна настрою.

Дослідити специфіку людської поведінки у натовпі можливо, звернувшись до аналізу психологічної новели «Усмішка» (1962) американського письменника Рея Бредбері. Невеликий за обсягом прозовий епічний науково-фантастичний твір має зовнішній (зображення незвичайної події в житті міста) і внутрішній (еволюція душевного стану героя) сюжети. Письменника цікавлять не стільки наукові відкриття і фантастичні пригоди, скільки люди. Тому можна вважати «Усмішку» психологічним твором.

В основі новели – акт вандалізму – знищення мешканцями міста духовних цінностей епохи Відродження у зв'язку з їх ненавистю до минулої цивілізації, наслідки якої вкрай жахливі: «Міста – купи руїн, шляхи від бомбардувань – наче пилка вгору – вниз, поля ночами світяться, радіоактивні» [1, с. 317]. Митець водночас художньо досліджує психологію кожного учасника події, використовуючи різні прийоми: діалоги, символи, деталі, екскурси в минуле, контраст, парадокс, гротеск, сарказм та ін. Характер Грігсбі, наприклад, виразно вимальовується, з одного боку, в діалозі з Томом, коли чітко виявляється його позиція щодо техногенної цивілізації («Не встигнеш отямитись, аж знову війна») [1, с. 318], а з іншого – завдяки вчинкам на майдані під час «знайомства» з шедевром живопису.

Важлива роль належить і так званім екскурсам у минуле, з яких читач дізнається про «найцікавіші» моменти з життя Грігсбі: святкування дня науки, під час якого розбивали останній у місті автомобіль, або погром друкарні, складу боєприпасів, авіаційного заводу тощо. Грігсбі – це продукт хворого суспільства. Його бунтарство пов'язане з відчаєм та безвихіддю.

Рею Бредбері вдається змалювати не тільки індивідуалізовані (Грігсбі, Том) характери, а й створити збірний образ представників міста Майбутнього. Художньому завданню вираження такого образу підпорядковані зображувальні засоби, зокрема прийом поліфонії (багатоголосся). Американський фантаст виявляє високу майстерність у створенні полілогу: він вкладає великий зміст у короткі перехресні репліки безіменних персонажів:

- Сер, це більше ніколи не повернеться?
- Що – цивілізація? А кому вона потрібна? Будь-що, не мені!
- А от я готовий її терпіти, – мовив один з черги. – Не все, звичайно... [1, с. 318].

Образний ряд в «Усмішці» витриманий на контрастах. Темрява протистоїть світлу, крики – тиші, людина – цивілізації, потворне – красі. Герої також заряджені боротьбою протилежностей. Крізь людську душу проходить тріщина. Одні, як, наприклад, керівники владних структур міста, котрі очолюють акт вандалізму, провалюються в прірву бездуховного існування; інші, хоча і вважають, що ще знайдеться людина, у якої «душа горнеться до гарного» [1, с. 318], і «підлатає цивілізацію» [1, с. 318], свідомо стають на сторону перемагаючого Зла, і тільки у деяких починає пробуджуватися почуття прекрасного, здатне врятувати світ.

Хлопчик Том – головний герой новели – на першому етапі, за нашими спостереженнями, був байдужим до прекрасного. Його характер вирізнявся неабиякою жорстокістю і непохитністю. Не було видно рис, притаманних гарному вихованню, тобто Том нічим не відрізнявся від інших людей, котрі його оточують. Він легко піддається загальному впливу і тому був готовий спотворити видатний шедевр Леонардо да Вінчі. Ознайомившись із його родиною можна зробити висновок, що всі члени сім'ї байдужі один до одного, відсутня душевна близькість у родинних стосунках.

Як показує аналіз тексту, не відаючи про те, що собою являє твір мистецтва, душу хлопчика переповнює почуття жаданої злоби і гніву: він, як і інші учасники події, «з розширеними зіницями», «засмаковуючи», «накопичуючи слину» [1, с. 318], просувався вперед до картини. «Серце Тома, – пише Бредбері, – билосся часто-часто, і земля палила його босі п'яти» [1, с. 318].

Другий етап настає з того моменту, коли Том починає цікавитись виглядом картини,

яку всі так жадають пошматувати. Саме відтоді він почав вирізнятися з поміж інших, бо їм зовсім неважливо було знати, що потрібно знищити, аби це було рук людини.

«Кажуть, вона посміхається. Кажуть, їй 400 років» [1, с. 316], – промовляючи це, Том отримав у відповідь від Грігсбі байдужі слова, які не несли жодної корисної інформації. Він нетерпляче чекав появи шедевра не для того, щоб знищити його, а заради лиш поглядом доторкнутись до картини, яка вже скільки століть чарувала людей своєю посмішкою. «Скоро ми її побачимо?» [1, с. 316] – запитував Том, в надії по швидше побачити шедевр.

У головного героя несподівано з'являються нові вислови, які він використовує на адресу Грігсбі, наприклад: «Добре, сер. Так, сер, звичайно» [1, с. 317]. Том хоче знайти відповідь на запитання, чи існує щось або хтось, що люди б любили? Проте душевна напруга хлопчика зростає, коли він зустрічає диво, над яким час не має влади. Лише два штрихи знадобилися письменнику, щоб передати цю зміну: «Том завмер!.. у нього пересохло в роті!» [1, с. 318].

Потрясіння настільки сильне, що він не може відвести очей від посмішки жінки на картині, ніжної і водночас сумної. І як наслідок – повільно лунають слова Тома: «Вона ж гарна!» [1, с. 318]. Навіть ганебний вчинок Грігсбі не в змозі розірвати єдності двох поглядів, яка з'явилася миттєво. І Том, «відповідаючи на погляд жінки, – вказує Бредбері, – відчував, як калатається його серце, а у вухах неначе лунала музика» [1, с. 319].

Настає момент духовного осяяння. Вдало використаний повтор фрази: «Вона гарна!» [1, с. 319] – закріплює відчуття руху думки хлопчика. Його охоплює почуття любові й глибокої поваги до великого і вічного надбання людської художньої практики. І вже ні тиск присутніх, ні загроза арешту не можуть примусити його здійснити потворний вчинок.

«Але хлопчик, – пише Бредбері, – не встиг і отямитися, як натовп, гукаючи, штовхаючись, борсаючись, поніс його до картини» [1, с. 319].

Для найбільш емоційного змалювання жажливої події письменник звертається до прийому парадоксу та добирає слова, що найповніше розкривають психологічний стан Тома, котрий опинився серед цього дикого людського потоку. Не тільки через загальне відчуття страшного шарварку досягає він цього, а й через зооморфізми, метафоризацію та образне порівняння: «Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи» [1, с. 319].

Проникаючи глибше у внутрішній світ хлопця, автор описує, що саме «Том відчув, коли його понесло, наче швидкою течією» [1, с. 319].

У наступну мить Том діяв уже несвідомо. Він, «сліпо наслідуючи інших, простяг руку, схопив клапоть лисніючого полотна, смикнув та впав..., а отямившись, стояв прикиплий неподалік цієї свистопляски... На поклик Грігсбі він не відповів нічого, тільки, схлипуючи, побіг геть... і стиснута в кулак рука була захована під куртку» [1, с. 319]. Вдало підібрана деталь (жест Тома) допомагає письменникові передати найтонші нюанси дитячої психології: закріпити момент зміни, що відбувався у свідомості героя. Іскра любові, котра зародилася в його душі, вже не залишить хлопчика.

Душевна рівновага настає тільки тоді, коли, осяяний світлом місяця, Том, лежачи в ліжку, побачив на маленькому клаптику ту частину картини, де було зображено чарівну посмішку Мони Лізи.

Американський мислитель завершує дослідження таїни дитячої психології, як і новели в цілому, мотивом надії. Він сподівається, що в пробудженій душі Тома назавжди залишиться добро і краса людини, яка живе в гармонії з природою. Життєстверджуюче звучать останні рядочки твору: «Том тихо повторював про себе знову й знову: «Усмішка, чарівна усмішка». За годину він усе ще бачив її, навіть після того, як обережно склав та заховав. Він закрив очі, і знову у темряві перед ним – Усмішка. Лагідна, щира, вона була там і тоді, коли він заснув, а світ був охоплений німою тишею, і місяць плив у холоднім небі спочатку вгору, потім вниз, назустріч ранку» [1, с. 320].

Отже, в образі головного героя Р. Бредбері втілює своє уявлення людини майбутнього, в душі якої палає промінець добра і краси. Внутрішня еволюція Тома відображає основну думку новели – людина може залишатись людиною тільки завдяки

гармонії з природою та культурою – духовним надбанням людства. Схематично етапи духовного сходження героя можуть бути представлені так: легке піддання загальному впливові натовпу, грубість поведінки, виникнення зацікавленості, заглиблення у роздуми, поява чемності, розходження поглядів, прояв великого захоплення до шедевра мистецтва.

Прозріння Тома, котрий тягнеться до прекрасного, протистоїть у новелі сталій негативній позиції до мистецтва мешканців міста, які під впливом соціальних життєвих негараздів поступово втрачають свою людську природу і перетворюються на натовп. Об'єктом їх ненависті стає картина «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі. Характерною прикметою натовпу є те, що він позбавлений ієрархічного поділу — всі люди в середині великої групи людей є рівними, відмінності між ними знівельовані, вони нібито стають однією істотою з надіндивідуальними психічними рисами та властивостями. Зооморфізми, метафори та порівняння «Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи» [1, с. 319] виразно підкреслюють цю його особливість. Натовп можна охарактеризувати як тимчасове об'єднання великої кількості людей, що мають безпосередній контакт між собою та майже ідентично реагують на надзвичайну подію у місті. Це натовп діючий (агресивний). Соціальні негаразди, які існують у суспільстві, зробили об'єктом його ненависті прекрасне. Абсурд життя призвів до абсурдної поведінки мешканців міста майбутнього.

Список використаних джерел

1. Бредбері Р. Усмішка. Д. М. Веприяк. Світова література. 5-8 класи. Київ : «Альфа», 1993. С. 315–320.
2. Основи безпеки життєдіяльності: Розробки уроків у 7-11-х кл. / упоряд. М. Голубенко. Київ : Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с. (Б-ка «Шкільн. світу»).

НАВЧАННЯ УЧНІВ БЕЗПЕЧНІЙ ПРАЦІ ПІД ЧАС РОБОТИ З ТЕКСТИЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Коробка Дарина Сергіївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізуються особливості вивчення теми про властивості текстильних матеріалів та специфіки їх обробки. Зауважується, що у 6 класі передбачено безпосереднє ознайомлення з властивостями текстильних матеріалів рослинного походження, тканинами для виготовлення вишитих виробів, асортиментом тканин і ниток для виготовлення вишитих виробів. Визначено вимоги безпеки, яких повинні дотримуватися учні під і під час роботи з текстильними матеріалами.

Ключові слова: трудове навчання, текстильні матеріали, безпека праці, технологія виготовлення вишитих виробів, правила техніки безпеки.

Збереженню та цілеспрямованому формуванню здоров'я школярів в умовах сьогодення приділяється значна увага. Не остання роль належить проблематиці формування в учнів знань, умінь безпечної праці на уроках в шкільних майстернях.

Аналіз праць науковців показав, що науково-теоретичним аспектам забезпечення здоров'язбереження дітей і молоді присвячено праці С. Болтівця, Н. Коцур, Л. Горяної, Г. Власюк, О. Завгородньої, Г. Кривошеєвої, В. Несторенко, С. Омельченко.

Загальноосвітні функції освітньої галузі «Технології» трансформуються у наступні дидактичні завдання: трудове виховання, профорієнтаційна робота, політехнічна освіта, творча та продуктивна праця. Ці завдання мають змістовне наповнення у вигляді знань і умінь, виражених практичними діями і мотивацією особистості та її ставленням до трудової діяльності, що проходять через весь період навчання з першого класу включно.

Сучасний вчитель обслуговуючої праці повинен мати досить глибокі фахові знання та вміння формувати в учнів знання, уміння безпечної праці, зокрема і під час роботи з текстильними матеріалами.

На уроці трудового навчання при вивченні теми про властивості текстильних матеріалів у 6 класі передбачено безпосереднє ознайомлення з властивостями текстильних матеріалів рослинного походження, тканини для виготовлення вишитих виробів, асортимент тканин і ниток для виготовлення вишитих виробів [2, с. 17].

Навчальна програма з трудового навчання передбачає орієнтовний перелік об'єктів праці: серветка, закладка, картина, панно, комірець тощо.

Текстильні матеріали для вишивання серветки – це основа, на якій вишивають (тканини, неткані матеріали), а також те, чим вишивають, тобто вишивальні нитки.

Щодо вишивальних ниток, то у залежності від призначення виробу, особливостей тканини, візерунка вишивки і техніки вишивання, то вони можуть використовуватися різноманітної якості, складу, товщиною, кольору, різнитися ціною. З метою реалізації найрізноманітніших проектів необхідне використання тканин, ниток, що різняться якістю, складом, кольором і розміром, а також використання інших матеріалів для вишивання.

Щоб дібрати тканину основи для майбутнього виробу, необхідно визначитися: із призначення вишитого виробу; техніками виконання вишивки; кольоровою гамою вишивки; особливостями візерунка вишивки.

У процесі навчання учнів роботи з текстильними матеріалами важливо навчати учнів правилам техніки безпеки [1, с.464; 3, с.43].

Техніка безпеки (техніка – від грецьк. *technicos* – досвідчений, майстерний) – система технічних заходів, що гарантують безпеку праці і охороняють від ушкоджень (виробничих травм) і шкідливої дії виробничих процесів. Однією з важливих умов на уроках трудового навчання є дотримання учнями правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних норм.

До занять в шкільних майстернях допускаються учні, що не мають медичних протипоказань та ознайомлені з інструкціями з охорони праці. Кожен учень повинен знати й дотримуватися правил безпечної праці в шкільній майстерні, правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних вимог

Існують певні вимоги безпеки, яких повинні дотримуватися учні під і під час роботи з текстильними матеріалами. До їх переліку належить такі: робота розпочинається учнями лише з дозволу вчителя; не дозволяється робота несправними і тупими інструментами, необхідним є використання інструменту лише за призначенням; прийоми роботи з інструментами повинні відповідати продемонстрованим учителем; не дозволяється вільне носіння з собою різальних і колючих інструментів, вони повинні зберігатися в шкільній майстерні; інструменти та обладнання повинні зберігатися в призначеному місці; під час виконання роботи учні мають утримувати своє робоче місце в належному порядку, а після закінчення роботи охайно та ретельно прибрати.

Учнів потрібно навчити безпечним прийомам користування голкою, ножицями. Вчитель має слідкувати за належним їх виконанням учнями, проводити первинний, поточний і заключний інструктажі та акцентувати додатково увагу на правилах техніки безпеки при виконання швейних робіт.

Отже, формування в учнів знань, умінь безпечної праці під час роботи з текстильними матеріалами відбувається у процесі навчальної діяльності під безпосереднім керівництвом вчителя. Дотримання правил безпечної праці при різних видах трудової діяльності є важливою навичкою.

Список використаних джерел

1. Кудря О. В. Формування в учнів усвідомленого ставлення щодо необхідності організації безпечного життєвого середовища. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : збірник наук. праць Всеук. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони

праці. (Полтава, 25–26 квітня 2019 р.). Полтава : ПНПУ, 2019. С. 467-469. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14727>

2. Навчальна програма «Трудове навчання», 5–9 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>

3. Приходченко К. І., Горпинченко Г. В. Практичні заходи зі збереження життя та здоров'я учнів під час освітнього трудового процесу. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. № 4 (13). 2012. С. 43–46.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ

Кравець Ольга Антонівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто питання ролі учителя трудового навчання в формуванні понять безпеки праці, охорони життєдіяльності серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Висвітлюються особливості дотримання правил техніки безпеки у ході вивчення Українських народних промислів.

Ключові слова: *трудове навчання, правила техніки безпеки, охорона праці, українські народні промисли.*

Кожна із дисциплін шкільної програми має свої особливості викладання та подачі інформації. Уроки трудового навчання, під час яких виконуються практичні завдання з ручної обробки матеріалів, потребують особливої уваги до обладнання робочого місця та техніки безпеки під час перебування у майстернях.

Учитель, при вивченні учнями Українських народних промислів, повинен пам'ятати, що діти шкільного віку не мають достатнього досвіду користування знаряддями праці, вони лише починають системно ознайомлюватись і вивчати правила безпеки життєдіяльності, зокрема, правила безпечної поведінки з матеріалами та відповідними інструментами.

Окрім того, на уроках трудового навчання учні не лише вивчають теоретичний матеріал, а й виконують, здебільшого, практичні роботи, користуються різними інструментами та матеріалами, неправильне поводження з якими може стати причиною травмування та зашкодити їхньому здоров'ю. Тому дуже важливо, щоб педагоги самі знали і дотримувалися правил безпеки, навчали цього учнів під час уроків трудового навчання.

Проведення інструктажів є обов'язковим елементом практичного використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання.

За характером і часом проведення інструктажі з питань охорони праці поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий [2].

На уроках трудового навчання, учителям необхідно вивчати і запроваджувати з дітьми кращі зразки народної творчості, літературу, присвячену питанням збереження і поліпшення духовного та фізичного здоров'я. Тому що, вони сприяють корекції здоров'я або профілактиці захворювань дітей, знімають м'язову втому і раціональні щодо витрат часу [4].

Процес роботи над усіма проектами у кожному класі має свої технологічні особливості, оскільки учні працюють з різними конструкційними матеріалами. Проекти виконуються з урахуванням уже засвоєних технологій і відповідних знань, умінь і навичок, набутих учнями у попередніх класах. Технології викладено у вигляді переліку процесів обробки різних матеріалів, з якого учитель і учні спільно обирають найбільш доцільні для виготовлення проєктованого виробу [5]. Невід'ємною частиною культури народів України є народні художні промисли, які увібрали в себе риси, притаманні окремим етнографічним регіонам країни. В окремих населених пунктах існували школи традиційного народного

мистецтва, що уможливило його збереження для наступних поколінь. Завданням держави є усебічна підтримка народних майстрів, підготовка молодого покоління умільців для продовження ремісничої справи. З народних промислів в Україні всевітньо відомі ті, що пов'язані з оздобленням тканин (зокрема художня вишивка), з оздобленням приміщень (килимарство, декоративний розпис), з обробкою різних матеріалів (гончарство, ковальство, різьблення по дереву, художнє плетіння), духовні ремесла (виготовлення іграшок, зокрема ляльок-мотанок, писанкарство, народний іконопис) [1].

Відповідно до Закону України «Про охорону праці» затверджено Правила безпеки під час занять у навчальних і навчально-виробничих майстернях навчальних закладів системи загальної середньої освіти.

Трудове навчання в майстернях навчальних закладів проводиться відповідно до чинних навчальних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України.

Важливо звернути особливу увагу, що згідно закону, площа робочого місця на одного учня має бути збільшена на 25-40% порівняно з нормою площі робочого місця дорослого робітника. Це пов'язано з особливостями педагогічного процесу і великою фізичною активністю учнів під час роботи.

На робочому місці заборонено застосовувати виключно місцеве освітлення. Штучне освітлення допускається загальне або комбіноване (загальне плюс місцеве).

Початкові роботи необхідно виконувати під наглядом майстра, інструктора виробничого навчання або вчителя, викладача [3].

Практичне використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання, маючи пріоритетне значення, можливе лише у комплексі заходів по збереженню життя та здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу.

Підготовка учнів до безпечної діяльності, і подальшого життя взагалі, неможлива без засвоєння знань з техніки безпеки та їх практичного застосування, які допоможуть ідентифікувати небезпеку, що наближається або виникла, проаналізувати її рівень, приймати адекватні рішення та свідомо діяти, щоб відвернути небезпеку або зменшити її шкідливий вплив, керуючись розумінням явищ, які лежать в основі будь якої надзвичайної ситуації [2].

Підсумовуючи, акцентуємо – робоче місце учня повинно бути організоване так, щоб запобігти будь-якому нещасному випадку. У цьому питанні надійним орієнтиром є забезпечення Правил безпеки під час занять у навчальних і навчально-виробничих майстернях навчальних закладів. Окрім цього, учитель має розуміти і пам'ятати про відсутність достатнього досвіду користування інструментом та іншими знаряддями праці у школярів.

Важливим є не лише проведення інструктажів з питань охорони праці, а й демонстрація учителем дотримання правил безпеки на власному прикладі, розвитку здоров'язбережувальних компетентностей і поліпшення духовного та фізичного здоров'я людини.

Список використаних джерел

1. History | Твоя електронна бібліотека. *Народні промисли*. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/kobernik-geography-9-class-2017/35.php> (дата звернення: 19.04.2022).
2. Дебре О. С. Практичне використання безпеки життєдіяльності на уроках трудового навчання. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці, (Полтава, 23–24 квітня 2020 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 94–98.
3. Про затвердження Правил безпеки під час занять у навчальних і навчально-виробничих майстернях навчальних закладів системи загальної середньої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.08.2007 N 730. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-07#Text> (дата звернення: 19.04.2022).

4. Рись О. О. Формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках трудового навчання. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : збірник наук. праць Всеук. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці. (Полтава, 25–26 квітня 2019 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ, 2019. С. 73–74.

5. Тараненко А. А. Формування в учнів умінь дотримання правил безпечної праці під час роботи з різними конструкційними матеріалами. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : збірник наук. праць Всеук. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці. (Полтава, 25–26 квітня 2019 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ, 2019. С. 496–499.

БАЗОВІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

*Кружилко Олег Євгенович, Майстренко Володимир Володимирович, Володченкова
Наталія Валеріївна*

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»

Полукаров Олексій Ігорович

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського

***Анотація.** Одним з напрямів успішного впровадження європейських підходів до реалізації контрольно-наглядових і управлінських функцій Держпраці є комплексна модернізація системи інформаційно-аналітичного забезпечення її діяльності. Саме тому особливої актуальності набуло питання створення системи моніторингу у сфері охорони праці. Використання даних моніторингу може використовуватись як інформаційно-аналітична підтримка вирішення широкого класу завдань, зокрема – для зниження професійних ризиків.*

***Ключові слова:** моніторинг, інформаційна система, охорона праці, професійний ризик.*

Моніторинг у загальному розумінні є одним із найбільш розповсюджених видів науково-практичної діяльності, що передбачає проведення спеціально організованого спостереження, оцінювання й прогнозування розвитку об'єкта спостереження. Моніторинг у сфері охорони праці можна розглядати як спеціальну систему збору, обробки, збереження й розповсюдження інформації про стан показників, що характеризують охорону праці.

Актуальність створення системи моніторингу у сфері охорони праці зумовлена змінами у нормативно-законодавчій базі, зміною структури Держпраці та чисельності інспекторського складу, а також зміною підходів до організації державного нагляду, форм звітності й порядку їх заповнення та подання. Доцільність розробки вказаної системи зумовлена необхідністю комплексної модернізації інформаційно-аналітичного забезпечення сфери охорони праці та промислової безпеки. На сьогоднішній день у Держпраці (в центральному апараті, територіальних управліннях та інспекціях) функціонують інформаційні системи, призначені для автоматизованої обробки даних про показники наглядової діяльності, виробничого травматизму, обліку об'єктів підвищеної небезпеки, обліку порталних та баштових кранів, обліку суб'єктів та об'єктів господарювання, ведення реєстру дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки.

Вказані системи, які були розроблені понад десять років тому, в умовах сьогодення вже не відповідають сучасному рівню інформаційних технологій, не мають інформаційної

взаємодії, недостатньо повно використовують інтегровані бази даних тощо. Відсутність спеціалізованої підсистеми аналітичної обробки надзвичайно ускладнює реалізацію складних запитів та багатокритеріального пошуку інформації у базах даних, створення інтегрованих звітів, унеможлиблює ефективне застосування методів математичного моделювання для прогнозування показників безпеки та оцінки ризиків виробничого травматизму. Все це зумовлює недостатній рівень інформаційно-аналітичної підтримки державного нагляду на всіх рівнях, та підтверджує доцільність створення сучасної системи моніторингу.

Окремо слід відзначити необхідність розробки та реалізації таких складових системи моніторингу як прогнозування на підставі отриманих даних динаміки та основних тенденцій її розвитку, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для дієвого управління.

Найбільш важливими принципами системи моніторингу є: комплексність, синхронність функціонування всіх систем спостережень і системність спостережень за станом навколишнього середовища.

Однією з найбільш актуальних систем моніторингу в сфері охорони праці можна визначити інформаційну систему, призначену для занесення, редагування та передачі даних про відвідування інспекторами праці підприємств. Функціональні можливості вказаної системи:

- занесення даних про відвідування інспектором суб'єкта господарювання;
- занесення даних про суб'єкт відвідування (роботодавця);
- занесення даних про результати відвідування підприємства;
- формування бази даних системи на веб-сервері Держпраці;
- формування вибірок;
- експорт результатів.

Особливістю функціонування вказаної системи можна вважати те, що в ній забезпечений доступу лише авторизованим користувачам і налаштування доступних функцій залежно від роботи, що буде виконуватися здійснюється відповідно до їхнього профілю. Розділена інформація, що дає змогу кожному користувачеві отримати доступ тільки до даних, необхідних для роботи. Доступ до функціональних можливостей і запланованих робіт здійснюватиметься за допомогою персоналізованих панелей керування функціями, що виконуватимуться кожним користувачем, що дає змогу відразу оцінити ситуацію у сферах та у виконанні робіт, за які вони відповідають.

Основними охоплюваними функціональними напрямками буде наступне.

1. Планування завдань, показників та цілей:

– Визначення гнучких і масштабованих показників для визначення результатів діяльності.

– Визначення завдань, показників і річних цілей по кожному показнику.

– Визначення щорічних або багаторічних кампаній, які мають багато завдань, показників і цілей.

2. Проведення інспекційної діяльності:

– Гнучкість у визначенні робочого процесу та документів для всіх видів діяльності у всіх сферах Держпраці.

– Візуалізація поточної ситуації діяльності інспектора або бачення кожної особи, яка керує його командою.

– Інтеграція всієї створеної документації.

– Спрощений доступ до історії перевірок компанії та/або робочого місця

– Контроль і затвердження етапів робочого процесу для кожного документа.

– Контроль кожної особи, яка керує командою інспекторів.

3. Оцінка результатів діяльності:

– Інтерактивна система з вибором географічної території (центральна, територіальна,

відділ), тимчасовості та індикатора для перегляду.

– Можливості отримання дезагрегованої інформації та агрегації даних за різними концепціями.

– Кольорова карта з навігацією на основі індикатора з урахуванням географічної території, групи інспекторів та інспектора.

– Відстеження вимог і штрафів для компаній, ступінь їх виконання.

Практичне використання результатів функціонування системи моніторингу з охорони праці дозволяє забезпечити наукову підтримку вирішення широкого класу завдань, пов'язаних зі зниженням професійного ризику на виробництві. Разом з тим побудова та дослідження математичних моделей, які одночасно враховують не тільки показники виробничого травматизму та професійної захворюваності, але й показники інспекційної діяльності дозволять більш ґрунтовно оцінювати стан охорони праці не тільки на окремому підприємстві, але на декількох підприємствах одної галузі (виду економічної діяльності).

Чинне законодавство та власна відповідальність стимулюють роботодавців оцінювати ризики для свого персоналу та вживати відповідних заходів [2, 3]. Якщо профілактичні заходи спрямовані на уникнення ризиків, то заходи контролю застосовуються для зменшення ризиків та управління ними. Профілактика означає дію або практику, спрямовану на уникнення ризику на виробництві. На відміну від профілактики, контроль - це термін для опису заходів зі зменшення ризику, коли ризик неможливо усунути. Своєчасне та раціональне використання даних системи моніторингу дозволить за змогою уникнути ризиків, або зменшити їх вплив шляхом вжиття профілактичних заходів.

Список використаних джерел

1. O. Kruzhilko, V. Maystrenko, V. Kalinchyk, Y. Polukarov, L. Mitiuk, N. Bilotserkivska, L. Borysova, T. Kachur. Development of the effective information and analytical support of the OSH management system. Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering 2020; 2 (99): 72-84. DOI: 10.5604/01.3001.0014.1777. URL: <https://journalamme.org/resources/html/article/details?id=204688>
2. Chambers H. Prevention and control strategies. URL: https://oshwiki.eu/wiki/Prevention_and_control_strategies (дата звернення: 18.04.2022).
3. Kuhl K., Brück C. Hierarchy of prevention and control measures. URL: https://oshwiki.eu/wiki/Hierarchy_of_prevention_and_control_measures (дата звернення: 18.04.2022).

НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ «ОСНОВИ ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ У МАЙСТЕРНЯХ»

Кудря Оксана Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація: У статті розглянуто особливості навчання здобувачів освіти за освітнім компонентом «Основи виробничої безпеки у майстернях». Аналізується змістове наповнення даного освітнього компоненту, розглянуто очікувані результати навчання з дисципліни.

Ключові слова: професійна освіта, виробнича безпека, навчальні майстерні, безпека праці, виробничі майстерні.

Ефективна підготовка студентської молоді до майбутньої професійної діяльності є важливим завданням, що стоїть перед сучасною системою освіти. На факультеті технологій та дизайну здобувачі освіти отримують ряд спеціальностей, зокрема, і «015.17 Професійна

освіта (Деревообробка)» та 015.17 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості).

Підготовка фахівців професійної освіти в галузі деревообробки, орієнтованих на здійснення кваліфікованої педагогічної діяльності та виконання сучасних і конкурентоспроможних виробничих завдань з організації технологічних процесів в умовах навчальних та виробничих майстерень (цехів), що володіють системою професійних якостей та ціннісних орієнтацій із широким доступом до працевлаштування у освітніх закладах та підприємствах деревообробки.

Підготовка фахівців професійної освіти в галузі легкої промисловості, передбачає формування у них здатності здійснювати кваліфіковану педагогічну діяльність у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та у виробничих умовах з підготовки конкурентоспроможних робітників; здатності виконання сучасних завдань з організації технологічних процесів в умовах навчальних та виробничих майстерень чи цехів

Аналіз проблематики підготовки здобувачів професійної освіти показав, що ключові питання висвітлюються в працях Т. Борисової, Л. Гриценко, В. Калязіна, В. Конделя [1], Є. Кулика, П. Кузьменко, І. Савенка, В. Титаренка [2], Н. Орлової, А. Цини [3] та ін.

Метою статті є аналіз особливостей навчання студентів за освітнім компонентом «Основи виробничої безпеки у майстернях».

Професійна підготовка студентів спеціальностей спеціальності «015.17 Професійна освіта (Деревообробка)» та 015.17 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) передбачає опанування ними освітнього компоненту «Основи виробничої безпеки у майстернях».

Метою вивчення дисципліни є надання знань, умінь, здатностей (компетенцій) для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління безпечною трудовою діяльністю у майстернях навчальних закладів, формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку та усвідомлення необхідності обов'язкового виконання у повному обсязі всіх заходів гарантування безпеки праці на робочих місцях.

Навчальна дисципліна «Основи виробничої безпеки у майстерні» займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр», оскільки є дисципліною, що використовує досягнення і методи фундаментальних та прикладних наук: загальної фізики, хімії, вищої математики, психології.

Змістовий компонент дисципліни складається з двох модулів. За першим змістовим модулем «Організаційно-правові засади безпеки праці учнів у шкільних майстернях» передбачено опанування у навчальному процесі таких питань: загальні питання безпеки праці здобувачів освіти; правові та організаційні основи безпеки праці у майстернях; державне управління, державний нагляд і громадський контроль за безпекою праці; організація безпечної трудової діяльності здобувачів освіти у навчальних майстернях; навчання з питань безпеки праці у навчальних майстернях.

За другим змістовим модулем «Гігієна трудової діяльності здобувачів освіти, безпека і пожежна профілактика» передбачено опанування наступних питань: основи фізіології та гігієни праці здобувачів освіти, повітря робочої зони, освітлення навчально-виробничих приміщень, вібрація, шум, ультразвук та інфразвук, основи навчально-виробничої безпеки, електробезпека, основи пожежної профілактики в навчально-виробничих приміщеннях.

Очікувані результати навчання з дисципліни є такі: студенти мають знати систему державного управління безпекою праці в Україні, основні санітарно-гігієнічні умови праці; класифікувати шкідливі та небезпечні виробничі чинники, застосувати у своїй діяльності положення нормативно-правових документів з безпеки праці, проводити інструктажі з питань безпеки праці, рекомендувати заходи з профілактики виробничого травматизму.

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців професійної освіти в галузі легкої промисловості та в галузі деревообробки передбачає опанування у навчальному процесі основ виробничої безпеки у майстернях. Вивчення дисципліни спрямоване на формування у

студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку, здатностей для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління безпечною трудовою діяльністю у майстернях навчальних закладів, виробничих майстернях.

Список використаних джерел

1. Кондель В. М. Охорона праці в галузі: конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання всіх спеціальностей педагогічного університету / В. М. Кондель, Ю. В. Калязін. Полтава: ПНПУ, 2011. 127 с.
2. Титаренко В. М. Основи виробничої безпеки у майстернях. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 296 с.
3. Цина А. Ю. Основи охорони праці : [підручник для студентів педагогічних ВНЗ] / Андрій Юрійович Цина. Полтава : ПНПУ, 2014. 383 с.

СТАН ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Кулько Ліна Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто питання про стан цивільної безпеки на даний час і фактори, що суттєво впливають на неї. Досліджено перспективи поліпшення стану цивільної безпеки у майбутньому.

Ключові слова: цивільна безпека, підприємство, держава, нещасні випадки, європейські стандарти.

Питання цивільної безпеки та охорони праці є дуже актуальними нині, оскільки кожна людина має право на безпечні і комфортні умови праці.

Як би не було прикро за те все, що відбувається протягом останнього часу, але питання нашої безпеки зараз є найважливішим як ніколи раніше. Навіть ті, хто ніколи нічим подібним не цікавились, включаючи навіть тих, хто весь час нехтували банальними правилами безпеки у житті, починають замислюватися над значущістю цього питання.

Переконаючись на власному досвіді можна стверджувати, що більшість людей нехтує власною безпекою керуючись висловом: «Зі мною точно такого не станеться». І як правило, у таких людей обов'язково трапляється нещасний випадок, а все через безвідповідальне ставлення до роботи, нехтування елементарними правилами безпеки та не розуміння наслідків, до яких це може призвести.

Неодноразово власну безпеку ігнорують через мотив вигоди. Вона може бути як матеріальна, так і нематеріальна. Це може стосуватися як і заробітної плати, премії, так і будь-якого матеріального заохочення. Що стосується нематеріального, то це і підвищення на посаді, авторитет чи повага серед колег, чи навіть проста похвала [2].

І частіше, коли йде мова про ціну такої вигоди, то чим вона більша, тим частіше безпека праці чи життя відходить на «другий план».

Крім того, важливу роль цивільної безпеки у сучасному житті відіграє ряд факторів. Серед яких розпорядження «Про скасування наказу Міністерства освіти і науки, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21 жовтня 2010 р. № 969/922/216» [5]. Якщо стисло, то дане розпорядження зменшує навчальне навантаження з дисциплін, пов'язаних з охороною праці, виключає вивчення ряду важливих дисциплін з охорони праці, безпеки життєдіяльності, цивільного захисту у закладах вищої освіти, скасовує включення тематичних розділів з цих предметів в навчальні плани та навчальні або виробничі практики студентів. До того ж дане

розпорядження виключає окремий розділ з охорони праці у бакалаврських і магістерських роботах; викладачів з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту до складу державних екзаменаційних комісій під час захисту дипломних проєктів (робіт) та складання державних екзаменів [1].

Подібні рішення негативно впливають на професіоналізм молодих спеціалістів, адже такі кадри є основою підприємств, закладів, установ. Недостатня освіченість призводить до негативних наслідків, результатом, яких можуть бути як фінансова, так і кримінальна відповідальність.

В якості прикладу можна звернутися до статистики. За даними сайту Служба охорони праці [4] серед причин страхових нещасних випадків у 2020 році переважають організаційні – 52,7% (3501) нещасних випадків. Через інші причини сталося 21,7% (1444) нещасних випадків, психофізіологічні причини – 16,6% (1100) нещасних випадків, технічні причини – 7,4% (495) нещасних випадків, через техногенні, природні, екологічні та соціальні причини – 1,6% (106) нещасних випадків. Як бачимо, більше половина з усіх зареєстрованих страхових випадків припадає на організаційні причини. А якщо бути ще точнішими, то із цього ж відсоткового відношення невиконання вимог інструкцій з охорони праці складає 25,3% від загальної кількості травмованих осіб по Україні (1680 травмованих осіб).

Причиною цього є несерйозне ставлення до власної безпеки. І таке ставлення можна спостерігати не тільки у власників підприємств, керівників цехів, заводів, а і у самих працівників, але все ж є і позитивні фактори в питанні цивільної безпеки.

Ще одним таким фактором цивільної безпеки є поетапна європейська направленість держави. Створення робочих місць, проектування і будівництво за європейськими законами, висока заробітна плата і умови життя, переймання норм поведінки західних народів – це все є ключовими рисами розвитку країни у сьогоднішніх реаліях. Все більше людей хвилюється за власне життя, нехтуючи умовною вигодою, і це якнайкраще висвітлює стан цивільної безпеки. Приклад прогресивних європейських країн дає змогу Україні всебічно розвиватися та удосконалюватися. Це як і створення підприємств за найсучаснішими стандартами виробництва й безпеки, так і зміна ставлення людей до власної безпеки і безпеки навколишнього середовища.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що цивільна безпека на даний час покращується, попри все ще існуючі негативні моменти. Шляхом збільшення експорту на європейський ринок [3, 6] українські підприємства повинні дотримуватись європейських стандартів і безпеки праці, тому й цивільна безпека, як і безпека праці переходить на вищий рівень значущості.

Список використаних джерел

1. Безпека життя і діяльності людини–освіта, наука, практика: матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції, 18-19 квітня 2019 року [Електронне видання]. Рівне: НУВГП, 2019. 146 с.
2. Вплив індивідуальних якостей працівника на безпеку праці [Електронний ресурс] // Facebook. 2016. Режим доступу до ресурсу: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1230303887011040&id=987533434621421.
3. Зовнішня торгівля України [Електронний ресурс]. Wikipedia. – 2018. Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Стан виробничого травматизму в Україні [Електронний ресурс] // Служба охорони праці 2021. Режим доступу до ресурсу: <https://www.sop.com.ua/article/952-stan-virobnichogo-travmatizmu-v-ukran> .
5. Табачник Д. В. Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. 2010. Режим доступу до ресурсу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1057-10#Text>.

6. Україна в півтора раза наростила експорт до ЄС: що відбувається [Електронний ресурс]. Радіо Свобода. 2021. Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-ekonomika-export-zerno-metal-mashyny-es-rf/31568426.html#:~:text=>

НОВІ ФОРМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ

Лапенко Тарас Григорович, Лапенко Григорій Олександрович
Полтавський державний аграрний університет

Анотація. Автор розглядає принципи цільового управління і необхідність його застосування в галузі охорони праці. Проведено аналіз ролі контролю і наглядових дій в охороні праці як багатоцільової системи. Встановлено, що ефективність системи контролю досягається в тому випадку, якщо він не тільки здійснюється відповідно до прийнятої системи показників, а за його результатами приймаються відповідні рішення (заходи). Вказано на важливість сертифікації систем безпеки і якості як свідчення відповідності працезахоронної діяльності вимогам міжнародних стандартів.

Ключові слова: охорона праці, цільове управління, контроль в охороні праці, ефективність системи контролю, сертифікація систем безпеки.

Концепція цільової орієнтації системи припускає, що в процесі планування, організації, контролю, мотивації має домінувати роль цілеполягання.

У чому ж полягають особливості та достоїнства цільового управління (ЦУ), яка актуальність і необхідність застосування його в галузі охорони праці?

В основі ЦУ лежать цільові принципи і цільова спрямованість заходів і дій (політики). Під метою розуміють певний кількісний або якісний результат, якого треба досягти до певного періоду; тобто цільова спрямованість є основою (квінтесенцією) будь-якої людської діяльності, її рушійною та мобілізуючою силою і, в кінцевому підсумку, визначає концепцію подальшого розвитку компанії (підприємства).

Цільове управління – це професійний підхід до управління, який дає змогу встановити:

- що має бути зроблено (після ретельного аналізу – чому це має бути зроблено), включаючи визначення переваги робіт;
- як і ким це має бути зроблено (для цього необхідно створити програму або план досягнення бажаного);
- коли і де це має бути зроблено;
- скільки це коштуватиме;
- які параметри вважати задовільними;
- що зроблено для досягнення мети;
- яких саме і коли має бути вжито коригуючих дій.

З урахуванням того, що охорона праці охоплює широкий спектр питань, працезахоронна діяльність повинна бути підпорядкована не одній, а багатьом цілям, причому деякі з них належать до головних, ключових або пріоритетних. Спільною для всіх галузей і підприємств, незалежно від характеру діяльності та форм власності, довгостроковою стратегічною метою є збереження життя і здоров'я людини, яка виконує трудові обов'язки. На її вирішення спрямований весь комплекс заходів, орієнтованих на виконання взаємопов'язаних цільових завдань, які забезпечують досягнення головної стратегічної мети.

Отже, охорона праці належить до багатоцільової системи, у рамках якої і здійснюється вся працезахоронна діяльність.

Контроль в охороні праці відіграє, як мінімум, двояку роль.

По-перше, з позиції управління він потрібен, щоб впливати на організаційні процеси для досягнення бажаних цілей. Для того, щоб визначити (оцінити), наскільки ефективно функціонує, відповідає проголошеній політиці, запланованій схемі управління, вимогам стандартів, належним чином впроваджена і підтримується, результативна стосовно означених цілей тощо СУОП, використовуються контрольно-наглядові дії, виміри і моніторинг показників, оцінка виробничої та управлінської діяльності.

Цей вид контролю можна кваліфікувати як аудит системи – норма, прописана у ст. 13 Закону «Про охорону праці».

Поняттю «аудит» можна дати таке визначення: це систематичний, незалежний та об'єктивний аналіз, що дає змогу визначити відповідність діяльності та результатів (у галузі якості, професійної, промислової чи екологічної безпеки) запланованим заходам і їх відповідність поставленим цілям. Відмінність аудиту від інших видів виробничого контролю полягає у тому, що він спрямований не на пошук конкретних порушень, а на оцінку якості та ефективності функціонування системи.

Характер (зміст) контролю залежить від ієрархічного рівня, на якому він здійснюється, і поставлених цілей. На рівні управління контролюється виконання заходів і дій, передбачених політикою підприємства, управлінських рішень, вимог законодавчих актів, державних стандартів, національних і прийнятих (ратифікованих) країною міжнародних норм і правил, досягнення встановлених (чи заданих) показників стану охорони праці, ефективність функціонування СУОП. На рівні інженерного та організаційного забезпечення контроль полягає в перевірці відповідності здійснюваних організаторами робіт, керівниками підрозділів (служб) дій і заходів загально організаційним регламентам: стандартам підприємства, правилам, посадовим інструкціям, положенням.

По-друге, контроль в охороні праці – це нагляд за діями працівників, які виконують конкретні технологічні операції, за станом і використанням технічних засобів, інвентаря, оснащення, інструментів, матеріалів, засобів колективного та індивідуального захисту. Здійснюється він на виконавському рівні з метою запобігання можливим порушенням і неадекватним діям з боку персоналу, щоб не дати їм реалізуватися в нещасний випадок чи аварійну подію. Це вихідна основна теза наглядових дій. І тут було б, мабуть, більш правильним говорити про нагляд за організацією та провадженням робіт і процесів.

Залежно від того, на якому етапі здійснюються контроль і наглядові дії, розрізняють:

- контроль на вході (вхідний контроль) – здійснюється перед початком робіт, змін;
- контроль у ході процесу(процес-контроль) – здійснюється безпосередньо під час виконання робіт;
- контроль на виході (вихідний контроль) – здійснюється після закінчення робіт.

Очевидно, що найефективнішим є контроль впродовж усього технологічного процесу, проте він найбільш трудомісткий і дорогий, особливо якщо процес складний, розтягнутий у просторі та часі. Контролювати безперервно дії всіх працівників і додержання всіх технологічних операцій, норм, стандартів можливо, але недоцільно. Тому контролюватися повинні ключові, найбільш небезпечні операції, процеси, дії, показники.

Ефективність системи контролю може бути досягнута в тому випадку, якщо він не тільки здійснюється відповідно до прийнятої системи показників, а за його результатами приймаються відповідні рішення (заходи).

Підтвердженням тому, що на підприємстві розроблена і діє система управління, є її сертифікація, виконана незалежною організацією. Сертифікат на систему (безпеки, якості) підтверджує, що система існує, діє і відповідає одному із стандартів ISO, міжнародному (типу EN) або національному, що свідчить про здатність підприємства виробляти якісну продукцію або надавати якісні послуги, при цьому забезпечуючи безпеку персоналу та безаварійність виробництва. Для бізнес-партнерів це підтвердження надійності підприємства, його конкурентоспроможності, це його імідж і важливий фактор у взаєминах з іншими компаніями, Сертифікація систем безпеки є наступним кроком після розробки, впровадження й аудиту. Сертифікат безпеки або знак відповідності – це свідчення того, що

люди працюють у сприятливих умовах, що тут висока культура виробництва, що підприємство є надійним, отже, цьому підприємству можна довіряти. Це важливий моменту роботи, в іміджі підприємства.

Список використаних джерел

1. Березуцький В. В. Управління охороною праці. Харків : ФОП Панов А. М., 2021. 412 с.
2. Вахонєва Т. М. Основи охорони праці в Україні. Київ: ВД «Дакор», 2019, 508 с.
3. Гогіташвілі Г. Г. Система управління охороною праці. Л. Афіша, 2002. 320 с.

ВІКТИМБЛЕЙМІНГ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІЗ КЕЙСІВ І МЕТОДИКА ПОДОЛАННЯ

Лобода Дмитро Олександрович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті досліджуються причини, природа, механізми і способи подолання ситуацій в учнівському середовищі, де проявляється явище віктимблеймінгу, наводяться основні кейси і пропонується загальна методика їх подолання. Наводиться визначення терміну, суть якого – у перенесенні вини за проступок, правопорушення, злочин чи певну ситуацію на її жертву. Окреслено основні причини, через які відбувається подібне перенесення: від давньогрецького розуміння «справедливості» і християнського культу жертовності, до сучасної культури суспільного докору, поширюваного у ЗМІ. Констатовано, що жертва віктимблеймінгу в школі нерідко обвинувачується у свідомому наближенні до джерела небезпеки, інакшості, а також нездатності чинити опір агресору. Визначено, що робота з попередження віктимблеймінгу в школі повинна включати комплекс заходів, таких як відхід від тоталітарної (авторитарної) педагогіки, налаштування відповідного морально-психологічного стану в учнівському і педагогічному колективі, уникнення об'єктивації жертви тощо.

Ключові слова: булінг, віктимблеймінг, вина, девіант, жертва, психологічна безпека, Нова українська школа, об'єктивація.

На сучасному етапі розвитку людського суспільства важливим складником секьюритизації учнівського середовища є подолання широкого спектру соціально-психологічних ризиків. Європейські стандарти культури безпеки закладів середньої освіти, зокрема Декларація про безпеку шкіл [2] передбачає поруч з фізичним захистом учасників освітнього процесу попередження, подолання і профілактику психологічного насилля. Україна не стоїть осторонь цих процесів, тому Кабінет Міністрів у власному Розпорядженні від 4 серпня 2021 р. №898-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл» у контексті подолання негативних наслідків збройної агресії одним із напрямів роботи системи закладів загальної середньої освіти визначив забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу та впровадження програм психоемоційної підтримки для учасників освітнього процесу [1].

Останні півстоліття на Заході, а в Україні та пострадянських країнах – останні декілька років набувають поширення наукові дискурси стосовно окремих аспектів соціально-психологічної безпеки та психоемоційного здоров'я дітей у процесі їх інтеграції у соціум, зокрема – шкільне середовище (Н. Бахшалієва, В. Бернер, А. Бочавер, А. Ведернікова, Г. Гіні, Н. Горлова, Є. Ільїн, В. Ковальов, І. Кон, О. Кулікова, В. Курачинська, О. Леонтєв, Н. Липовська, Д. Норт, О. Орос, І. Отт, К. Сахарова, К. Хломов, О. Чередніченко, А. Шік та ін.). Так, найбільшої популярності набули розвідки стосовно такого явища, як булінг. Водночас, маловідомим та недослідженим явищем в контексті учнівського булінгу є

віктімблеймінг.

Віктімблеймінг – англomовний термін, що використовується для означення відповідного словосполучення «обвинувачення жертви», – це явище, що характеризується повним або частковим перенесенням відповідальності з особи або обставин, які вчинили злочин або проступок, на особу, яка опинилася жертвою цього. Використання цього терміну розпочалося з кримінології, а його автором вважають американця Вільяма Райана [3]. Річ у тім, що у 70-і роки минулого століття у США утиски і злочини проти темношкірого населення досить часто обґрунтовувалися з позицій расизму і сегрегації: обвинувачення неминуче ставало на захист злочинця, обґрунтовуючи відповідальність за скоєне поведінкою, образом життя та зовнішніми ознаками жертви. Сьогодні існує навіть окрема спеціальна наука – віктимологія, що досліджує явища і процеси, пов'язані з формуванням конструктору «жертва» у різних ситуаціях життєдіяльності суспільства.

Схожі процеси є поширеними і в освіті: «слабший» учень стає винуватцем наруги над собою; педагоги нерідко урівнюють відповідальність за насилля між всіма сторонами конфлікту, не беручи на себе відповідальність «третього судді»; педагоги стають винуватцями неетичного ставлення до них з боку підлітків-учнів і навпаки. Насправді, кейсів віктімблеймінгу в сучасних умовах можна назвати безліч, що ми вважаємо непотрібним з огляду на те, що пересічний читач або дослідник може самостійно їх наводити з власного життєвого досвіду, не вдаючись до пошуку випадків у засобах масової інформації чи соціології. Водночас, інтерес для дослідника представляють причини, природа, механізми і способи подолання ситуацій, де проявляється явище віктімблеймінгу. Цій меті ми присвяtimo нашу статтю.

Перш за все, варто простежити природу і причини виникнення явища, яке, на думку багатьох дослідників, можна простежити навіть у Біблії: починаючи від окремих епізодів Вічного Завіту до образу Христа, розіп'ятого на Голгофі – звинуваченого і закатованого [4, с. 48, 49]. На рівні з християнським уявленням світобудови, давньогрецька філософія дала світові поняття «справедливості». Платон і Аристотель [5, с. 17, 18], як основні теоретики цього поняття, влучно характеризували її як основну чесноту досконалої людини, яка походить із природнього устремління Всесвіту до рівноваги та гармонії. Ідеологія справедливості – в основі багатьох політичних вчень, навіть таких, як фашизм і комунізм, тому справедливе суспільство є утопією, що несе загрозу життю і здоров'ю окремих «класів», етнічних груп чи особистостей. На побутовому рівні і рівні учнівського колективу жага справедливості неминуче приводить до образи фізично слабшого з боку однолітків, а слабшого інтелектуально – з боку педагогів. Це один з мотивів віктімблеймерів – природня «вищість» і «кращість» у чомусь від іншого – підстава для «справедливого» завоювання власного «місця під сонцем». На захист від них ми почуємо подібні слова: «я взяв те, що належить мені по праву», «він / вона не гідний / гідна цього», «якщо я не прав – доведи це» [6].

Важливим середовищем виховання учня є сім'я і батьки. Неправильні системи взаємовідносин у родині можуть призвести у дитини відчуття гіпержертви, особливо якщо на неї буде покладатися відповідальність за те, що відбулося за волею випадку чи обставин. Учень у подібних ситуаціях суб'єкт-суб'єктних відносин з однолітками може грати дві ролі: віктімблеймера, розуміючи себе виключно у ролі жертви навіть тоді, коли чинить насилля по відношенню до іншого, або жертви віктімблеймінгу, добровільно погоджуючись з неминучістю власної винуватості [8, с. 179, 180].

Також останніми роками віктімблеймінг набуває рис окремої культури через вплив ЗМІ, які через різноманітні ток-шоу переконують у винуватості жертви у злочині, скоєному проти неї. Так, учень чи учениця, які не відповідають колективно нав'язаним уявленням зовнішнього виду, поведінки чи уподобань можуть стати жертвами віктімблеймінгу через цю невідповідність. Негативну роль у діджиталізованому середовищі учнів відіграють мейнстріми Інстаграму та Тік-току, адже підлітки природньо прагнуть до самовираження та ствердження власної унікальності, а нерідко і через заперечення трендів. Зіткнення різних

поглядів на власну унікальність і боротьба за це право – обставини, що призводять до конфліктів, у яких звинувачують саме ту жертву, що найвиразніше заявила про свою «інакшість» і зазнала тиску чи насилля [7, с. 23, 24].

Учені виділяють і різні типи віктімблеймінгу, що по-своєму проявляється в умовах учнівського середовища. По-перше, учнів звинувачують у тому, що вони наблизилися до потенційного девіанта. Дитина-жертва стає винуватицею нерідко лише через те, що опинилася поруч з агресором, вина за минулі провини якого «вже є і так доведеною», його відповідальність за насилля більше не сумується, а отже і покарання отримує лише жертва насилля. По-друге, жертву насилля звинувачують в інакшості, зухвалості, уразливості чи у ролі «вічної жертви». Подібні ситуації є особливо небезпечними для психологічного здоров'я жертви, адже насправді рисами її поведінки, як правило, є посилена емпатія, відвертість, доброзичливість, наївність, ввічливість – а це, у свою чергою, обґрунтовують як вияв «програми жертви». Якщо у процесі виховання такого учня не будуть подолані негативні прояви віктімблеймінгу, може відбутися втрата позитивних рис характеру та їх заміна рисами агресора для захисту власного життя і здоров'я навіть у тих обставинах, де подібні ситуації вже є знівельованими. По-третє, це звинувачення у відсутності опору агресії з боку жертви. Критика жертви призводить до її об'єктивізації, виникнення комплексу меншовартості, маніакально-депресивних станів тощо. Варто відзначити, що найчастіше до цього вдаються батьки хлопців, нав'язуючи їм власні моделі маскулітності, що лише поглиблює кризу сформованості особистості [8, с. 180, 181].

Як можна помітити, віктімблеймінг має незначні прояви незалежного явища, і дуже рідко супроводжує різні види булінгу. Віктімблеймінг на фоні посилення відповідальності за булінг може слугувати гарним засобом маскування останнього. Педагогічні працівники та батьки, уникаючи юридичних і процесуальних наслідків фіксування випадків булінгу, наводять аргументи для жертви: «цькування вчить тебе захищатися», «тебе цькують, бо ти хочеш відрізнятись від інших нормальних дітей», «без цькування не буває дорослішання», «деяких дітей в який клас не відправ – вони завжди будуть зазнавати утисків», що насправді не вирішують проблему, а лише нормалізують і легітимізують цькування, роблячи, тим самим, «жертвопринесення» з цієї дитини – що, власне, і є віктімблеймінгом. Саме тому вважаємо наступним етапом профілактики і протидії булінгу широку інформаційну кампанію для педагогічних колективів і батьків щодо психологічних механізмів і можливих наслідків віктімблеймінгу в учнівському середовищі [9, с. 394].

Принагідно відзначимо, що віктімблеймінг за масштабом поділяють на індивідуальний, груповий і колективний рівні. З огляду на окреслену нами природу віктімблеймінгу, варто наголосити, що благодатним ґрунтом для його виникнення є тоталітарні й авторитарні педагогічні взаємовідносини, адже для них притаманні чіткі моделі й рамки особистостей, вихід за які жертвами тлумачиться як проступок і карається колективними докорами. Демократизм Нової української школи та ліберальна педагогіка дають змогу уникнути суспільних докорів віктімблеймінгу під час пошуку винуватців у конфліктах під час колективних бесід з вихованцями, вчителям – відійти від однобічного («всебічного і гармонійного») тлумачення кінцевої мети виховання, а усе це разом – подолати колективний та індивідуальний віктімблеймінг. Таким чином, педагогу залишиться лише працювати з віктімблеймінгом, який може походити від дитини-агресора чи окремого угруповання однолітків, але це вже дає підстави чітко обґрунтовувати їхню провину, обирати заходи впливу і покарання для винуватців. Кінцева мета – подолання психологічних наслідків віктімблеймінгу (пригнічення, хибне відчуття провини, звикання до ролі винуватого, приниження, об'єктивізація, залежність від іншого / інших тощо) – будуть здебільшого подолані. Водночас, це потребує високого рівня самосвідомості вчителя та інших учнів [10, с. 164].

Таким чином, віктімблеймінг – особливий прояв соціальних конфліктів, що уособлює перенесення вини з суб'єкту проступку на його об'єкт – реальну жертву і супроводжується психологічними викликами, деформаціями особистості та соціальних ролей. Термін, що у

середині минулого століття застосовувався для означення окремих явищ у кримінології, сьогодні може бути застосований як до аналізу геополітичних ситуацій (наприклад, спроба РФ перекласти провину за власну агресію проти України на неї ж саму), так і до педагогічних умов. В учнівському середовищі віктимблеймінг є невід'ємним супутником булінгу при навіюванні і нав'язуванні учневі певних моделей поведінки, є поширеним явищем і надходить від однолітків, педагогів, батьків і учнівського колективу. Існують різні кейси цього явища у школі, спільне в яких – перенесення вини на жертву-учня через його інакшість, невміння захистити себе, наближення до інших учнів-девіантів та ін. Методика подолання цього явища полягає в уникненні об'єктивації жертви; відмові від камуфлювання ситуацій з булінгом та ретельному розслідуванні подібних випадків без перенесення відповідальності на жертву; чітко випрацьованій системі санкцій для агресорів, що не давали б змогу залишатися непокараним, а отже і переносити вину на жертву; чітко випрацьована концепція роботи над морально-психологічним станом учнівського середовища, в якому були б неможливі безпідставні колективні докори жертвам; превенція загалом конфліктних ситуацій на ґрунті «боротьби за справедливість» як такі, що є суто суб'єктивним розумінням життєвої ситуації.

Список використаних джерел

1. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл: Розпорядження КМУ від 4 серпня 2021 р. №898-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. 10 серпня.
2. Декларація про безпеку шкіл: веб-сайт. URL: <https://ssd.protectingeducation.org/> (дата звернення: 08.05.2022).
3. Ryan W. *Blaming the victim*. New York: Pantheon Books, 1971. 29 p.
4. Корецкая А., Иваненко Е., Савенкова Е. Виктимблейминг и теодицея: теологические корни веры в справедливость страданий жертвы. *Вестник Самарской гуманитарной академии*. 2019. №2 (26). С. 19–58.
5. Аристотель. *Політика* / пер. О. Кислюка. К.: Основи, 2000. 239 с.
6. Віктимблеймінг як норма життя. *Психологія відносин*. URL: <https://psichiatria.org/viktimbleyming-yak-norma-zhittya-samadu/#i> (дата звернення: 08.05.2022).
7. Бахшалиева Н., Моралес-Герентьева Л., Сергеева А. Виктимблейминг в СМІ. *Вестник науки*. 2020. №5 (26). С. 22–29.
8. Курачинская В. П., Куликова О. А.. Виктимблейминг среди студенческой молодежи. *Вестник университета*. 2021. №10. С. 178–186.
9. Бочавер А. Последствия школьной травли для ее участников. *Психология. Журнал ВШЭ*. 2021. №2. С. 393–409.
10. Ведернікова А. О. Кримінологічна характеристика видів булінгу в закладах освіти. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 159–166.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

*Лук'яненко Олександр Вікторович, Дмитренко Віталій Анатолійович
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Анотація. У статті проаналізовано діяльність волонтерів із надання допомоги цивільному населенню в умовах російсько-української війни. З'ясовано категорії цивільного населення, котрі потребують підтримки внаслідок російського вторгнення. Досліджено головні напрями волонтерської помочі цивільним громадянам. Сформульовано пропозиції, щодо покращення роботи волонтерських організацій у сфері захисту цивільних мешканців в

умовах військової агресії.

Ключові слова: війна, волонтерство, волонтерські організації, цивільне населення.

Після звільнення українськими військами населених пунктів Київщини й оприлюднення звірств, вчинених там російськими окупантами, генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг зазначив: «Такої жорстокості щодо цивільного населення ми не бачили у Європі десятиліттями. І це жахливо та абсолютно неприйнятно, що мирні жителі стають мішенню та їх вбивають» [1]. Війна цілковито руйнує усталений триб людського життя, порушуючи основоположні права людини, забезпечення котрих є чільною задачею держави відповідно до третьої статті Конституції України [8]. Так, саме на державі лежить головний тягар відповідальності по забезпеченню прав і свобод наших громадян. Утім, справжній гуманізм і сформованість громадянської спільноти у ній проявляються через взаємодопомогу та підтримку, котру люди надають одне одному. Першорядну роль при цьому відіграють волонтери та волонтерські організації, діяльність котрих активізувалася останніми роками. Тому тема нашого дослідження є актуальною.

У міжнародному праві під цивільним населенням розуміються особи, які безпосередньо не беруть участі у воєнних діях, включаючи тих осіб зі складу збройних сил, котрі склали зброю, а також тих, котрі перестали брати участь у воєнних діях через хворобу, поранення, затримання або з інших причин [12]. Статус цивільного населення в умовах війни визначений Женевською конвенцією «Про захист цивільного населення під час війни». Вона була прийнята 12 серпня 1949 року. Документ містить 159 статей, об'єднаних у 4 розділи, складовими частинами якого є Додаткові протоколи ухвалені в 1977 та 2005 роках.

Третя стаття Конвенції подає перелік заборонених дій щодо цивільного населення у військовий час. Серед них: а) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; б) захоплення заручників; с) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; д) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні [7].

Конвенція – винятковий документ, адже вона визнана та ратифікована усіма країнами членами ООН. Заперечення чи ігнорування норм, прописаних у ній, автоматично перетворює державу на парію цивілізованого світу, а людина, котра порушила приписи, підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Однак, попри суворі правові приписи саме цивільне населення чи не найбільше страждає від жахів війни. Умовно, використовуючи географічний принцип, цивільних осіб, потерпілих від ведення бойових дій, класифікуємо на такі категорії:

- особи, які змушені покинути місця постійного проживання (вимушені переселенці);
- особи, які опинилися на тимчасово окупованій території;
- особи, які опинилися в оточенні, повністю чи частково блокованих населених пунктах;
- особи, які перебувають на лінії безпосереднього військового зіткнення.

Зрозуміло, що залежно від свого місцезнаходження вищезначені категорії цивільних громадян потребують різної допомоги, а волонтери в свою чергу мають різні можливості її надання.

В Україні становлення сучасного волонтерського руху пов'язують з проведенням чемпіонату Європи з футболу у 2012 році, а справжній сплеск волонтерства відзначають у зв'язку з подіями Революції гідності та російською агресією на сході країни, розпочатою в 2014 році. На сьогодні волонтерська діяльність регулюється законом України «Про волонтерську діяльність», прийнятим 19 квітня 2011 року. Згідно з ним «Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [6].

Під волонтерською допомогою маються на увазі роботи та/чи послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. Одним із головних напрямів волонтерської діяльності, прописаних у законі, є «надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам» [6].

Відповідно до положень закону та реалій сьогодення виокремимо головні напрями волонтерської помочі цивільним громадянам, згрупувавши їх у три групи: логістична, матеріальна (соціальна) та морально-психологічна допомога.

Логістична підтримка передбачає налагодження взаємозв'язку між особою, котра потребує допомоги та тими, хто здатен її надати. Передовсім, це забезпечення транспортом громадян, які хочуть виїхати із території ведення активних бойових дій або міст, котрі перебувають під загрозою оточення чи блокуванні. Також вона включає налагодження каналів доставки необхідних продуктів і речей в тимчасово окуповані регіони чи на лінію зіткнення. Сюди ж віднесемо й організацію доставок із закордону, що важливо через руйнування чи блокування традиційних шляхів постачання.

Водночас, логістика – це регулярне забезпечення переміщених осіб, котрі вже прибули та проживають в тилкових областях. У сучасному диджиталізованому світі зручним засобом комунікації для допомоги таким людям стають telegram-канали. Один із них – «#Потреба Оборона Полтави». Суть його роботи полягає в тому, що люди, які потребують допомоги чи можуть її надати залишають повідомлення в стрічці. Взаємодію координують волонтери, котрі зв'язуються з обома сторонами. Щоб інформацію простіше було знаходити, її групують за тегами [4]. Облаштуватися приїжджим на новому місті допомагають також узагальнюючі сайти довідкової інформації та гарячі телефонні лінії. Приміром, у Полтаві працює сайт-агрегатор довідкової інформації про Полтаву – poltava.ukrainian.city, а також цілодобова гаряча лінія консультацій з евакуації, розселення, трансферу та інших питань [5].

Матеріальна (соціальна) допомога покликана задовольнити потреби у першочергових, життєво необхідних речах таких як: їжа, одяг, помешкання, медикаменти. Найнагальнішим для переселенців є пошук житла. Людей здебільшого розселяють в комунальні заклади: школи, дитячі садки, гуртожитки, санаторії, дитячі табори. Водночас, чимало громадян погоджуються впустити таких осіб до своїх помешкань, віддати для прихистку дачі, заміські будинки тощо. Підшукувати житло допомагає волонтерський сайт «Прихисток», який збирає відповідну інформацію по всій Україні. Чимало закладів забезпечують переселенців безкоштовною готовою їжею, або ж продуктами для самостійного приготування страв. Приміром, у Полтаві їх роздають в офісі благодійної організації «Caritas Полтава» [2]. Волонтерська робота в цьому напрямі зводиться, передовсім, до збору, сортування й роздачі харчів. Евакуйовані цивільні громадяни мають також можливість безоплатно отримати одяг. У нашому місті цілеспрямовано такою діяльністю займається волонтерська організація «Тепла кофта». Тут вимушені переселенці можуть взяти одяг, взуття та дитячі іграшки для себе та своєї родини. Волонтери приймають, сортують, розвішують та допомагають підібрати необхідні речі [11].

Морально-психологічна допомога – це важлива складова помочі, бо більшість людей потребують не лише житла, гарячої їжі чи теплого одягу, а насамперед, щирої розмови, розради та підтримки. Чи не першим її виявом стали дії волонтерів на головному залізничному вокзалі у Львові. Там, наприкінці лютого – початку березня близько 20 фахівців, яких можна розпізнати за спеціальними жилетками та бейджиком «Медико-психологічна допомога. Волонтер», почали зустрічати приїжджих, спілкуватися з ними, надавати допомогу на місці чи скеровувати до лікаря. До роботи залучають осіб, які мають відповідний досвід, або є студентами старших курсів психологічних і медичних

факультетів [9].

Важливу роль в наданні такої допомоги надають освітяни та працівники закладів культури. Їхні зусилля зосереджені як на допомозі дорослим так і, насамперед, на підтримці дітей. Так, у Трускавці, викладачі школи мистецтв проводять для дітей переселенців заняття з малювання, ліплення, танцю та гри на музичних інструментах. Діти займаються як в окремих групах, так і разом з місцевими однолітками [3]. У Вінниці власниця приватної школи творчості «Леся» та виробник розвивальних іграшок Олександр Музика об'єднались у волонтерський рух «Україна – це ми». Щотижня вони проводять по 2–3 майстер-класи, залучаючи близько сотні дітей: роблять тарілочки з оргскла, складають мозаїку, виготовляють м'які іграшки тощо [13]. В одній зі шкіл Полтави педагоги не лише навчають дітей, а й залучають до цієї роботи батьків-переселенців, які мають відповідні навички та освіту [10].

Отже, в Україні напрацьований чималий позитивний досвід волонтерської допомоги цивільному населенню в умовах війни. Підтримкою забезпечені різні категорії громадян, які потерпіли від ведення бойових дій. Основними напрямками волонтерської допомоги є: логістична, матеріальна (соціальна) та морально-психологічна допомога. Водночас, навіть у такий непростий час зустрічаються політичні діячі та чиновники різних рівнів, котрі ігнорують волонтерську допомогу, прагнуть пропіаритися на ній, створюють різноманітні бюрократичні перепони для діяльності волонтерських організацій чи банально привласнюють зібрані благодійниками речі та кошти.

Список використаних джерел

1. «Геноцид, жах, путінська пляма на людстві»: як світ реагує на Бучанську різанину. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/04/genocydz-zhah-putinska-plyama-na-lyudstvi-yak-svit-reaguye-na-buchansku-rizanyu/>
2. Благодійний фонд Карітас Полтава. URL: <https://www.facebook.com/caritas.poltava/>
3. Викладачі-волонтери займаються з дітьми-переселенцями. URL: <https://susplne.media/219320-vikladaci-volonteri-zajmautsa-z-ditmi-pereselencami-fotoreportaz-zi-skoli-mistectv-na-lvivsini/>
4. Допомога армії та переселенцям у Полтаві: як працює telegram-канал з переліком термінових потреб. URL: <https://poltava.to/news/65151/>
5. Допомога переселенцям у Полтаві: де та як отримати житло, їжу, одяг, ліки та іншу допомогу. URL: <https://poltava.to/news/65186/>
6. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 18.04.2011 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
7. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. На залізничному вокзалі Львова запрацювала медико-психологічна допомога. URL: <https://lviv.depo.ua/ukr/lviv/na-zaliznichnomu-vokzali-lvova-zapratsyuvala-mediko-psikhologichna-dopomoga-202203011430226>
10. Переселенці у Полтаві допомагають вчити евакуйованих дітей. URL: <https://irt.pl.ua/news/23420/>
11. Полтава: «Тепла кофта» зігриває вимушених переселенців із фронтних областей. URL: <http://www.golos.com.ua/news/153752>
12. Цивільне населення. URL: https://leksika.com.ua/17090424/legal/tsivilne_naselennya
13. Як волонтерський рух «Україна – це ми» допомагає вимушеним переселенцям у Вінниці. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/05/yak-volonterskyj-ruh-ukrayina-cze-my-dopomagaye-vymushenym-pereselenczyam-u-vinnyczi/>

ВИКОРИСТАННЯ ПОПУЛЯРНИХ АНГЛОМОВНИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Луньова Тетяна Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Розвідка присвячена питанню виховання екологічного світогляду студентської молоді засобами популярних англomовних пісень. Визначено сутність екологічного світогляду й обґрунтовано доречність тлумачення в освітньому середовищі екологічного світогляду як типу світогляду, радше ніж як компонента світогляду. З'ясовано виховний потенціал популярних англomовних пісень екологічного спрямування й окреслено спектр виховних заходів, під час яких буде доречним використання таких пісень.

Ключові слова: екологічний світогляд, екоцентризм, студент, виховання, суспільство, пісня.

Світогляд як «система принципів, знань, ідеалів, цінностей, надій, вірувань, поглядів на сенс і мету життя, які визначають діяльність індивіда або соціальної групи та органічно включаються у людські вчинки й норми поведінки» [2, с. 569] є основою для прийняття індивідом рішень і здійснення на цій основі повсякденно-побутової та професійної діяльності. Обидва види діяльності передбачають взаємодію з природним довкіллям, а тому світогляді погляди, знання, переконання, цінності й установки обумовлюють характер ставлення людини до природи: споживацько-руйнівний чи природозахисний. На позначення природозахисного ставлення до природи сформувався поняття екологічного світогляду.

Зміст екологічного світогляду описують як «систему взаємопов'язаних компонентів: узагальненої сукупності екологічних поглядів, знань, цінностей, духовності, переконань, практичних настанов, що визначають розуміння особистістю цілісності та єдності природного й соціального буття, місця в ньому людини разом із життєвими природовідповідними позиціями, програмами та іншими складниками поведінки, які в комплексі формують у неї екологічно орієнтовану життєву позицію, спонукають її до активної природоохоронної роботи» [1, с. 96].

Наразі можна виділити два підходи до розуміння статусу екологічного світогляду. З одного боку, екологічний світогляд розглядається як компонент світогляду, наприклад: «світогляд є специфічним комплексом орієнтацій людини в навколишньому середовищі, до якого входить і його екологічний компонент» [1, с. 96]. З другого боку, екологічний світогляд тлумачиться як тип світогляду, наприклад: «екологічний світогляд можна розглядати як універсальну систему поглядів на реальний світ і місце в ньому людини» [3, с. 3]. У другому випадку екологічний світогляд постає новим типом світогляду поруч з іншими історично сформованими типами, серед яких виділяють космоцентричний, теоцентричний, антропоцентричний [2, с. 569]. Так, якщо космоцентричний світогляд спрямований «на пошуки єдиної сутності світобудови», теоцентричний – на «віру в надприродні сили», а антропоцентричний – на «усвідомлення людини центром Всесвіту, розкриття можливостей розвитку особистості» [2, с. 569], то екологічний світогляд спрямований на визнання цінності всіх форм життя на Землі й прагнення людини до мінімізації свого впливу на довкілля.

Різні типи світогляду формувалися відповідно до соціальних, економічних, освітніх умов, які існували в певний період часу. Становлення екологічного світогляду обумовлено нагальною необхідністю подолати наявні екологічні кризи та упередити потенційні екологічні катастрофи. Сутність екологічного світогляду можна визначити як екоцентризм, під яким розуміють визнання внутрішньої цінності, яку мають екосистеми та екологічні процеси, котрі пов'язують їх в часі і просторі [5, с. 131]. Екоцентризм контрастує з антропоцентризмом [5, с. 131]. Так, загроза життю різних видів розглядається з точки зору екоцентризму як погана й небажана не лише тому, що погіршує якість життя людини – така

оцінка важлива для антропоцентричного підходу, – а й тому, що право на життя визнається за всіма живими істотами [5, с. 131].

Формування екологічного світогляду актуальне для всіх верств населення, однак особливо важливе стосовно студентської молоді, адже саме студентська молодь незабаром стане найпродуктивнішою частиною суспільства, а тому її діяльність матиме величезний вплив на природне довкілля. У своєму особистому та професійному житті молоді люди, котрі нещодавно були студентами, транслюватимуть свої цінності молодшому поколінню – дітям шкільного і дошкільного віку.

На нашу думку, в освітньому процесі розгляд екологічного світогляду як типу світогляду є продуктивнішим, ніж тлумачення екологічного світогляду як компонента світогляду, оскільки в першому випадку застосовується більш глобальний і системний підхід. Для успішної реалізації цього системного підходу необхідна сукупність навчальних і виховних заходів, котрі забезпечать людину необхідними екологічними знаннями, тлумаченнями, цінностями, емоційними переживаннями.

До сукупності таких засобів можна віднести використання популярних англомовних пісень, які мають як інформаційний потенціал, так й потенціал до формування екологічних цінностей і відповідного ставлення до природного довкілля та взаємодії людини з довкіллям. В емоційно насаженій формі пісні екологічного спрямування передають екоцентричні принципи, ідеали, цінності, надії, погляди. При цьому використання ритму і мелодії сприяє як впливу пісні, так і її запам'ятовуванню.

Використання популярних англомовних пісень для виховання екологічного світогляду студентської молоді можна здійснювати під час навчальної і позааудиторної діяльності. Сучасні популярні англомовні пісні є невід'ємним елементом молодіжної культури, що сприятиме ефективності їх використання як засобу формування екологічного світогляду.

У якості навчального матеріалу популярні англомовні пісні, які виражають екологічний світогляд, можна залучити як для вивчення тематичної лексики (тема «Екологія»), так і граматичних структур (наприклад, структури для спонукання до дії). Для того, щоб употужнити використання виховного потенціалу таких пісень, роботу над власне навчальним компонентом слід доповнити світоглядно орієнтованою дискусією про екологічні проблеми, порушені в пісні.

У якості засобу виховання популярні англомовні пісні, які виражають екологічний світогляд, доречно використовувати під час різних видів роботи і заходів. При цьому можливе як фокусування уваги студентів на змісті пісні шляхом її обговорення, так і використання пісні у фоновому режимі. До видів виховної роботи зі студентами, які можуть включити використання популярних англомовних пісень екологічної спрямованості, належать такі: кураторська година, різноманітні акції з прибирання території в університеті чи місті, подорожі, підготовка до екологічних фестивалей, конкурсів і участь у них, творчі постановки групи.

Дібрати англомовні пісні, котрі мають виразний екологічний зміст чи/і заклик можна, скориставшись інтернет-ресурсами, які систематизують такі твори [4; 6]. Критеріями добору можуть бути зацікавленість студентів певним виконавцем чи групою, світова слава виконавця, активна природоохоронна діяльність виконавця тощо.

Таким чином, систематичне використання популярних англомовних пісень екологічного спрямування може стати дієвим засобом виховання екологічного світогляду студентської молоді, що має важливе значення для становлення екоцентризму в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Грошовенко О. П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі I ступеня. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2017. Випуск 2 (88). С. 96–100.
2. Філософський енциклопедичний словник. / гол. ред. : В. І. Шинкарук. Київ :

Абрис, 2002.

3. Формування екологічного світогляду молоді : рекомендаційний бібліографічний покажчик / укладач І. О. Міщенко. Запоріжжя : НБ ЗНТУ, 2015. 19 с. URL:

http://library.zp.edu.ua/bibliograf_pokaz/formuvannya_ecologichnogo_svitoglyadu.pdf

4. Felicity M. The 10 Best Songs With An Environmental Message, according to Cerrone. URL: <https://www.dummymag.com/10-best/10-best-songs-environmental-message-cerrone/>

5. Gray J., Whyte I., Curry P. Ecocentrism: What it means and what it implies. *The Ecological Citizen*. 2018. Vol. 1. No 2. p. 130–131. URL: <https://www.ecologicalcitizen.net/article.php?t=ecocentrism-what-means-what-implies>

6. Newman P. Sounds green to me – 10 top environmental songs. URL: <https://eia-international.org/blog/sounds-green-to-me-10-top-environmental-songs/>

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Макаренко Валентина Валеріївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Публікація присвячена висвітленню питань стосовно ролі медіаграмотності у забезпеченні психологічної безпеки сучасної учнівської та студентської молоді. Представлено основні теоретичні положення щодо питань інформаційно-психологічної безпеки, чинників її забезпечення, медіаграмотності та медіаосвіти як фільтрів, які дають можливість критично оцінювати та перероблювати інформацію, сприяючи зменшенню впливу маніпулятивних тенденцій з боку медіа.

Ключові слова: кіберпростір, інформаційна безпека, безпека учнівської та студентської молоді, медіаосвіта, медіаграмотність.

Сучасний світ передбачає комплексну систему взаємодій особистості з оточуючим світом, що передбачає як безпосередні контакти, так і опосередковану взаємодію засобами медіа та мережі.

В складних умовах воєнних дій, в яких наша країна опинилася останніми місяцями, така система комунікацій та, особливо, контрольованих соціально-психологічних впливів на свідомість особистості набула особливої актуальності з огляду на наявність чітко сформованої та реалізованої лінії комплексної інформаційно-психологічної агресії з боку Росії, системи впливів на свідомість особистості в умовах суспільства споживання та розповсюдження стихійних та організованих маніпулятивних технологій з боку медіа. Тож, в таких складних умовах питання інформаційної безпеки та чинників її забезпечення набуває особливої актуальності та потребує розгляду.

Тож, метою публікації є висвітлення ролі медіаграмотності у забезпеченні інформаційної безпеки молоді особистості.

Питанням інформаційної безпеки, медіа психологічного благополуччя та впливів медіа-простору на свідомість особистості присвячені публікації науковців останніх років – І. О. Валюшко, О. О. Комарчук, С. Костючков, Є. В. Магда, М. В. Маркова, Н. О. Марута, О. М. Немеш, В. М. Петрик, Т. М. Титаренко.

Реалізація інформаційної безпеки охоплює широке коло процесів, що реалізуються в різних засобах масової комунікації, найбільш вагомим із яких постає кіберпростір – це середовище існування та розповсюдження інформації, створюване кіберінфраструктурою (сукупність апаратних, програмних засобів та користувачів, що взаємодіють між собою). Завданням інформаційно-психологічної безпеки є недопущення проведення

дезінформування, пропаганди, диверсифікації громадської думки, психологічного тиску, поширення чуток. Головними труднощами, які супроводжують реалізацію інформаційно-психологічної безпеки виступають термінологічна невизначеність та недосконалість правових норм у даному питанні; комплексний вплив геополітичних, соціально-економічних та духовних факторів. Її реалізація передбачає нормативно-правову, інституційну та технологічну складову. Так, на законодавчому рівні досі не надано чітких визначень таких понять як: кіберпростір, кібербезпека, кіберзагроза, кіберзахист, кіберзброя, кіберзлочинність, кібератака, кібертероризм, кібероборона, психоаналітична зброя, психологічний тиск, психоаналітичний (психокорекційний) вплив, психогенна зброя, психологічна операція, психологічна стійкість, соціальний простір і таке інше (В.М.Петрик [4]). Її реалізація передбачає нормативно-правову, інституційну та технологічну складову.

Порушення інформаційно-психологічної безпеки, що реалізуються в медіа-просторі та кіберпросторі, розглядаються як прояви інформаційно-психологічної війни, яка передбачає цілеспрямовані впливи на масову свідомість і провокує порушення психічного і психологічного здоров'я та благополуччя, зрушення системи цінностей, тощо. Н. О. Марутою та М. В. Марковою [1] визначаються такі негативні наслідки цих впливів:

1) зміни психіки, психічного здоров'я людини. Оскільки в разі інформаційних впливів важко говорити про межі норми і патології, показником змін може бути втрата адекватності відображення світу у свідомості й своєму ставленні до світу. Можна говорити про деформацію особистості зі спрощенням форми відображення дійсності, грубішанням реакцій і здійсненням переходу від необхідності реалізації вищих потреб (у самоактуалізації, соціальному визнанні) до нижчих (фізіологічних, побутових);

2) зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни обумовлюють прояви девіантної антисоціальної поведінки й становлять небезпеку вже для суспільства і держави.

Прояви порушення інформаційно-психологічної безпеки в умовах гібридної війни актуалізують проблематику підвищення медіаграмотності населення, особливо молоді, зважаючи на її життєву невизначеність та залежність від медіа простору.

У даному контексті вживаються поняття медіаосвіта та медіаграмотність. Медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці.

Проблема медіаграмотності доволі жваво обговорюється на різних інтернет-ресурсах, на конференціях, симпозіумах, тематичних зустрічах. Актуальні питання медіаосвіти опрацьовували такі вчені, публіцисти і дослідники, як В. Іванов, І. Чемерис, К. Левківський, Н. Дружбляк, С. Гмиза, В. Набруско, А. Манойло, О. Короченський.

Медіаграмотність визначається як вміння аналізувати та синтезувати медійну реальність, вміння «читати» медіатекст, здатність використовувати медійну техніку, знання основ медіакультури, тобто є результатом і кінцевою метою медіаосвіти. Медіаграмотність особистості передбачає знання закономірностей сприйняття і розуміння інформації, психологічних аспектів впливу медіа на спосіб життя, стосунки та цінності особистості, використання ключових концепцій медіаосвіти для аналізу медіатекстів, формування умінь і навичок пошуку інформації, інтерпретації та критичного аналізу медіатекстів, створення власних медіатекстів, адекватних завданням і умовам комунікації.

Як зауважує Н. Г. Нерсесян [3], в умовах невщухаючої і невпинної деструктивної інформаційно-психологічної пропаганди з боку країни-агресора по конструюванню у свідомості людей відповідних виграшних для себе і заангажованих світоглядних конструктів дуже важливо суспільству бути «розумним», тобто іншими словами – бути інформаційно грамотними і перебірливими, вміти розрізняти брехню і маніпуляцію від правди і істини. Це вкрай важливо, аби не стати об'єктами маніпулювання і «шестернями» механізму деструктивної соціальної інженерії. Важливо розуміти сутність речей і орієнтуватися в технологіях маніпуляцій і спекуляцій. Особливо це важливо в умовах, коли дестабілізуючі

інформаційні впливи йдуть як зовні, так і з середини країни.

Медіаграмотність виступає як фільтр – оборонний засіб від різноманітних інформаційно шкідливих подразників, а наявність у населення ідеологічної соціокультурної свідомості – як наступальне знаряддя для формування проукраїнського суспільства і розвитку успішної держави.

Як вказує Н. Г. Нерсесян [3], медіаграмотність – це основа протидії інформаційно-психологічному впливу, засіб формування у молоді критичного мислення і інформаційній стійкості.

О. Немеш [2] зазначає, що в основі протистояння людини негативним явищам сучасного інформаційного простору лежить медіакультура, яку вона визначає як діалоговий спосіб взаємодії з інформаційним суспільством, який включає ціннісний, технологічний та особистісно-творчий компоненти та призводить до розвитку суб'єктів взаємодії.

Медіаграмотність розглядається нами у якості засобу збереження психологічної безпеки молоді особистості при інформаційно-психологічних впливах в умовах гібридної війни. За результатами теоретичного аналізу феномену психологічного благополуччя визначено, що психологічне благополуччя розуміється як суб'єктивне відчуття щастя і загальної задоволеності життям; базовий суб'єктивний конструкт, що відображає сприйняття і оцінку свого функціонування з точки зору вершини потенційних можливостей людини; інтегральний показник ступеня спрямованості людини на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування; системна якість людини, що набувається нею в процесі життєдіяльності; сукупність особистісних ресурсів, що забезпечує суб'єктивну і об'єктивну успішність особистості в системі «суб'єкт-середовище»; стійка властивість, де домінують позитивні емоції, присутні тісні взаємини, суб'єктна залученість в життєдіяльність, осмисленість життя і позитивна самомотивація.

Отже, медіаграмотність постає вагомим аспектом забезпечення інформаційної безпеки молоді особистості, виступаючи складно організованим фільтром за допомогою якого учень чи студент може уміло та змістовно коригувати ступінь впливу на свою свідомість, забезпечити максимально безпечне функціонування в інформаційному просторі. Разом із тим питання остаточно є не вирішеним та потребує подальшого наукового розгляду. Зокрема, перспективою подальших пошуків автора виступає вивчення особливостей етапів та механізмів формування медіа грамотності сучасної особистості.

Список використаних джерел

1. Марута Н. О., Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології*. 2015. Том 23. Випуск 3 (84). С. 21–28.
2. Немеш О. М. Вплив медіа на соціалізацію сучасної молоді. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. - Рівне : РДГУ, 2020. Вип. 14. С. 166–176.
3. Нерсесян Г. А. Медіаграмотність молоді – запорука протидії інформаційній агресії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 56–60.
4. Петрик В. М., Присяжнюк М. М., Мельник Д. С. *Забезпечення інформаційної безпеки держави*: підручник; за заг. ред. О. А. Семченка та В. М. Петрика. Київ : «Книжкова палата України», 2015. 672 с.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ

Макарова Жанна Валеріївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Стаття містить аналіз: здорового способу життя особистості, важливим чинником якого є її професійна компетентність; компетентності як особливого

типу організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень, зокрема в екстремальних умовах; формування професійної компетентності фахівця для забезпечення безпеки праці.

Ключові слова: *здоровий спосіб життя, компетентність, безпека праці, формування професійної компетентності.*

Життя індивіда, як соціальної особистості створює цілу низку соціально зумовлених форм життєдіяльності – виробничої, суспільно-політичної, культурної, сімейної та інших, що перебувають у діалектичному взаємозв'язку.

За даними ВООЗ, здоров'я людини на 70–80% визначається її власним ставленням до здоров'я та відповідною поведінкою. Тому найважливіша роль у збереженні психологічної безпеки особистості та формуванні психічного здоров'я належить самій людині, її способу життя, цінностям, установкам, ступеню гармонізації її внутрішнього світу і стосунків із оточенням. А суб'єктивне ставлення людини до власної психологічної безпеки та свого здоров'я і здорового способу життя є як важливим чинником регуляції її здоров'я, так і джерелом зміни її поведінки стосовно здоров'я. Здоровий спосіб життя (ЗСЖ) включає фізичне здоров'я, духовне здоров'я і соціальне здоров'я.

Дослідники відокремлюють основні фактори, що визначають спосіб життя людини: рівень загальної культури та освіченість; матеріальні умови життя; статеві, вікові та конституціональні особливості людини; стан здоров'я; екології; особливості професії та трудової діяльності; особливості сімейних взаємин та сімейного виховання; можливості задоволення біологічних та соціальних потреб (М. В. Вакуленко, Ю. М. Галустян, І. Я. Коцан, Г. В. Ложкін, В. Ф. Моргун, М. І. Мушкевич, В. В. Рибалка, К. В. Седих, Ю. М. Швалб, О. О. Яременко та ін. [4 – 5; 6 – 7; 9 – 10]).

Академік М. М. Амосов стверджує: «Щоб стати здоровим, потрібні власні зусилля, постійні і значні. Замінити їх нічим не можна».

Протягом життя 1/3 загального часу людина бере участь у трудовій діяльності. З одного боку, трудова діяльність може бути джерелом задоволення, підвищення почуття власної гідності, розширення соціальних контактів, інтелектуального та емоційного підйому. В такому разі особистість ефективно виконує професійні обов'язки і розвивається в професії. З іншого боку, ігнорування умов безпеки та гігієни праці під час трудової діяльності може стати причиною як фізичного травматизму так і психофізіологічних захворювань.

Згідно з дослідженням 2018 року Фонду соціального страхування України [8] серед причин виробничого травматизму переважають організаційні – 66,8% з усієї кількості травмованих осіб України (невиконання вимог інструкцій з охорони праці, невиконання посадових обов'язків, порушення правил безпеки руху (польотів), порушення технологічного процесу та порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, машин, механізмів тощо). На психофізіологічні причини припадає 20,9% нещасних випадків, із них на особисту необережність потерпілого – 12,4%, травмування (смерть) внаслідок протиправних дій інших осіб – 4,9% та інші причини – 2,9%. Це дозволяє зробити висновок, що найбільш провідними факторами виникнення виробничого травматизму, а отже й випадків із летальним результатом, є ті, що пов'язані з безпосередньою діяльністю людини і її ставленням до охорони праці. Реальна картина вказує на те, що найчастішою причиною нещасного випадку є сам працівник, який свідомо чи несвідомо порушував правила безпеки на виробництві, у тому числі, коли видимої небезпеки не існує.

Безпека поведінки людини на виробництві залежить від компетентності фахівця:

- стану безумовних рефлексів, якими людина несвідомо реагує на різні небезпеки, що загрожують її організму (наприклад, мимовільне відсунення руки від гарячого предмета);
- психофізіологічних якостей, які виявляються в чутливості до сигналів небезпеки, швидкісних можливостях реагувати на такі сигнали, емоційних реакціях на небезпеку, визначенні небезпечної ситуації і реагуванні на неї (наприклад, стан тривоги загострює почуття небезпеки, стан втоми зменшує можливості людини щодо визначення і протидії їй);

– професійних якостей та досвіду людини;
– мотивації до безпечної праці (різні люди по-різному ставляться до праці та заходів безпеки). (О. І. Запорожець, В. В. Зацарний, О. В. Землянська, О. Г. Левченко, Б. Д. Халмурадов, Н. А. Праховнік, В. І. Применко [1; 3] та ін.).

І. Зязюн визначає компетентність як особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень, зокрема в екстремальних умовах [2]. Тому, дуже важливим завданням системи середньої і вищої професійної освіти є формування професійної компетентності як профілактики виробничого травматизму, так і запоруки здорового способу життя людини. Зокрема, і засобами сучасних освітніх технологій (В. Ю. Биков, В. В. Лапінський, А. Ю. Пилипчук, М. П. Шишкіна [5] та ін.).

Згідно зі ст. 3 Конституції України і Закону України «Про охорону праці», основним принципом державної політики є пріоритет життя і здоров'я працівників відносно будь-яких результатів виробничої діяльності. В цьому законі встановлені і закріплені права працівників на належні, безпечні і здорові умови праці.

Висновок. Аналіз системи охорони праці та техніки безпеки показує, що всі працезохоронні системи на будь-якому рівні є соціально-економічними, оскільки головний елемент у них – це людина, яка, здійснюючи трудову діяльність, реалізує як свої економічні інтереси, так і інтереси колективу, суспільства, держави у цілому.

Можемо стверджувати, що на державні органи, керівників вищої ланки господарювання, власників і роботодавців покладено відповідальність за компетентність фахівців і дієве функціонування системи охорони праці в Україні.

Однак не можна не врахувати, що розуміння працівником своїх завдань, обов'язків та безпечних шляхів їх виконання, як то знання вимог безпеки праці, умінь, навички безпечної роботи, є значущою складовою здорового способу життя особистості.

Список використаних джерел

1. Запорожець О. І., Халмурадов Б. Д., Применко В. І. та ін. *Безпека життєдіяльності*: підруч. К.: Центр учбової літератури, 2013. 448 с. URL: <https://kpmu.km.ua/upload/medialibrary/8ca/BYEITYENA-zykhkhzhekyaoersfkhk-latsuszyeshch.pdf>
2. Зязюн І. А. Сучасні дидактичні моделі і логіка учіння. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. праць / ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. 636 с.
3. Левченко О. Г., Землянська О. В., Праховнік Н. А., Зацарний В. В. *Безпека життєдіяльності та цивільний захист*: підруч. для студ. спеціальн. з природ., соціал.-гуманіт. наук та інжен.-комунікац. технологій. Київ: КПІ імені Ігоря Сікорського, 2019. 267 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41133/1/Bezpeka_pidruchnyk.pdf
4. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. *Психологія здоров'я людини*. За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2011. 430 с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/25834/1/psihologiazdorovia.pdf>
5. Лапінський В. В., Пилипчук А. Ю., Шишкіна М. П. та ін. *Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України*: кол. монографія. За наук. ред. В. Ю. Бикова [Ін-т інформ. технол. і засоб. навч. НАПН України]. Київ : Педагогічна думка, 2010. 160 с.
6. Моргун В. Ф. Багатовимірна топологія ноопсихології особистості, її менталітету та інтедифії освіти. *Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука*. Колект. моногр. / за наук. ред. А. П. Самодріна. Київ-Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2021. Т. 1. С. 208-234. URL: https://drive.google.com/file/d/1qcde5AbwQVBdbFadcnmR5mDdhB_fr1zw/view
7. Моргун В. Ф. Опитувальник бюджетів часу людини як засіб формування

здорового способу життя. *Сучасні проблеми екологічної психології: соціальні та особистісні ресурси створення благополучного локального середовища* : матер. XVI Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ-Миколаїв, 15 травня 2020 року, онлайн) / за ред. Ю. М. Швалба. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. С. 84-86 / 141 с.

8. Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань за 2018 рік. К.: Фонд соціал. страхування України, 2019. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/963263>

9. Яременко О. О., Вакуленко М. В., Галусян Ю. М.. Формування здорового способу життя молоді: стратегія розвитку українського суспільства. К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2005. 160 с.

10. Morgun V. F. Psychoprophylaxis of the Disinformation Virus. *Philosophy, psychology and pedagogics against COVID-19: Manual* / Ed.: V. V. Rybalka, A. P. Samodryn, O. V. Voznyuk, V. F. Morgun and others; a team of authors. Zhytomyr: Publisher O. Yevenok, 2020. P. 81-96. URL: http://emed.library.gov.ua/jspui/bitstream/123456789/160/1/AGAINST%20COVID-19%20Rybalka%20VV_Samodryn%20AP_Voznyuk%20AV_and%20others_%20d0%90%d0%bd%d0%b3%d0%bb.%20pdf%2026.11.20%20%20%283%29.pdf

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІД ЧАС РОБОТИ ЗА КОМП'ЮТЕРОМ

Макарчук Тетяна Олегівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. *Питання шкідливого впливу комп'ютера на здоров'я людини є досить актуальним в контексті широкого і постійного використання ПК в роботі та побуті. Для збереження здоров'я під час роботи за комп'ютером необхідно привчати себе до культури роботи за ПК: простіше попередити ускладнення зі здоров'ям, ніж його лікувати.*

Ключові слова: *робота за комп'ютером, шкідливий вплив комп'ютера, здоровий спосіб життя, вправи для відновлення та збереження здоров'я.*

Сьогодні ми живемо в інформаційному суспільстві і не уявляємо наше життя без комп'ютера. Він майже замінив нам кіно, живе спілкування з друзями, заняття спортом, навіть більшу частину роботи виконують комп'ютери [3].

Здається ПК став панацеєю, адже може сприяти підвищенню ефективності освіти, об'єднанню через Інтернет науковців усього світу. І, дійсно, комп'ютер є помічником у багатьох галузях нашого життя. Але разом з тим комп'ютеризація несе із собою нові проблеми. Одна з найбільш важливих – це шкідливість впливу комп'ютера на здоров'я людини. Для користувачів ПК характерний такий набір скарг: різь в очах, головний біль, підвищена нервозність, втомлюваність, розлад пам'яті, порушення сну, випадання волосся, сухість і почервоніння шкіри.

Відсутність навантажень на м'язи спини приводить до їх деградації, а оскільки обмін речовин у хребті відбувається за їх допомогою, відповідно, він теж порушується, в результаті відбувається деградація (руйнація) міжхребцевих дисків – остеохондроз [2].

Працюючи за комп'ютером, ми в основному сидимо в одному положенні протягом тривалого часу. Тривале знаходження в одній і тій же позі призводить до постійного навантаження на одні групи м'язів і до постійної відсутності навантаження на інші групи м'язів. Якщо постійне навантаження на м'язи у випадку роботи з комп'ютером призводить до болю в руках (кисть, зап'ясток), то відсутність навантаження більш згубно впливає на весь організм [3].

Питання стосовно збереження здоров'я, працюючи за комп'ютером, є досить актуальним в контексті широкого і постійного використання ПК в роботі та побуті. Тому не дивно, що над цією темою працювало досить багато науковців, серед них: М. Кочина, В. Богданова, О. Діколь-Кобріна, В. Гаташ, Ю. Жукова.

При організації праці, пов'язаної з використанням ПК, передбачаються внутрішньозмінні регламентовані перерви для відпочинку. Впродовж робочої зміни мають передбачатися:

- перерви для відпочинку і вживання їжі (обідні перерви);
- перерви для відпочинку і особистих потреб (згідно з трудовими нормами);
- додаткові перерви, що вводяться для окремих професій з урахуванням особливостей трудової діяльності [1].

Для збереження здоров'я під час роботи за комп'ютером необхідно привчати себе до культури роботи за ПК: простіше попередити ускладнення зі здоров'ям, ніж його лікувати. Це не тільки правильна поза за комп'ютером (рис. 1), а й ведення здорового способу життя. По можливості слід використовувати спецкрісла і подушки під спину.

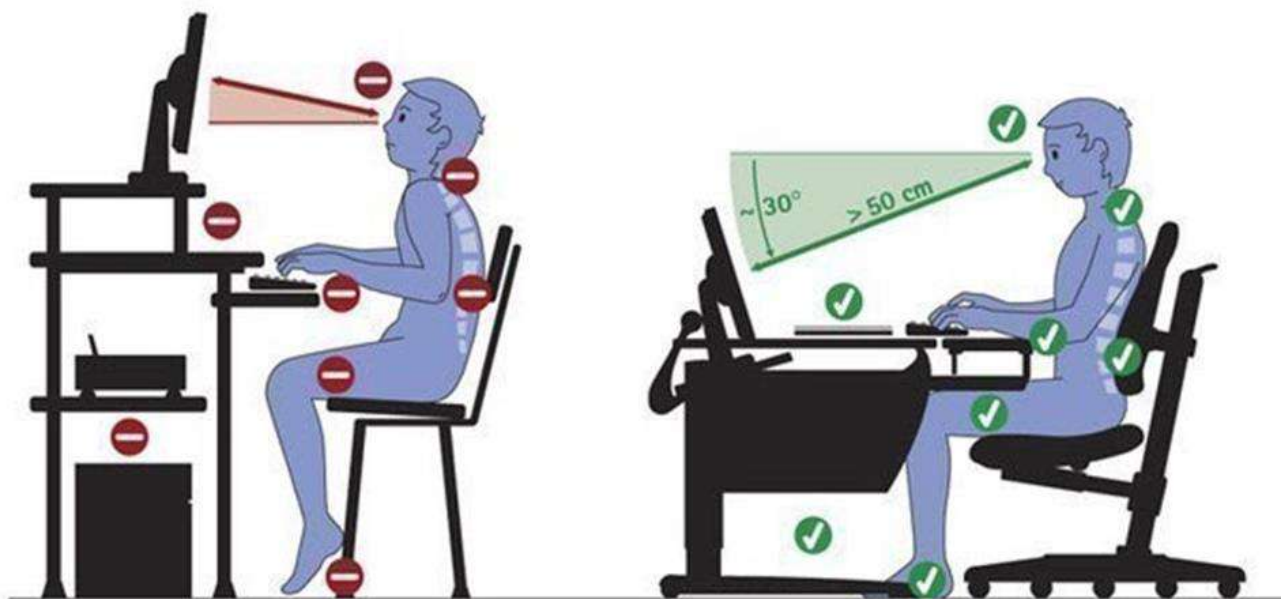

Рис. 1. Положення тіла людини під час роботи за комп'ютером

Більшості проблемам зі здоров'ям через роботу за комп'ютером можна запобігти, якщо дотримуватись таких гігієнічних вимог:

- положення тіла повинно відповідати напрямку погляду;
- нижчий рівень екрана повинен на 20 см нижче від рівня очей;
- рівень верхнього краю екрана повинен бути на висоті чола;
- екран монітора – на висоті 70-80 см від очей;
- клавіатуру розміщують таким чином, щоб не було потреби далеко витягуватись (10-30 см від краю столу);
- висота клавіатури повинна бути встановлена таким чином, щоб кисті рук розміщалися прямо [2].

Пропонуємо вправи для відновлення та збереження здоров'я під час роботи за комп'ютером (всі вправи виконуються по кілька разів на день).

Для очей (вправи потрібно виконувати, відвернувшись від монітора).

1. Вихідне положення (в. п.) – сидячи. Швидко моргати очима, напруживши очні м'язи, протягом 15 с.

2. В. п. – сидячи, очі закриті. Не відкриваючи очей, начебто подивитися ліворуч на рахунок «один-чотири», повернутися у в. п. Так само подивитися праворуч на рахунок

«п'ять-вісім», повернутися у в. п. Повторити 5 разів.

3. В. п. – сидячи, очі закриті. Не відкриваючи очей, начебто подивитися вгору на рахунок «один-три», потім – додолю на рахунок «чотири-шість». Повернутися у в. п. повторити 5-6 разів [3].

Для поліпшення мозкового кровообігу.

1. В. п. – основна стійка. На рахунок «один» – руки за голову, лікті розвести, голову нахилити назад. На рахунок «два» – лікті вперед. На рахунок «три-чотири» – руки розслаблено опустити вниз, голову нахилити вперед. Повторити 4-6 разів у повільному темпі.

2. В. п. – стійка «ноги нарізно», пальці стиснуті в кулаки. На рахунок «один» – різкий мах лівою рукою назад, правою – вгору. На рахунок «два» – різко змінити положення рук. Повторити 6-8 разів у середньому темпі.

3. В. п. – сидячи на стільці. На рахунок «один-два» – плавно відвести голову назад, на рахунок «три-чотири» – голову нахилити вперед, плечі не піднімати. Повторити 4-6 разів у повільному темпі.

Для рук.

1. Масажувати пальцями кисті з тильного і зовнішнього боків.

2. Пальцями правої руки обхопити пальці лівої руки і обережно відхилити їх до зап'ястка. Затриматись у такому положенні протягом 5 с. Те саме зробити пальцями лівої руки.

3. Пальцями правої руки обережно гойдати великий палець лівої руки і навпаки.

4. Міцно стиснути пальці в кулак, потім розтиснути їх і розчепірити.

Для хребта.

1. В. п. – лежачи на животі обличчям додолю, ноги на ширині плечей, руки простягнути вперед. Підняти таз і вигнути спину. Коліна і лікті випрямлені. Упор тільки на долоні і пальці ніг. Голова опущена. Опустити таз. Підняти голову і відхилити її назад.

2. В. п. – сидячи на підлозі, опираючись на розставлені позаду руки, ноги зігнуті в колінах. Швидко підняти таз і все тіло до горизонтального рівня. Повернутися у в.п.

3. В. п. – лежачи на спині, ноги витягнені. Зігнути ноги в колінах, підтягнути їх до грудей, обхопити руками. Не віднімаючи рук, відхилити ноги від грудей, водночас намагаючись доторкнутися підборіддям колін. Залишатися в такому положенні протягом 5 с.

Отже, комп'ютеризація поліпшує наше життя та роботу, але згубно впливає на наше здоров'я. Проте, якщо чергувати роботу за комп'ютером з прогулянками на свіжому повітрі та фізичними вправами, то багатьох неприємностей зі здоров'ям можна уникнути. Тож будьте уважними до свого здоров'я, дотримуйтеся запропонованих рекомендацій та виконуйте вправи для поліпшення вашого самопочуття, спричиненого роботою за ПК.

Список використаних джерел

1. Жукова Ю. Охорона праці при роботі з комп'ютером. *Охорона праці*. 2016. № 2. С. 51.
2. Ількова В. Щоб помічник не став ворогом. *Безпека життєдіяльності*. 2011. № 5. С. 36–38.
3. Кірпічніков В. Ю. Культура роботи за комп'ютером та здоров'я людини. *Безпека життєдіяльності*. 2012. № 4. С. 3.

ЕРГОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Медведєва Анастасія Максимівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Ергономіка покликана вирішувати ряд проблем, пов'язаних з оцінкою точності, надійності та стабільності роботи, впливу психічної напруженості, втомі, емоційних факторів і особливостей нервово-психічної організації оператора на ефективність його діяльності. Велике значення має створення ергономічного забезпечення наукової організації і безпечних умов праці. З цією метою повинна проводитися розробка ергономічних норм і вимог, а також ергономічної оцінки якості промислової продукції.*

***Ключові слова:** ергономіка, виробниче середовище, безпечні умови праці, працездатність людини, промислові виробни.*

Ергономіка з грец. *ergon* – робота + *nomos* – закон – галузь знань, яка комплексно вивчає трудову діяльність людини в системі «людина – знаряддя праці – предмет праці – навколишнє середовище» з метою забезпечення ефективності, безпеки та комфорту трудової діяльності.

Вперше поняття «ергономія» – наука про працю, що ґрунтується на законах природи з'явилося в 1857 р, коли польський вчений натураліст Войцех Богуміл Ястшембовській опублікував роботу «Риси ергономії, тобто науки про працю». Офіційно термін «ергономіка» був прийнятий в Англії в 1949 р., коли група англійських учених започаткувала організації ергономічного дослідницького товариства.

Виникнення ергономіки – це процес взаємопроникнення кількох наук, при якому і відбувається міждисциплінарний комплексний підхід до вивчення трудової діяльності. Ергономіка виникла в результаті двох одночасно діючих процесів: диференціації та інтеграції наукових знань. Диференціація знайшла відображення в виділенні ергономіки з науки про трудову діяльність людини, а інтеграція – у використанні областей, суміжних з трудовою діяльністю людини.

Одним із найважливіших завдань ергономіки є оптимізація умов праці, для чого вивчаються можливості та особливості різних категорій індивідів з метою обліку отриманих результатів при проектуванні обладнання робочих місць. У тому числі ергономіка набуває все більшого значення і в рішенні комплексної проблеми реабілітації осіб, які в тій чи іншій мірі втратили працездатність.

З цією ж метою в ергономіці вивчаються психофізичні можливості і особливості людей похилого віку. Таким чином, ергономіка створює наукову базу для вирішення важливої соціальної проблеми з залучення в продуктивну працю зазначеної частини населення.

Ергономіка покликана вирішувати ряд проблем, пов'язаних з оцінкою точності, надійності та стабільності роботи, впливу психічної напруженості, втомі, емоційних факторів і особливостей нервово-психічної організації оператора на ефективність його діяльності. Велике значення має створення ергономічного забезпечення наукової організації і безпечних умов праці. З цією метою повинна проводитися розробка ергономічних норм і вимог, а також ергономічної оцінки якості промислової продукції.

Ергономіка повинна вирішувати також ряд завдань методологічного характеру. Це пов'язано з тим, що вона як наука перебуває в стадії становлення, активного розгортання досліджень. Розробка методологічних проблем сприяє побудові теорії ергономіки і тим самим, збагачує практику конкретних досліджень.

Виявлення напрямків досліджень і кола вирішуваних завдань дозволяє сформулювати загальну мету або головне завдання ергономіки. Головна мета ергономіки формулюється як єдність трьох аспектів дослідження та проектування:

- 1) підвищення ефективності діяльності і відповідно функціонування людино-машинних систем;
- 2) охорони здоров'я людей;
- 3) всебічного розвитку особистості людей, що беруть участь у трудовому процесі.

Ергономічні вимоги безпосередньо пов'язані з естетичними вимогами, а тотожно з вимогами економіки та технології. Тому ергономічне дослідження об'єктів технологічної діяльності являється вагомою частиною процесу дизайн-проекування. Існують чотири групи ергономічних показників, за якими здійснюються ергономічні дослідження технологічних об'єктів та оцінюється якість продукції: гігієнічні, антропометричні, фізіологічні і психофізіологічні, психологічні.

Гігієнічні показники визначаються рівнями освітленості, вентиляції, вологості, запиленості, температури, радіації, токсичності, шуму, вібрації тощо. Антропометричні показники визначаються відповідністю об'єкту розмірам та формі тіла людини, розподілу маси тіла, урахуванням розмірів голови і кісті руки. Антропометрична відповідність характеризується довільним визначенням параметрів конструкції відносно анатомічних особливостей тіла людини, його розмірів, можливостей руху, з урахуванням робочого положення та принципами користування виробами у процесі експлуатації.

Для проведення ергономічного аналізу виробу необхідна система, яка дозволила б конструктору грамотно здійснити такий аналіз у кожному конкретному випадку.

У даний час ергономічний аналіз стає необхідним етапом конструювання самих різних промислових виробів. Ергономічна якість устаткування, тобто технічній частині системи «чоловік – техніка – середовище», можна визначити як сукупність властивостей техніки, відповідних властивостям людини, що виявляються в процесі трудової діяльності. Рівень ергономічної якості вказує на міру цієї відповідності, він встановлюється в ході ергономічної оцінки устаткування.

При ергономічній оцінці промислових виробів використовуються певні схеми такої оцінки. Найбільш вдалою є схема під назвою «Ергономічні контрольні карти». Вона затверджена II міжнародним конгресом з ергономіки (ФРН, 1964 р.).

Згадані контрольні карти призначені для конструкторів і дизайнерів. Будь-яке ергономічне дослідження повинне починатися з аналізу діяльності людини і функціонування системи «людина – машина (техніка, предмет)». Особливе значення має ергономічний аналіз трудової діяльності, в ході якого складається її характеристика, – професіограма. Професіограма включає ті вимоги, які пред'являє діяльність до технічних засобів і психофізіологічних властивостей людини. Вимоги до складу, викладу та змісту дизайн-ергономічної документації, що розробляється (застосовується) під час створення продукції виробничо-технічного призначення, непродовольчих товарів народного споживання, а також об'єктів середовища життєдіяльності людини встановлює ДСТУ 3943.

Стандарт доповнює ЄСКД в частині вимог до дизайн-ергономічної документації на різних етапах розроблення та постачання продукції на виробництво. Положення стандарту поширюється також і на окремі дизайн-ергономічні документи, що розробляються незалежно від проектування конкретної продукції.

Визначення ступеню відповідності виробу ергономічним вимогам передбачає: вивчення умов експлуатації, визначення ролі людини у роботі машини та проведення ергономічних досліджень. Вивчення умов експлуатації. Досліджуються кліматичні умови, тривалість праці оператора на відкритому повітрі, періодичність роботи за періодами року та тривалості доби. Визначення ролі людини у процесі роботи машини. Визначається ступінь дотримання принципів розподілу функції між людиною і машиною.

Надається об'єктивна оцінка організації дії людини, системи керування, органів контролю та сигналізації, зручності ремонту та обслуговування виробу. У процесі ергономічного аналізу виробів машинобудування, які забезпечуються кабінами оператора, виконується також дослідження виробничого середовища. При цьому проводяться санітарно-гігієнічні вимірювання, дані яких порівнюються із діючими санітарними нормами, а також

визначається ефективність системи захисту оператора від зовнішнього впливу небезпечних факторів.

Список використаних джерел

1. Вдовиченко В., Сімонік А., Тименко В. Промисловий дизайн: Програма для 10–11 класів. Профільне навчання. *Сільська школа України*. 2004. № 31. С. 10–22.
2. Корнієнко А. А. Задоволеність працею як психосоціальна детермінанта успішності наукової діяльності: дисертація. Київ, 2000. 200 с.
3. Мхитарян Н. М., Бадеян Г. В., Ковальов Ю. Н. Ергономічні аспекти складних систем. Київ : Наукова думка, 2004. 600 с.
4. Поплавська О. М. Ергономіка : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2006. 320 с.
5. Рунге В. Ф. Эргономика и оборудование интерьера: Учебное пособие. Москва : Архитектура-С, 2005. 160 с.

ПОБЛЕМА БЕЗПЕКОЗНАВСТВА В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Михайленко Наталія Григорівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто безпеку позаурочної діяльності з трудового навчання для учня; обґрунтовується вибірковість уваги і запам'ятовування, яка полягає у сприйнятті змісту інструктажів відповідно з установами, очікуваними і настроєм учнів; інтерактивна методика покращення запам'ятовування інформації з безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання, яка передбачає: забезпечення важливості і цікавості інформації для школярів; залучення їх до активної розумової діяльності, коли виникає напружене обдумування повідомлень; використання графічних способів донесення; розкриття схеми взаємозв'язку дорученої роботи з імовірними небезпеками, які можуть виникати під час її виконання та методами захисту від цих небезпек, аналізується методика найбільш повного включення розумових процесів сприйняття, осмислення, запам'ятовування інформації інструктованим у процесі аналізу ключових небезпечних чинників трудової діяльності, правила безпечної праці при проведенні процесів.

Ключові слова: позаурочна діяльність, безпека праці, трудове навчання, інструктажі, запам'ятовування, сприйняття, увага, безпечна праця, правила техніки безпеки, технології.

Трудове навчання – важлива складова частина всієї системи навчання, виховання й освіти молоді. З одного боку, це органічне продовження виховної роботи, що здійснюється в дошкільних закладах, з другого – підготовка до трудової діяльності у дорослому житті.

Загальновідомо, що дотримання вимог безпеки життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу є обов'язковим під час уроків з усіх навчальних предметів, але особливо актуально це на уроках з трудового навчання. Адже діти шкільного віку не мають достатнього досвіду користування знаряддями праці, вони лише починають системно ознайомлюватися і вивчати правила безпеки життєдіяльності, зокрема, правила безпечної поведінки з матеріалами та відповідними інструментами. Окрім того, на уроках трудового навчання учні не лише вивчають теоретичний матеріал, а й виконують здебільшого практичні роботи, користуються різними інструментами та матеріалами, неправильне поводження з якими може стати причиною травмування та зашкодити їхньому здоров'ю. Тому дуже важливо, щоб педагоги самі знали і дотримувалися правил безпеки, навчали цього учнів під час трудової навчання.

Закон України «Про повну загальну середню освіту», який набув чинності 18 березня

2020 року, згідно зі статтею 21, заклад освіти створює безпечне освітнє середовище з метою забезпечення належних і безпечних умов навчання, виховання, розвитку учнів, а також формує у них гігієнічні навички та засади здорового способу життя.

Організовуючи навчальний процес, враховується, як обсяг знань, умінь та навичок учнів, так і зміст роботи та основні шляхи реалізації програмних вимог. Розв'язується коло виховних питань: виховується відповідне ставлення до праці – творчий підхід до трудових завдань при розробці проектів, уміння й бажання працювати на загальну користь у колективі, а також суспільні мотиви праці, виробляються навички культури праці: акуратності, бережливого ставлення до матеріалів та результатів своєї і чужої роботи її планування.

Високі темпи соціальних перетворень дають підставу характеризувати сучасне суспільство як нестабільне, що породжує різні види ризиків. У цих умовах велике значення набувають проблеми соціальної безпеки. Їх вирішення залежить як від заходів, що вживаються на макрорівні (держави та соціальних структур) так і мікрорівні (індивідуальних соціальних взаємодій, окремих людей). Ідеї забезпечення безпеки пронизують ідеологію постіндустріального суспільства. Поняття безпеки розглядається в загальному контексті з проблемами забезпечення якості та рівня життя населення, досягнення сталого розвитку суспільства, екологічної рівноваги.

Перед тим як розпочинати роботу, потрібно насамперед правильно організувати своє робоче місце. Робоче місце – це ділянка, пристосована для виконання навчально – трудових занять, де розміщується учень, який виконує завдання, обладнання та інструменти, готова продукція. Правильна організація робочого місця – це розміщення обладнання, матеріалів, усіх потрібних для роботи інструментів і пристроїв у відповідних робочих зонах.

Навчальні майстерні є приміщеннями з підвищеними ризиками отримати травму через насиченість верстатами та іншим обладнанням для виконання роботи з великою кількістю виступаючих рукояток та інших частин. Для виконання робіт використовують гострі або важкі інструменти, якими можна поранитися або поранити однокласника. Тому для забезпечення нормальної та безпечної роботи та перебування у навчальній майстерні слід дотримуватися правил виробничої санітарії та особистої гігієни, а також внутрішнього розпорядку в майстерні:

1. Заходити у майстерню можна тільки з дозволу викладача.
2. Одягнути спецодяг, застібнути його на усі гудзики та зав'язати на усі зав'язки.
3. Дістати необхідні речі для виконання теоретичних або практичних робіт. Непотрібні речі слід прибрати.
4. Працювати тільки справними інструментами.
5. Виконувати тільки ті роботи на своєму робочому місці, які задав викладач.
6. Обережно та дбайливо поводитися з інструментами та матеріалами, використовувати їх лише за призначенням.
7. Використовувати інструменти та технологічне обладнання лише за призначенням.
8. Не вмикати електричні прилади та обладнання без дозволу викладача, без потреби не крутити ручки й важелі швейних машин та інших пристроїв, не торкатися електричних проводів і рухомих частин механізмів.
9. Під час роботи не розмовляти, не заважати іншим, дотримуватися безпечної відстані.
10. Під час перерви виходити з майстерні.
11. Після завершення роботи прибрати своє робоче місце (покласти інструменти, пристрої та матеріали у відповідні місця). Зняти спецодяг, вимити руки.
12. Про всі нестандартні ситуації (травми, вихід з ладу верстатів, поломку інструментів) відразу повідомити учителю для вжиття необхідних заходів.

Для зменшення зорової напруги при тонких, кропітких видах роботи потрібно слідкувати за освітленням. Якщо заняття проводиться вдень, воно має бути попереду, так як у роботі приймають участь обидві руки, а при боковому освітленні від них буде лягати тінь. У зв'язку з цим столи краще розташувати паралельно вікнам.

Сприйнята учнями інформація щодо вимог безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання закріплюється в пам'яті, яка визначається психологами як спосіб збереження інформації в свідомості у вигляді знань про правові соціально-економічні, організаційно – технічні, санітарно – гігієнічні і лікувально – профілактичні вимоги. Найбільш стійко закріплюється в пам'яті навчальний матеріал, який накопичується і осмислюється поступово, днем за днем, у зв'язку з різними контекстами зазначених вище вимог до безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання.

Інформацію з безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання учні отримують з письмових інструкцій, денних інструктажів, з навчальної літератури, наочних плакатів і стендів із безпеки життєдіяльності та інших джерел. Багатократна її повторюваність може справляти враження нав'язування, що може викликати в учнів психологічний механізм захисту. Психологічний захист можна розірвати підтримуючи певний рівень активізації уваги. Особливо запам'ятовується інформація, що включає емоційні картини і залишає яскраві враження. Однак занадто яскраві описи трагічних подій, викликаних порушенням вимог безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання можуть викликати в учнів боязнь щодо вирішення проблем, пов'язаних із виникненням небезпечних ситуацій у діяльності цього виду. Тому в емотивних інтенсифікаторів, які здатні викликати не психологічні емоції жаху, заляканості, а створювати глибокі враження, подив, активізуючи сприйняття інформації.

Запам'ятовується найкращим чином інформація, яка крім оцінок містить розв'язки ситуацій. Найкраще засвоєння змісту повторних інструктажів відбуваються коли педагог пробуджує учнів до активної розумової діяльності, коли виникає напружене обдумувань повідомлення.

Сприйняття інструктажів можна покращити також використанням графічних способів досягнення, ущільненням і збереженням швидкого темпу подачі інформації. При цьому недостатньо лише обмежуватися загостренням уваги на конкретних вимогах безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання, важливим є відтворення схеми взаємозв'язку дорученої роботи з імовірними небезпеками, які можуть виникати під час її виконання та методами захисту від цих небезпек.

Багатоваріантність видів небезпек і способів їх попередження по кожному окремому виду роботи створюють запуск інформаційної хвилі, яка викликає вторинні хвилі реагування, коли учнем додаються різні оцінки і коментарі різним ситуаціям, що можуть виникати в процесі роботи. Інформаційні хвилі у змісті інструкцій з безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання активізують сприйняття вимог безпеки, підштовхують учнів до вибору безпечних дій, блокують байдуже ставлення до навчання.

Простота, доступність змісту інструкцій, часта повторюваність, ознайомлення з ними мають вирішальне значення у впливові на установки учнів в галузі безпеки позаурочної діяльності з трудового навчання. Регулярне повторення вимог безпеки праці у позаурочній діяльності з трудового навчання, звернення до розуму, емоцій призводить до звикання і запам'ятовування методів безпечної праці.

Переконливість, представлених в інструкціях вимог безпеки позаурочної роботи з трудового навчання, логічних ситуацій виникнення небезпек і методів їх запобігання сприяють створенню в учнів спрямованість на свідоме приєднання до зазначених в інструкціях рекомендацій безпечної трудової діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 18.03.2020 стаття 21.
2. Державний стандарт базової і повної загальної освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року №1392.
3. Блонский П.П. Азбука труда (Ведение в трудоведение). М., 1923 64 стор.
4. Васильева И. Б. Типология интенсификаторів англійської і російської мови з когнітивної точки зору. *Когнітологія в системі гуманітарних наук:*

зб. наук. праць. Полтава : ПП Шевченко 2014.

5. Гримович Ю. Політика оцінки ризику. *Охорона праці*. 2012. №11. С. 26–29.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Момот Олена Олегівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розкрито навчальний курс «Педагогічні технології формування культури здоров'я у фізичному вихованні», який має на меті розширення й поглиблення знань про стан та безпеку здоров'я, здоровий спосіб життя, навичок здоров'язбережувальної поведінки, як умов ефективної навчально-професійної діяльності і узагальненого показника професійної культури особистості майбутнього спеціаліста.*

***Ключові слова:** культура та безпека здоров'я, здоровий спосіб життя, заклад вищої освіти, освітній процес, студент.*

Фізична культура створює умови для формування у людини ціннісних орієнтацій щодо культури здоров'я та здорового способу життя, виховання потреби та звички займатися фізичною культурою та спортом, прагнення досягти оптимального рівня особистого здоров'я, фізичного розвитку, рухових якостей, морально-вольових рис характеру і психологічної підготовки до ведення активного життя та професійної діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства постає потреба інтенсивного розвитку фізичного виховання для підвищення рівня фізичної витривалості, здоров'я та захисних функцій організму. Разом з розвитком фізичного виховання виникає необхідність у створенні здоров'язбережувального середовища під час виконання фізичних вправ, створення універсальних технік безпеки, тим самим забезпечуючи найкращі умови для фізичного розвитку людини.

Мета статті полягає у формуванні здоров'язбережувального середовища студентської молоді через реалізацію навчальної дисципліни «Технології формування культури здоров'я у фізичному вихованні».

Для багатьох навчальних закладів оздоровлення починається із впровадження здоров'язбережувальної педагогіки. Створюються різні моделі шкіл сприяння здоров'ю, які забезпечують необхідні умови для успішного впровадження інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я молоді.

За В. Беспалько, педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, які визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, допоміжних засобів; вона – організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу [1].

Інтереси суспільства вимагають від майбутнього фахівця високого рівня особистої фізичної культури, формування культури та безпеки здоров'я, вміння регулювати рівень своєї професійної працездатності, зміцнювати біологічний потенціал своєї життєдіяльності. А оскільки навчання у закладі вищої освіти є найскладнішою формою розумової діяльності студента, яке характеризується великим обсягом інтелектуальної роботи, значним щоденним навантаженням, необхідністю постійного виконання плану організації режиму робочого дня, тижня, це призводить до стрімкого зростання впливу на студента психоемоційних, фізіологічних і техногенних факторів зовнішнього середовища. У зв'язку з цим студентству необхідна обґрунтована рекреація (відновлення, активний відпочинок). Усі ці функції реалізуються через систему дисциплін за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

Саме цим обумовлена необхідність розробки і апробації навчальної дисципліни

«Технології формування культури здоров'я у фізичному вихованні» передбачає формувати осмислене та відповідальне ставлення до свого здоров'я і оточення через засвоєння знань про здоров'я та здоровий спосіб життя, навичок здоров'язбережувальної поведінки, як умови ефективної навчально-професійної діяльності і узагальненого показника професійної культури особистості майбутнього спеціаліста. Вивчення даного курсу передбачає тісний зв'язок з навчальною дисципліною «Безпека життєдіяльності», в результаті опанування яких здобувачі набувають фахових компетенцій:

- здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу, зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я у професійній діяльності;

- здатність оцінювати обстановку та планувати заходи захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій за допомогою новітніх теорій, методів і технологій з урахуванням професійної діяльності;

- здатність формувати культуру здорового та безпечного життя;

- здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у професійній діяльності.

Будь-яка технологія має відповідати основним критеріям технологічності: концептуальності, системності, керованості, ефективності, відтворюваності. Однак, необхідне розуміння, що нова якість освіти, яка забезпечила б розвиток сучасного суспільства, може бути досягнута лише при створенні певних умов організації такого освітнього процесу, який не зашкодить здоров'ю дітей та молоді і буде спрямований на збереження, зміцнення та формування здоров'я учасників процесу. А це вимагає від педагогів застосування своєрідних підходів в освіті й вихованні на основі безпеки здоров'я та здоров'язбережування [3].

Силабус навчальної дисципліни диференційований лекційними, практичними заняттями, самостійною роботою та системою контролю, що, у свою чергу, забезпечує теоретичну та практичну підготовку фахівців.

Основними результатами навчальної дисципліни є:

- використовувати технології збереження здоров'я у фізичному вихованні;

- передбачити основні напрями інноваційних перетворень у фізичному вихованні;

- планувати та організовувати освітній процес у спосіб, сприятливий для здоров'я і безпеки самої людини та її соціального оточення;

- упроваджувати сучасні технології формування культури здоров'я з урахуванням вимог до техніки безпеки матеріально-технічного забезпечення у професійній діяльності.

Висновки. Отже, навчальний курс «Педагогічні технології формування культури здоров'я у фізичному вихованні» зумовлюється метою розширення й поглиблення знань про стан та безпеку здоров'я, здоровий спосіб життя, навичок здоров'язбережувальної поведінки, як умови ефективної навчально-професійної діяльності і узагальненого показника професійної культури особистості майбутнього спеціаліста.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогические технологии. М : Педагогика, 1989. 192 с.
2. Момот О. О. Алгоритм збереження здоров'я : метод. поради та рекомендації : навч.-метод. посіб. Полтава : Шевченко Р. В., 2017. 129 с.
3. Момот О. О. Виховання особистості майбутнього вчителя в здоров'язбережувальному середовищі вищого навчального закладу : монографія. Полтава : Видавництво ПНПУ, 2017. 339 с.
4. Момот О. О. Технології створення здоров'язбережувального середовища вищого навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2016. Вип. 18. С. 222–228.
5. Момот О. О. Опис навчальної дисципліни «Менеджмент безпеки під час занять

з фізичної культури». *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18 (1-2015). С. 283–287.

6. Нормативні положення та методичні вказівки до правил безпеки під час занять з фізичного виховання й спорту : метод. реком. для наук.-пед. працівників і студентів ун-ту / уклад. Жалій Т. В., Момот О. О. ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. 57 с.

МЕДИКО-ФІЗІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЯК ОСОБЛИВІСТЬ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Нагаль Тетяна Сергіївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті приділено увагу питанню медико-фізіологічного аспекту як особливості профорієнтаційної роботи на уроках трудового навчання. По особливості обґрунтованого вибору професії, для здійснення якого необхідно враховувати особливості психофізіологічного статусу, характеру й особистості підлітка, його індивідуально-типологічні дані і стан здоров'я.

Ключові слова: медико-фізіологічний аспект, трудове навчання, урок, профорієнтаційна робота, підлітки.

Сутність та система організації професійної орієнтації завжди визначалася запитами суспільства, політико-економічними особливостями, певними досягненнями науки і техніки, становленням і особистісним розвитком людини. Тому сучасний стан зазначених вище факторів зумовив необхідність модернізації системи профорієнтації в нашій країні, удосконалення її структурної організації відповідно до запитів ринку праці, оновлення її змісту, форм та методів з метою формування фахівця з високим професійним рівнем та прагненням досягти вершин майстерності та компетентності.

В умовах глобальних реформ усіх сфер суспільства кардинально змінюється підхід до організації системи охорони здоров'я. Здоров'я має важливе значення у житті кожної людини і є пріоритетом кожної країни, оскільки від його стану залежить індивідуальний і суспільний добробут та благополуччя [4].

Профорієнтація – це науково обґрунтована система соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і виробничо-технічних заходів щодо надання молоді особистісно орієнтованої допомоги у виявленні й розвитку здібностей і схильностей, професійних і пізнавальних інтересів у виборі професії, а також формування потреби у праці й готовності працювати в умовах ринку, багатшаровості форм власності й діяльності. Вона реалізується в ході навчально-виховного процесу, позаурочної та позашкільної роботи з учнями [1].

Цілі профорієнтації полягають у наданні профорієнтаційної підтримки учням у процесі вибору профілю навчання та сфери майбутньої професійної діяльності; вироблення в школярів свідомого ставлення до праці, професійного самовизначення в умовах свободи вибору сфери діяльності відповідно до своїх можливостей, здібностей і з урахуванням вимог ринку праці; одержанні несуперечливих відомостей щодо переваг, схильностей і можливостей учнів для розподілу їх за профілями навчання; забезпеченні широкого діапазону варіативності профільного навчання за рахунок комплексних і нетрадиційних форм і методів, що застосовують на уроках та у виховній роботі елективних курсів; додатковій підтримці деяких груп школярів, щодо яких легко спрогнозувати труднощі у працевлаштуванні; виробленні гнучкої системи кооперації старшої школи з установами додаткової та професійної освіти, а також з підприємствами міста, регіону.

Янцур М. розглядає професійну орієнтацію як систему соціально-економічних,

правових, психолого-педагогічних, медико-фізіологічних та виробничо-технічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, мобільного, свідомого особистісно-зорієнтованого професійного самовизначення та трудового становлення особистості з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон'юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації та самоствердження в професійній діяльності [5, с. 52].

Системи профорієнтації мають такі аспекти: соціальний; економічний; психолого-педагогічний; медико-фізіологічний.

Соціальний аспект полягає у формуванні ціннісних орієнтацій молоді в професійному самовизначенні, де робиться акцент на вивченні вимог до кваліфікації працівника тієї або іншої сфери.

Психологічний аспект полягає у вивченні структури особистості, формуванні професійної спрямованості (здатності до усвідомленого вибору); педагогічний – пов'язаний із формуванням суспільно значущих мотивів вибору професії та професійних інтересів.

Медико-фізіологічний аспект передбачає такі основні завдання, як розробка критеріїв професійного відбору відповідно до стану здоров'я, а також вимог, які висуває професія до особистості кандидата.

Медико-фізіологічна функція профорієнтації школярів виявляється через реалізацію вимог до здоров'я й окремих фізіологічних якостей, необхідних для виконання тієї або іншої професійної діяльності. В умовах загальноосвітньої школи важливо вчасно визначити наявні відхилення в стані здоров'я учня, застерегти його від вибору протипоказаної професії, у разі потреби – скорегувати професійні плани школяра таким чином, щоб вони максимально відповідали його фізичним можливостям [2]. Цю надважливу функцію виконує медичний працівник, який використовуючи різноманітні форми, методи, засоби, сприяє формуванню у школярів установки на здоровий спосіб життя; проводить з учнями бесіди про взаємозв'язок успішності професійної кар'єри і здоров'я людини; надає консультації з проблеми впливу стану здоров'я на професійну кар'єру; надає допомогу класному керівнику, шкільного психолога та соціального педагога в аналізі діяльності учнів.

Важливою частиною професійного відбору є проведення медико-фізіологічної професійної консультації підлітків, що обирають ту чи іншу виробничу спеціальність. Її провідним завданням є, насамперед, визначення ступеня професійної придатності підлітка як найбільш повної відповідності індивідуальних особливостей організму вимогам професії та прогнозування характеру реагування організму підлітків на вплив несприятливих виробничих факторів. Невідповідність вимог професії анатомо-функціональним особливостям організму негативно впливає на процес професійної та психофізіологічної адаптації до комплексу факторів виробничого середовища й призводить до зниження показників здоров'я. У зв'язку з цим у процесі професійної орієнтації і професійного відбору слід забезпечити медичну професійну консультацію учням, які мають відхилення в стані здоров'я, і тим, які вибирають професії, що ставлять підвищені вимоги до психофізіологічних особливостей людини, а також ознайомити учнів та їх батьків з медичними аспектами вибору професії.

Для обґрунтованого вибору професії необхідно враховувати особливості психофізіологічного статусу, характеру й особистості підлітка, його індивідуально-типологічні дані і стан здоров'я [3].

Таким чином, одним із важливих аспектів медичної профконсультації й профвідбору є вибір такого виду професійної діяльності для підлітків з відхиленнями у стані здоров'я, який би не тільки не чинив негативного впливу на перебіг захворювання та функціональний стан організму в цілому, але й сприяв би необхідній корекції наявних змін, мав оздоровче значення.

Список використаних джерел

1. Близнюк Л. Н. Профорієнтаційна робота у школі. *Завуч*. 2012. №15. С. 50–54.
2. Журавльова Л. С., Червоненко К. С. Профорієнтаційна робота з підлітками як

- умова їх успішної соціалізації. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2013. № 2 (11). С. 161–165.
3. Коцур Н. І. Медико-фізіологічні аспекти професійної орієнтації підлітків. URL: <http://ephshair.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/1776/Медико-фізіологічні%20аспекти%20професійної%20орієнтації%20підлітків.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
4. Кузів М. З. Особливості професійної орієнтації в Україні. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2014. №5. С. 162–165.
5. Янцур М. С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи: [Курс лекцій: навчальний посібник]. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 464 с.

ВПЛИВ 3D ДРУКУ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ

Нагорна Наталія Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У даній статті розглянуто вплив 3D-друку на екологічну безпеку. Зазначено, що на сучасному етапі право на сприятливе довкілля є основою конституційних екологічних прав і функціонує як основна конституційна цінність. Виявлено, що галузь 3D-друку зростатиме на 17% щорічно, а найбільш динамічно вона розвиватиметься після 2024 року. Поставлено питання щодо впливу 3D-друку на навколишнє середовище та екологічну безпеку. Визначено, що друк предмета на 3D-принтері завдає менше шкоди навколишньому середовищу, ніж сучасне промислове виробництво. Однак кількісний аналіз екологічної ефективності 3D-друку обмежений. Багато з них зосереджуються лише на енергії, що використовується у виробництві, а не на впливі видобутку сировини, використання самого продукту чи утилізації відходів.

Ключові слова: 3D-друк, екологія, 3D-принтер, біорозкладні матеріали, пластик.

Процеси глобалізації встановлюють нові стандарти екологічного розвитку держави, переосмислюють проблеми екологічної безпеки через мінливі виклики та загрози людству. Несприятливий стан довкілля та необхідність забезпечення екологічної безпеки потребують вжиття відповідних правових, організаційних та інших заходів. Комплексний вплив на людину негативних соціальних, економічних, екологічних та інших факторів призводить до погіршення здоров'я населення та впливає на демографічні показники. Сьогодні, за даними ВООЗ, від 25 до 33% всіх захворювань, зареєстрованих у всьому світі, безпосередньо пов'язані із забрудненням навколишнього середовища.

На сучасному етапі право на сприятливе довкілля є основою конституційних екологічних прав і функціонує як основна конституційна цінність. Реалізація цього права дозволяє людині насолоджуватися сприятливим станом довкілля, жити в здоровому середовищі, не загрожує її життю та здоров'ю, сприяє її повноцінному та вільному розвитку. Сприятливий стан довкілля є невід'ємною частиною права на достатній рівень життя.

М'ясні стейки, іграшки, посуд, військова техніка, зубні протези, вакцини, ракетні двигуни і навіть будинки. Це далеко не повний список того, що можна створити за допомогою 3D-принтера. Використання цієї технології суттєво пришвидшує та здешевлює виробництво будь-яких об'єктів.

Світовий ринок стоматологічного 3D-друку щорічно зростатиме на 26,5%, ринок пластику для 3D-принтерів – на 24,9%, ринок військового 3D-друку – на 20,4%, а обсяги адитивного виробництва металів – на 27,9%. Загалом галузь зростатиме на 17% щорічно, а найбільш динамічно вона розвиватиметься після 2024 року.

Україна також не стоїть осторонь. Вітчизняні високотехнологічні підприємства не лише виробляють товари легкої промисловості, а й освоїли передові технології лазерного

друку складних запчастин для аерокосмічної галузі. Більш того, українські інженери винаходять 3D-принтери, здатні конкурувати з європейськими та американськими зразками.

Отже, 3D-індустрія постійно змінюється і народжує нові продукти й технології.

Так, у 2022 році ізраїльський стартап Redefine Meat почав продаж 3D-принтерів для виробництва «яловичини» на рослинній основі. За даними банку Barclays, ринок альтернативного м'яса до 2029 року може досягнути 140 млрд дол. Армія США на 3D-принтерах друкує бомбосховища в польових умовах, титанові деталі для БТР, корпуси для підводних човнів та дрони.

Американські вчені навіть навчилися друкувати за кілька тижнів ядро ядерного реактора. Керівники проєкту зазначають, що адитивні технології дозволяють запроваджувати такі системи, які раніше втілити в життя було неможливо [2].

Але ринок пристроїв для 3D-друку довгий час вважався брудним каченням серед іншої хайтек-електроніки, втім вектор розвитку цього сегмента невблаганно прагне вгору, і аналітики говорять про те, що 3D-принтери можуть стати найбільшим високотехнологічним трендом найближчих років. Відносно цих течій постає питання впливу 3D-друку на навколишнє середовище та екологічну безпеку.

Насамперед слід зазначити, що нещодавно вчені зробили несподіване відкриття – 3D-друк менш шкідливий для екології, ніж масове виробництво. Це дивує, адже на перший погляд пластмасу для побутових предметів краще, образно кажучи, варити у величезному казані, ніж у тисячах пробірок. Проте друк предмета на 3D-принтері завдає менше шкоди навколишньому середовищу, ніж сучасне промислове виробництво.

Ентузіаст тривимірного друку дослідник Джошуа Пірс (Joshua Pearce) з Мічиганського технологічного університету стверджує, що 3D-друк не тільки дешевший, а й більш дружній до природи. Дослідження, проведене Пірсом, показало, що виробництво одного предмета 3D-принтер витрачає менше енергії і, отже, випускає менше вуглекислого газу, ніж промислове виробництво цього предмета та його доставка складу.

Більшість 3D-принтерів для домашнього використання, як RepRap, який застосовувався в даному дослідженні, мають розмір мікрохвильових печей. Вони розплавляють тонку пластикову нитку та шар за шаром «вирощують» необхідний предмет. Моделі предметів, від ложки до оправы для окулярів, можна знайти на безлічі відповідних сайтів або намалювати самостійно.

Здоровий глузд підказує, що масове виробництво пластикових предметів вимагає менше енергії на одиницю продукту, ніж друк однієї одиниці на 3D-принтері. Тим не менш, дослідницька група Пірса виявила, що він насправді для екології кращий, коли предмети виготовляються вдома на 3D-принтері.

Дослідники вивчили життєвий цикл трьох предметів: соковижималки для цитрусових, деталь дитячого конструктора та сегмент водостічної труби. Зазвичай цикл життя такого предмета споживає багато енергії: видобуток сировини, переробка, виготовлення, доставка до споживача. Тривимірний друк не вимагає низки цих етапів, зокрема доставки, внаслідок чого виробництво того ж предмета 3D-принтер витрачає на 41-64% менше енергії. Також деяка економія досягається за рахунок меншої витрати сировини: друк точніший і не викидає у відходи великої кількості штампувальних або ливарних обрізків. Крім того, деякі деталі 3D-принтер може виготовити порожнистими або з ґратчастим каркасом, тоді як на заводі їх доводиться робити монолітними.

Джошуа Пірс дійшов висновку, що завдяки 3D-друку можна суттєво скоротити тиск на навколишнє середовище. Тривимірний друк споживає менше енергії, заощаджує суттєві матеріальні та людські ресурси на доставці різних предметів, наприклад, сьогодні кілька побутових дрібниць можуть привозити кілька кур'єрів із кількох інтернет-магазинів. У випадку з 3D-друком потрібен лише один доставник витратного матеріалу – пластикової нитки [3].

Так, в Італії завершено роботу над проєктом TECLA – будинку з сирієї землі (рис. 1), надрукованого на 3D-принтерах, повідомляє Designboom [1].

Рис. 1. Будинок з сирієї землі, надрукований на 3D-принтерах

Будинок складається з двох з'єднаних між собою куполів і має прозору стелю. У будинку є вітальня, спальня та туалет. Поруч є сад і озеро, яке збирає стічні та дощові води для повторного використання в саду. Сонячні та теплові панелі забезпечують будинок енергією.

Будівельний матеріал являє собою суміш сирієї землі, води, рисового лушпиння та сполучного речовини (приблизно 5%). Усі матеріали підлягають переробці. Розробники пояснюють, що 3D друк на натуральних матеріалах дає можливість будувати будинки в будь-якому місці, використовуючи місцеві ресурси, особливо в сільській місцевості, де може бути дефіцит будівельних матеріалів.

Серед активних користувачів 3D-друку прийнято вважати, що PLA пластик є не тільки харчовим, а й матеріалом, що біорозкладається. Це дійсно так, проте розкладається цей пластик у специфічних умовах, яких точно немає на звичайному звалищі.

Цей невибагливий і абсолютно не примхливий матеріал люблять усі без винятку користувачі-початківці. Пластик можна придбати в будь-яких фасуваннях та у будь-якому кольорі. До того ж цей матеріал харчовий і нетоксичний, що зробило його популярним у всіх установах, де з 3D-друком так чи інакше стикаються діти. Крім простоти друку, цей матеріал чудово передає геометрію об'єктів, тому його широко використовують у створенні прототипів і макетів.

На жаль, найчастіше реальна біорозкладність PLA пластика ставиться під питання. PLA виробляється з рослинного крохмалю (часто кукурудзяного), проте для утилізації цього пластику необхідні такі умови, як нагрівання, тиск та час. Розщепити на вихідні елементи його можна, проте це дуже дорого, і навіть великим виробникам не вигідно переробляти вторсировину.

Дослідники з британських університетів знайшли новий спосіб переробки відходів після 3D-друку. Вони використовували спеціальний хімічний реактив, що містить цинк, який є каталізатором. У лабораторії зразки PLA повністю розчинилися за 30 хвилин. Реактиви, отримані внаслідок розпаду полімерів PLA, можна використовувати повторно в хімічній промисловості.

Сучасні вимоги до екологічної безпеки виробів, змушують дослідників шукати все більш досконалі біосумісні речовини. Наука та інноватика регулярно пропонують нову сировину для 3D-друку.

Цікаву новинку нещодавно презентувала одна з провідних британських компаній, Biome Bioplastics. Їх новий матеріал для 3D принтера називається Biome3D і є біорозкладним пластиком.

Однією з інших екологічних розробок у цій галузі стало дерев'яне волокно. Винахідник Кай Парті (Kai Parthy) створив спеціальний композит із полімеру та дерева. Матеріал має схожі з поліактидом (PLA) властивості, які дозволяють створювати із нього тверді та довговічні моделі. Вироби з композиту зовні виглядають як справжні та пахнуть свіжоспиленим деревом.

«Оригінальний» матеріал для 3D-друку використовують принтери MATRIX від компанії Moor Technologies – це звичайний папір формату A4. Творці диво-принтера роблять ставку на загальнодоступність вихідного матеріалу та швидкість виготовлення моделі. Безсумнівним мінусом цього варіанта є те, що на одну модель йде велика кількість паперу [2].

Отже, 3D-друк має дві основні характеристики, які заохочують ентузіастів називати його «зеленою» технологією. По-перше, багато систем 3D-друку утворюють дуже мало відходів, на відміну від традиційних технологій виробництва, таких як лиття під тиском, лиття, штампування та різання. По-друге, 3D-принтери в будинках, магазинах і громадських центрах можуть використовувати цифровий дизайн для створення продуктів на місці, зменшуючи потребу в доставці продукції кінцевому користувачеві.

Однак кількісний аналіз екологічної ефективності 3D-друку обмежений. Багато з них зосереджуються лише на енергії, що використовується у виробництві, а не на впливі видобутку сировини, використання самого продукту чи утилізації відходів.

Список використаних джерел

1. В Італії на 3D-принтерах надрукували екологічне житло з ґрунту та води. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/310295-v-italiyi-na-3d-printerah-nadrukuvali-ekologichne-zhitlo-z-gruntu-ta-vodi> (дата звернення 15.05.2022)
2. Вони вже друкують удома, бомбосховища та навіть ракети. Як 3D-принтери змінюють світ та Україну. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2021/10/20/678850/> (дата звернення 15.05.2022)
3. Японські вчені розробили гібридний екологічний метод 3D-друку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3113314-aponski-vceni-rozrobili-gibridnij-ekologichniy-metod-3ddruku.html> (дата звернення 15.05.2022)

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ТА САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНІ ВИМОГИ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ДЕКОРАТИВНИХ ВИРОБІВ

Нечипоренко Інна Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядається питання важливості дотримання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог при виготовленні декоративних виробів. Визначено основні вимоги щодо їх дотримання, розглянуто вимоги безпеки роботи з тканиною, правила безпечної праці та санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання ручних та машинних швейних робіт.

Ключові слова: здобувачі освіти, навчальний процес, техніка безпеки, санітарно-гігієнічні вимоги, декоративний виріб.

Навчання здобувачів освіти на факультеті технологій та дизайну передбачає опанування за різними спеціальностями різних освітніх компонентів, у процесі вивчення яких студенти на лабораторних та практичних заняттях виготовляють декоративні вироби. Для успішного й ефективного процесу навчання необхідно забезпечити належні умови для нормальної життєдіяльності студента, оптимального функціонування фізіологічних процесів, які є важливою передумовою психічної діяльності особистості. Зокрема, на заняттях під керівництвом викладачів мають бути забезпечені відповідні санітарно-гігієнічні умови: оптимальний повітряний режим, достатнє освітлення, чергування різних видів навчальної діяльності.

Аналіз літературних джерел показав, що правила техніки безпеки та санітарно-гігієнічні вимоги розкрито у дослідженнях А. Гесевої, Г. Гогіташвілі [2], В. Зацарного, К. Ткачука [3], А. Цини та інших.

Метою статті є характеристика основних вимог, щодо дотримання здобувачами освіти правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог при виготовленні у навчальному процесі декоративних виробів.

Потрібно відмітити, що існує ряд загальних санітарно-гігієнічних вимог до навчально-виробничих майстерень, вимог щодо дотримання студентами техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог при виготовленні декоративних виробів [1].

Зупинимось детальніше на загальних вимогах безпеки роботи з тканиною. Так, до роботи з тканиною допускаються студенти, які отримали інструктаж на робочому місці, опанували безпечні прийоми праці та засвоїли вимоги інструкції; робоче місце слід організувати так, щоб виключити будь-яку можливість травмування; працювати несправними інструментами заборонено.

При виготовлення декоративних виробів з текстильних матеріалів на початку роботи потрібно одягнути спецодяг (халат чи фартух), зав'язати волосся косинкою чи стрічкою; приготувати робоче місце залежно від виду робіт (розкрій, ручна обробка); перевірити справність та гостроту ножиць.

Санітарно-гігієнічні вимоги при роботі передбачають дотримання ряду правил: під час виконання роботи з тканиною не слід торкатися грудьми до краю столу; сильно нахилитися над столом; сидіти необхідно прямо; лікті повинні знаходитися на відстані 10 см від столу; ноги повинні опиратися на перекладину, підставку, – так працювати зручніше.

Важливо дотримуватись вимог безпеки під час роботи з голками і шпильками: то потрібно шити з наперстком; вушко голки повинно впирається у наперсток, а гострий кінець – виступати з пальців приблизно на чверть довжини голки; не встромляти голку в тканину чи свій одяг, зберігати голки і шпильки у певному місці (спеціальній коробочці, подушечці та ін.), не залишати їх на робочому місці (столі), у жодному разі не брати голки і шпильки; не використовувати голку замість шпильки; викрійку і тканину прикріплювати гострими кінцями шпильок у напрямку від себе; при ручному шитті не брати нитку довше, ніж 80-90 см.

При роботі з ножицями також дотримуються вимог безпеки: тримати ножиці у визначеному місці; під час роботи уважно стежити за напрямком різця (леза); під час роботи не тримати ножиці лезом угору; не працювати тупими ножицями; не різати ножицями на ходу; не наближатися до товариша під час різання; передавати товаришеві закриті ножиці кільцями вгору (вперед).

Наприкінці практичної діяльності після завершення роботи також дотримуються певних вимог: ножиці скласти у спеціально відведене місце; голки здати для зберігання викладачу; привести у порядок своє робоче місце.

Вимог безпеки в аварійних ситуаціях особливо важливо дотримуватися: якщо відбулося поранення рук чи інших частин тіла, негайно припинити роботу і повідомити викладача. Тому викладач зобов'язаний надати студентові першу медичну допомогу, а у разі потреби викликати фахівців швидкої медичної допомоги.

Таким чином, технологічний процес виготовлення декоративних виробів передбачає обізнаність студентів з правилами техніки безпеки та санітарно-гігієнічними вимогам при виконанні швейних робіт ручним та машинним способом. Дотримання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог при виготовленні декоративних виробів дає можливість забезпечувати належні умови, які впливають позитивно на їх здоров'я, не погіршують його.

Список використаних джерел

1. Загальні санітарно-гігієнічні вимоги до навчально-виробничих майстерень.
URL: <https://oppb.com.ua/articles/zagalni-sanitarno-gigiyenichni-vymogy-do-navchalno-vyrobnychyh-maysteren>
2. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Основи охорони праці : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Львів : Нов.світ-2000, 2005. 230 с.
3. Охорона праці та промислова безпека: навч. посібн. / К. Н. Ткачук, В. В. Зацарний, Р. В. Сабарно та ін.. Київ : Лібра, 2010. С. 560

ОСНОВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Огуй Євгеній Віталійович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. *Основою всіх життєвих процесів організму дитини є постійний обмін речовин між організмом і навколишнім середовищем. Роль їжі полягає в поповненні енергії необхідної для правильного розвитку і функціонування організму, для забезпечення обмінних процесів, нормального стану здоров'я і працездатності. Важливою складовою здорового способу життя є раціональне харчування, яке допомагає підтримувати високий рівень життєдіяльності. У статті проаналізовано основні елементи харчування, необхідні для нормального функціонування організму.*

Ключові слова: *раціональне харчування, здоров'я, харчування, фізіологічні властивості, раціон харчування.*

Постановка проблеми. Одним з найважливіших факторів зовнішнього середовища є їжа, яка бере участь у всіх життєвих процесах. Харчування – це засіб підтримки життя, росту, розвитку дитини. А раціональним є таке харчування, яке відповідає потребам організму і виробленим ним енергетичним витратам. Основним принципом раціонального харчування є його збалансованість і правильний режим. Підтримання високого рівня працездатності, успішна адаптація до умов навчання у закладах освіти залежать від стану здоров'я.

Найголовніший шлях – це формування здорового способу життя, який передбачає дотримання певних правил, спрямованих на підтримку і розвиток високого рівня життєдіяльності й ґрунтується на оптимальному поєднанні праці та відпочинку, раціональному харчуванні, руховому режимі, вмінні застосовувати засоби відновлення [1, 2]. Особливу увагу привертає стан здоров'я та умови харчування дітей, оскільки є умовою створення міцного суспільства. Науковим обґрунтуванням ефективного використання харчування як фактора збереження здоров'я людини і профілактики захворювань є теоретичний розгляд взаємозв'язку харчування та життєдіяльності організму [3]. Виходячи з цього стала нагальна потреба в реформуванні системи харчування в освітніх закладах.

Одним із ключових нормативних актів, що дав старт реформі системи харчування в дитячих організованих колективах на законодавчому рівні, стала Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 305 «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку», яка набула чинності з 1 вересня 2021 року.

В Україні активно триває реформування системи організації харчування у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), що проводяться Міністерством освіти і науки. Міністерство охорони здоров'я України впроваджує оновлені Норми фізіологічних потреб населення України із урахуванням рекомендацій та стандартів ВООЗ та Європейської агенції з харчової безпеки. Одним з найважливіших напрямів реформи освіти є створення безпечного освітнього простору для дітей шкільного віку, у тому числі в аспектах забезпечення дітей якісним та безпечним харчуванням у ЗЗСО. Необхідність комплексного та системного підходу до розробки нових механізмів організації харчування у навчальних закладах розширює коло наукових проблем та завдань наукового пошуку, що потребують розв'язання задля забезпечення ефективного вирішення існуючих проблем управління діяльністю постачальників послуг харчування дітей у загальноосвітніх закладах.

Тому нагальним є дослідження сучасного стану організації харчування дітей у закладах загальної освіти.

Кожній людині потрібне фізіологічне харчування з урахуванням віку, статі, характеру праці, рухової активності, індивідуальних особливостей. Таке харчування називають збалансованим, раціональним або валеологічно обґрунтованим. Воно забезпечує

підтримання фізіологічної життєдіяльності організму, достатній рівень розумового і фізичної працездатності, правильний обмін речовин, високу опірність організму до несприятливих чинників до вміння, сприяє активному довголіттю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням раціонального харчування молоді займалися такі науковці: Н. Годун [3], М. Гуліч [5], В. Смоляр [9], Ю. Мусхаріна, В. Бабак [6], М. Гриньова, Н. Коновал [4], В. Ципрян [11], Н. Олійник [7, 8]. Науковці Ю. Бойчук, Л. Толстун, В. Столяр займалися аналізом динаміки впливу харчування на розвиток працездатності дітей та молоді [2, 9, 10]. Їхніми дослідженнями доведено, що розумова та фізична працездатність значно погіршується, якщо в харчуванні відсутнє раціональне поєднання білків, жирів і вуглеводів.

Формулювання цілей статті. Відповідно результатів та аналізу літературних джерел встановлено, причини неправильного харчування школярів можна віднести: недотримання раціону і режиму харчування впродовж дня; недостатньо правильна організації харчування у навчальних закладах; вживання продуктів швидкого харчування. На основі вище перерахованого доречно з'ясувати стан раціонального харчування в закладах освіти це дозволить внести корективи та зробити рекомендації, щодо харчування, що в свою чергу покращить показники навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональне харчування – один із фундаментальних чинників, що підтримують здоров'я і настрої людини протягом усього життя. За даними вітчизняних фізіологів (Н. Зубар, Ю. Рудь) здоров'я на 40-45 % залежить від харчування. Правильне здорове харчування сприяє росту і розвитку організму, забезпечує нормальний фізичний і психічний розвиток людини, підвищує імунітет і захищає від несприятливої екологічної ситуації, що оточує нас сьогодні. Одним з важливих принципів, на думку науковців, стосовно раціонального харчування є правильно організований його режим. В це поняття входить:

- суворе дотримання часу прийомів їжі та проміжків між ними;
- раціональна в фізіологічному відношенні кратність прийомів їжі (залежить від віку та стану здоров'я дитини);
- правильний кількісний та якісний розподіл їжі на окремі прийоми;

З 1 січня 2022 в українських школах запровадили оновлене меню для учнів. До цього часу заклади освіти повинні були оновити систему закупівель, а також освоїти нові технологічні вимоги та рецепти приготування страв.

Розробляв нове шкільне меню український кулінар Євген Клопотенко. Ключовою особливістю змін став перехід до більш здорового харчування: менше цукру, солі, хліба, жирів та субпродуктів.

Рекомендоване меню для шкільних їдалень, яке розробив Євген Клопотенко, містить 160 страв. У них враховані нові норми, за якими потрібно збільшити кількість споживання молока та кисломолочних продуктів, м'яса, риби, свіжих овочів і фруктів. Натомість обмежити кількість солі та цукру, жирів рослинного й тваринного походження та субпродуктів. Для дітей середньої школи норма солі на одну порцію становить 1-1,5 г, залежно від віку. При цьому кількість цукру потрібно зменшити у 2-2,5 рази – до 7,5 г на один прийом їжі. Хліб повинен бути цільозерновий з пшеничного або житнього борошна.

На одне приймання їжі його рекомендовано зменшити до 30-50 г. Можна використовувати молоко і молочні продукти, рослинні напої з кількістю цукрів не більше 10 г на 100 г, бажано ті, до яких додано вітамін D. Дітям дозволяється за один прийом їжі випити 200 мл молока або 125 мл йогурту. Близько 75 % меню мають містити продукти рослинного походження: овочі, салати, злакові, фрукти та ягоди. Кількість овочів та фруктів тепер може складати по 100 г на одну порцію.

Дозволяється використовувати будь-які сезонні овочі, а також заморожені та інколи квашені. Картоплю як окрему страву можна пропонувати не більше 2 разів на 5 днів. Відварювати овочі потрібно в день приготування страв. Різні сорти морської риби (90 г на порцію) можна вживати 2 рази на тиждень, свинину (100 г) – 3 на тиждень, а птицю (100 г) –

6 разів. М'ясні страви рекомендовано комбінувати з овочевими гарнірами та салатами.

Під час їжі у школярів має бути необмежений доступ до питної води.

Какао, чай та сік можна вживати не більше 2 разів на тиждень без додавання цукру та підсолоджувачів.

Відтепер заборонено використовувати соуси та майонези, крім кетчупу з високим вмістом томатів.

Щоденний раціон має включати різноманітну їжу для того, щоб задовольнити його потребу в поживних речовинах, вітамінах, мінералах, клітковині. Згідно рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, щодня необхідно вживати більше 400 г фруктів та овочів, з них більше 70-80% в свіжому вигляді, і до 20-30% у вигляді консервів та соків. Бажано використовувати фрукти цілими, адже в них наявна велика кількість клітковини. Споживання фруктів корисне для зубів і ясен. Шпинат містить багато фолієвої кислоти, яка необхідна щоб позбавитись відчуття втоми й виснаженості [12]. Здорове харчування передбачає гармонійне споживання білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, макро- і мікроелементів – основних речовин, які містяться в харчових продуктах, саме на цих принципах запропоноване меню кухаря Євгена Клопотенка.

Хоча реформа шкільного харчування стартувала з 1 січня, ще не всі навчальні заклади перешли на неї, сталося це, передусім, через тендери на закупівлі продуктів, які не провели вчасно. У перспективі нове шкільне меню повинне змінити культуру харчування на краще. Проте спільних зусиль потрібно докласти не лише школі, а й батькам.

Висновки та перспективи дослідження. На основі проведеного дослідження, можна зробити висновки що харчування шкільної молоді знаходиться на недостатньому рівні. Річ у тому, що у більшості сімей є певні традиції харчування, і вони не завжди здорові. Тому першочергово діти «відкидають» нові страви через те, що вони не звикли їсти овочі чи каші удома. Якщо у дитини немає звички їсти збалансовану та здорову їжу, то зміни потрібно вносити не лише в шкільний раціон, а й удома. Батьки повинні бути для дітей підтримкою і прикладом для наслідування в цьому випадку.

Список використаних джерел

1. Балакірева О., Дмитрук Д., Рябова М., Яременко О. Фізична активність, раціональне харчування та складові фізичного здоров'я підлітків. *Державний ін-т проблем сім'ї та молоді*. 2002. Вип. 3. 263 с.
2. Бойчук Ю. Д. Наукові основи раціонального харчування. *Основи здоров'я*. 2011. № 6(6). С. 15–18.
3. Годун Н. І. Раціональне харчування сучасних підлітків як здоров'язберігаючий фактор. *Молодий вчений*. 2016. № 9.1 (36.1). С. 46–50.
4. Гриньова М., Коновал Н. Роль збалансованого харчування у забезпечення здорового способу життя. *Наукові записки*. 2018. Вип. 131. С. 3–5.
5. Гуліч М. П. Раціональне харчування та здоровий спосіб життя основні чинники збереження здоров'я населення. *Проблеми старення и долголетия*. 2011. Т. 20. С. 128–132.
6. Клопотенко Є. В. Збірник рецептур страв для харчування дітей шкільного віку в організованих освітніх та оздоровчих закладах. Львів : Літопис, 2019.
7. Мусхаріна Ю. Ю., Бабак В. В. Раціональне харчування як складова здорового способу життя студентів. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2015. № 2(2). С. 143–146.
8. Олійник Н. А., Швець О. І. Раціональне харчування студентів та його вплив на працездатність. *Аграрна наука та харчові технології*. 2017. Вип. 5(99), Т. 1. С. 121–127
9. Олійник Н. А., Бочарова В. Б. Оцінка і корекція збалансованого харчування студентів з метою заборони виникнення ознак перевтоми. *Сільське господарство та лісівництво*. № 6. Т 1. 2017. С. 238–247.

10. Смоляр В. І. Основи фізіології та і гігієни харчування. Київ. Здоров'я, 2000. 302 с.
11. Товкун Л. П. Харчування студентської молоді в сучасних умовах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*: Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 30. С. 273–276.
12. Ципрян В. І. Гігієна харчування з основами нутріціології. Київ, 1999. 568 с.
13. Чернецька С. І. Основи раціонального харчування студентів. *Медсестринство*. 2014. № 2. С. 55–58.

НЕБЕЗПЕКА ЗАСТОСУВАННЯ АМІАКУ І ХЛОРУ У ЯКОСТІ ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ

Опара Надія Миколаївна

Полтавський державний аграрний університет

Анотація. У статті висвітлено основні проблемні питання застосування забороненої хімічної зброї, особливості використання аміаку і хлору у якості хімічної зброї.

Ключові слова: бойові отруйні речовини, хімічна зброя, аміак, хлор.

Бойові отруйні речовини (БОР) почали застосовувати вже під час винайдення людиною лука.

Вперше отруйні речовини у військових цілях були застосовані у 600 році до нашої ери.

За наказом афінського царя Солона у річку, з якої супротивник брав воду для своїх військових потреб кидали коріння чемериці.

Через 400 років карфагенський полководець Гамількар Барка (209 рік до нашої ери) настояв на корінні мандрагори запас вина, який залишили у покинутому населеному пункті, що згодом був зайнятий ворогом.

В 431-430 роках до нашої ери воїни Спарти спалювали сірку та смоли під стінами міст Платеї та Беліума.

В IV віці нашої ери візантійці створили знаменитий «грецький вогонь» (сірка, селітра, сірчиста сурма, смола, рослинні олії). Загасити його водою було не можливо.

Над створенням димоутворюючих речовин працювали відомі вчені середньовіччя – Леонардо да Вінчі, Аристотель.

Досягнення хімії у XIX віці призвели до думки, що можливо застосовувати хімічну зброю у тактичних цілях.

У 1915 році був розроблений протигаз Зелінського-Кумпанха – перший, що мав властивості поглинати широку частину отруйних речовин. Вперше бойові отруйні речовини (БОР) були застосовані в Німеччину.

Доктор Фріц Габер (до речі майбутній лауреат Нобелівської премії з хімії) запропонував застосовувати Cl у вигляді газової хмари. 22 квітня 1915 року о 17 годині у битві біля бельгійського міста Іпр вперше були застосовані БОР.

31 травня 1915 року німці успішно провели газову атаку проти частин 2-ї російської армії під Варшавою.

В ніч на 13 липня 1917 року німці застосували артилерійські снаряди «Жовтий хрест» і вивели з ладу біля 2,5 тисяч солдатів Антанти.

Англійцями «охрестили» німецькі отруйні речовини (ОР) «гірчицим газом», а французи – «іпритом». Підсумком застосування хімічних отруйних речовин (ОР) в Першій світовій війні було отруєння різного ступеня важкості декількох мільйонів людей.

17 червня 1925 року у Женеві представники 48 держав підписали протокол «О

запрещених применений на войне удушливых, ядовитых и других подобных газов и бактериологических средств». Не підписали цей протокол – Італія, США та Японія.

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Конвенцію про заборону хімічної зброї 30 листопада 1982 року. Вона вступила в силу 29 квітня 1987 року. В даний час 190 зі 196 держав – членів ООН є учасниками КХЗ. Із 6 держав, які залишилися дві держави підписали, але не ратифікували її (Ізраїль, М'янма). Чотири держави не підписали конвенцію, це – Ангола, Єгипет, Північна Корея, Південний Судан.

На сьогодні основними засобами застосування хімічної зброї є:

1. Хімічні бойові частини ракет.
2. Реактивні установки.
3. Хімічні реактивні і артилерійські снаряди та міни.
4. Хімічні авіаційні бомби і касети.
5. Хімічні фугаси.
6. Гранати.
7. Отруйні димові шашки і генератори аерозолів.

На жаль, з початком російсько-української війни 24 лютого 2022 року ми спостерігаємо застосування військами ворога заборонених хімічних речовин як стосовно армійських підрозділів нашої армії так і відносно цивільного населення України.

Одним з таких яскравих прикладів є обстріл підприємства «Суміхімпром» 21 березня цього року. Внаслідок цього відбувся витік аміаку. Радіус зони ураження склав 2,5 км.

Аміак – безбарвний газ. Має різкий запах, що нагадує нашатирний спирт, легший за повітря.

Перші ознаки отруєння: задуха, кашель, нежить, прискорене серцебиття (тахікардія), порушення частоти пульсу.

При контакті з рідким аміаком – виразки, обмороження, можливий опік з утворенням пухирів.

Як захиститися від отруєння аміаком?

1. Одягнути щільний одяг, щоб закрити якомога більше частин тіла.
2. Одягти протигаз, або зволожену водою чи розчином лимонної (оцтової) кислоти марлеву пов'язку.

3. Нічого не торкатися, не вступати у калюжі.
4. Не відчиняти вікна.
5. По можливості, сховатися у підвалі, або укритті.

Перша допомога при отруєнні аміаком

1. Винести постраждалого на свіже повітря.
2. Дати випити теплого молока з мінеральною водою «Боржомі», або харчовою содою.

3. Забезпечити тепло та спокій.
4. При потраплянні в очі – промити їх водою.
5. За можливості, змінити одяг та промити уражені ділянки шкіри чистою водою.

Зробити примочки з 5% розчину лимонної (оцтової) кислоти.

Хлор – зеленувато-жовтий газ із різким запахом. Важчий за повітря, тому накопичується в низинах, підвалах, тунелях.

Перші ознаки отруєння: блювота, задуха, нудота, порушення координації рухів, сльозотеча, сухий кашель.

Перша допомога при отруєнні хлором:

1. При першій можливості потрібно вийти за межі зони дії отруйної речовини.
2. Забезпечити доступ чистого повітря.
3. Зняти забруднений одяг і мильною водою обмити відкриті контактні ділянки шкіри.

4. У разі ураження очей промити великою кількістю води, або слабким розчином соди з розрахунку 1 чайна ложка на 1 склянку води.

5. Для зменшення ушкодження слизових оболонок потрібно полоскати ротову порожнину та ніс содовим розчином з розрахунку 1 чайна ложка соди на 1 склянку води.

6. Застосовувати інгаляції з додаванням соди.

Від ураження хлором на в якому разі не можна переховуватися у підвалах приміщеннях. Необхідно використовувати верхні поверхи будинків, горища та виходити із зараженого району по підвищеним місцям.

В осередку ураження:

1. Щільно зачиніть вікна, двері, вентиляційні отвори.

2. Заплющіть очі та затамуйте дихання.

3. Не біжіть!

4. Виходьте з зони зараження в бік, який перпендикулярний напрямку вітру.

5. Одягніть респіратор чи ватно-марлеву пов'язку, змочену 2% розчином соди.

6. Закутайтеся у верхній одяг і дихайте крізь нього (можна змочити його водою).

7. Спробуйте визначити напрямок вітру.

8. За можливості вийти, спробуйте залізти на високий предмет – драбину, горище і т.

інше.

Разом ми переможемо! Все буде Україна!

Список використаних джерел

1. Медицина надзвичайних ситуацій. Організація надання першої медичної допомоги: навч. посіб. / В. С. Тарасюк, М. В. Матвійчук, В. В. Паламар та ін. за ред. В. С. Тарасюка. 4-е вид. виправ. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 528 с.
2. Офіційний сайт Держпраці. URL: <https://dsp.gov.ua/>
3. Офіційний сайт ДСНС. URL: <https://dsns.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/>
6. Офіційний сайт МОЗ. URL: <https://moz.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua>
8. Офіційний сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua>

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ СЕРЕДОВИЩА

Орлова Наталія Станіславівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Використання екологічного підходу до проектування об'єктів середовища на сьогоднішній день є одним з найбільш затребуваних. Він приваблює натуральними матеріалами, відчуттям свіжості і єднання з природою. За рахунок своєї позитивної енергетики, сприяє релаксації, приділяє увагу здоров'ю та здоровому способу життя.

Ключові слова: дизайн середовища, екодизайн, екостиль в інтер'єрі, натуральні матеріали, комфорт.

Новий вид проектної діяльності – дизайн середовища інтегрує в єдину функційно-художню цілісність досягнення дизайнерів інших спеціальностей, які проектують технічні об'єкти, засоби діяльності, побутові речі, одяг, системи візуальних комунікацій тощо. Як наслідок, саме середовище стало сферою втілення робіт із синтезу мистецтв. Ось чому, дизайн середовища має усі права на роль узагальнюючої ланки комплексу робіт з оптимізації довкілля як єдиного цілого [3].

Звернімося до визначення: дизайн середовища, як вид дизайну, полягає у комплексному формуванні предметно-просторового середовища існування людини (або

соціальної групи) із врахуванням способу її життєдіяльності та естетичних потреб і гармонійно поєднує в собі штучні, природні та архітектурні елементи [2]. Той факт, що наведене визначення поєднує в собі штучне, природне і архітектурне наповнення, не є випадковим, особливо коли йдеться про індивідуальне житло. Приклад житла як втілення людськості і антропоцентризму є досить вдалим для аналізу екологічного підходу до проектування середовищних об'єктів.

Археологія свідчить: людина піклувалася про побут і затишок за тисячі років до нашої ери. Залишки приватного житла знаходили під час розкопок в Ассирії і Вавилоні. Для будівництва там використовувалися природні матеріали, переважно з необпаленої висушеної на сонці глиняної цегли (така цегла має й українські традиції використання і називається саман). З тієї ж таки цегли зводилися господарські будівлі і цілі палаци. Пасивна руйнація первинних будівель була природнім засобом утилізації, не виділяла токсичних речовин, не потребувала витрат енергії і т. ін. То був не єдиний приклад абсолютно екологічного підходу до створення домівки. Матеріали і технології, застосовувані людиною в різні часи на різних континентах, були в загальних рисах схожі. Обпалена глина для створення посуду, дерево і камінь для будівництва житла, кам'яні жорна для перемолу борошна тощо [1].

Щодо художньо-проектних витоків екодизайну середовища, то їх слід шукати в етнічному мистецтві. Саме специфіка окремих культур і природних умов, в яких вони формувалися, визначали прийоми організації простору, його розміри і форму, об'ємно-просторову композицію, предметне наповнення і характер розміщення предметів у просторі тощо. Етнокультурна ідентичність середовища і спосіб його використання забезпечувалися тим, що представники національної або регіональної культури освоювали простір відповідно до прийнятих саме їхньою культурою моделями. Турбота про збереження природи властива майже всім етнічним культурам. Протягом століть усе, створене людиною, було екологічним за своєю суттю. Принципи взаємодії з середовищем були більш-менш адекватні природі, а рівень розвитку суспільства, техніки і науки протягом тисячоліть дозволяв людині брати у природи її блага в необхідних обсягах без значної шкоди для неї. Сучасні дизайнери інтер'єру (в тому числі і українські), шукаючи екологічного натхнення в скандинавському стилі або в японському традиціоналізмі, часто забувають про те, що побут і устрій української хати може бути взірцем екологічності і потребує сучасної інтерпретації на рівні з поширеними європейськими або азійськими традиціями створення екологічного середовища.

Відокремимо два основних погляди на екологізацію житла, що побудовані на технологічній парадигмі. Перший полягає в тому, що в його основу закладається концепція замкнутості, енерго- і ресурсозбереження. Подальший комфорт забезпечується за умови збереження енергетичних ресурсів. Цей підхід у першому наближенні можна розглядати як екологічний і, принаймні, такий, що сповідує зниження тиску на довкілля. Його втіленням є концепція «розумного дому».

Згідно з цією концепцією, «розумний дім» апріорі побудовано за сучасними технологіями енергозбереження і з екологічних матеріалів. В ньому передбачено сонячні батареї на даху, сонячні підігрівачі води, вітрогенератори тощо. Але головною його фішкою є передача повноважень щодо управління ним Smart-технологіям, що побудовані на імітації аналізаторів людини. Дійсно, ми пізнаємо природу через наші сенсорні відчуття – слух, зір, дотик, смак, запах. Частину цих людських якостей і здібностей можна делегувати будинку. Таким чином, йдеться про інтелектуальну систему домашньої автоматизації, яка наділена корисними можливостями. Тут і безпека, і розумні засоби комфорту, й дистанційне керування побутовою технікою і т. ін., але цікавою в екологічному сенсі є здатність дому оптимізувати енергоспоживання через надзвичайний рівень економії. Так сенсори «розумного дому» вмикатимуть і вимикатимуть за вами світло, створять оптимальні мікрокліматичні умови в зоні вашого перебування, в той час як вільні від вашої присутності території переходять на режим жорсткої економії. У разі відсутності мешканців цей дім практично відключається від енергоспоживання і переходить в режим очікування. Більше

того, такі режими легко програмувати заздалегідь на досить тривалу перспективу [1].

Другий підхід найчастіше пов'язують з екологічним дизайном в інтер'єрі. Цей підхід реалізується скоріше як екостиль, тобто сукупність властивостей предметного наповнення, які вкупі відповідали б візуально нашим уявленням стосовно екологічного приміщення. Якщо обмежитися пошуком стилістики «еко» в інтер'єрі, то в ньому екодизайн проявляється переважно за рахунок своєї ідеї, природного початку, екологічності матеріалів, м'яких кольорів, відповідності форм і т. ін. Він розглядається як спроба відтворення природного середовища в місцях проживання або діяльності людини. Його критерієм є гармонійність і наближеність до природи в усьому. В «екологічному» приміщенні людина відчуває усі переваги натуральних матеріалів, наближаючись до природи емоційно, а часом просто відпочиваючи від проблем, залишивши їх на порозі своєї екологічної оселі.

Екодизайн разом із тими ознаками, що ми їх вбачаємо сьогодні, почав просочуватись в інтер'єр наприкінці ХХ століття. Цей процес відбувся як відгук на екологічні негаразди і як спроба створити свій власний «чистий» світ в квартирі, будинку або офісі. Людина як частина світу тримається за природну складову, прагне зберегти її і відтворити. Безумовно, звернення до природи зустрічалося і раніше і проявлялося в інших стилях. Воно проявлялося у живописі, розписах, текстурях, архітектурно-декоративній пластиці, скульптурі тощо. Найбільш яскраво природна тематика відобразилася в модерні. Але якщо модерн, спирається на елементи класичних стилів, то сучасний екодизайн – на сучасний предметний світ, до якого поруч із природними складовими входять технічні засоби, витвори електроніки, устрої комфорту, що зазвичай включають до нової системи споживання і т. ін. Стиль не вимагає якихось спеціальних вимог до характеру середовища. Для облаштування підходить майже усе – квартира, котедж, патіо, тераса, переговорна в офісі, або навіть чилаут. Головне – триматися принципу: природність в усьому.

В Європі ближче інших наблизилися до сучасних проявів «еко» скандинавські дизайнери, які навчилися поєднувати природні матеріали з новаторськими формами. Стиль, що склався в умовах європейської півночі вимагає простоти, натуральності, ефективності, функціоналізму і елегантності. Недостатність сонячного світла спонукала використовувати не просто світлі тони, а білий колір як такий. Особливе місце тут займає любов до кімнатних рослин, різноманітність освітлювальних приладів і особливий підхід до вмеблювання натуральною деревиною. Не зважаючи на відсутність екзотики, скандинавські інтер'єри виглядають дуже сучасно, мабуть саме через те, що несуть в собі той самий екологічний потенціал, якого так прагнуть мешканці мегаполісів.

Особливе місце належить японському традиціоналізму. Тут взагалі мова може йти про певне випередження проектних поглядів порівняно із сучасними проектувальниками європейської школи. Класичний дизайн японського середовища виключає зайвий декор і прикраси, а особливості філософії спровокували створення легкого та мобільного житла. Часті землетруси призвели до побудови помешкання з паперу і бамбуку. Дійсно, розсувні перегородки і ширми легко відновити, перенести на нове місце, а під час підземних поштовхів такі невагомні конструкції небезпеки не створять. Сад також завжди був частиною японського інтер'єру і важливим чинником формування японського стилю. Через широкі розсувні двері в приміщення проникав не тільки пейзаж, але і сонячне світло, яке часто було основним джерелом освітлення в будинку. Звідси – особливе ставлення до світильників, які призначені давати м'яке, розсіяне світло на межі півтемряви. Мінімалізм отримав від Японії любов до максимально відкритого простору, адже в густонаселеній країні кожний квадратний сантиметр вільної площі цінується надзвичайно високо. Очевидно, що не усі особливості традиційного японського мінімалізму застосовні в умовах сучасної дійсності, однак окремі прийоми сучасні дизайнери інтер'єру використовують досить часто [1].

Ще однією характерною рисою сучасного екологічного інтер'єру є його технологічність. Особливо радують випадки, коли сучасне виробництво не просто повернуло в бік екологічного дизайну, а й саме відповідає принципам екологічності. Екостиль в інтер'єрі не слід трактувати як щось ексклюзивне і неповторне. Більш того, серійність, а

часом навіть масовість є гарантією втілення у виробництво передових технологій, сертифікованих матеріалів, високих стандартів і збереженої політики стандартизації.

Дизайнери, які працюють в сфері проектування інтер'єрів вже давно зрозуміли, що вживання окремих ознак природності помітно підвищує загальну привабливість середовища. Сьогодні вже можна стверджувати, що до очевидних і навіть безумовних ознак стилю належить характер застосовуваних матеріалів. Так в екоінтер'єрі жодним чином не використовують ДСП або пластичні маси. Як в меблях, так і в елементах декору «забороненим» є хромований метал на користь «травленого заліза» або міді. Натомість широко застосовують дерево як у вигляді масивів, так і дерев'яних панелей. Дерев'яні балки поєднують зі світлою або підшитою деревом стелею. Біла штукатурка, коркове покриття, прості паперові шпалери чи шпалери з натуральних рослинних матеріалів – чисті або з тонким рослинним візерунком – актуальні для оздоблення стін. Популярним є оздоблювальний камінь чи керамічна плитка (однотонна або з рослинним малюнком). Використовують річкові камені, піщаник, мармур. Усе це має бути подано таким чином, щоби надати користувачеві можливість оцінити чисту красу дерева, каменю, лози, бавовни, льону, вовни, обпаленої глини тощо. Зовсім не обов'язково оббивати всю квартиру деревиною. Досить зробити з дерева щось одне – підлогу, стіни, двері або вікна. Обирають необроблену (а значить, і більш дешеву) деревину. Натуральні фактури не слід перевантажувати візерунками, рельєфами, яскравими фарбами, усе має бути простим і природним. Меблі для екоінтер'єру виконують з натурального дерева (краще масиву) у поєднанні зі стільницями з природного каменю або мармуру у вигляді простих геометричних фігур. Полегшують цілковиті масиви меблі з ротангу. Пасують також до екоінтер'єру меблі в скандинавському стилі. Тканини не повинні входити до розряду «багатих». Традиційно вони символізували простонародний сільський побут. Простий текстиль з льону або бавовни, штори з натуральних нефарбованих тканин. Рогожі і циновки на цьому тлі виглядатимуть верхом вишуканості.

Загальну ідею підтримають відповідні предмети декору: вази зі скла (частіше зеленого) або глини, живі квіти, плетені кошики, скрині, гілки дерев, декоративні фонтанчики. Наявність не просто кількох квітів у горщиках, а чогось на кшталт зимового саду або його міні-версії, коли квітами оформляється тільки одна зона, завершить атмосферу «еко». Кімната, виконана в екодизайні, має бути добре освітленою, в ній повинна відчуватися своя погода – похмура або сонячна, – усе залежить виключно від настрою господаря. Кухня – не просто приміщення, тут має панувати культ корисної і природної їжі. Дерев'яні або солом'яні фруктівниці і сільнички, серветки з бавовни, пучки сушеної трави, зв'язки цибулі і часнику нададуть атмосфері природності і натуральності. Кращім матеріалом для посуду стане кераміка або кольорове скло. Колір посуду має бути простим і однотонним, без складних малюнків. Виключення припускаються для візерунків в етнічному стилі.

Помилкою є ототожнення екодизайну з «кантрі», з його перевантаженням декоративними елементами, різьбленням, мереживами, розписами тощо, які зазвичай захаращують інтер'єр, перетворюючи його на сільський будинок. Пам'ятаємо: екодизайн завше пов'язаний із сучасним інтер'єром, з його мінімалізмом, простотою і функціональністю, наявністю сучасних сервісів, засобів комфорту тощо.

З іншого боку, ще одна помилка полягає у тому, що інтер'єри в еко стилі часом розглядають як бюджетний варіант оформлення житла. На жаль, це не так. Не занурюючись у цінову політику виробників оздоблюваних матеріалів, зазначимо: еко стиль, із його популярністю в середовищі заможних людей, його сучасною вишуканістю належить до престижних і недешевих забаганок. В окремих випадках в інтер'єрах, що цілком відповідають концепціям «еко», присутні ознаки розкоші та престижності.

Популярність еко стилю в інтер'єрних рішеннях стимулює появу еkleктики і запозичень з інших стилів, іншими словами, часто маємо справу з відвертою еко стилізацією інтер'єру. Як і будь яка стилізація такий хід виглядає переконливим тільки в разі

професійного використання її принципів.

Таким чином, сучасний екологічний стиль в інтер'єрі на сьогоднішній день є одним з найбільш затребуваних. Він приваблює натуральними матеріалами, відчуттям свіжості і єднання з природою. За рахунок своєї позитивної енергетики, сприяє релаксації, приділяє увагу здоров'ю та здоровому способу життя; він швидко розширює коло шанувальників, ставлячись вельми популярним.

Список використаних джерел

1. Дизайнерська діяльність: екологічне проектування : науково-методичне видання / В. О. Свірко, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, А. Л. Рубцов, О. В. Кардаш, О. В. Чемакіна. Київ : УкрНДІ ДЕ, 2016. 196 с.
2. Словник з дизайну і ергономіки / В. О. Свірко, А. Т. Ашерев, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, та ін.; під загальною редакцією Свірка В. О. Харків : видавництво НТМТ, 2009. 130 с.
3. Рунге В. Ф., Манусевич О. П., Эргономика в дизайне среды : учебное пособие. Москва : Архитектура-С. 2016. 328 с.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА МІКРОБІОМ ЛЮДИНИ І РОЗВИТОК РОЗСІЯНОГО СКЛЕРОЗУ

Паліївець Роман Ілліч, Пилипенко Сергій Володимирович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Авторами статті проведено аналіз наукових даних щодо виникнення розсіяного склерозу під дією зовнішніх впливів на фоні генетичної схильності. Виявлено тенденції зростання захворюваності на розсіяний склероз зі зміною способу життя, наявністю шкідливих звичок, тривалого психічного напруження, соціальних потрясінь. Доведено, що мікробіомні зміни можуть призвести до дефектів мозкової діяльності людини, зокрема, до розвитку розсіяного склерозу, незалежно від генетичних особливостей макроорганізму.

Ключові слова: розсіяний склероз, мікробіом людини, фактори впливу, спосіб життя.

Причина виникнення розсіяного склерозу ще не з'ясована. Найбільш поширеною є гіпотеза про те, що розсіяний склероз виникає в результаті зовнішніх впливів на фоні генетичної схильності. При цьому перевага надається випадковому поєднанню екзогенних та спадкових (ендогенних) чинників.

Зростання захворюваності на розсіяний склероз, може бути пов'язано зі зміною способу життя і впливом тривалого психічного напруження, дистресом. Стрес, стимулює надниркові залози і сприяє надмірному виробленню кортизолу, який пригнічує імунну функцію, а відсутність належного відпочинку, сну, депресія, тривога, фобії ще більше сприяють цьому.

Є чіткий зв'язок між функціонуванням лімбічної системи мозку та імунної системи. Значення психоемоційного стресу в генезі розсіяного склерозу неодноразово досліджувалася, при цьому було підтверджено негативний вплив на розвиток розсіяного склерозу проявів трагедії, горя, гніву, прихованого гніву, неприйняття приниження, розчарування в коханні чи бізнесі тощо [1, 3, 7]. Крім того, у пацієнтів з розсіяним склерозом, які пережили потужний психоемоційний стрес, клінічні прояви захворювання є набагато більш вираженими, а прогресування недуги значно прискорюється [1, 3, 7]. Збільшення кількості випадків розсіяного склерозу в різних країнах можна розглядати з позицій соціально-стресових розладів: часто зростання захворюваності на розсіяний склероз корелює з кількістю самогубств, окупацією, зміною традиційного способу життя внаслідок інших соціальних

потрясінь [1, 3, 7]. Аварія на ЧАЕС, в значній мірі, також призвела до зростання поширеності розсіяного склерозу за рахунок впливу радіації на організм [2], дослідники не виключають також опосередкованого стресового впливу аварії на психоемоційний статус населення, що мешкає на «забруднених» територіях, з виникненням у подальшому імунопатологічних реакцій. Поряд із психосоціальними чинниками значну роль в розвитку розсіяного склерозу має нездоровий спосіб життя.

Зловживання алкоголем часто супроводжується палінням, яке здатне удвічі підвищити ризик розвитку розсіяного склерозу [10, 13, 15].

Споживання великої кількості насичених жирів може виступати причиною виникнення розсіяного склерозу. Також на розвиток розсіяного склерозу можуть впливати різні екзотоксини патогенних бактерій, які потрапляють у внутрішнє середовище організму під час важких інфекційних захворювань [4, 5, 6, 7], (важкі метали, органічні барвники), радіаційне забруднення, високочастотні радіохвилі, які не є безпосередньою причиною демієлінізації ЦНС [8, 11].

Усі вищезазначені фактори окрім прямого впливу на організм, значною мірою, впливають на якісний і кількісний склад мікробіоти людини.

Як відомо, в організмі людини і тварин не існує жодного органу, жодного біохімічного процесу і навіть функції, в яких не беруть пряму або опосередковану участь симбіотичні мікроорганізми.

Функціями мікробіоти є її участь у формуванні колонізаційної резистентності організму, біохімічні, детоксикаційні, абсорбційні, ферментативні, продукція біологічно-активних речовин, вітамінів, антибіотиків, сигнальних молекул, коротколанцюгових жирних кислот, стимулювання імунної системи та багато інших.

Нормальна мікробіота здатна акумулювати і здійснювати біодеградацію значної кількості екзогенних і ендогенних токсичних продуктів, включаючи метали, феноли і інші ксенобіотики [12]. Активне зв'язування токсинів мікробним сорбентом запобігає їх безпосередньому контакту зі слизовою оболонкою і пов'язані з цим патологічні наслідки.

Кишкові бактерії виділяють метаболіти, що впливають на вироблення мієліну, нестача якого, при глибоких дисбіозах, приводить до дефектів мозкової діяльності, у тому числі до розвитку розсіяного склерозу [9, 14, 16, 17, 18].

Мікробіомним змінам приписують роль одного з факторів розвитку розсіяного склерозу. Штам *Clostridium perfringens* серотипу В, синтезує епсилон-токсин, виділений ученими з фекалій молодої пацієнтки, що страждає розсіяним склерозом. Доведено, що рівень антитіл до епсилон-токсину у хворих РС вдвічі вище, ніж у здорових учасників досліджень [17].

Під час глибоких порушень мікробіому кишечника в ньому спостерігається збільшення протеолітичних штамів мікроорганізмів, що продукують ароматичні сполуки, зокрема крезол, який здатний проходити крізь гематоенцефалічний бар'єр. Коли продукуючі мієлін клітини в лабораторних умовах піддавали впливу крезолу, їх активність різко знижувалася. Це дозволило зробити висновок про те, що даний метаболіт пригнічує вироблення мієліну в головному мозку. На думку авторів досліджень, метаболомні зміни кишкового мікробіому можуть індукувати розвиток розсіяного склерозу, незалежно від генетичних особливостей макроорганізму [9].

Отже, досить важко зробити висновок про внесок кожного з перелічених факторів в розвиток розсіяного склерозу, однак той факт, що пацієнти, які страждають розсіяним склерозом, мають специфічну мікробіомну характеристику сумнівів не викликає. В свою чергу, кожен з цих факторів, окремо, а тим більше у комплексі, негативно впливають на мікробіом людини. Як наслідок, дисбіотичні зміни в організмі стають більш глибокими, що запускає цілий каскад патологічних змін в організмі людини.

Список використаних джерел

1. Мурашко Н.К., Чуприна Г.М. Аналіз коморбідності та чинників стилю життя у

- хворих з розсіяним склерозом. *Сімейна медицина*. 2013. № 5. С. 85–88.
2. Розсіяний склероз в Україні: розповсюдженість, перебіг, прогноз, лікування, фармакоекономіка / Волошин П.В., Волошина Н.П., Тайцлін В.Й.[та ін.]. *Український вісник психоневрології*. 2007. Т. 15. Вип. 1. С. 6–21.
 3. Сидоров П.И., Соловьев А.Г., Новикова И.А. *Психосоматическая медицина*. М.: МЕДпресс-информ, 2006. 568 с.
 4. Чуприна Г.М. Розсіяний склероз: етіологія, епідеміологія, окремі питання патогенезу. *Лікарська справа*. 2012. № 6. С. 129–134.
 5. A systematic review of the incidence and prevalence of comorbidity in multiple sclerosis / Marrie R.A. [et al.]. *Multiple Sclerosis J.* 2015. Vol. 21 (3). P. 318–331.
 6. Areappraisal of the epidemiology of multiple sclerosis in Olmsted County, Minnesota / Wynn D.R., Rodriguez M., O’Fallon W.M. [et al.]. *Neurology*. 1990. Vol. 40. P. 780–786.
 7. Autoimmune disease in first-degree relatives of patients with multiple sclerosis. A UK survey / Broadley S.A., Deans J., Sawcer S.J. [et al.]. *Brain*. 2000. Vol. 123 (Part 6). P. 1102–1111.
 8. Autoimmune diseases in families of French patients with multiple sclerosis / Heinzlef O.S., Alamowitch V., Sazdovitch P. [et al.]. *Acta Neurol. Scand.* 2000. Vol. 101. P. 36.
 9. Gacias M., Gaspari S., Mae-Santos P., Tamburini S., Andrade M., Zang F., Shen N., Tolstikov V., Kiebish M.A., Dupree J.L., Zachariou V., Clemente J.C., Casaccia P. Microbiota-driven transcriptional changes in prefrontal cortex override genetic differences in social behavior. *eLife*. 2016. № 5 DOI:10.7554/eLife.13442.
 10. Genetic loci linked to type 1 diabetes and multiple sclerosis families in Sardinia / Pitzalis M., Zavattari P., Murru R. [et al.]. *BMC Med Genet*. 2008. Vol. 9. P. 3.
 11. Kang J.H., Chen Y.H., Lin H.C. Comorbidities amongst patients with multiple sclerosis: A populationbased controlled study. *Eur. J. Neurol.* 2010. Vol. 17. P. 1215–1219.
 12. Lawley T. D., Walker A.W. Intestinal colonization resistance. *Immunology*. 2013. Vol. 138, № 1. P. 1–11.
 13. Lindegard B. Diseases associated with multiple sclerosis and epilepsy: a population cohort study of 159,200 middle-aged, urban, native Swedes observed over 10 years (1970–1979). *Acta Neurol. Scand.* 1985. Vol. 71. P. 267.
 14. Ober C., Loisel D.A., Gilad Y. Sex-specific genetic architecture of human disease. *Nature Reviews Genetics*. 2008. № 9. P. 911–922.
 15. Polymorphisms in CLEC16A and CIITA at 16p13 are associated with primary adrenal insufficiency / Skinningsrud B., Husebye E.S., Pearce S.H. [et al.]. *J. Clin. Endocrinol. Metab.* 2008. Vol. 93. P. 3310–3317.
 16. Purchiaroni F., Tortora A., Gabrielli M., Bertucci F., Gigante G., Lanaro G. et al. The role of intestinal microbiota and the immune system. *Eur. Rev. Med. Pharmacol.Sci.* 2013. №17. P. 323 – 333.
 17. Rumah K.R., Linden J., Fischetti V.A., Vartanian T. Isolation of *Clostridium perfringens* Type B in an Individual at First Clinical Presentation of Multiple Sclerosis Provides Clues for Environmental Triggers of the Disease. *PLoS One*. 2013. № 8 (10). – P. 7635–7639.
 18. Scher J.U., Abramson S.B. The microbiome and rheumatoid arthritis. *Nat.Rev/ Rheumatol.* 2011. №7. P. 569–578.

ВІДОБРАЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИРОБНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕКОМАРКУВАННЯ

Перехрест Софія Олегівна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація. Екомаркування інформує покупців щодо екологічних властивостей продукції. Під час розроблення критеріїв екологічності береться до уваги весь життєвий цикл продукту, отже вони мають комплексний характер і не обмежені лише характеристиками самого продукту. Екомаркування ідентифікує продукцію та послуги, які мають знижений тиск на довкілля.

Ключові слова: екологічність, екологічне маркування, графічний дизайн, продукція, навколишнє середовище.

Середовище, опановане засобами графічного дизайну, викликає відчуття візуального комфорту і безпеки. Цьому значною мірою сприяють знаки. Знак може бути носієм інформації, рекламним повідомленнями, логотипом, візуальним координатором і таке інше. Зустрічаючи знайомий логотип, ми позбавляємо себе необхідності витратити час на вивчення ситуації, бо найчастіше знаємо наперед, що нас очікує. Можна із впевненістю констатувати, що сьогодні вже склалася певна знаково-екологічна мова, зрозуміла, дієва, ефективна. Вона так само знаходить відгук у користувача, корегуючи, а часом і змінюючи його уявлення, потреби, бажання. Звернімося до такого прояву екологічності в графічному дизайні як екомаркування.

Екологічне маркування (Ecolabel) – комплекс відомостей екологічного характеру щодо продукції, процесу або послуги у вигляді тексту, окремих графічних, колірних символів (умовних позначень) та їх комбінацій. Він наноситься залежно від конкретних умов безпосередньо на виріб, пакування (тару), табличку, ярлик (бирку), етикетку та (або) друкується в супровідній документації [2].

Екомаркування інформує покупців щодо екологічних властивостей продукції – це саме знак екологічності, а не знак, скажімо, якості або безпеки. Під час розроблення критеріїв екологічності береться до уваги весь життєвий цикл продукту, отже вони мають комплексний характер і не обмежені лише характеристиками самого продукту. Деякі знаки приймаються на міжнародному або загальнонаціональному рівнях, інші – вводяться в дію власниками конкретних фірм, організацій, рад тощо.

Екологічне маркування здійснюється в форматі добровільної багатокритеріальної програми сертифікації третьою стороною що базується на розгляді життєвого циклу продукту згідно з ДСТУ ISO 14024 [3]. Її кінцевим результатом є видача ліцензії на екологічне маркування послуги або продукції за допомогою певних знаків, які свідчать про її загальну екологічну перевагу в рамках певної групи однорідних товарів.

Екологічне маркування було введено у 1992 році Європейською комісією. Воно ідентифікує продукцію та послуги, які мають знижений тиск на довкілля протягом всього їх життєвого циклу. Визнаний у такий спосіб екознак ЄС відзначає продукцію якій можна довіряти по усій Європі. Ecolabel ЄС присуджується відповідно до екологічних критеріїв, погоджених експертами промисловості, споживчих організацій та екологічних установ, та перевіряється незалежними третіми сторонами.

Реалізація Ecolabel ЄС встановлюється Регламентом (ЄС) № 66/2010 Європарламенту і Ради Європи. Екологічні етикетки і декларації (екологічне маркування) – ефективний інструмент екологічного управління, що є об'єктом розгляду комплексу стандартів «Екологічні маркування та декларації» (а саме ДСТУ ISO 14020-14024). [1]

У країнах Європейського Союзу система екологічного маркування продукції активно розвивається і охоплює практично всі групи товарів. У Європі найбільш популярні два екомаркування нехарчової продукції – європейський («Європейська квітка») і північний

(«Північний лебідь»). Обидва знаки охоплюють безліч товарних груп, – від туалетного паперу і матраців до готелів і комп'ютерів. Деякі товарні групи можуть маркуватися обома типами маркування [2].

Існуюче екомаркування можна розділити залежно від виду інформації на:

- інформацію, яку вони подають, щодо екологічності продукції в цілому (враховуючи увесь її життєвий цикл);
- інформацію про екологічність окремих властивостей продукції. До них також належать знаки, що повідомляють про відсутність речовин, які призводять до зменшення озонового шару навколо Землі;
- знаки на предметах споживання, що повідомляють про можливість їх утилізації з найменшою шкодою для навколишнього середовища;
- інформацію для ідентифікації натуральних («органічних») продуктів харчування тощо.

Слід зазначити, що на практиці існують й інші види екомаркування, наприклад такі, що містять заклики до дбайливого ставлення до навколишнього середовища в цілому, або до його конкретних об'єктів. Покупці або потенційні покупці можуть використовувати цю інформацію під час вибору продукції або послуг, якщо такий вибір ґрунтується на міркуваннях екологічності або інших факторах. Екомаркування також може бути ефективно використане в процесі прийняття рішень на користь тієї чи іншої продукції або послуги. «Зелене» маркування по всьому світу виходить за рамки традиційних кордонів країни. Хоча більшість з ініціатив є добровільними, існують державні регіональні програми з підтримки цього процесу з метою поширити «зелені» наліпки на інші товари.

Звернімо увагу ще й на те, що більшість екознакової продукції – це ще й чудовий приклад високопрофесійної роботи дизайнерів-графіків. Красномовність знаку разом із його художньою досконалістю зазвичай є певною гарантією того, що йому викажуть довіру.

Далі наведемо приклади майстерного виконання відомих усьому світові екознаків. Процедура їх отримання дещо різна, хоч і присвоюють їх за дружнє ставлення до природи і високу екологічну відповідальність. Серед них найстарші Ecolabel у Європі «Блакитний ангел» і «Зелена точка» та ін.

В сучасній Україні процес екомаркування тільки-но запускається. В той же час слід розуміти важливість цих кроків, оскільки саме Україна вже найближчим часом може стати найбільшим постачальником екологічної продукції до споживачів Європи і світу. На початку 2016 року в результаті Всеукраїнського конкурсу був обраний екологічний знак для «Українського органічного продукту». Авторкою логотипу стала випусниця ХДАДМ харків'янка Поліна Макарова (рис. 1) [2].

Рис. 1. Проект екологічного знака «Український органічний продукт» та його автор Поліна Макарова

Виразність знаку проявляється ще й в його кольоровому вирішенні: кольори національного прапора, накладаючись, народжують зелений, що, як відомо, відповідає дійсності.

Незважаючи на те, що кількість Ecolabel сьогодні вже важко полічити і стосуються вони майже усього, – від якості води у басейні до гальмівних колодок автомобілів, графічним дизайнерам роботи в цьому напрямку вистачить на довгі роки.

Список використаних джерел

1. Голобородько В. М., Бойчук О. В., Свірко В. О., Рубцов А. Л. Екологічний дизайн: генеза стратегії. *Вісник ХДАДМ*, № 7. Харків : ХДАДМ, 2015. С. 15–19.
2. Дизайнерська діяльність: екологічне проектування. Науково-методичне видання / В. О. Свірко, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, А. Л. Рубцов, О. В. Кардаш, О. В. Чемакіна. Київ : УкрНДІ ДЕ, 2016. 196 с.
3. ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT).

ПОРТФОЛІО З ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Пилипенко Олександра Анатоліївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам безпеки праці вчителя трудового навчання та технологій, а також їх важливого місця серед основних пунктів портфоліо вчителя. Розглянуто важливість розділу «Безпека праці» у портфоліо створене вчителем трудового навчання та технологій. Визначена роль документу - портфоліо вчителя у сфері освіти.*

***Ключові слова:** портфоліо, вчитель, трудове навчання та технології, праця, проблеми безпеки.*

Рівень освіти останнім часом неспинно зростає, але постає питання відповідності цьому рівню тих, хто є носіями та розповсюджувачами інформації та знань. Існує безліч варіантів для вдосконалення та наповнення свого багажу знань (книги, курси, спілкування з колегами), а ресурсом для їх відтворення виступають учні, які поглинають інформацію і далі відображають її у формі відповідей з подальшим оцінюванням, що і вважається підтвердженням актуального, високого рівня майстерності вчителя. Для повного аналізу досвіду вчителя використовується портфоліо, де згруповані успіхи вчителя. Одним з важливих розділів портфоліо вчителя трудового навчання та технологій є «Безпека праці», адже крім того, що вчитель несе відповідальність за набуті учнем знання на уроці, він відповідає за збереження їх життя та здоров'я під час навчального процесу. Тут виникає питання, чи доцільно вносити даний розділ до портфоліо, адже це є прописаним у статуті обов'язком вчителя. В контексті цього постає завдання у розгляді даної теми більш детально для отримання більш чітких відповідей.

Пітер Зелдін у книзі «The Teaching Portfolio» наголошує на важливості портфоліо для дизайнерів, модельєрів та багатьох інших не менш творчих людей, адже для його створення потрібна база професійних набутоків. Автор вважає, що портфоліо для вчителя є описом власних педагогічних здобутків зміст яких висвітлено у різного роду документах, що дають нам зрозуміти хто є цей вчитель і який рівень професіоналізму йому притаманний [4].

Головними ж завданнями для створення портфоліо є:

- Спостереження за розвитком професійної педагогічної діяльності даного вчителя;
- Алгоритмізувати учбові напрацювання;

- Презентувати свої досягнення учнівському та педагогічному колективу;
- Зацікавити новими методиками викладання та організації будь – якого навчального курсу;
- Співпрацювати з колегами задля розширення науково – методичних показників закладу освіти.

У США унікальність піар-діяльності викладачів є основою головної ідеї портфоліо вчителя. Як візитівка самостійності педагога виступає портфоліо, яке широко використовується у навчальних закладах Америки (понад 1000 шкіл та вузів) [4].

Формування портфоліо – створення довготривалого авторського проекту. В сучасному світі не існує встановлених норм та шаблонів для оздоблення портфоліо людини – освіти, тому шляхи його створення – є багатограними, враховуючи індивідуальність особистості, яка віддає перевагу певному роду портфоліо та складає його з власних досягнень в обраній систематизації. Педагог повинен вміти оцінити власну працю, здобутки, підсумувати та упорядкувати психологічні та педагогічні вміння, вдало відзначити свої досягнення і розуміти, як впоратись зі складнощами для майбутніх успіхів у обраній професії [5].

Даний фаховий документ сучасності стимулює працівників освіти до вдосконалення своїх умінь та знань для підвищення рівня кваліфікації. Плодами тяжкої праці вчителя є власні успіхи, що підносять його на високий щабель професійності, яка й формує портрет особистості освітянина [3].

Досить мистецьке портфоліо створюється вчителями трудового навчання, адже такої кількості багатогранного набутку творчості не існує в жодного фахового спеціаліста. Частіше всього викладачі даної дисципліни використовують метод мультимедійної презентації у портфоліо для представлення власних робіт та захисту звання «Вчитель трудового навчання та технологій».

Одним з головних розділів у портфоліо вчителя трудового навчання має бути «Безпека праці», адже володіння даними знаннями важливе для власної безпеки та безпеки учнів під час навчального процесу.

В інструкції для навчальних закладів України зазначено, що вчитель відповідає за безпечну роботу на уроках трудового навчання. Саме володіння інформацією та вміння використати її у потрібний момент і є головним для педагога даної дисципліни. Дотримання правил безпеки на уроці технологій є основним обов'язком вчителя. При умові ж порушення встановлених правил законодавства, педагог несе відповідальність, в залежності від ситуації вона може бути: дисциплінарна, адміністративна або ж навіть кримінальна [2].

Титаренко В. М. висловлює думку та акцентує, що «у кожному з видів навчальних майстерень охорона життя та здоров'я учнів має свою специфіку: у майстерні з обробки деревини і металу робочим місцем індивідуального користування учня є столярний, слюсарний або комбінований верстак, а робочим місцем, а робочим місцем колективного користування – верстат, муфельна піч, прес для штампування, універсальні пристосування для згинання листового металу, дроту, додаткове обладнання для організації продуктивної праці, що потребує значної зосередженості педагога на правилах техніки безпеки» [7].

Вчителі трудового навчання стають компетентними в галузі охорони праці ще зі студентських років. Власними силами вони збагачуються знаннями за для майбутнього спокою під час фахової роботи. Ще студентами вчителі проходять підготовку шляхом створення штучних ситуацій, де потрібно терміново знайти правильне рішення. Головною метою даного дійства є навчання [6].

Безпечна робота вважається базою для збереження життя та спокійної праці освітян. Важливо зацікавити працівників шляхом психології, до виконання встановлених правил, задля власної ж безпеки, змотивовані педагоги з розумінням важливості даних умов самі будуть підтримувати дану ідею [1].

Таким чином, портфоліо займає почесне місце серед документів, що демонструють високий професіоналізм та компетентність фахового вчителя. Для вчителя трудового

навчання та технологій портфоліо є відображенням ставлення до безпечного виконання творчого проєкту.

Список використаних джерел

1. Горностаї О. Б. Психологічний аспект безпеки праці. *XVII Міжнародна науково-методична конференція «Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика»*: 18-19 квітня 2019 року. Рівне : НУВГП, 2019. С. 98–100
2. Інструкція з охорони праці для вчителя трудового навчання. URL: <https://osvita-docs.com/node/407>
3. Бабченко Л.М. Портфоліо учителя, як форма аналізу та оцінки результатів його діяльності: методичні рекомендації. Дніпро : Середняк Т. К., 2019. 21 с
4. Методичний вісник: портфоліо як засіб підвищення якості освіти. (випуск 2) / Упорядники Л.Скальська, О.Нижник, А.Дутчак, С.Клімковська. – Івано-Франківськ: ОШПО, 2009.
URL: <https://uchika.in.ua/metodichnij-visnik-portfolio-yak-zasib-samoorganizaciyi-ta-sam.html>
5. Моделювання портфоліо педагога : навчально-методичний посібник / уклад. Н.В. Бахмат. 2-ге вид., переробл. і доповн. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А., 2014. 72 с.
6. Нагайчук О. В. Формування компетентності з охорони праці та безпеки життєдіяльності у майбутніх учителів. *XVII Міжнародна науково-методична конференція «Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика»*: 18-19 квітня 2019 року. Рівне : НУВГП, 2019. С. 14–16
7. Титаренко В.М. Підготовка майбутніх вчителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.02 / В.М.Титаренко; М-во освіти і науки України, Київ. нац. пед. ун-т. ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2017. 25 с.

БЕЗПЕЧНІ ПРИЙОМИ РОБОТИ З ОВЕРЛОКОМ ПРИ ОБРОБЦІ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Поліщук Іра Анатоліївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізуються види швейного обладнання, що використовуються при виготовленні швейних виробів. Зазначається, що оверлок – це доповнення до швейної машинки, яке служить для швидкої і якісної обробки краю виробу. З його допомогою можна пошити із трикотажних тканин різноманітні швейні вироби. Зауважується, що при роботі з оверлоком необхідно дотримуватися правил техніки безпеки, щоб уникнути небажаних травмвань. Визначаються правила безпечного користування цим видом швейного обладнання.

Ключові слова: швейне обладнання, оверлок, безпека праці, технологія виготовлення швейних виробів, правила техніки безпеки.

Вивчення технології пошиття одягу є на даний час актуальним для багатьох людей. Щоб виглядати стильно та витончено при невеликому бюджеті – необхідно навчитися шити одяг самостійно. Для цього необхідно в першу чергу придбати швейне обладнання та навчитися безпечно користуватися ним.

Під час занять з технологічного практикуму в процесі опанування технології виготовлення швейних виробів студенти працюють з різним швейним обладнанням, вчать правил безпеки при

користуванні ним, у них формується культура безпечної праці [3, с. 356]. Загалом фахівцями зауважується, що високий рівень культури безпеки праці важливим фактором зменшення виробничого травматизму (О. Б. Горностаї, О. Л. Мірус) [1, с. 100].

Крім швейних машин працюють ще і з оверлоком. Це обладнання призначене для обробки країв різних матеріалів. Також за наявності спеціального ножа можна обрізати нерівні краї, зшивати деталі. Завдяки використанню оверлока для обметування країв виробів речі довше служитимуть, оскільки краї деталей не будуть розпускатися та обсіпатися.

Таким чином, оверлок – це доповнення до швейної машинки, яке служить для швидкої і якісної обробки краю виробу. З його допомогою можна пошити щось зі складної тканини. Він підійде, щоб зшити без обрізки виробу з трикотажу, шовку, джерсі, вовни і майже будь-якого матеріалу. Навіть початківці розуміють, що шити з трикотажу без такого пристрою не вийде. Використання оверлоку дає можливість створити безліч цікавих моделей і реалізувати свій творчий потенціал.

В залежності від призначення, є кілька видів такої техніки, а відповідно до класифікації відбувається їх поділ на типи за кількістю ниток, з якими пристрій може працювати:

- двонитковий, він встановлюється тільки на машинки з конвектором, використовується для роботи з тонкою делікатною тканиною;
- тринитковий оверлок – найбільш популярна модель, використовується для обметування зрізів;
- чотирьохнитковий – складніший і ціна оверлока цього типу вище, він дозволяє одночасно обрізати і зшивати матеріал (такі моделі можна знайти в лінійці Janome).

При виборі оверлоку необхідно звернути увагу на зручність заправки нитки, регулятор натягу нитки, функцію відключення ножа і транспортер. Ці додаткові функції спрощують роботу.

Правилам техніки безпеки при користуванні швейним обладнанням надається значної уваги [2; 4]. Також для безпечного користування потрібно дотримуватися ряду правил безпечного користування ним. Аналіз літературних джерел з даної проблематики дозволив виділити наступні.

1. Найбільш очевидний ризик під час використання швейної машини – це рухома голка. Правила безпеки вимагають: тримати пальці на безпечній відстані від голки. Як правило, це приблизно в двох-трьох сантиметрах від голки.

2. Якщо людина має довге волосся, то перед роботою на швейному обладнанні його необхідно зібрати, одягти косинку.

3. Концентрація уваги – при роботі на крає обметувальній машині, щоб бути в безпеці, працюючому потрібно зосередитися на тому, що він робить.

4. Переконайтесь, чи швейна голка неушкоджена. У процесі налаштування машини необхідно переконатися, що голка ціла. Зламана голка може призвести до пошкодження машини або пошкодження тканини, але й потенційно це може бути небезпечним.

5. Перед початком роботи потрібно переконатися, що вийняли шпильки з тканини перед виконанням швейних робіт на обладнанні. Пришивання шпильок може призвести до їх поломки та потенційно уламки можуть відлетіти на працюючого. На додаток до потенційної небезпеки, зламаний штифт також може пошкодити машину або тканину.

6. При роботі з цупкими або товстими тканинами, необхідно використовувати промислове швейне обладнання, а не стандартні побутові машини. Інакше є ризик зламати машину, що може призвести до небезпечних ситуацій.

7. Зламане швейне обладнання може створити небезпеку для життя. Таким чином, працюючий повинен переконатися, що машина видає звичні для неї звуки. Наприклад, якщо будуть відчутні інші сторонні звуки, то обов'язково буде потрібно перевірити машину.

8. Швейне обладнання потребує регулярного обслуговування. Приблизно кожні 2 роки необхідним є обслуговування у професіонала, щоб уникнути неприємностей, які може спричинити зламана машина.

Отже, оверлок використовують не лише як доповнення до швейної машинки для якісної обробки краю виробу. З його допомогою можна пошити із трикотажних тканин різноманітні швейні вироби. При роботі з оверлоком необхідно дотримуватися правил техніки безпеки, щоб уникнути небажаних травмувань.

Список використаних джерел

1. Горностаї О. Б., Мірус О. Л. Високий рівень культури безпеки праці як фактор зменшення виробничого травматизму. *Вісник ЛДУ БЖД*. № 4. С.100
2. Кудря О. В. Формування у студентів культури безпечної праці у процесі вивчення навчальної дисципліни «Технологічний практикум». *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці, (Полтава, 23–24 квітня 2020 р.). Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 355-357. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14920>
3. Мамчур А. М., Кудря О. В. Вимоги до організації безпечного робочого місця за спеціалізованим швейним обладнанням. *Проблеми та перспективи розвитку охорони праці*: зб. наук. праць Всеукраїнської науково–практичної конференції викладачів та фахівців–практиків та XI Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. С. 157–159. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16869>
4. Правила техніки безпеки й охорони праці у швейному виробництві: метод. рек. / уклад.: Цалий В. З. [та ін.]. Чернівці : Оперативна поліграфія, 2014. 20 с.

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗІ СФЕРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Полукаров Олексій Ігорович, Полукаров Юрій Олексійович

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація. У статті проаналізовано досвід КПІ імені Ігоря Сікорського у дистанційному викладанні безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту. Результати проведеного аналізу дали підстави стверджувати, що Moodle є найбільш перспективною системою для викладання зазначених дисциплін в умовах сьогодення.

Ключові слова: воєнний стан; безпека життєдіяльності; дистанційне навчання; Мудл; позитивний досвід

Реальна перспектива введення дистанційних форм у навчальному процесі у зв'язку із агресією РФ обумовила нагальну потребу пошуку форм і інструментів переходу на он-лайн навчання, У зв'язку з цим було проаналізовано особливості викладання і контролю результатів навчання студентів з питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільного захисту, досвід інших організацій у цієї сфері, а також навчально-методичні, організаційні та технічні можливості забезпечення дистанційне навчання у КПІ імені Ігоря Сікорського.

Позитивний досвід використання дистанційного навчання у системі Держпраці України і ДСНС для підвищення кваліфікації і атестації своїх працівників у сфері охорони праці та цивільної безпеки давав підстави на очікування аналогічних результатів і при підготовки здобувачів вищої освіти.

Наступним кроком було вивчення можливостей і оптимальних шляхів переведення навчання із традиційної на дистанційну форму без втрати якості результатів. Для цього було проведено аналіз пропозицій, які існують на сучасному ринку інформаційних технологій [1,

2].

У таблиці зібрано перелік і основні характеристики найпоширеніших систем дистанційного навчання.

Таблиця. Результати аналізу систем дистанційного навчання

	Підтримка SCORM	Мова	Тип СУБД	Ліцензії	Система перевірки знань	Демо сервер
Moodle	+	PHP	MySQL	GNU/GPL	тести, завдання, семінари, активність на форумах	+
Google Classroom	-	JavaScript, PHP	BigTable	User based licence	тести, завдання, семінари, активність на форумах	-
Talent LMS	+	JavaScript, PHP	MySQL	GNU/GPL	тести, завдання, семінари, активність на форумах	+
SAP Litmos LMS	+	.NET	MySQL, Oracle	GNU/GPL	тести, завдання, семінари, активність на форумах	+
Sakai	+	Java	MySQL	GNU/GPL	тести, завдання, семінари, активність на форумах	-
Claroline	+	PHP	MySQL	User based licence	тести, завдання, семінари, активність на форумах	+
Dokeos	+	PHP	MySQL	GNU/GPL	тести, вправи	+
OLAT	+	Java	MySQL, Postgre, SQL	GNU/GPL	тести, вправи	+
ILIAS	+	PHP	MySQL	GNU/GPL	тести, вправи	+

Результати аналізу наведених систем підтвердили можливість і доречність використання в даних конкретних умовах системи Moodle яка орієнтована насамперед на формування ефективної взаємодії між викладачем і здобувачами вищої освіти, що особливо важливо для дисциплін, у яких формування мотиваційної складової відіграє майже ключову роль.

Перевагою Moodle є можливість її безкоштовного використання, тобто кожний навчальний заклад може впровадити не просто безкоштовну, але й ліцензійну систему, яка розповсюджується за ліцензією GNU/GPL.

Система Moodle дозволяє цілком інтегрувати різні етапи навчання, використовуючи веб-технології, забезпечує проведення семінарів, тестів, заповнення електронних журналів, включення в лекційний матеріал різних об'єктів і посилань з Інтернету тощо. Однією з ключових особливостей Moodle є її кросплатформовість, тобто можливість функціонування на популярних платформах (Windows, Android, iOS тощо).

Система забезпечує надання користувачам матеріалів лекцій у вигляді тексту, презентації чи відеоролику, що дозволяє їм самостійно обирати найбільш зручний з варіантів. Так саме надаються завдання і матеріали для виконання індивідуальних творчих завдань, практичних, і як показав досвід, лабораторних робіт. Існують достатньо широкі можливості для поточної, календарної і підсумкової оцінки результатів навчання, серед яких особливе виділяється високоякісна і зручна система тестування.

Викладачам надається можливість спостерігати процес навчання (перегляд результатів тестування, виконаних завдань, відвідуваності лекцій тощо). При створенні тесту викладач може ввести обмеження щодо доступу чи процесу виконання тесту: обмеження за часом для відповіді та термінами складання тесту, регулювання кількістю спроб, обмеження за ір-адресою тощо. Бази питань, що використовуються для створення тесту, формуються за

допомогою інтерфейсу, який має налаштування щодо типу питання, коментарів до питань чи відповідей, обмежень на перегляд підказок, нарахування визначених балів за відповіді та інші механізми. Крім того, слід відзначити достатньо легке адміністрування системи.

Система Moodle забезпечує широкий спектр інструментів, призначених для тестування та перевірки знань В процесі навчання (або після його закінчення) завдяки вбудованим в систему аналітичним моделям можна отримати докладні звіти про проходження здобувачами вищої освіти тестів, успішність виконання завдань, отримання інформації про вірні та невірні відповіді на питання, експорт звіту про проходження тесту і виконані завдання.

Контроль за рівнем знань здобувачів вищої освіти забезпечується підрахунком рівня вірних відповідей у відсотках. Крім того, контроль можна проводити за такими критеріями: підрахунок результатів у відсотках по групі здобувачів вищої освіти, підрахунок результатів у відсотках за декількома групами (поток); обчислення середніх значень результатів тестування тощо.

Як додаткові слід відзначити такі можливості системи: автоматизоване створення розкладу навчання для груп та планування розкладу здачі тестів, можливості фільтрації і пошуку даних, друк і експорт даних.

Отже, результати проведеного аналізу давали підстави стверджувати, що Moodle є найбільш перспективною системою для використання в нашому університеті для викладення різних дисциплін зі сфери БЖД [4].

Вирішальною підставою задля широкого впровадження у навчальний процес саме цих систем став той факт, що у КПІ імені Ігоря Сікорського вже існувала і успішно функціонувала платформа дистанційного навчання «Сікорський»* (див. рис. 1).

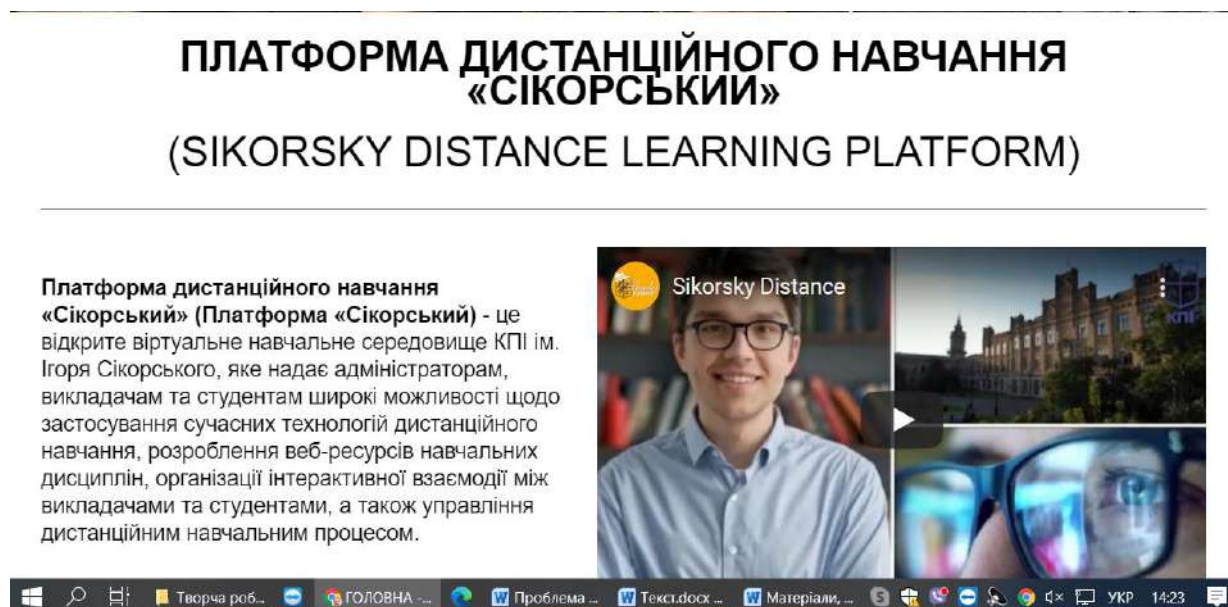

Рис. 1. Платформа дистанційного навчання «Сікорський»

Всі викладачі КПІ імені І. Сікорського можуть розмістити свої дистанційні курси, що розроблені у Moodle. Доступ до цих курсів відбувається за реєстрацією кожного учасника дистанційного навчання на Платформі «Сікорський».

У результаті спрощеного SWOT-аналізу системи дистанційного навчання з дисциплін БЖДЦЗ та ОПЦЗ встановлено:

Сильні сторони:

S1. Зниження ризику для життя і здоров'я в умовах воєнного стану.

S2. КПІ імені Ігоря Сікорського має в своєму розпорядженні усі необхідні апаратно-програмні ресурси, які дозволяють реалізовувати новітні методи навчання, у тому числі

платформу дистанційного навчання.

S3. Наявність кваліфікованих науково-педагогічних кадрів, фахівців з інформаційних технологій та системних адміністраторів.

S4. Налагоджена успішна співпраці з закладами вищої освіти та провідними науковими установами, що мають тривалий досвід організації дистанційного навчання.

S5. Реальна економія коштів на утримання приміщень.

Слабкі сторони:

W1. Відсутність чітких критеріїв та цільових показників оцінки якості дистанційних курсів.

W2. Відсутність досвіду і недостатній рівень підготовки окремих викладачів для роботи із системами дистанційного навчання платформи «Сікорський».

W3. Недостатній рівень методичного забезпечення окремих дистанційних курсів.

Можливості:

O1. Можливість істотно підвищити якість навчання та об'єктивність результатів перевірки знань шляхом застосування новітніх методів та підходів, а також сучасних інформаційних технологій.

O2. Створення можливостей для розроблення та впровадження авторських курсів з охорони праці для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Загрози:

T1. Недостатній рівень довіри до результатів дистанційного навчання.

T2. Ризики, пов'язані з загрозами та наслідками кібератак.

Виходячи з результатів аналізу здаються логічними і доречними наступні подальші кроки у напрямку вдосконалення і підвищення ефективності дистанційної форми навчання для вище зазначених дисциплін:

– вдосконалення методичного забезпечення дистанційного викладання дисциплін БЖДЦЗ та ОПЦЗ, звернувши особливу увагу на форми і засоби підсумкового контролю;

– передбачити систему обміну досвідом між викладачами, обговорення і оцінку споріднених курсів, а також забезпечити зворотній зв'язок із студентами, включаючи анонімне опитування і анкетування;

– провести сертифікацію дистанційних курсів з отриманням грифу МР університету;

– впровадити дистанційне навчання у систему підвищення кваліфікації з питань безпеки викладачів фахових інженерних дисциплін які формують навички конструювання, проектування, розробки технологій виготовлення у тому числі і кінцевої продукції, яка повинна бути безпечною і нешкідливою.

Висновки. Для збереження високого рівню викладання в умовах обмежень воєнного стану було застосовано систему дистанційного навчання у веб-середовищі Moodle та G Suite for Education на платформі КПП «Сікорський». Практичне впровадження даних інструментів у навчальний процес засвідчило ефективність їх використання, а також знайшло схвальну оцінку як з боку викладачів так і зі сторони студентів. Виявлені вади і недоліки пов'язані із нестачею досвіду у учасників навчального процесу, а також недосконалістю методичного забезпечення відповідних дистанційних курсів. Саме на виправлення і усунення вказаних недоліків сьогодні спрямовані зусилля викладачів і адміністраторів.

Список використаних джерел

1. Найкращі LMS 2020, і як обрати систему дистанційного навчання для вашого бізнесу – 15.10.2020. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/best-lms-2020.html>
2. How does Google Classroom work? Learn all about the online classroom – 12.10.2020. URL: <https://www.techidence.com/how-does-google-classroom-work-learn-all-about-the-online-classroom/>
3. М. Г. Евдокимова, О. С. Сапожникова Програма Google Classroom как инструмент формирования автономности студента в процессе личностно-деятельностного обучения – 14.10.2020. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/programma-google-classroom-kak-instrument-formirovaniya-avtonomnosti-studenta-v-protssesse-lichnostno-deyatelnostnogo-obucheniya/viewer>

4. Кружилко О. Є., Полукаров О. І., Ткалич І. М., Дистанційне навчання у сфері охорони праці. *Енергозбереження та промислова безпека: виклики та перспективи*: наук. техн. сб. : матеріали III Міжнародної наук.-пр. конф. Київ (2-3 червня 2020 р.). Київ : «Основа», 2020. С. 265–271.

СПЕЦИФІКА ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Полукаров Юрій Олексійович, Мітюк Людмила Олексіївна, Качинська Наталія Федорівна, Лановенко Андрій Віталійович

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація. У статті проаналізовано основні аспекти організації трудових відносин на період воєнного часу. Висвітлено основні проблеми, з якими доводиться стикатися громадянам України в умовах сьогодення. Окрему увагу приділено питанням простою, звільненню та тривалості робочого дня.

Ключові слова: воєнний стан; працівник; роботодавець; простій; звільнення.

24 лютого – не просто дата. Це та чорна ніч, починаючи з якої, мільйони українців були змушені рятувати своє життя та життя рідних людей. Через агресію РФ з 24 лютого 2022 року в Україні було оголошено воєнний стан.

Чимало підприємств вже наприкінці лютого втратили інформацію щодо багатьох працівників, що зумовило необхідність істотно корегувати організацію трудових взаємовідносин. Саме тому 24 березня 2022 року було ухвалено Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX (у подальшому – Закон № 2136-IX) [1], який містить низку коректив щодо механізму налагодження відносин між працівником та роботодавцем на період військових дій. Висвітливо низку ключових запитань і проблем, з якими стикаються працівники і роботодавці в умовах сьогодення.

Чи можливе звільнення без заяви працівника?

Частина працівників виїхала за кордон. Офіційної інформації щодо їх працевлаштування немає. В свою чергу, є чимало працівників за кордоном, які вже повідомили, що наразі забезпечені роботою [2].

Є значний прошарок працівників, які виїхали за кордон, вони наразі є непрацевлаштованими, але спроможні виконувати трудові обов'язки у віддаленому доступі. Проте, звісно, є чимало наших співвітчизників, які також перебувають за межами України і не можуть з тієї чи іншої причини працювати віддалено. Окрім цього, є категорія осіб, які перебувають в Україні та мають змогу працювати у віддаленому режимі.

Постає цілком закономірне запитання – як бути власникам підприємств у кожній з цих ситуацій? Чи є юридичні підстави звільнити певну категорію працівників з вищенаведеного переліку? Це дозволило б знизити витрати та, відповідно, податкове навантаження, яке наразі є занадто важким тягарем для багатьох власників підприємств і організацій.

Напередодні набуття чинності Закону № 2136-IX представники Державної служби України з питань праці (у подальшому – Держпраці) надали роз'яснення, що у ситуації, коли працівник був змушений змінити місце проживання через бойові дії та, відповідно, залишив робоче місце, немає підстав для офіційного звільнення працівника з роботи через прогул. Це цілком закономірно, бо такий вчинок є поважною причиною, зумовленим бажанням зберегти життя. Однак, з юридичної точки зору, збереження за таким працівником середнього заробітку не передбачено. Більш того, роботодавець може зробити позначку

«неявка» в таблиці обліку робочого часу.

Тим не менше, зазначається, що звільнення працівника без його особистої заяви (заява на звільнення) на підставі невиходу на роботу через бойові дії, забороняється.

Після набуття чинності Закону № 2136-ІХ працівники регіонів з бойовими діями, де територіально базується підприємство, у зв'язку з загрозою для життя і здоров'я, отримали право розірвати трудовий договір за власним бажанням, без необхідності двотижневого строку попередження. Виключення становить примусове залучення до суспільно-важливих робіт в період воєнного часу, та випадків, коли працівник виконує роботи на об'єктах критичної інфраструктури).

На жаль, поки що, не зрозуміло, що робити, якщо заява на звільнення так й не надійшла, а зв'язку із працівником немає. Конкретної інформації з цього приводу Закон № 2136-ІХ не подає. Доки контролюючі органи не нададуть роз'яснення з даного запитання, варто орієнтуватися на поради Держпраці, враховуючи вищевикладені аспекти чинного законодавства.

Проте, слід зазначити, що Закон № 2136-ІХ надає можливість не враховувати у період дії воєнного стану окремі положення ст. 40, 43 Кодексу законів про працю України (у подальшому – КЗпП), а саме – звільняти працівника з ініціативи роботодавця [3]:

– у випадку його тимчасової непрацездатності, а також під час відпустки працівника. Виключення становить період відпустки, пов'язаний з вагітністю та пологами, а також відпустки, призначеної для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки);

– без узгодження з профспілкою (за виключенням звільнення працівників підприємств або організацій, що обиралися до представництва профспілкових органів.

Призупинення трудового договору

Також Законом № 2136-ІХ запроваджено термін «призупинення дії трудового договору», під яким слід розуміти факт призупинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і, відповідно, тимчасове призупинення працівником виконання своїх трудових обов'язків, згідно трудового договору. Водночас, слід розуміти, що призупинення дії трудового договору не означає повне припинення трудових відносин.

Підставою до призупинення дії трудового договору може бути військова агресія проти України, що пов'язано з неможливістю надання та, відповідно, виконання роботи. При цьому, обидві сторони у будь-який спосіб повинні повідомити один одного, а відшкодування будь-яких гарантійних обов'язків та компенсацій працівникам на період призупинення дії трудового договору у повному обсязі здійснюється державою, яка виступила у ролі агресора.

Відпустка за власний рахунок – примусова процедура?

Існує ще один можливий варіант для обох сторін в умовах воєнного часу.

Згідно Закону № 2136-ІХ роботодавці протягом воєнного стану мають право надавати за проханням працівника відпустку без збереження заробітної плати без врахування норм ч. 1 ст. 26 Закону «Про відпустки». Дана стаття передбачає, що відпустку без збереження заробітної плати за сімейними обставинами може бути надано на строк, оговорений угодою між працівником та власником підприємства, однак не більше ніж 15 календарних днів на рік [4].

Хочемо зазначити, що працівник з ініціативи роботодавця не може бути відправлений у відпустку без збереження заробітної плати! Працівник повинен подати заяву з подібним проханням, а вже роботодавець – прийняти відповідне рішення, відштовхуючись від поданої заяви.

Права роботодавців під час воєнного стану

Слід розуміти, що чимало підприємств продовжує працювати, не зважаючи на введення воєнного стану. В таких умовах вкрай важко продовжувати зберігати робочі місця для працівників, вчасно виконувати зобов'язання щодо виплат їм заробітної плати та ще й

сплачувати податки у повному обсязі. Згідно Закону № 2136-IX, роботодавці отримали право на період дії воєнного стану не спиратися на норми:

- відносно зниження тривалості робочого часу напередодні святкових, неробочих і вихідних днів [3];

- щодо зниження на одну годину тривалості робочої зміни в нічний час [3].

Окрім цього, на період дії воєнного стану передбачено дозвіл на:

- застосування жіночої праці (за винятком вагітних жінок і жінок, які вигодовують дитину віком до одного року), за умови їхньої особистої згоди на важких роботах, роботах у шкідливих або небезпечних умовах праці, а також на підземних роботах;

- залучення (за умови їхньої згоди) працівників, які виховують дітей (за виключенням випадків, що висвітлені у ст. 8 Закону № 2136-IX) до нічних і надурочних робіт, робіт у вихідні, святкові і неробочі дні, а також направлення у відрядження.

Чи має право роботодавець збільшити норму робочого часу?

Спираючись на аспекти Закону № 2136-IX можна зробити висновок, що роботодавцям було дозволено [5]:

- згідно спільного рішення військового командування та військових адміністрацій, запроваджувати п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень.

Для порівняння: за умов мирного часу, ст. 52 КЗпП передбачено, що п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень запроваджується роботодавцем за попереднім узгодженням з місцевою радою, враховуючи особливість роботи та поглядів трудового колективу;

- встановлювати час початку і завершення робочої зміни.

Якщо у мирний період, згідно вимог ст. 50 КЗпП, нормальна тривалість робочого часу не повинна виходити за межі 40 годин на тиждень, то у відповідності до Закону № 2136-IX, у воєнний час нормативна тривалість робочого часу не повинна бути більшою за 60 годин протягом тижня.

- зменшити тривалість безперервного щотижневого відпочинку з 42 до 24 годин.

Зауважимо, що для працівників, яким, згідно законодавства передбачено скорочену тривалість робочого часу, у воєнний час така тривалість не повинна виходити за межі 50 годин на тиждень.

Для порівняння: у відповідності до ст. 51 КЗпП нормальну тривалість робочого часу, для яких передбачено скорочену тривалість робочого часу, не повинна перевищувати:

- 1) для працівників вікової категорії від 16 до 18 років – 36 годин на тиждень; для осіб віком від 15 до 16 років (зокрема учнів, які виконують трудові обов'язки на період канікул) – 24 години на тиждень.

- 2) для працівників, які залучені до робіт у шкідливих умовах – не більш ніж 36 годин на тиждень.

Висновок. На жаль, наразі наша країна переживає складні, важкі і трагічні часи. Мета всього народу – зберегти свою незалежність, цілісність і свободу. Всі об'єдналися заради перемоги над окупантами. Тому як роботодавці, так й працівники повинні розуміти, що в умовах воєнного часу необхідно ще більше працювати, якісно виконувати свої функціональні обов'язки та нести відповідальність за кожен прожитий день, який наближає нас до перемоги.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
2. Права працівників під час воєнного стану. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/12044_prava-pratsvnikv-pd-chas-vonnogo-stanu.
3. Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (остання редакція – від 02.04.2022).
4. Про відпустки: закон України від 15.11.1996 № 504/96. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (остання редакція – від 02.04.2022).

5. Трудові відносини в умовах воєнного стану: що необхідно знати працівникам та роботодавцям. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210624_trudov-vdnosini-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-neobkhdno-znati-pratsvnikam-ta-robotodavtsyam.

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ МЕШКАНЦІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Приходько Оксана Михайлівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розглянуто питання цивільного захисту населення, зокрема сільського, в умовах війни. Проаналізовано складові частини комплексу заходів щодо захисту населення, зменшення втрат та економічної шкоди України в разі виникнення надзвичайних ситуацій, які не були виконані в реальному житті під час воєнного стану. Показано, на яких саме етапах є великі проблеми і на що саме необхідно звернути увагу органам державної влади.*

***Ключові слова:** цивільний захист, сільське населення, загроза життя, заходи безпеки, евакуація.*

Забезпечення захисту населення і територій у разі загрози та виникненні надзвичайних ситуацій є одним з найважливіших завдань держави.

Актуальність проблеми забезпечення природно-техногенної безпеки населення і територій зумовлена тенденціями зростання втрат людей і шкоди територіям, що спричиняються небезпечними природними явищами, промисловими аваріями і катастрофами. Ризик надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру невпинно зростає. Але сьогодні ці всі явища, аварії, катастрофи відійшли на другий план через повномасштабну війну на території нашої держави. Окупанти знищують все на своєму шляху: інфраструктуру, житлові будинки, аеродроми та ТЕС, а особливо жорстоке ставлення у них до цивільного населення України. Тому актуальність обраної теми беззаперечна, бо як бачимо, найбільше постраждали мешканці невеликих міст, містечок та сіл, що є окраїною великих міст.

Захист населення і територій є системою загальнодержавних заходів, які реалізуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, виконавчими органами рад, органами управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту, підпорядкованими їм силами та засобами підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, добровільними формуваннями, що забезпечують виконання організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів у сфері запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Загрози життєво важливим інтересам громадян, держави, суспільства поділяються на зовнішні та внутрішні і виникають як під час надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, так і воєнних конфліктів.

Зовнішні загрози безпосередньо пов'язані з безпекою життєдіяльності населення і держави у разі розв'язання сучасної війни або локальних збройних конфліктів, виникнення глобальних техногенно-екологічних катастроф за межами України (на землі, в навколосемному просторі), які можуть спричинити негативний вплив на населення та територію держави.

Внутрішні загрози пов'язані з надзвичайними ситуаціями техногенного і природного характеру або можуть бути спровоковані терористичними діями [1].

Як бачимо з інформації, що надходить зі засобів масової інформації в Україні наразі

не лише зовнішня загроза (війна), а й внутрішня. Це сепаратистські дії людей, що проживають в нашій державі, а працюють на інтереси ворога. Вони вже проявили себе як серед цивільного населення так і серед військових, призвівши своєю зрадою до багатьох смертей українців.

Головною метою захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій, загроз (внутрішніх і зовнішніх) є забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і ліквідації їх наслідків, зменшення руйнівних наслідків терористичних актів та воєнних дій.

З метою захисту населення, зменшення втрат та шкоди економіці в разі виникнення надзвичайних ситуацій проводиться спеціальний комплекс заходів, складовими частинами якого є:

Інформування та оповіщення, яке досягається завчасним створенням і підтримкою в постійній готовності загальнодержавної, територіальних та об'єктових систем оповіщення населення.

Спостереження за довкіллям, забрудненням харчових продуктів, продовольчої сировини, фуражу, води радіоактивними, хімічними речовинами, мікроорганізмами та іншими біологічними агентами, забезпечується створенням і підтримкою в постійній готовності загальнодержавних територіальних систем спостереження і контролю з включенням до них існуючих сил та засобів контролю.

Укриття в захисних спорудах, якому підлягає, у разі необхідності, усе населення відповідно до приналежності (працююча зміна, населення, яке проживає в небезпечних зонах тощо), досягається створенням фонду захисних споруд.

Евакуаційні заходи, які проводяться в містах та інших населених пунктах, що мають об'єкти підвищеної небезпеки, а також у воєнний час є основним способом захисту населення і досягаються їх завчасним плануванням.

Інженерний захист проводиться з метою виконання вимог ІТЗ під час проектування і експлуатації споруд та інших об'єктів господарювання, наслідки діяльності яких можуть шкідливо вплинути на безпеку населення та довкілля.

Медичний захист проводиться для запобігання або зменшення ступеня ураження людей, своєчасного надання допомоги постраждалим та їх лікування, забезпечення епідемічного благополуччя в районах надзвичайних ситуацій.

Біологічний захист включає своєчасне виявлення чинників біологічного зараження залежно від характеру і ступеня зараження, проведення комплексу адміністративно-господарських, режимно-обмежувальних і спеціальних протиепідемічних та медичних заходів.

Радіаційний і хімічний захист включає заходи щодо виявлення і оцінки радіаційної та хімічної обстановки, організацію і здійснення дозиметричного і хімічного контролю, розроблення типових режимів радіаційного захисту, забезпечення засобами індивідуального та колективного захисту, організацію та проведення спеціальної обробки [2].

Перелічене вище дуже гарно виглядає на папері, і так би мало все і відбуватися, але, що ж ми маємо в реальності. Нічого. Як показали перші дні війни наша держава була не готова швидко і якісно зреагувати. Всі ті основні заходи практично не були реалізовані. Якщо у великих містах системи оповіщення підтримувались хоч на якомусь рівні технічної справності, то в селах вони взагалі відсутні ще з 90-х років. Укриття, як виявилось, знаходились в аналогічному стані: в містах занедбані або взагалі «прихватовані» і знаходяться під замками, тому простим людям потрапити туди при всьому бажанні і небезпеці нереально, а в сільській місцевості – взагалі відсутні. Незначним укриттям для багатьох сільських мешканців змогли стати лише власні невеликі погребі.

Єдиним правильним рішенням, на державному рівні, повинна була б стати евакуація. Це не заклики «Тікайте, якщо можете!», а дійсно евакуація всього населення з небезпечних територій. І якщо місцеве населення, за допомогою волонтерів, вивозилося потягами та автобусами до кордону з Польщею, то про жителів сіл усі забули.

Таким чином, можна зробити висновки, що в плані реалізації закону та програм

цивільного захисту населення, особливо сільського, держава має великі проблеми. І після закінчення війни та нашої перемоги органам державної влади потрібно повністю переглянути і кардинально змінити відношення до цивільного захисту всього свого народу.

Список використаних джерел

1. Атаманчук П. С., Мендерецький В. В., Панчук О. П., Чорна О. Г. Безпека життєдіяльності (теоретичні основи) : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А. 2008. 108 с.
2. Ярошевська В. М. Безпека життєдіяльності : підручник. К.: ВД «Професіонал», 2004. 560 с .

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДСТВА ШЛЯХОМ ВІДМОВИ ВІД ПЕРЕВИРОБНИЦТВА ОДЯГУ

Продан Катерина Сергіївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Новітні тренди «швидкої моди» реалізуються за низькими цінами, стимулюють значне надспоживання і створюють проблему перевиробництва одягу. В більшості випадків недоспоживаний товар закінчує життя на звалищі. Крім того, кожен етап виробництва одягу несе шкоду водній, наземній і атмосферній екосистемам. Ця проблема, безумовно, збережеться і в майбутньому, якщо не відбудеться переоцінка цінностей у свідомості споживачів.

Ключові слова: «швидка мода», екологія, перевиробництво одягу, надспоживання, захист довкілля, «повільна мода».

Перевиробництво одягу, в тому числі і актуального, сьогодні трансформувалося в одну з критичних екологічних і екосоціальних проблем. Типовим явищем в цьому проблемному секторі став так званий «fast-fashion», тобто «швидка мода», завдяки якій дизайнерський продукт поставляється на масовий ринок за відносно низькими цінами.

Fast-fashion – то є сучасний термін, який використовують модні ритейлери для того, щоб висловити швидке оновлення асортименту марки кілька разів на сезон. Одяг цього класу використовує модні тенденції, що представляються на Тижнях Моди як навесні, так і восени кожного року. За рахунок оптимізації ланцюга «виробництво-поставка» новітні тренди в редакції Fast-fashion виготовляються швидко і реалізуються недорого, що дозволяє споживачу купувати модні речі за значно нижчою ціною. Цю філософію швидкого виготовлення використовують великі роздрібні торгові мережі, такі як H&M, Zara, Peacocks, Topshop. Безперервний випуск нових продуктів робить одяг економічно ефективним інструментом маркетингу, збільшує упізнавання бренду і приводить до значного зростання темпів споживчих покупок. Маркетологи, таким чином, створили більше купівельних сезонів в одній порі року. Так, наприклад, іспанська роздрібна торговельна мережа Zara стала глобальною моделлю того, як зменшити час між розробкою і виробництвом. Тут новинки поставляються в магазини два рази на тиждень. Скорочення виробничих витрат дозволяє Zara виробляти більше 30000 одиниць продукції щорічно для майже 1600 магазинів в 58 країнах [2].

Абсолютно очевидно: «швидка мода» стимулює значне надспоживання і створює проблему надвиробництва. Американці сьогодні купують у п'ять разів більшу кількість одягу, ніж вони це робили в 1980 році. Доля Fast-fashion на ринку одягу зросла з 15% у 2008 році до майже 30% у 2015 р. Розвинені країни, задовольняючи надмірний попит, виробляють все більше і більше одягу, сприяючи забрудненню, що викликане надвиробництвом, і це безперервний процес. В найкращому випадку недоспоживаний товар стає джерелом «секонд-хенд», але в більшості випадків він закінчує життя на звалищі. На звалищі опиняються і нові

речі, що їх не вдалося реалізувати у сезон. [1]

Споживачі в розвинених країнах виробляють величезну кількість відходів, купуючи і викидаючи одяг. Наприклад, жителі Нью-Йорка викидають близько 200000 тон одягу, сумок, ременів і інших видів текстильних виробів за рік. Середня американська сім'я створює 82 фунти текстильних відходів щорічно. По всій країні це становить приблизно 10,5 млн. тонн. Текстильна промисловість займає приблизно від 5% до 10% місця на звалищах. Одяг, що потрапляє на звалища найчастіше виробляється з синтетичних або неорганічних матеріалів. Крім того, кожен етап виробництва одягу несе шкоду водній, наземній і атмосферній екосистемам. Ця шкода включає в себе викид токсичних парникових газів в атмосферу, забруднення і руйнування місць існування водних тварин тощо. Ця проблема, безумовно, збережеться і в майбутньому, якщо не відбудеться переоцінка цінностей в умах споживачів. [1]

Судові процеси увесь час супроводжують діяльність Fast-fashion. Прикладом є фірма «Forever 21» – одна з найбільших представників швидкої моди у США – брала участь в декількох судових процесах за вповні передбачуваними порушеннями прав інтелектуальної власності. Позови стверджують, що більшість товарів в роздрібній торгівлі можна вважати підробками ліній дизайн-розробок від «Діана фон Фюрстенберг», «Anna Sui», «Гвен Стефані», «Harajuku Lovers» і багатьох інших відомих дизайнерів. «Forever 21» та інші зазвичай не коментують результати судових процесів. Щодо переробки текстильних відходів, то сфера ця сьогодні виглядає вельми проблемною. Розірвані волокна тканин не піддаються відновленню і якість переробленої тканини значно гірша за вихідну. Той таки Н&М (Hennes & Mauritz), другий за обсягом виробництва представник Fast-fashion у відповідь на звинувачення у забрудненні середовища, об'явив конкурс на нову технологію щодо переробки одягу. Приз від Н&М склав не мало і не багато – аж 1\$ млн. [2]

Рух в напрямку створення рециклів з відходів текстильної промисловості триває. В той же час, певні досягнення на шляху переробки окремих видів пластмас вже знайшли практичну реалізацію. Вдалим прикладом є процес отримання популярної теплої тканини фліс. З пляшок ПЕТ-тари (поліетилен-терафталату) після дроблення і нагріву до 2700 отримують волокно для його виготовлення. Технологія ця була розроблена в Массачусетсі у 1979 році. Цікавим є той факт, що винахідник флісу навмисно відмовився від патентування матеріалу на користь того, щоби його можна було повсюди виробляти. Ще один приклад. Ірландський дизайнер Кармен Хіеса під час відрядження до Філіппін побачила скільки шкоди довкіллю тут завдає виробництво натуральної шкіри, що виробляється на експорт. Вона запропонувала розробити альтернативну шкіру з натуральних рослинних волокон, які тут ростуть в достатку. Так, після 5 років розробок, було запущено виробництво екологічної шкіри з волокон ананаса. [2]

В якості альтернативи швидкій моді пропонується «повільна мода». Термін «повільна мода» був придуманий Кейт Флетчер в 2007 році. «Повільна мода» відокремлює увесь одяг, розрахований на масового споживача, – від виготовленого вручну до серійного, і об'єднує в собі «надійні», «еко», «зелені» рухи в середині моди.

Ідея «повільної моди» закликає споживачів задуматися про вплив текстильної промисловості на навколишнє середовище і рибні ресурси, уповільнює ланцюги поставок з метою зменшення кількості сезонів продаж, стимулює виробництво якісного одягу тощо. Ключова фраза, яка використовується по відношенню до терміну «повільна мода»: «якість – важливіша за кількість». Ця фраза певним чином узагальнює основні принципи уповільнення темпів споживання одягу, і пропагує одяг, що служитиме довше. В цьому сенсі очевидним стає той факт, що в світі фешн-індустрії рішення екологічних проблем слід шукати на шляху зниження частих позовів до «шопінгу» у значної частини населення.

Але не усе так добре з «повільною модою» як здається, та і взагалі з екостилем як таким. Виробники дизайнерських речей зазвичай декларують їх «доступність», на ділі ж вони для більшості звичайних користувачів недоступні фінансово, а часом ще і незрозумілі «ідейно». Велика ціна робить майже недоступними якісні речі для більшості населення

планети.

Українське студентство, в тому числі і майбутні дизайнери одягу, виховуються в дусі поваги до ідей екології. Можливість просунення на ринок дійсно корисного одягу вони вбачають в його абсолютній стильності. Очевидно, що рух в напрямку екологізації свідомості споживача, а так і виробника існує, він помітний, в нього є свої ідеологи. На жаль, ще до кінця не ясно, що ми хочемо отримати від дизайнерів одягу такого, що стовідсотково знижувало б тиск на довкілля? Як бути з натуральною шкірою і особливо з хутром, вироби з яких сьогодні суперечать принципам біоморфізму, які лежать в основі екологічного знання? Хто створить умови і візьме на себе відповідальність за обмеження споживання? Очевидно, що вирішення цих проблем дизайнери одягу самі не знайдуть. Екодизайн одягу лише в одиничних випадках дійсно здатен вирішити проблему самотужки.

Список використаних джерел

1. Дацюк С., Матвієнко К. Криза надспоживання. *Українська правда*. 2018. URL: <https://www.prawda.com.ua/articles/2008/11/4/3603221/> (дата звернення 06.04.2022).
2. Дизайнерська діяльність: екологічне проектування. Науково-методичне видання / В. О. Свірко, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, А. Л. Рубцов, О. В. Кардаш, О. В. Чемакіна. Київ : УкрНДІ ДЕ, 2016. 196 с.

ВИМОГИ ДО БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ПРИ РОБОТІ ЗІ ШВЕЙНИМ ОБЛАДНАННЯМ

Проценко Тетяна Валеріївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто питання охорони праці та безпеки праці працівників на швейних підприємствах. Зауважується необхідність проходження навчання та перевірку знань з охорони праці та техніки безпеки робітниками швейного виробництва. Аналізуються особливості роботи учнів зі швейним обладнанням на уроках трудового навчання у процесі опанування технології виготовлення швейних виробів. Розглядають правила техніки безпеки при роботі на побутовому швейному обладнанні.

Ключові слова: швейне обладнання, охорона праці, безпека праці, технологія виготовлення швейних виробів, правила техніки безпеки, трудове навчання.

Охорона праці на швейному підприємстві спрямована на збереження здоров'я та запобігання каліцтвам під час експлуатації обладнання та знаходження на робочому місці.

Наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 12.12.2012 № 1416 затверджено Правила охорони праці для працівників швейного виробництва (НПАОП 18.2-1.04-13). Ці правила поширюються на всіх суб'єктів господарювання незалежно від форм власності та організаційно-правової форми, які використовують найману працю та здійснюють діяльність, пов'язану з виробництвом швейних виробів. Правила регламентують вимоги до безпечного виконання робіт у технологічних процесах швейного виробництва та є обов'язковими для виконання роботодавцями та працівниками.

Робітники повинні проходити навчання та перевірку знань з охорони праці та техніки безпеки [2]. Працівники, які тільки вийшли на роботу, проходять вступний інструктаж Його проводить інженер з охорони праці або головний інженер. Після цього робітник проходить первинний інструктаж і кожні 3 місяці – повторний. У разі введення в експлуатацію нового обладнання або у разі виникнення нештатної (аварійної) ситуації проводять позаплановий інструктаж. Разовий інструктаж проводять при виконанні робіт, які не пов'язані з робочими обов'язками робітника. При порушенні правил техніки безпеки та охорони праці робітнику роблять попередження.

Потрібно відмітити, що швейне обладнання як за обсягом продукції, так і за своєю номенклатурою дуже різноманітне. Воно відрізняється видами технологічних операцій, що

виконуються на ньому, конструкцією машин та принципом управління.

Швейна машина – є об'єктом точної механіки. При роботі на ній, можуть діяти такі небезпечні та шкідливі для людини, виробничі фактори: рухомі частини швейного обладнання; підвищена температура повітря робочої зони; недостатня освітленість робочої зони;

Тож у приміщеннях, де здійснюються роботи зі швейним обладнанням, повинна бути присутня медична аптечка, повністю укомплектована всіма необхідними медикаментами і перев'язувальними засобами.

Навчання технології виготовлення швейних виробів та роботи зі швейним обладнанням розпочинається ще в школі на уроках трудового навчання. Існує рід правил техніки безпеки, яких повинні дотримуватися учні при роботі на швейних машинах [1]. Зупинимось детальніше на них.

Перед початком роботи на побутовому швейному обладнанні потрібно одягнути спецодяг та прибрати волосся під косинку. Стілець слід розташувати навпроти голки побутової швейної машини з ножним приводом. Необхідно прибрати з робочого столу всі зайві предмети, які не використовуються під час роботи. Сидіти потрібно на всій поверхні стільця, злегка нахилившись вперед, спину слід тримати тільки прямо. Ноги на педаль необхідно поставити таким чином, щоб носок правої ноги був висунутий злегка вперед. Ліву ногу слід розташувати ближче до переднього краю педалі. Відстань від очей до виробу має бути 30 – 40 см. Кисті рук слід розташувати на платформі перед лапкою побутової швейної машини. Лікті повинні бути на одному рівні з робочим столом.

Під час роботи на швейному обладнанні працювати потрібно обома руками. Необхідно уважно стежити за робочою позою та положенням рук: не схилитись близько до рухомих та обертових частин швейного обладнання, не підводити руки близько до голки. Обрізати нитки слід тільки ножицями. У ході виконання роботи слід пам'ятати та дотримуватись вимог інструкції з техніки безпеки.

Після закінчення необхідно поставити швейну машину на вільний хід. Слід прибрати своє робоче місце, розкласти всі робочі інструменти на відведені для їх зберігання місця. При необхідності виконати чистку та змащення швейної машини. Потрібно підкласти невеликий шматок тканини під лапку швейної машини і опустити лапку.

Під час аварійної ситуації необхідно діяти згідно вимог безпеки праці при роботі зі швейним обладнанням. У разі поломки голки, обриві приводного ремня слід негайно припинити роботу. У випадку отримання травми необхідно негайно надати першу невідкладну допомогу та звернутися до найближчого медичного закладу або викликати службу швидкої допомоги.

Список використаних джерел

1. Інструкція з охорони праці для учнів при роботі на побутовій швейній машині з ножним приводом. URL: <https://osvita-docs.com/node/136>
2. Нові Правила охорони праці для працівників швейного виробництва. URL: <https://www.sop.com.ua/news/890-novi-pravila-okhoroni-pratsi-dlja-pratsivnikiv-shvejnjogo-virobnitstva>

ВАЖЛИВІСТЬ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Прусова Маріанна Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті проаналізовано особливості розвитку культури безпеки в учнів під час вивчення природничих дисциплін. Зазначається, що результатом такого навчання в школі має бути гармонійно розвинена особистість, яка сформувала навички та вміння, що

забезпечують власну гарантію безпеки; людина, що розуміє відповідальність за власні необдумані вчинки та їх наслідки.

Ключові слова: культура безпеки, здоров'я, техніка безпеки, компетентність, природничі науки, ризик.

Конвенція про права дитини закріплює положення про те, що всі держави-учасниці несуть відповідальність за забезпечення найкращого виживання та здорового розвитку дитини [4].

Проте виживання та здоров'я дитини можливе лише за умови розвитку культури безпеки. Ефективне виховання культури безпеки можливе лише за умови організації відповідного навчально-виховного процесу, що забезпечує цілеспрямовану підготовку учнів до профілактики та подолання впливу шкідливих і небезпечних факторів безпеки [1].

Оскільки процес формування культури безпеки в учнів є комплексним і передбачає розвиток знань з техніки безпеки та формування вмінь і навичок безпечної поведінки в стандартних і нестандартних ситуаціях, включає мотиваційну сферу життєдіяльності, його зміст відображено у вивчення природничих наук можливостей цих предметів. Зміст освіти безпеки людини загалом відображає специфіку предметів фізики, хімії, біології, географії, трудового навчання, наприклад природознавства, а також особливості умінь і навичок, що формуються в учнів під час навчального процесу [1].

Вибір методів навчання має насамперед запропонувати значущу підтримку свідомого засвоєння правил і норм безпечної поведінки. Це може відбуватися як у процесі пояснення предмета, так і в процесі справляння з ним самими учнями. З методів пояснення матеріалу найбільш оптимальними для цієї мети є ті, що ґрунтуються на логічних висновках індукції та дедукції. Індуктивний спосіб пояснення визначається таким підходом до теорії безпеки життєдіяльності, що реалізує перехід від конкретних фактів до загальних визначень, від простого до складного. Дедуктивне пояснення характеризується переходом від загальних визначень (ідей) до конкретних випадків. Оскільки матеріал з безпеки людини на уроках природознавства не є принципово орієнтованим, а лише логічно з ним пов'язаний, то, на нашу думку, вибір методів навчання має оптимально поєднувати дедуктивний та індуктивний методи, що значною мірою залежить від змісту матеріалу. При цьому методи навчання викладача з формування знань з безпеки життєдіяльності в наукових дослідженнях повинні забезпечувати активну пізнавальну діяльність учнів протягом усього вивчення предмета. Тому методи розв'язування задач повинні мати відповідне місце в системі вчителя. Оскільки ці методи не завжди придатні для використання в природничому навчанні, оскільки вимагають високого рівня підготовки процесів мислення учнів, дослідницькі завдання, наприклад, прогнозування результатів і наслідків небезпечних і шкідливих для людини та навколишнього середовища впливу [3].

Можна використовувати фактори: планування досліджень; розуміння певних конкретних ситуацій; пояснення незвичайної ситуації та можливих шляхів виходу з неї; вибір надійних і відповідних засобів захисту; передбачення можливих наслідків своєї діяльності та діяльності інших людей і т. д. Тому, плануючи безпеку культурного виховання в природознавстві, вибір методів навчання має бути спрямований на формування належності до своїх дій з урахуванням підходів, методів, засобів навчання відповідних дисциплін та закладені в учнів культура безпеки.

У концепції відповідальності як якості особистості Л. М. Фрідман виділяє такі складові [6]:

- чітке знання конкретних обов'язків окремих осіб, які є важливими для них і для суспільства;
- прийняття цих обов'язків, позитивний особистий досвід ставлення до них, спроба їх виконання;
- переведення взятих на себе обов'язків у конкретні дії та факти, здатність особистості контролювати свої дії, поведінку, виявляти відхилення від реалізованої програми

цілого та вносити відповідні корективи в план дій.

Дуже важливо, щоб у процесі навчання вчитель не тільки постійно самоконтролював свої дії, а й навчав цьому учнів. Особливо це стосується уроків, на яких використовується потенційно небезпечне шкільне обладнання, матеріали, розчини, сполуки тощо. У такій ситуації вчителі та учні не мають права на помилку, оскільки це може завдати значної шкоди їхньому здоров'ю чи коштувати навіть життя. Вибір безпечних методів навчання повинен гарантувати учням високий ступінь самостійності. У зв'язку з цим, крім прийомів організації навчальної діяльності під керівництвом учителя, використовуються різні методи самостійної роботи учнів. Це може бути: робота з книгою та додатковою інформацією чи інтернет-медіа; підготовка матеріалів та звітів; досліди та спостереження в домашніх умовах; складання та розв'язування задач на основі фактичного матеріалу; виконання дослідницьких завдань тощо. Важливою вимогою до методів навчання є те, щоб вони сприяли мотивації учнів до безпечної діяльності. Для виконання цієї вимоги вчитель використовує пізнавальні ігри, навчальні бесіди, створює потенційно небезпечні ситуації на уроці та під час позакласної роботи з подальшим їх вивченням, аналізом та визначенням шляхів їх прогнозування та запобігання, а також заходів у разі їх виникнення [3].

Одним із найважливіших завдань у формуванні культури безпеки при користуванні навчально-дослідницькою базою є формування в учнів умінь і навичок безпечного користування ними: лабораторної компетентності та усвідомлення будь-яких небажаних наслідків використання цих дослідницьких засобів. Безсумнівно, важливою у підготовці та проведенні лабораторних уроків залишається діяльність вчителя, оскільки саме учитель повинен творчо спланувати систему підготовки знань, умінь і навичок для безпечного використання засобів навчання учнів. При цьому він, знаючи рівень розвитку учнів, їх кмітливість і творчі здібності, може передбачити і запобігти всім небажаним небезпечним ситуаціям, а в разі їх виникнення розробити певний оптимальний алгоритм дій, вміло координувати свою діяльність і дії учня [5].

Розвитку вміння правильно поводитися в тій чи іншій ситуації передують знання і вміння передбачати варіанти поведінки людини в нестандартній ситуації, робити необхідні розрахунки і висновки, аналізувати їх і робити відповідні висновки. На сучасному етапі наука має спільний об'єкт вивчення, науковці використовують єдину термінологію, засоби та методи дослідження, їхні досягнення є основою сучасної техніки, тому вчителі природничих класів мають можливість надати учням сучасні методи, інструменти, засоби для вивчення взаємодій з природою та взаємозалежності людини і навколишнього природного середовища, формування основних нормативів безпеки.

До основних факторів і параметрів природного середовища, з якими знайомляться учні на уроках усіх природничих дисциплін, належать: температура, тиск, вологість, густина, щільність, електричний струм, магнітне поле, вібрація, звук, радіоактивність, швидкість тощо. З усіма цими поняття та цінностями детально знайомляться учні під час вивчення відповідних природничих наук з урахуванням їх специфічних особливостей. У цій ситуації важливо показати роль цих відповідних предметних понять і змінних у ході різноманітних процесів у біосфері та уточнити норми їх безпеки. Згідно з нашими дослідженнями, процес формування знань учнів про безпеку життєдіяльності на уроках фізики, хімії, географії, біології та професійно-технічної освіти має деякі особливості:

1) є логічним продовженням процесу формування знань учнів з безпеки життєдіяльності в початковій школі, таких, як базові знання про безпеку та поведінку у разі загрози, які вже мають учні;

2) вона базується на елементах знань, отриманих студентами при вивченні інших дисциплін і потребує широкого й постійного застосування, тобто базується на міжпредметних зв'язках природничих та інших дисциплін, тобто характеризується як специфічне комплексне знання;

3) відбувається в аудиторії та в інших формах навчання (лабораторні заняття, практикуми), а також у позаурочній формі у формі навчальних поїздок, практик,

конференцій тощо та під час самостійної роботи учнів;

4) деталізацію сприйняття навчальної інформації про дію небезпечних і шкідливих факторів навколишнього середовища через відсутність достатнього життєвого досвіду в учнів і тому вимагає максимальної візуалізації теоретичного матеріалу та практичної розробки правил поведінки;

5) особливості психолого-фізіологічного розвитку підлітків зумовлюють необхідність посилення ролі вчителя у формуванні знань учнів про безпеку життєдіяльності.

Врахування всіх вимог до організації процесу формування знань учнів з теми безпеки життєдіяльності дозволяє вчителю спланувати його та пов'язати з конкретним матеріалом з відповідних природничих наук [4].

Плануючи процес формування знань учнів з безпеки життєдіяльності на уроках природознавства, вчитель повинен враховувати такі вимоги:

1) інформація про безпеку життєдіяльності має бути систематичною та логічно пов'язаною зі змістом відповідного курсу;

2) матеріали безпеки життєдіяльності повинні відповідати принципу науковості, сприяти відповідальному ставленню до біосфери та її основної складової – людини, розуміти наслідки процесу їх взаємодії з навколишнім середовищем;

3) опрацьовані теми мають активізувати розумову діяльність учнів, сприяти розвитку їх логічного мислення та приймати оптимальні рішення щодо власної діяльності.

Аналіз освітнього процесу за природничими спеціальностями – фізикою, хімією, біологією, географією та професійною освітою – показує, що вивчення цих дисциплін є ефективним вихованням у студентів знань, умінь, навичок, переконань з безпеки життєдіяльності [2].

Результатом такого навчання в школі має стати гармонійно розвинена особистість, яка має сформовані навички та вміння щодо власної безпеки, почуття відповідальності за власні необережні вчинки та їх наслідки.

Список використаних джерел

1. Бойко Т. В. Здоров'язберігаючі технології і сучасна система освіти *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки.* – 2013. Вип. 108.1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_1_108_12
2. Горностай О. Б., Мірус О. Л. Високий рівень культури безпеки праці як фактор зменшення виробничого травматизму. *Вісник Львівського держ. ун-ту безпеки життєдіяльності.* 2010. № 4. С. 100–105.
3. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* 2010. Вип. 8. С. 149–153.
4. Конвенція про права дитини. К.: Столиця, 1997. 32 с.
5. Немкова И. Н. Формирование культуры безопасности жизнедеятельности студентов в процессе профессиональной подготовки в ВУЗе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Тамбов, 2005. 238 с.
6. *Освітні технології* : навч. метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. За ред. О. М. Пехоти. К.: Видавництво А. С. К., 2003. 255 с.

ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНИХ М'ЯКИХ НАВИЧОК ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ

Пуляк Ольга Василівна, Пуляк Анастасія Ігорівна

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Анотація. В роботі проаналізовано основні м'які навички, які, на думку авторів, необхідні людині для подолання стресових ситуацій в період воєнного стану. Ці навички умовно розділено на дві групи: м'які навички самодопомоги (стресостійкість, емоційний

інтелект, стрес-менеджмент, критичне мислення) та навички допомоги іншим (командотворення, активне слухання, ненасильницьке спілкування, креативні навички, екологічне мислення).

Ключові слова: стресові ситуації, *Soft skills* (м'які навичка), збереження здоров'я, самодопомога, допомога іншим, освітні технології, дистанційна освіта, комунікації, учасники освітнього процесу.

Останнім часом спільнота України була змушена радикально перебудувати майже всі звичні сфери життя: освітню, медичну, сферу послуг, логістичну тощо. Така ситуація зорієнтує учасників освітнього процесу на формування нових якостей, що можуть забезпечити збереження фізичного, психічного і ментального здоров'я й адаптацію до стресових ситуацій, засвоєння нових навичок комунікації. Сучасні умови процесу навчання – глобальний тест на перевірку соціально-психологічних *Soft skills* (м'яких навичок). В умовах військових дій і постійному стресовому стані формування навичок для подолання стресових ситуацій для викладачів та студентів є нагальною необхідністю.

Вивчення особливостей поведінки людини у стресових ситуаціях були у центрі уваги науковців. Дослідниками проведено численні емпіричні розвідки окремих аспектів стресу, стресових життєвих ситуацій, копінг-стратегії. Окремий напрямок: розробка програм стрес-менеджменту та постстресового відновлення [3].

В основу сучасних підходів до діагностики та корекції психологічних наслідків військових дій покладена концепція відстрочених реакцій на травматичний стрес. Відповідно до цієї концепції посттравматичний стресовий розлад виникає як запізнена та/або затяжна реакція на стресову подію або ситуацію (короткочасну або тривалу) виключно загрозливого або катастрофічного характеру. Вони, в свою чергу можуть викликати загальний дистрес майже у будь-якої людини. Посттравматичний стресовий розлад розвивається у 20-25% людей, що піддалися стресовій дії, але ще зберегли своє фізичне здоров'я; серед поранених поширеність цих порушень – близько 40% [3].

Як зазначають більшість психологів та педагогів, саме психологічна підтримка дуже необхідна під час стресових ситуацій. Вже з перших днів повноштабного вторгнення психологами та іншими викладачами закладів освіти України проводилися консультації з питань подолання дистресу, надавалися конкретні рекомендації, проводилися тренінги та аналізувалися психологічні стани.

Також в цей період в нагоді став посібник «Важливі навички в періоди стресу» який у березні 2021 року ВООЗ видав українською мовою [2]. Ця книга має п'ять розділів, кожен з яких містить нову ідею та техніку. Як зазначають автори, цей посібник спирається на наявні фактичні дані та результати широкомасштабних польових випробувань і містить інформацію та опис практичних навичок, які допоможуть людям справитися з стресовими обставинами та підтримувати психічне здоров'я.

4 квітня 2022 року МОН опублікував Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» [4]. Ці методичні рекомендації містять такі розділи:

- перша психологічна допомога: загальна характеристика об'єкту, етапів і психологічних заходів;
- порушення психічних процесів і ознаки, надання першої психологічної допомоги;
- протоколи надання першої психологічної допомоги під час переживання негативних психічних реакцій і станів;
- алгоритм телефонного консультування;
- корисні матеріали щодо надання першої психологічної допомоги;
- інформація про психологічну допомогу в умовах війни обласних центрів психологічної служби;
- техніки емоційної регуляції.

М'які навички, які необхідні людині для подолання стресових ситуацій в період воєнного, на нашу думку, умовно поділяються на дві групи: м'які навички самодопомоги та

допомоги іншим (рис 1.).

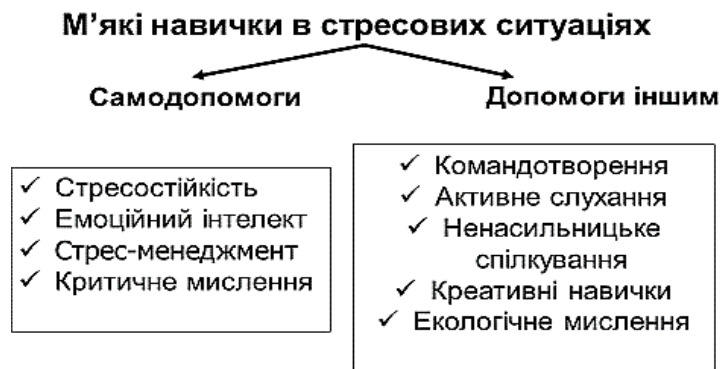

Рис. 1. М'які навички стресових ситуацій.

М'які навички самопомоги.

– Стресостійкість – це сукупність якостей, що дозволяють організму спокійно переносити дію стресорів, без шкідливих сплесків емоцій, які впливають на діяльність і на оточуючих, а також здатних викликати психічні розлади. Висока стресостійкість характеризується низьким рівнем емоційності.

Стресостійкість можна розвивати (підвищувати) тренуванням (психотренінг). Ключовими аспектами стресостійкості є наступні.

Контроль. Стресостійкі люди характеризуються високим самоконтролем, вони впевнені у тому, що можуть самостійно подолати більшість проблем.

Атитуди. Стресостійкість завжди передбачає атитуд надії та віру у краще майбутнє. Надія тісно пов'язана із оптимізмом і спрямовує зусилля на прояви активності при подоланні проблем.

Зобов'язання – перед родиною, суспільством, роботою, впевненість у тому, що є найбільш значущим у житті.

Перспективи – орієнтація на майбутнє, досягнення успіху і отримання задоволення від життя [3].

– Емоційний інтелект – група ментальних навичок, які забезпечують усвідомлення власних емоцій та емоцій оточуючих., наскільки легко нам справлятися з особистим кризами. А також вміння будувати стосунки з іншими людьми, бути емпатичним і відчувати емоції інших, вміння мотивувати себе в стресових ситуаціях.

– Стрес-менеджмент – це управління станом психіки, уміння запобігти появі стресу або хоча б мінімізувати його вплив на здоров'я. За допомогою стрес-менеджменту можна боротися з сильною фізичною та психологічною напругою.

– Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення. Це здатність відрізнити брехню від істини, що надзвичайно важливо в так звану епоху постправди, в яку ми зараз живемо.

М'які навички допомоги іншим.

– Командотворення. Так, саме під час воєнного стану вміння відчувати людей і об'єднувати їх для спільної цілі стає надзвичайно важливим. Людська потреба в соціалізації зараз сягає піка, тож саме час запропонувати потенційним партнерам участь у нових проєктах, формувати нові команди.

– Активне слухання, яке дозволяє створити атмосферу довіри та розуміння, зможе краще зрозуміти співрозмовника за рахунок застосування низки вербальних та невербальних засобів комунікації.

– Ненасильницьке спілкування – навичка чіткого та точного повідомлення співрозмовникові спостереження, що підкріплюється фактом, а далі висловлюєте власну

потребу та формулює прохання. Таким чином, ви не заподієте шкоди вашому співрозмовникові, задовольните власні потреби, зможете виявити насильницьку комунікацію щодо вас, а також знешкодите її.

– Креативні навички – здатність нестандартно мислити. Під екстремальних ситуацій можуть виникати нестандартні завдання, котрі потребують оригінального й креативного підходу, зокрема знаходження засобів першої допомоги, пожежогасіння, нош, тощо.

– Екологічне мислення – здатність усвідомлено сприймати події, не шкодити собі та оточенню. Екологічне мислення передбачає відповідальність за свої дії та позитивне ставлення до світу.

Отже, аналіз освітнього процесу в період дії військового стану щодо формування у майбутніх учителів навичок подолання стресових ситуацій показав, що заклади мають можливості та умови для формування необхідних м'яких навичок (Soft skills) у майбутніх фахівців. Для успішного формування таких Soft skills у студентів, на нашу думку, необхідно активно запроваджувати в освітній процес новітні освітні технології та засоби дистанційного зв'язку; підключати до освітнього процесу психологів; залучати студентів до командних проєктів, стартапів, розв'язування кейсів; активно розвивати емоційний інтелект працюючи в різних командах. Формування та розвиток Soft skills у студентів та викладачів є об'єктивною вимогою сьогодення.

Список використаних джерел

1. Абрамова О. В., Пуляк О. В., Терещук А. І. Формування м'яких навичок у здобувачів освіти через застосування тренінгових технологій. *Вісник післядипломної освіти : збірник наукових праць* Серія «Педагогічні науки». Випуск 18(47) 2021. С. 10–28. URL: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-18\(47\)-10-28](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-18(47)-10-28)
2. Важливі навички в період стресу: ілюстроване видавництво: Копенгаген: Європейський регіональний офіс Всесвітньої організації охорони здоров'я; 2020. 128 с. URL: <https://platforma-msb.org/posibnyk-vazhlyvi-navychky-v-periody-stresu/> (дата звернення 3.03 2022)
3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ, 2016. 219 с.
4. Лист МОН № 1/3872-22 від 04.04.22 року Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-persha-psiologichna-dopomoga-algoritm-dij>, https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86227/ (дата звернення 5.04 2022)

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗНАЇ З ТЕХНОЛОГІЇ МАЛЯРНИХ РОБІТ ТА ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ПРИ ЇХ ВИКОНАННІ

Рись Оксана Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглядаються особливості формування в учнів знань з технології малярних робіт. Аналізуються змістове наповнення даної теми, Визначається навчальна, виховна і розвиваюча мета уроку з теми «Основи технології малярних робіт», очікувані результати навчання. Розглядаються особливості навчання учнів дотриманню правил безпеки праці під час виконання малярних робіт.

Ключові слова: трудове навчання, технологія побутової діяльності та самообслуговування, процес навчання, технологія малярних робіт, правила безпеки праці.

Підготовка учнів до майбутнього життя та формування у шкільної молоді навичок

самообслуговування на даний час є актуальною і знаходиться в полі зору багатьох науковців, педагогів. Ефективність викладання трудового навчання у школі залежить від якісної підготовки майбутніх учителів [1; 2].

Набуття учнями корисних життєвих навичок у процесі трудового навчання відбувається під час засвоєння ними тем розділу «Технологія побутової діяльності та самообслуговування». Щодо 7 класу, то у вказаному розділі передбачається навчання учнів технології малярних робіт.

Таким чином, тематика основ технології малярних робіт» вивчається в 7 класі згідно навчальної програми трудового навчання для 5 – 9 класів. Завдання з елементами проектування, пов'язані із життєдіяльністю та самообслуговуванням учня має назву «Малярні роботи у побуті власними руками» [3, с.22-23].

Зміст теоретичного матеріалу, який повинні опрацювати учні, включає такі інформаційні компоненти: основи технологій малярних робіт; малярні роботи; матеріали та інструменти малярних робіт; технологія виконання малярних робіт.

У процесі вивчення даної теми учні повинні навчитися:

- характеризувати матеріали та інструменти для малярних робіт;
- обґрунтувати необхідність застосування ґрунтовки;
- називати інструменти для малярних робіт;
- підбирати фарби для різних типів поверхонь;
- визначати технологію малярних робіт.

При підготовці до уроку «Основи технології малярних робіт» вчитель визначає його мету, яка є триединою: навчальна мета – закріпити набуті знання учнів з основ технологій малярних робіт, місцем малярних робіт у сфері виробництва та у сфері послуг, формувати практичні уміння та навички щодо визначення необхідної кількості фарби для фарбування кімнати, обґрунтувати та аналізувати кольорову гамму, її вплив на людину; розвиваюча мета уроку – розвивати пізнавальну активність та самостійність учнів, логічне та аналітичне мислення, творчу уяву, ініціативу, пам'ять; виховна мета уроку – виховувати відповідальність, повагу до професії, культуру праці, працелюбність, повагу до людей, що виконують найбільш поширені трудові процеси, інтерес до професії маляра та її місце на ринку праці.

Матеріально-технічне забезпечення уроку є таким: інструкційно-технологічні картки, картки-завдання, інструменти для виконання малярних робіт, плакати «Безпеки праці під час виконання малярних робіт», «Інструменти та матеріали маляра», «Спецодяг маляра», «Кольорове коло» (спектр кольорів і відтінків), навчальні посібники.

Очікувані результати опанування учнями теми «Основи технології малярних робіт»: після цього уроку учні зможуть: називати основні види малярних робіт, розповідати про професію маляра, малярні матеріали та інструменти, самостійно проводити аналіз та підбір кольорової гами фарб, поєднувати кольори, знати їх вплив на стан людини, вести елементарні розрахунки перед початком малярних робіт, дотримуватись правил техніки безпеки під час виконання малярних робіт.

Після організаційної частини вчитель проводить актуалізацію опорних знань, звертається життєвого досвіду учнів. Наступний етап уроку – мотивація навчальної діяльності учнів. Вчитель ставить проблемне питання: «Що ви знаєте про професію маляра?». Й учні, спираючись на свій життєвий досвід, можуть дати досить обмежену інформацію.

У процесі пояснення нового матеріалу вчитель звертає особливу увагу учнів на такі питання:

- види фарб за складом (водні, неводні, водо-емульсивні);
- якість виконання малярних робіт (внутрішні, зовнішні);
- вимоги до якості і кількості до виконання операції (високоякісна, проста);
- необхідність застосування ґрунтовки;
- підбір фарб для різних типів поверхні;

- технологія виконання малярних робіт;
- правила безпеки при виконання малярних робіт.

Виходячи з вищезазначеного у процесі навчання учні ознайомлюються з основами технології малярних робіт та місцем малярних робіт у сфері виробництва та у сфері послуг.

У процесі вивчення нового матеріалу та проведенні практичних робіт вчитель неодноразово звертає увагу на дотримання правил безпеки праці під час виконання малярних робіт. Крім того, вчитель здійснює аналіз можливих ситуацій (нещасних випадків) під час користування інструментами та матеріалами. Звертає увагу на захисний одяг під час виконання малярних робіт.

Існують загальні правила безпеки при виконанні малярних робіт, з якими необхідно ознайомити учнів. Аналіз літературних джерел (Я. Білоконь, Ю. Кравець, М. Михнюк, Т. Пятничук.) дозволив виділити наступні [4, с.22-23]:

1. До початку проведення робіт рукоятки інструментів та іншого інвентарю перевіряються на наявність пошкоджень, зарубок і задирок, які можуть призвести до травмування рук.

2. У разі проведення малярних робіт на висоті використовуються стійкі підмостки з міцним огородженням або спеціальної спорядження для таких робіт. При цьому водоемульсійна фарба та інші оздоблювальні розчини повинні поміщатися в тару, стійку до перекидання.

3. Починати процес нанесення фарби або штукатурки потрібно з найбільш віддалених від входу в приміщення кутів.

4. Малярні роботи повинні проводитися з використанням засобів індивідуального захисту – захисних окулярів, рукавичок або рукавиць, захисного одягу. Дихальні шляхи потрібно захищати респіратором.

5. У зв'язку з тим, що більша частина фарб і лакофарбових матеріалів готуються на основі легкозаймистих розчинників, при роботі з розчинниками і самими лакофарбовими матеріалами обов'язковим є чітке виконання норм і правил протипожежної безпеки. У приміщенні, де проводяться роботи з даними матеріалами, не можна користуватися відкритим вогнем, забороняється використовувати для обігріву приміщення нагрівачі з відкритими нагрівальними спіралями і несправні електроприлади.

Таким чином, формування в учнів знань з технології малярних робіт та правил безпеки при їх виконанні відбувається при вивченні розділу «Технологія побутової діяльності та самообслуговування» у 7 класі. Збагачення учнів знаннями, необхідними для раціональної організації побуту у майбутньому та ведення домашнього господарювання допомагає готувати молоде покоління до життя.

Список використаних джерел

1. Кудря О. В. Підготовка майбутніх учителів до навчання учнів технології побутової діяльності. *Молодь і ринок*. № 7 (114), 2014. С. 75–79.
2. Кудря О. В., Срібна Ю. А. Змістові та методичні аспекти вивчення дисципліни «Технологія побутової діяльності». Project approach in the didactic process of universities - international dimension : in 4 parts. Part 2. Lodz : PIKTOR Szlaski i Sobczak Spółka Jawna, 2020. P. 86-93 URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16892>
3. «Програма Трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів, 5-9 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
4. Технологія опоряджувальних робіт (для учнів ПТНЗ будівельного профілю): навч. посіб. / Я. Ю. Білоконь, Ю. І. Кравець, М. І. Михнюк, Т. В. Пятничук. Київ : ПІТО НАПН України, 2015. 167 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ ТЕМИ ЕКОЛОГІЇ У СТВОРЕННІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ЕКОКУЛЬТУРНОГО ПЛАКАТУ

Савдід Альона Вікторівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У творчій політиці проблеми екології завжди знаходилися в центрі уваги. Акції, що проводяться на захист довкілля, виявилися напрочуд популярними і привабливими серед молоді і залучають до участі в них студентів-графічних дизайнерів з усієї України.

Ключові слова: екологія, графічний дизайн, плакат, екокультурний проект, захист довкілля.

Графічний дизайн, як жоден із напрямків дизайнерської діяльності, пов'язаний із візуалізацією подій і явищ. Саме через це він несе колосальний потенціал щодо масового екологічного виховання. Впливовість графічних творів вже давно не викликає сумнівів, а серед них поза конкуренцією в царині дієвості візуальних повідомлень залишається мистецтво плакату. Зупинимось на явищі екологічного плакату докладніше.

Йтиметься переважно про досягнення саме вітчизняного плакату на терені екологічного просвітництва. Сучасна школа української «промислової графіки» разом із плакатним мистецтвом у її складі формувалася переважно у 60–80-ті роки минулого століття. Її розвитку і становленню сприяла ідеологічна відлига в свідомості творців і територіальна наближеність до мистецтва польського плакату, яке на той час знаходилося на небаченому підйомі. Молодим тоді дизайнерам-графікам В. Лесняку, О. Векленку, О. Бляхеру, В. Шевченку, В. Шості, Д. Шмелькову та ін. вдалося знайти власну змістовну мову, стиль і виразність в своїх творах, що сприяло як становленню національної школи, так і виходу українського плакату «в світ» [1].

Очевидно, що школа тільки тоді стає школою, коли традиції наслідують і множать талановита молодь. Тут доречно додати, що Харківська школа графічного дизайну отримала єдину в своєму роді відзнаку і нагороду Академії Мистецтв України, саме «як школа», і не в останню чергу за досягнення в мистецтві плакату. Розвитку школи вже в нашому сторіччі сприяла співпраця дизайнерів-графіків із галереєю «Академія», в творчій політиці якої проблеми екології завжди знаходилися в центрі уваги. Акції, що проводились галереєю на захист довкілля, виявилися напрочуд популярними і привабливими серед молоді і залучали до участі в них студентів-графічних дизайнерів з усієї України.

Показовою є всесвітня плакатна акція DESIGN AGAINST FUR (дизайн проти хутра), що проводилася під егідою відомого міжнародного альянсу, до складу якого входять відомі діячі культури і актори, такі як Бріджит Бардо, Джейн Фонда, Ален Делон та інші. Метою цього конкурсу є формування у людства етичного ставлення до тварин, підвищення свідомості людей, позов до їхньої зростаючої байдужості і, кінець-кінцем, збереження життя тварин як у дикій природі, так і на звірофермах. Українські студенти і молоді дизайнери неодноразово ставали переможцями конкурсу, отримували дипломи, призи і нагороди різних рівнів, а глядач, і кожен, хто відвідав акцію, починав опановувати нову для нього думку: хутро – це не модно, а жорстоко і безглуздо (рис. 1).

У рамках широкомасштабного українського мистецького проекту «Екологічна весна» зазвичай відбувається низка подій природоохоронного кшталту. Його учасників хвилюють болючі питання:

- Чи пам'ятаємо ми про Чорнобиль?
- Чи зробило висновки з того людство світу і населення України особисто?
- Чи зросла екологічна свідомість наших громадян?

Акція розгалужена щодо використаного інструментарію. Анімаційні можливості сучасних технологій сприяють активізації сприйняття тих «уроків», що їх надають суспільству молоді дизайнери. Сюжети, освоєні плакатним мистецтвом і підсилені мультимедійними трейлерами та кліпами, поширюються на широке коло тем – від вміння

користуватися сміттєвим мішечком до проблем соціальної екології, екології культури і свідомості (рис. 2).

Рис. 1. Всесвітня плакатна акція DESIGN AGAINST FUR

Рис. 2. Мистецький проект «Екологічна весна»

Вивчаючи впливовість і дієвість плакатного мистецтва у сфері екології, його художні і соціальні можливості, сьогодні просто не можна обминути всесвітньо відому мистецьку акцію «4-й Блок». Відомий фестиваль дозволяє зрозуміти і засвоїти міжнародний досвід художнього осмислення екологічних проблем і донести його до можливо більшої кількості населення планети, – як митців, так і свідомих громадян.

Задум цього фестивалю став відгуком на найпотужнішу техногенну катастрофу ХХ сторіччя. Тоді, в 1986-му, Чорнобиль в водночас відкрив людству дуже просту істину: для екологічних лих немає залізних завес, як і не існує державних кордонів. Фестиваль «4-й Блок» народився у 1991 році, тобто через п'ять років після чорнобильської катастрофи, відзначивши таким чином її «похмурий» 5-річний ювілей. Його хрещеним батьком і засновником став відомий український дизайнер-графік О. Векленко. Для самого Олега «Чорнобиль» став доленосною подією, бо опинився він на «4-му Блоці» в числі перших героїв-ліквідаторів аварії на ЧАЕС. Прагнення звернути увагу світу до екологічного боку трагедії надихнули його на проведення широкомасштабної плакатної акції. Виставка-конкурс відразу привернула до себе увагу художників і дизайнерів з усіх континентів. У першому ж триєнале узяли участь дизайнери більш як з 15-ти країн світу. В той час і організатори, і учасники ще не підозрювали, що заснували найвідоміший у світі мистецтва екологічний проект, – Міжнародне триєнале екологічного плакату і графіки «4-й Блок». [1]

Кожні три роки у квітні фестиваль проводиться під егідою міжнародної ради національних організацій з графічного дизайну (IKOGRADA) і координаційного комітету міжнародних бієнале (IBCC). Колекції з найкращих творів «БЛОКУ» подорожують світом, а переглянули їх – мільйони. Саме завдяки мистецтву глядач усвідомлює, що екологія – це не політика, не економіка, навіть не географія, а драма, яку ми щоденно пишемо своїми вчинками.

Очевидно також: для сучасної України тема екології культури є сьогодні найактуальнішою. Без хоча б часткового вирішення її завдань ми не зможемо зрушити з місця. Сьогодні, коли українцям часто закидають про їхню залежність від культури російської, при цьому старанно намагаються у нас відібрати дійсно нашу культуру, нашу історію, традиції, і навіть наш архетип, важливим є не просто доказати нашу автентичність, але і самим розібратися в своїх коренях. На жаль, людська пам'ять нетривка, тому самоідентифікація в наш час потребує певних зусиль. Дієвість засобів графічного дизайну провокує пошук і одночасно допомагає його здійснити. Декілька років тому відомий дизайнер-графік В. Лесняк ініціював розлогий екокультурний проект, в якому б саме молоді люди зайнялися б цими пошуками [2].

Мета проекту – познайомити широкий загал з долями відомих і мало відомих видатних українців: діячів культури, науки, мистецтва, які внесли свою частку знань,

таланту, своє життя у розвиток і прогрес людства. Так народилася плакатна акція «Народжені в Україні». Завдяки творчим роботам молодих дизайнерів були заново відкриті сотні дійсно великих імен. Авторам проекту хотілося, щоби видатні імена, справи, обличчя, долі не залишили байдужими глядача, а знайшли відгук в наших серцях. Наведені тут приклади (рис. 3) розкривають і доволі ефектно презентують явище українського екокультурного плакату.

Рис. 3. Плакатна акція «Народжені в Україні»,
а – робота Алексенко Костянтина, б – робота Кузьмінської Ганни

Проект розвивається і багато подорожує. Його демонстрували в багатьох містах України від Сходу до Заходу і навіть в зоні АТО. Його бачили за кордоном, а в Польщі, колись сучасного європейського арт-плакату, взагалі розводили руками: не сподівалися, що представлені персонажі це дійсно ми, і раділи за нас, що маємо такий рівень плакатного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Дизайнерська діяльність: екологічне проектування. Науково-методичне видання / В. О. Свірко, О. В. Бойчук, В. М. Голобородько, А. Л. Рубцов, О. В. Кардаш, О. В. Чемакіна. Київ : УкрНДІ ДЕ, 2016. 196 с.
2. Прищенко С., Антонович Є., Сенчук Т. Екоплакат як форма соціокультурних комунікацій. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2021. 4(2), С. 126–142.

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ЗВО ПОЛТАВЩИНИ

Согоконь Олена Анатоліївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто шляхи покращення стану здоров'я студентів ЗВО Полтавщини. Зауважується, що основними факторами захворюваності студентів неінфекційними хворобами є низька рухова активність, надмірне харчування, нервово-емоційна перенапруга, шкідливі звички. Наголошується на необхідності ведення здорового способу життя кожною людиною: заняття фітнесом, раціональне харчування,

загартування, відмова від шкідливих звичок, охорона довкілля від забруднення.

Ключові слова: студенти, ЗВО, здоров'я, здоровий спосіб життя, фактори захворюваності.

Актуальність дослідження. Різні аспекти здоров'я молодого покоління є однією з глобальних проблем сучасності. Вона виникає разом з людиною і видозмінюється відповідно до руху людської культури. Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не просто відсутність хвороб і фізичних вад [2, с. 56]. Здоров'я є процесом збереження та розвитку фізіологічних, біологічних і психічних функцій, оптимальної трудової та соціальної діяльності за максимальної тривалості активного творчого життя. Максимальний рівень здоров'я людини – це мета, досягнення якої повинна забезпечити кожному члену суспільства сучасна держава. Однак, наголошуємо на тому, що існуюча система охорони здоров'я зосереджені в основному на розробці новітніх технологій лікування.

Саме медико-соціальний статус студентської молоді в майбутньому визначить якість трудового, економічного, репродуктивного та оборонного потенціалу нашої країни. Сучасні дослідники відзначають, що навчальні навантаження збільшилися, наявні форми фізичного виховання не застосовуються або в даний час використовуються не ефективно, спостерігається повсюдне згортання профілактичного напрямку через відсутність фінансування. Різні аспекти здоров'я студентів навчальних закладів залишаються предметом пильної уваги дослідників.

Дані положення обумовлюють актуальність теми дослідження, яка пов'язана з необхідністю вирішення проблеми з оздоровлення молоді України, що має важливе теоретичне і практичне значення.

Мета нашого дослідження: проаналізувати загальний рівень здоров'я студентської молоді Полтавщини та окреслити сучасні підходи до його поліпшення, систематизувати загальні тенденції стану здоров'я студентів; науково обґрунтувати та довести ефективність комплексної оздоровчої програми, яка базується на індивідуальному підході до процесу фізичного виховання з урахуванням рівня фізичного здоров'я студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему покращення стану здоров'я студентської молоді розглядали такі науковці, як: Г. Апанасенко, В. Глухов, Е. Буліч, І. Муравов; формування у студентів здорового способу життя досліджували – І. Заплішний, Ф. Сипченко, І. Прихода; вдосконалення методів і форм проведення самостійних занять фізичними вправами – Е. Вільчковський, В. Платонов, Т. Круцевич, Г. Іванова, В. Білогур, А. Драчук. Пропагування сучасних методів навчання, застосування інноваційних технологій фізичного виховання відображено у працях таких науковців, як: М. Булатова, О. Вацеби, Л. Волкова, О. Демінського, А. Куц, Л. Матвєєвої та інших [1, 2, 3, 5] що засвідчує про існуючу проблему збереження та зміцнення здоров'я молодих людей, яка знаходиться в полі зору багатьох учених.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на сучасну парадигму здоров'я та системно-логічний узагальнений аналіз наукової літератури, можна констатувати, що здоров'я є цілісною багатовимірною динамічною системою певної структури. Здоров'я нації показує рівень якості життя, який визначається за багатьма параметрами: матеріальними, соціальними, психо-емоційними, розвитком фізичної культури та спорту.

Досліджуючи стан серцево-судинної системи студентів університетів Полтавщини, ми встановили, що впродовж трьох років навчання у молоді спостерігається тенденція до тахікардії, розвитку гіпотензивних реакцій, зниження м'язової працездатності. Це пояснюється незадовільним рівнем організації рухової активності, низькою організацією навичок побуту, чергування роботи і відпочинку, недотримання раціонального режиму дня та харчування. Головними чинниками, які сприяють розвитку серцево-судинних захворювань у Полтавській молоді є: нераціональне харчування, низька рухова активність, нервово-емоційні стреси, шкідливі звички. Отже, на основі узагальнюючого системно-

логічного підходу встановлено, що вплив несприятливих соціально-гігієнічних чинників під час навчання призводить до негативних тенденцій у стані здоров'я студентів ЗВО Полтавщини.

Узагальнений аналіз результатів досліджень способу життя і стану здоров'я свідчить, що одним з основних чинників ризику розвитку функціональних розладів у обстеженого контингенту Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка є гіподинамія (33% юнаків і 74,6% дівчат), що в поєднанні з нераціональним харчуванням (43,8% і у 55,2% осіб відповідно) призводить до надлишкової маси тіла (31,3% юнаків і 62,7% дівчат). У 50% обстежених юнаків і у 17,9% дівчат виявлена така шкідлива звичка, як тютюнопаління. Задовільно оцінили стан свого організму в даний час 88,9% юнаків і 61,6% дівчат. Значно менша кількість студентів була не задоволена станом свого організму: 11,1% юнаків і 31,4% дівчат. В даний час регулярно займаються фізичною культурою 16,7% юнаків і 8,1% дівчат, епізодично – переважна кількість студентів: 83,3% юнаків і 66,3% дівчат. Не займаються фізичною культурою 25,6% дівчат, 17,3% юнаків.

Вивчення структури захворюваності в залежності від курсу навчання показало, що у першокурсників найбільший відсоток складають захворювання органів дихання, на другому місці – порушення опорно-рухового апарату, далі – хвороби органів травлення, нервової системи. У студентів четвертого курсу спостерігається інша закономірність: на першому місці – патології серцево-судинної системи, на другому – порушення ОРА, далі – захворювання травної системи.

Ми пропонуємо адекватний вихід з ситуації, яка склалася: необхідно теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити на практиці функціональну залежність фізичних навантажень населення від стану здоров'я. Використання цілісного підходу до проблеми збереження здоров'я молоді сприяло розробці нами комплексної оздоровчої програми, яка включала такі компоненти: блок інформаційно-профілактичних заходів (розробка та впровадження системи заходів інформаційного забезпечення студентів з питань здорового способу життя); блок організаційно-діагностичних заходів (лабораторна, функціональна діагностика захворювань різних нозологічних форм), блок оздоровчо-корекційних заходів (диференційовані фізичні навантаження відповідно до функціональних характеристик організму студентів, гідрокінезотерапія, працетерапія; режим труда та відпочинку; загартовування; гігієна харчування, сну), блок оцінки ефективності проведених заходів. Реалізація цієї програми дозволить підвищити рівень здоров'я молоді, сформувати стійку мотивацію здорового способу життя.

Профілактичну роль в цьому напрямку відіграє скринінг населення з визначенням «груп ризику» серед практично здорових людей, формування та впровадження здорового способу життя, поліпшення екологічної ситуації, умов праці та життя людей. Разом з тим, достатня рухова активність, спрямована на боротьбу з гіподинамією та гіпокінезією, широке впровадження фізичної культури в життя населення, як показують численні медико-біологічні дослідження, сприяє укріпленню здоров'ю людини, підвищенню стійкості її організму до впливу несприятливих чинників довкілля (температура, тиск, забрудненість повітря та води, інфекції тощо), а також збереженню та відновленню працездатності, запобігає розвитку ранньої втоми та перевтоми, сприяє корекції психоемоційних перевантажень під час професійної діяльності людини.

Висновки. Отже, ми дійшли висновку, що основними факторами захворюваності студентів неінфекційними хворобами є низька рухова активність, надмірне харчування, нервово-емоційна перенапруга, шкідливі звички. Стан здоров'я молоді погіршується, зокрема у студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка до 45% (від загальної кількості захворювань) складають патології серцево-судинної системи, до 26% – порушення опорно-рухового апарату.

Для підвищення рівня здоров'я нації необхідний сучасний підхід, який базується на сучасній інформаційній парадигмі здоров'я. Він передбачає розробку, прийняття та впровадження комплексних державних оздоровчих програм, які вимагають створення умов

для реалізації здорового способу життя кожною людиною: заняття фітнесом, раціональне харчування, загартовування, відмова від шкідливих звичок, охорона довкілля від забруднення.

Список використаних джерел

1. Ажиппо О. Ю., Криворучко Н. В. До питання підвищення інтересу студентів до занять фізичного виховання. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків : ХДАФК., 2016. С. 6–11.
2. Горелова П. В., Коваленко Є. В. Організація самостійних занять фізичною культурою для студентів закладів вищої освіти. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро, 2019. С. 55–60.
3. Заліско О. К., Оліярник В. І. Аспекти забезпечення ефективного фізичного виховання студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків : ХДАФК. 2016. С. 70–75.
4. Стасюк Р.М. Формування мотивації в процесі занять фізичним вихованням студентів. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків : ХДАФК. 2016. С. 186–194.
5. Фізичне виховання – дистанційна форма навчання : навч.-метод. посіб. / уклад.: Согоконь О. А., Донець О. В., Гогоць В. Д. ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Сімон, 2021. 120 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ГОЛОВНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Срібна Юлія Анатоліївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізуються поняття «здоров'язберігаючі технології», які об'єднують в собі всі напрями діяльності освітнього процесу щодо формування, зберігання та зміцнення здоров'я учнів. Розглядається кілька груп здоров'язберігаючих технологій, які застосовуються у системі освіти.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язберігаючі технології, учні, організація навчання, освітній процес, безпека життєдіяльності.

Трудове навчання є важливим засобом усебічного розвитку учнів. Під час занять із трудового навчання фізична діяльність учнів поєднується із розумовою, адже учням доводиться розв'язувати цілий ряд творчих завдань. Таким чином, трудове навчання супроводжують напруженою розумовою діяльністю, що сприяє розвитку розумових здібностей учнів.

Учитель, володіючи сучасними педагогічними знаннями, при постійній взаємодії з учнями, їхніми батьками, медичним працівником та шкільним психологом, повинен планувати й організовувати свою діяльність з урахуванням пріоритетів збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів педагогічного процесу [6].

Увага до питання здоров'я школярів суттєво зросла. Про несприятливість у даній сфері говорять давно, але сьогодні ця проблема стоїть дуже гостро. За останнє десятиріччя чітко спостерігаються такі фактори, які впливають на стан здоров'я учнів, а саме: зростання навчального навантаження, вільний час діти все більше проводять за переглядом фільмів, за комп'ютерними іграми. Усе це призводить до гіподинамії, порушення постави, порушення

зору [5].

Здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя батьків, вчителів, суспільства в цілому. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного та розумового розвитку підростаючого покоління, зниження рівня народжуваності й тривалості життя, зростання смертності, особливо дитячої, а також відсутність мотивації до збереження та зміцнення здоров'я.

Проблема збереження та зміцнення здоров'я особистості широко висвітлюється у працях Г. Апанасенко, М. Віленський, О. Газман, Г. Зайцев, В. Клімова, В. Петленко, С. Свириденко, Т. Сущенко, Г. Царегородцев та ін. До вивчення основ здоров'язберігаючого виховання звертаються такі вчені, як І. Брехман, В. Горащук, О. Дубогай, В. Лозинський, З. Малькова, В. Оржеховська, М. Таланчук, Л. Татарнікова [8].

У вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці досліджувалися різні аспекти проблеми здоров'язбереження молодого покоління, а саме: теоретичні засади здоров'язбережувальних технологій (Н. Беседа, Л. Горяна, О. Дубогай, Л. Попова, С. Лапасенко та інші); формування валеологічної культури особистості засобами здоров'язбережувальних технологій (Т. Бойченко, О. Бондаренко, Л. Ващенко, М. Гончаренко, В. Горащук, В. Грибань, С. Кондратюк та інші); чинники формування здоров'язбережувального освітнього середовища в загальноосвітньому та вищому навчальному закладі (О. Ващенко, С. Дудко, В. Звєкова, О. Клєстова, К. Оглоблін та інші), результати дослідження яких знайшли значного поширення у педагогічній практиці і мають теоретичне обґрунтування [4].

Метою даної статті є розгляд значення здоров'язберігаючих технологій, як головної складової освітнього процесу.

Здоров'язберігаюча технологія – це побудова послідовності факторів, що попереджують руйнування здоров'я при одночасному створенні системи сприятливих для здоров'я умов.

Поняття «здоров'язберігаючі технології» об'єднує в собі всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів [3].

Під здоров'язберігаючими технологіями вчені пропонують розуміти:

– сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);

– оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);

– повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій пов'язано з використанням медичних (медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих, лікувально-оздоровчих), соціально-адаптованих, екологічних здоров'язберігаючих технологій та технологій забезпечення безпеки життєдіяльності.

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язберігаючих технологій дає можливість виокремити такі типи (за О. Ващенко) [1]:

– здоров'язберігаючі – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;

– оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

– технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти;

– виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини.

Мета здоров'язберігаючої педагогіки – забезпечити учням високий рівень реального здоров'я, озброївши його необхідним багажем знань, умінь, навичок, необхідних для ведення здорового способу життя, і виховавши в нього культуру здоров'я.

Розглянемо кілька груп здоров'язберігаючих технологій, застосовуваних у системі освіти, в яких використовується різний підхід до охорони здоров'я, а відповідно, і різні методи і форми роботи.

Фізкультурно-оздоровчі технології – спрямовані на фізичний розвиток займаються: загартовування, тренування сили, витривалості, швидкості, гнучкості та інших якостей. В основному дані технології реалізуються на уроках фізкультури і в роботі спортивних секцій, яка передбачає вивчення механізмів і факторів оздоровчого впливу фізичних вправ на організм людини, а також технологію розробки та застосування тренувальних програм з метою поліпшення фізичних кондицій і здоров'я людей різних статевікових груп, використовуючи методологічну основу популярних видів кондиційної тренування та їх різновидів.

Екологічні здоров'язберігаючі технології – допомагають виховувати в учнів любов до природи, прагнення піклуватися про неї, залучення учнів до дослідницької діяльності в сфері екології тощо, все це має потужний педагогічним впливом, що формує особистість, зміцнює духовно-моральне здоров'я учнів.

Технології забезпечення безпеки життєдіяльності – реалізують фахівці з охорони праці, захисту в надзвичайних ситуаціях, архітектори, будівельники, представники комунальної служби і т.д. Оскільки збереження здоров'я розглядається при цьому як приватний випадок головного завдання – збереження, вимоги та рекомендації цих фахівців підлягають обов'язковому обліку та інтеграції в загальну систему здоров'язберігаючих технологій. Грамотність учнів з цих питань забезпечується вивченням курсу ОБЖ, педагогів – курсів БЖД, а за забезпечення безпечних умов перебування в школі відповідає директор, в дитячому саду – завідувач садом, у вузі – ректор, директор навчального закладу.

Здоров'язберігаючі освітні технології слід визнати найбільш значущими за ступенем впливу на здоров'я учнів. Головний їхній відмітна ознака – не місце, де вони реалізуються, а використання психолого-педагогічних прийомів, методів, технологій, підходів до вирішення виникаючих проблем [5].

Отже, сутність здоров'язберігаючих технологій постає в комплексній оцінці умов виховання і навчання, які дозволяють зберігати наявний стан учнів, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, навичок здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку, прогнозувати можливі зміни здоров'я і проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні заходи з метою забезпечення успішності навчальної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості», поліпшення якості життя суб'єктів освітнього середовища.

Звичайно, вирішення проблеми збереження здоров'я дітей та підлітків потребує щільної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Однак особливе місце та відповідальність з оздоровчої діяльності відводиться освітній системі, яка повинна й має всі можливості для того, щоб зробити освітній процес здоров'язберігаючим.

Список використаних джерел

1. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. №8. С. 1–6.
2. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко,

- Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. 2-ге вид., допов. К.: Каравела, 2009. 400 с.
3. Волкова І. В. Поняття «здоров'язберігаючі технології» та їх класифікації. URL: <http://edu.post-diploma.kharkov.ua>. (дата звернення: 19.05.2022)
4. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
5. Здоров'язбережувальні технології у навчально – виховному процесі. URL: <http://metodportal.net/node/2729>. (дата звернення: 19.05.2022)
6. Здоров'язберігаючі технології. URL: <http://www.novapedahohika.com/noloms-331-1.html>. (дата звернення: 19.05.2022)
7. Ленартович Н. А., Бондар Г. А. Здоров'язбережувальні технології в системі роботи класного керівника як один із методів реалізації виховання ціннісного ставлення до себе : метод. посіб. Вінниця, 2015. 63 с.
8. Реалізація здоров'язберігаючих технологій у сучасній школі. URL: http://pp-borschahivka-school.edukit.kiev.ua/biblioteka/zdorovyazberigayuchi_tehnologii/year/2016/month/3 (дата звернення: 19.05.2022)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ УКРАЇНИ

Стешенко Володимир Васильович, Нестеренко Олександр Сергійович
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Анотація. У статті визначено умови, в яких опиняються студенти під час воєнних дій у країні, та можливості використання ними цифрових освітніх ресурсів у процесі навчання, а також встановлено відношення студентів до цих подій. Відповідно до цього визначено, що особливостями організації освітнього процесу в таких умовах є: стабілізація емоційного стану студентів; формування в них відчуття обов'язку перед суспільством, Батьківщиною; підготовка до проведення виховних заходів з учнями закладів загальної середньої освіти відповідно до особливостей воєнного стану тощо.

Ключові слова: воєнні дії; майбутні вчителі; організація освітнього процесу; професійна підготовка.

Сьогодні освітній процес в Україні не припиняється і під час воєнних дій і здійснюється, як відомо, у форматі он-лайн. Але в силу різних обставин студенти опиняються в різних умовах, що уможливорює використання ними певних цифрових ресурсів. Вони можуть перебувати:

- в зоні окупації, коли Інтернет або слабо проходить, або зовсім відсутній, однак є можливість телефонного зв'язку;
- безпосередньо в зоні затяжних бойових дій, коли Інтернет і телефонний зв'язок зовсім відсутні;
- в зоні, близькій до бойових дій, коли є Інтернет і телефонний зв'язок;
- в евакуації в не комфортних умовах, коли доступ до Інтернету обмежений, але є телефонний зв'язок;
- в евакуації в комфортних умовах, коли є вільний доступ до Інтернету і є телефонний зв'язок.

Відповідно до таких умов дистанційне навчання може здійснюватися у формі синхронного, асинхронного або повністю самостійного оволодіння компонентами освіти з використанням або без використання електронних освітніх ресурсів, зокрема широко розповсюдженої платформи дистанційного навчання Moodle або будь-якої іншої.

Окрім того, відповідно до індивідуальних психологічних особливостей, відношення студентів до подій, що проходять, також виявляється різним. Це може бути:

- перебування в стані страху та паніки від тривоги та безпорадності;
- байдуже відношення до воєнних дій навіть у зоні їх проходження;
- активна участь у волонтерському русі або в територіальній обороні;
- участь у бойових діях.

Таким чином, ми можемо виділити два фактори, які визначають особливості організації професійної підготовки майбутніх вчителів в умовах, що склалася. Перший, зумовлений відношенням студентів до подій, що відбуваються. Другий – ходом і наслідками воєнних дій. Відповідно, методика здійснення освітнього процесу має бути різною.

Щодо першого фактору методика організації освітнього процесу має наступні особливості. Так, щодо студентів «панікерів» і байдужих спочатку слід вплинути на їх емоційний стан. Для цього з ними необхідно проводити бесіди щодо того, щоб їхня увага сконцентрувалася не на страхах від вибухів, а на допомозі потерпілим людям та обороні. Після того, як вони змінять своє відношення до оточуючих подій, їх слід мотивувати соціальними факторами, пов'язаними з необхідністю ґрунтовного оволодіння професією й професійними компетентностями. Адже після закінчення воєнних дій для розбудови України потрібні будуть грамотні, висококваліфіковані фахівці, професіонали, які зможуть прийняти активну участь у відбудові країни. Досвід показує, що мотивувати таких студентів не просто. Але наполеглива кропітка робота все ж дає свої результати, а проведення регулярних повноцінних занять з ними буде нейтралізувати їх страхи й сприяти долученню до активного супротиву ворогу. Тобто, у студентів відчуття тривоги, страху та паніки слід замінити на відчуття віри, надії та оптимізму й обов'язку перед суспільством, Батьківщиною.

Іншу методику слід використовувати при роботі зі студентами, які беруть активну участь у волонтерському русі або в територіальній обороні. Не секрет, що деякі студенти під виглядом повної зайнятості виконують не всі завдання викладачів. Заняття з такими студентами доцільно проводити в асинхронному режимі в години після трудового дня. Таким студентам слід доводити про відповідальне відношення до професійної підготовки, показати необхідність оволодіння професією вчителя на високому рівні. Тобто відчуття обов'язку перед захисниками Батьківщини доповнити відчуттям обов'язку перед підростаючим поколінням.

Щодо другого фактору, методика організації практичної підготовки майбутнього вчителя має бути спрямована на відповідні виклики воєнного стану. Такі виклики передбачають проведення бесід і тренінгів з учнями на наступні теми:

- що значить воєнний стан у країні і чим він відрізняється від війни;
- про колаборантів та причини колабораціонізму;
- використання колаборантами громадян (зокрема учнів) для коригування вогню противника;
- про загрози незнайомих і вибухонебезпечних предметів;
- про правила інформаційної гігієни;
- про протидію шахрайству та про маніпуляції шахраїв з банківськими картками в умовах воєнного стану;
- про псевдоволонтерство;
- про домашні конфлікти, викликані різним відношенням до воєнних дій;
- про психологічну допомогу рідним і близьким;
- про дії в надзвичайних ситуаціях (ядерна загроза, хімічна небезпека тощо);
- про поведінку в евакуації та ін.

Студенти, які беруть участь у бойових діях, як відомо, мають право брати академічну відпустку, а після такої – поновитися у складі студентів ЗВО й оволодіти навчальним матеріалом або самостійно, використовуючи обрані вищим електронні освітні ресурси та індивідуальні консультації з викладачами, або на повторному курсі навчання.

Таким чином, особливості організації професійної підготовки майбутніх вчителів в

умовах воєнних дій у країні полягають у наступному: стабілізація емоційного стану студентів; формування в них відчуття обов'язку перед суспільством, Батьківщиною; підготовка до проведення виховних заходів з учнями закладів загальної середньої освіти під час практичної підготовки відповідно до особливостей воєнного стану.

ОСНОВИ ЖИТТЯ

Сухомлин Владислав Петрович, Хорольський Олексій Вікторович
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізуються ознаки життя. Зауважується, що об'єднання різних технологій дозволяє паралельно застосовувати методи класичної фізики і сучасної (квантової) фізики, спостерігати процеси, які відбуваються на молекулярному рівні.

Ключові слова: основи життя, зовнішнє середовище, внутрішні параметри, фізика, комп'ютерні технології, нанотехнології.

Тиск, об'єм, температура, кількість коливань за одиницею часу, маса, час. Ці параметри є ознакою життя і можуть бути як зовнішніми, так і внутрішніми. Внутрішні параметри характеризують живу природу, зовнішні – оточуюче середовище.

Властивості зовнішнього середовища можна описати за допомогою фізико-математичних моделей. Однією з таких моделей є термодинамічні потенціали [1].

Щоб описати термодинамічні потенціали, потрібно визначити (виміряти і задати) такі параметри як тиск, об'єм, температура і теплоємність. Отримаємо фіксовані властивості речовини, які потрібно виміряти, щоб описати усі термодинамічні властивості речовини.

Провівши значну серію дослідів $p = f(T, V)$, можна приблизно визначити дані про теплоємність. Ці дані дозволяють повністю описати кількісно всі термодинамічні характеристики речовини. Термодинамічні потенціали математично описуються методами класичної фізики.

У статистичній фізиці доводиться мати справу з повними диференціалами різних функцій стану, причому як незалежні змінні можуть братися різні пари змінних. Статистичних функцій може існувати нескінченна кількість. Оскільки якщо відома одна з них, тоді будь-яка функція від цієї функції також є статистичною функцією стану. Інакше кажучи p, V, T, S пов'язані двома співвідношеннями – рівняннями стану, і тому тільки дві з них можуть бути незалежними.

Термодинамічні потенціали містять у собі ентропію, яка водночас має як термодинамічний, так і статистичний смисл. Ентропія дорівнює помноженому на сталу Больцмана логарифму числа мікростанів, за допомогою яких реалізується даний макростан. Зростання ентропії в ізольованій системі означає рух цієї системи у напрямку найбільш імовірного рівноважного стану. Можливі флуктуації, коли у певний відрізок часу термодинамічна система рухається у напрямку менш імовірних макростанів. У цьому проміжку часу ентропія ізольованої системи зменшується, а не зростає, або залишається незмінною. Ентропія є функцією стану. Якщо система перейшла з одного стану в інший за допомогою необоротного процесу, тоді логічно уявно перевести систему з першого стану у другий за допомогою деякого оборотного процесу і розрахувати при цьому зміну ентропії. Вона дорівнює зміні ентропії при необоротному процесі.

На зміні ентропії, як мірі інформації, працюють сучасні комп'ютерні технології, які проникли майже в усі сфери діяльності людини. Поєднання комп'ютера й одночасне занесення параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища дає змогу детально проаналізувати різноманітні процеси, які залежать від часу (наприклад, розвиток і протікання різних хвороб).

У таких комп'ютерних технологіях може взяти участь кожна людина, яка звернулася

до лікаря. Не порушуючи морально-етичних норм і пам'ятаючи, що зовнішні поля можуть бути шкідливими для організму, можна набрати певну статистику та обробити дані на комп'ютері, застосовуючи статистичні моделі.

Визначити внутрішні параметри дещо складніше. На внутрішні параметри системи (жива природа) впливають численні фактори, які доводиться враховувати. За останні десятиліття з'явилися нові прилади, які дозволяють вимірювати і контролювати внутрішні параметри (КТ, МРТ тощо). Ці прилади, робота яких базується на математичних методах сучасної (квантової) фізики, дозволяють отримувати й аналізувати за допомогою комп'ютерних технологій трьохвимірні дані «живої» термодинамічної системи.

Останнім часом з розвитком нанотехнологій з'явилася значна кількість різноманітних датчиків, які реєструють різноманітні фізичні параметри. Переважну більшість таких датчиків можна під'єднати до комп'ютера і об'єднати з комп'ютерними технологіями. З'являється можливість водночас спостерігати, вимірювати й аналізувати як внутрішні параметри, так і зовнішні. Таке об'єднання різних технологій значно розширює можливості в отриманні інформації, корисної для медичних працівників, фізиків, математиків, хіміків, біологів, програмістів.

Застосування статистичних методів досліджень і комп'ютерна обробка таких статистичних даних можуть суттєво змінити уявлення про розвиток у часі різних процесів, які протікають водночас у замкненому і зовнішньому середовищі. Наприклад, усі лікарі, які досліджують певну хворобу і заносять дані у комп'ютер, можуть сформувати певну базу даних про виникнення, протікання та зникнення її з часом. Отримані знання можуть істотно змінити уявлення про саму хворобу.

Застосування статистичних методів обробки даних може поставити на наукове підґрунтя такий важливий вид життєдіяльності людини як техніка безпеки. Наприклад, вплив професії на розвиток хвороби, або навпаки, вплив хвороби на певну професію.

Водночас таке об'єднання різних технологій дозволяє паралельно застосовувати методи класичної фізики і сучасної (квантової) фізики [2], спостерігати процеси, які відбуваються на молекулярному рівні.

Список використаних джерел

1. Ландау Л. Д., Лифшиц Е. М. Теоретическая физика: учеб. пособие. В 10 т. Т. V. *Статистическая физика*. Ч. I. 5-е изд., стереот. Под редакцией Л. П. Питаевского. Москва : Физматлит, 2005. 616 с.
2. Лифшиц Е. М., Питаевский Л. П. Теоретическая физика. В 10 т. Т. IX. *Статистическая физика*. Ч. II. 4-е изд., стереот. Под редакцией Л. П. Питаевского. Москва : Физматлит, 2004. 493 с.

НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ БЕЗПЕЧНИМ ПРИЙОМАМ ПРАЦІ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ КИЛИМОВИХ ВИРОБІВ

Титаренко Валентина Петрівна, Кісь Алла Володимирівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті розглядаються особливості навчання старшокласників килимарству. Аналізуються види килимарського обладнання, що використовуються при виготовленні килимів та килимових виробів. Розглядається допоміжне килимарське обладнання на предмет безпечного ним користування. Визначаються правила безпечного користування допоміжним килимарським обладнанням.*

***Ключові слова:** традиції, килимарство, килимарське обладнання, безпека праці, технологія виготовлення швейних виробів, правила техніки безпеки, безпечні прийоми праці*

Килимарство на Україні є регіональним, має свої автентичні традиції багату історію

розвитку. Традиції народного килимарства на Україні висвітлено мистецтвознавцями (С. Таранушенко, А. Жук [1], Я. Запаско [2] та С. Сидорович) у ряді опублікованих у 60–70-х рр. ХХ століття ґрунтовних досліджень.

В наш час, як і в давнину, одним з найвідоміших центрів килимарства є Решетилівка Полтавської області. Відомими по всій Україні є килими директора Решетилівської фабрики художніх виробів народного художника України Леоніда Товстухи, званої в усьому світі килимарниці-майстрині Надії Бабенко та народного художника України Євгена Пілюгіна [3].

В умовах сьогодення навчання старшокласників килимарству проходить у Решетилівському художньому професійному ліцеї, куди приходять на навчання учні 9-11 класів для здобуття професії «живописець, килимар» [5].

Питанням безпеки та охорони праці присвячена належна увага в Стандарті професійної (професійно-технічної) освіти з професії 7432 Килимар. Серед загальнопрофесійних компетентностей можна виділити наступні: дотримання та виконання вимог охорони праці, промислової і пожежної безпеки, виробничої санітарії; оволодіння знаннями та вміннями працювати на килимових горизонтальних і вертикальних верстатах; оволодіння основами виконання прийомів роботи з інструментами для килимарства [4, с.8].

Метою статті є аналіз особливостей навчання учнів старшої школи безпечним прийомом праці при виготовленні килимових виробів.

У Решетилівському художньому професійному ліцеї практичні заняття з вивчення технології виготовлення килимів та килимових виробів проходять у килимовій майстерні, яка оснащена відповідним килимарським обладнанням.

Потрібно відмітити, що килимарське обладнання поділяється на основне та допоміжне. Для ручного виготовлення килимів застосовують таке основне обладнання: ткацький верстат та кросна. У килимарстві в Україні поширені також нескладні пристрої, на яких виготовляють різні невеликі за розмірами вироби (пояси, очіпки): ткацькі дощечки, вилочки та ін.

Допоміжне килимарське обладнання включає інструменти і пристрої, якими килимарниця може користуватися саме у процесі виготовлення килимового полотна. Допоміжне обладнання – гребінець для обсмикування вовни, молоток-гребінець, розподільча палиця, ніж-гачок, човник, ножиці, голка. Зупинимося на його призначенні детальніше.

Розподільча палиця може бути виготовлена з металу, дерева або кістки і мати циліндричну форму. Довжина палиці повинна відповідати розміру (ширині) кросен. Розподільча палиця призначена для утворення чину (розхилу між нитками основи) при роботі на кроснах.

Молоток-гребінець використовується для прибивання ниток піткання і ущільнення килимового полотна. Молоток-гребінець може бути виготовлений весь із деревини або ж із деревини – ручка, а зубці – з металевих пластин.

Човник виготовляється із тонкої вузької дошки, яка на кінцях має заглибини. Він використовується для прокладання нитки піткання у візерунку з широкими одноколірними смугами. Пряжа намотується на човник з клубка чи бобіни до товщини, трохи меншої за ширину чину.

Ножиці використовують звичайні. Вони повинні мати довгі і дуже гострі леза. Ножицями зрізують залишки пряжі піткання на поверхні виробу, розрізають нитки основи при зніманні килима з кросен чи верстата, пристригають ворсову поверхню на ворсових килимах.

Голку використовують звичайну швацьку. Вона повинна бути з невеликим довгим вухом. За допомогою голки пришивають технічний рисунок полотна, розтягують килимове полотно, щоб воно не збіглося, обшивають килим під час кінцевої обробки.

Ніж-гачок використовують для вив'язування ворсових вузлів з цілої нитки. Він має вигляд ножа із гладким гачком на вістрі. Ніж-гачок виготовляють із металевої смуги довжиною 170 см, шириною 30 мм і товщиною 2 мм.

Гребінь, який призначений для обсмикування ворсу, виготовляють із листового

металу прикріплюючи до нього дерев'яну ручку. Гребенем обсмикують, вирівнюють і прочісують вив'язані ворсові вузли перед пристриганням ворсу. При цьому із пряжі видаляються довгі волокна, жорсткі і погано пофарбовані шерстинки, різні сторонні домішки.

У процесі навчання ткацтву килимів старшокласники навчаються працювати з основним та допоміжним обладнанням. Важливо навчити старшокласників правильному використанню основного та допоміжного обладнання, безпечним прийомам праці при виготовленні килимових виробів. З цією метою у килимовій майстерні проводяться інструктажі з техніки безпеки, у процесі яких учням пояснюють правила безпечного користування колючими та ріжучими інструментами:

– техніка безпеки по роботі з ножицями: необхідно класти ножиці праворуч із зімкнутими лезами, спрямованими від себе; передавати і переносити ножиці кільцями вперед і зі зімкнутими лезами; не залишати ножиці біля рухомих частин основного обладнання;

– техніка безпеки по роботі з голками: необхідно зберігати голки у певному місці; під час роботи голки повинні бути ввіткнуті в подушечку; якщо голка загубилася, то її обов'язково потрібно знайти; якщо голка зламалася, то її шматочки зібрати, загорнути в папір та викинути; не можна брати голку в рот, зашпилювати в одяг, дрібні предмети, стіни, фіранки; шити потрібно з використанням наперстка.

Таким чином, навчання старшокласників килимарству передбачає опанування ними технології виготовлення килимів та килимових виробів, формування вмій, навичок роботи з основним та допоміжним килимарським обладнанням. У практичній навчальній діяльності старшокласників навчають правильному використанню основного та допоміжного обладнання, безпечним прийомам праці з дотримання правил техніки безпеки при роботі з колючими та ріжучими інструментами.

Список використаних джерел

1. Жук А. К. Українські народні килими (XVII–поч. XX ст.). Київ : Наук. думка, 1966. 151 с.
2. Запаско Я. П. Українське народне килимарство. К.: Мистецтво, 1973 р. 112 с.
3. Кудря О. В., Кісь А. В. Класик решетилівського килимарства Леонід Самійлович Товстуха: поєднання нових шляхів і народних традицій. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта: науковий журнал*. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2020. Вип. 8. С. 72-78. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17934>
4. Стандарт професійної (професійно-технічної) освіти з професії 7432 Килимар. URL: <http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2019/02/килимар.pdf>
5. Решетилівський художній професійний лицей. URL: http://resh-hud-lic.ucoz.net/index/informacija_dlja_abiturientiv/0-20

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – ОСНОВНА СКЛАДОВА НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Титаренко Ігор Валерійович

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Анотація. У статті розглядаються питання забезпечення екологічної, технічної і соціальної безпеки держави і суспільства. Аналізується потреба у формуванні знань з безпеки життєдіяльності, як умови забезпечення сталого та безпечного розвитку людства. Обґрунтовується необхідність організації системи загального комплексного та неперервного навчання з безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, розвиток людства.

Для України період останніх років ХХ і початку ХХІ століть характерний низкою катастроф техногенного та природного походження, зростанням числа соціальних небезпек, пов'язаних з економічними негараздами. Вихід з цього становища полягає у реалізації комплексу заходів, спрямованих на мобілізацію державних структур, громадськості на те, щоб створити матеріальні засади, підготувати відповідні людські ресурси і, найголовніше, змінити спосіб мислення та поведінки людей.

Сучасний стан безпеки в Україні незадовільний. Україна має на рік жертв пожеж майже в 1000 разів більше, ніж Китай, втрати людського життя на виробництві в середньому в 10 разів більші, ніж у країнах Європи, втрати в побуті наближені до світового максимуму. Таке поєднання показників суспільної безпеки не випадкове, воно характеризує стан суспільства взагалі та стан наукового забезпечення зокрема.

Безпека людини – це поняття, що відображає саму суть людського життя, її ментальні, соціальні і духовні надбання. Безпека людини – невід'ємна складова характеристика стратегічного напрямку людства, що визначений ООН як «сталий людський розвиток» (Sustainable Human Development), такий розвиток, який веде не тільки до економічного, а й до соціального, культурного, духовного зростання, що сприяє гуманізації менталітету громадян і збагаченню позитивного загальнолюдського досвіду [1].

На початку ХХІ ст. людство увійшло у складний період історії свого існування, коли воно у своєму розвитку вже оволоділо величезним науково-технічним потенціалом, але ще не навчилося достатньо обережно та раціонально ним користуватися. Людству почала загрозувати небезпека повільного вимирання внаслідок безперервного погіршення якості навколишнього середовища, а також вичерпання природних ресурсів. Стало зрозумілим, що для усунення цієї небезпеки необхідний перегляд традиційних принципів природокористування та докорінна перебудова господарської діяльності у більшості країн світу.

Одним із перших у світі звернув увагу на цю проблему перший президент Академії наук України В. Вернадський (1863-1945 рр.) Основою вчення академіка Вернадського була «жива речовина», до складу якої входять всі живі організми, що мешкають на планеті. Незважаючи на малий обсяг – 0,25% маси всієї біосфери – завдяки геохімічній активності і перетворюючи світлову енергію, розвиває величезну вільну енергію, через що функції її проявляються в планетарному масштабі. За визначенням Вернадського, людина стала наймогутнішою геологічною силою на планеті, людська діяльність почала перевищувати масштаби найпотужніших стихійних явищ [1].

Міжнародна комісія із проблем навколишнього середовища й стійкого розвитку, що була створена Генеральною Асамблеєю ООН в 1987р., підготувала фундаментальне дослідження «Наше загальне майбутнє». У ньому відображена необхідність глобальної переорієнтації соціально-політичного, економічного, технічного, технологічного й культурного розвитку, а також виконання відповідних національних і загальнопланетарних проєктів. Це означає, що розвиток має здійснюватися таким чином, щоб мінімізувати негативні наслідки виснаження природних ресурсів і погіршення якості навколишнього середовища з метою їхнього збереження для майбутніх поколінь.

Конференція ООН, що відбулася в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро, прийняла документ «Порядок денний ХХІ сторіччя» і зробила висновок про необхідність глобального партнерства держав для досягнення стабільного соціального, економічного й екологічного розвитку суспільства. Зміст цієї концепції - перехід суспільства на шлях стійкого розвитку, що забезпечує спільну еволюцію природи й людини [3].

На сучасному рівні об'єктивних знань у ньому відображено розуміння світовим співтовариством гостроти соціоекологічної проблематики, необхідність глобальної переорієнтації соціально-політичного, економічного, технічного, технологічного та культурного розвитку, здійснення для цього відповідних національних і загальнопланетарних проєктів.

Одним з основних напрямів безпеки життєдіяльності в умовах глобалізації є

збереження середовища існування людини. Потреба вирішення природоохоронних, соціальних, демографічних, екологічних та інших проблем постала не лише перед Україною, а й перед усім світом. Уряд України намагається вирішити питання безпеки людини, але заходи, які застосовуються, не досить ефективні та не призводять до суттєвих позитивних результатів.

Більшість фахівців, громадських організацій переконані, що запорукою успішного розв'язання проблеми виживання людини в сучасному світі є підвищення освітнього рівня населення. Подолання екологічної кризи є складовою національної політики кожної країни, адже першочерговим завданням людства є запобігання глобальної екологічної катастрофи.

Пізнання феноменів безпеки життєдіяльності сприяє формуванню у кожній особистості високої екологічної культури, сучасного світогляду, екологічної свідомості. Це допоможе розв'язати складні проблеми сьогодення, зробити навколишнє середовище екологічно безпечним [2].

Забезпечення екологічної, технічної і соціальної безпеки стає однією із головних проблем будь-якої держави. За таких умов все більш значним та необхідним стає потреба у формуванні знань з безпеки життєдіяльності, як умови забезпечення стійкого та безпечного життя. Одним із шляхів виконання цього завдання є організація системи загального комплексного та неперервного навчання з безпеки життєдіяльності [4].

Взаємовідносини людини і природи споконвіку були непростими. Але особливого загострення вони набули наприкінці ХХ ст., коли господарсько-перетворююча діяльність людства масштабністю та інтенсивністю зрівнялася з природними геологічними процесами і фактично поставила земну цивілізацію на межу екологічної катастрофи. Екосистема Землі, її складові частини: атмосфера, гідросфера, літосфера і особливо біосфера, відчули на собі силу деструктивного впливу нової антропогенної хвилі. Антропогенез, що набрав темпи не змінював, а руйнував все на своєму шляху. Для нашого покоління стало нормою отруєне токсичними речовинами повітря. Як належне ми сприймаємо забудований населеними пунктами, зяючий використаними і покинутими свердловинами, викидаючи в небо тони отруйних хімічних речовин промисловий комплекс. Але змінилося не лише повітря, знищені не лише лісові масиви. Людина, як могутня деструктивна сила, проникла скрізь, здійснила свій негативний вплив на всі життєво важливі сфери екосистеми планети.

Важливим критерієм життєдіяльності людини є лісистість в Україні вона становить лише 14,3% її території (проти 29% у світі). Отже на одного громадянина припадає тільки 0,2 га лісів (у світі 1,4 га) – це найнижчий показник в Європі. Трагедією для українського народу стала аварія на Чорнобильській АЕС. Її глибинні причини полягають у недосконалому технологічних систем та безконтрольному нарощуванні потужностей «мирного атому». В Україні, що мала в цілому сприятливі умови життя, розвинулись негативні процеси та явища, що виявляються в зміні якісного стану компонентів природи. Посилюється радіаційне, хімічне, теплове, електромагнітне та інші види забруднень, що значною мірою впливають на рівень життя організмів, в тому числі людини, і, в першу чергу, на її здоров'я та тривалість життя. У таких промислових містах, як Запоріжжя, Дніпродзержинськ, Кременчук, зросла онкологічна захворюваність дітей у 5-8 разів. Починаючи з 1991 р. смертність населення України перевищує народжуваність. На сьогодні така ситуація не тільки збереглася, але й набула загрозливої динаміки [4].

Забезпечення пріоритетів життєдіяльності має ставати все більш важливим елементом соціального прогресу. Економічний розвиток ощадливого природокористування й екологічна безпека взаємозалежності і пов'язані одне з одним. Сьогодні як ніколи потрібне впровадження екологічних принципів у природничо-наукове і гуманітарне знання, людину і природу доцільно розглядати в єдності цілісності системи «суспільство-природа». Саме сьогодні людство переживає найскладніший період своєї історії. У своєму розвитку воно досягло того рівня, коли вже оволоділо величезним науково-технічним потенціалом, але ще не навчилося достатньою мірою обережно та раціонально ним користуватися. Швидка індустріалізація та урбанізація планети, різке зростання її народонаселення, інтенсивна

хімізація сільського господарства, посилення багатьох інших видів антропогенного тиску на природу порушило кругообіг речовин та природні енергетичні процеси в біосфері, внаслідок чого почалося її прогресивне руйнування.

Рівень національної безпеки не може бути достатнім, якщо в загальнодержавному масштабі не буде вирішено завдання безпеки життєдіяльності кожного окремого громадянина.

Індивідуальна захищеність людини, насамперед, базується на її мотивації безпеки, для розвитку якої великого значення набуває просвітницька робота в галузі знань про навколишнє середовище, здоровий спосіб життя та БЖД як для тих, що навчаються, так і для інших категорій населення.

Вдосконалення теорії та практики з безпеки життєдіяльності має бути спрямовано на:

- розробку наукових основ мінімізації негативного впливу економіки та побутового середовища на природу;

- вдосконалення наукових основ законодавчо-правової бази й методів державного регулювання в галузі БЖД;

- створення та функціонування ефективної багаторівневої системи управління безпекою життєдіяльності людини у всіх сферах її діяльності (робота, навчання, побут, відпочинок та ін.), як найважливішої умови забезпечення її життя й здоров'я й соціального прогресу суспільства, зробивши акцент на її освітню й виховну складові;

- підготовку фахівців (бакалавр, магістр) за новими напрямками та компетентних керівних кадрів, які організують діяльність із забезпечення безпеки населення;

- науково-методичне вдосконалення системи навчання населення з питань безпеки життєдіяльності;

- впровадження безперервної освіти з питань безпеки життєдіяльності, починаючи з дошкільного віку;

- формування свідомого та відповідального ставлення кожної людини до особистої безпеки та безпеки середовища життєдіяльності.

Результати перетворюючої діяльності людства призвели до глобальної кризи. Для виходу із кризи й переходу до сталого розвитку необхідно змінити ставлення особистості й суспільства в цілому до сучасних проблем безпеки. Саме даний компонент культури безпеки є сьогодні визначальним.

Проблема збереження життєдіяльності людини має глобальний характер, тому кожна людина повинна зробити свій внесок у її вирішення як заради сьогоднішнього суспільства, так і для добробуту прийдешніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства : навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2010. 384 с.
2. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини». Київ: 2001. С. 45.
3. Безпека людини в сучасних умовах. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/eco/index.html>.
4. Рижиков С. В. Актуальні питання проблем безпеки життєдіяльності в сучасний період. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpvgvzdia/2011_47/pdf/VISNIK_47_255.pdf.
5. Шамілов Д. Р., Барашкін С. В., Сікорський Ю. О. Проблеми теорії безпеки життєдіяльності в сучасних умовах. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/znpavms/2011_1/Stati_PDF_5/sham.pdf.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЦТВА»

Титаренко Ольга Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. *Стаття присвячена питанням актуальності формування культури екологічної безпеки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій при вивченні дисципліни «Основи сучасного виробництва» в призмі антропогенних порушень і техногенних навантажень на об'єкти довкілля внаслідок виробничої діяльності людини.*

Ключові слова: *культура екологічної безпеки, виробнича діяльність, екологічна безпека, технологічна освіта, шляхи формування екологічної культури студентів.*

Останнім часом екологічна криза надшвидкими темпами набуває всеосяжного характеру. Природні екосистеми потерпають від наслідків потужного антропогенного впливу. Екологічна криза, що виникла через непродумане господарювання та панування споживацького ставлення до природних багатств, змушує змінити відношення людини до довкілля. Тому формування культури екологічної безпеки стає все більш актуальною потребою сьогодення.

Майбутні вчителі трудового навчання мають можливість ознайомитися зі значними антропогенними порушеннями і техногенними навантаженнями на об'єкти довкілля як факторами зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру під час вивчення лекційного і лабораторно-практичного програмного матеріалу дисципліни «Основи сучасного виробництва», який включає відомості про основні галузі народного господарства України. Мета навчальної дисципліни – сформувати у студентів уявлення про сутність технологічних перетворень навколишньої дійсності; способи перетворюючої діяльності людини, її еволюцію й тенденції розвитку; основні галузі виробництва; навчити аналізувати результати і наслідки впливу виробничої діяльності на особистість, суспільство і природу. В педагогічному плані досягнення її характеризується трансформацією сприйняття природи, розширенням уявлень про світ, кількісним і якісним збільшенням норм і цінностей, які формуються сьогодні у студентської і учнівської молоді не лише під впливом культури, відділеною океанами і кордонами. На жаль, вплив глобальних світових проблем на свідомість і поведінку підростаючого покоління в більшій мірі орієнтує не на життєві перспективи, а на задоволення сьогоденних потреб, бажань та прагнень. Все це свідчить на користь актуальності виховання культури екологічної безпеки в усій національній системі навчальних закладів.

За визначенням М. Хилько екологічна безпека – сукупність дій та комплекс відповідних заходів, процесів, які забезпечують екологічний баланс на планеті та в різних її регіонах на рівні, до якого людина може адаптуватися фізично, без збитків (політичних, соціально економічних). Це також будь-яка діяльність людини, що виключає згубний вплив на екологічне середовище та не порушує баланс природних або змінених людиною природних компонентів середовища і процесів, що зумовлює тривале або необмежене в часі існування певної екосистеми [2].

Загроза навколишньому середовищу пов'язана з активізацією діяльності людини та появою таких факторів негативного впливу на довкілля, як розвиток гірничо-видобувної, металургійної, хімічної промисловості тощо; інтенсифікація та хімізація сільського господарства; бурхливий розвиток усіх видів транспорту; розробка нових видів озброєння та освоєння космічного простору; теплова та атомна енергетика; подальший розвиток машинобудування [1].

Екологічна безпека ґрунтується на усвідомленні того, що людство – невід'ємна частина природи, повністю залежна від навколишнього його середовища; визнанні обмеженості і кінечності природно-ресурсного (екологічного) потенціалу Землі і окремих її

регіонів, необхідності його якісної та кількісної інвентаризації; неможливості штучного розширення природно-ресурсного (екологічного) потенціалу понад природно-системні обмеження; визначенні допустимого максимуму вилучення природних ресурсів і зміни екосистем як середовища життя; обов'язковості створення соціально-економічного механізму гомеостазу в системі «людина – природа»; нагальної і обов'язкової необхідності регулювання тиску людей на природне середовище на локальному, регіональному та глобальному рівнях; прийнятності тільки «екологосумісних» технологій і техніки в усіх галузях господарювання; переході до ресурсоекономних технологій; визнанні закону оптимальності, а в господарюванні – принципу розумної достатності у використанні способів отримання життєвих благ в просторових і часових конкретних рамках (обмеження по факторах екологічного, соціального і економічного ризику); розумінні, що без адекватного середовища життя (цілісності екосистем) неможливе збереження нічого живого, включаючи людину [3].

Найефективнішим шляхом формування екологічної культури студентів є використання оптимального поєднання традиційних (лекції, заходи, конференції, зустрічі з учителями-новаторами) та інноваційних форм розвитку екологічної компетентності, до яких відноситься використання проектів, тренінгів, реалізацію міждисциплінарного зв'язку між навчальними дисциплінами. Такий підхід дозволить підготувати свідомого та компетентного вчителя з високим рівнем екологічної культури і поведінки.

Таким чином, формування екологічної культури виступає невід'ємним критерієм та інтегрованим показником рівня технологічної освіти і вбирає результати навчання, систему ціннісних орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Войцицький А. П. Техноекологія : підручник / Войцицький А. П., Дубровський В. П., Боголюбов В. М. ; за ред. В. М. Боголюбова. Київ : Аграрна освіта, 2009. 533 с.
2. Хилько М. І. Екологічна безпека України: навчальний посібник. К., 2017. 267 с.
3. Екологічна безпека. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Екологічна_безпека

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Тихоненко Марина Миколаївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті пояснено актуальність формування компетентностей з охорони праці та безпеки життєдіяльності у підготовці майбутніх вчителів. Проаналізовано терміни «компетенція» та «компетентність». Описано перелік загальних та професійних компетентностей з безпеки життєдіяльності та охорони праці, які повинні сформувати студенти; визначено основні очікувані результати навчання, що має показати студент після вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності та охорона праці».

Ключові слова: компетентності, компетенції, результати навчання, основи охорони праці, безпека життєдіяльності.

Постановка проблеми. Для педагогічних вищих навчальних закладів освіти особливе значення має формування компетентностей з охорони праці та безпеки життєдіяльності, адже вчитель відповідає за життя та стан здоров'я здобувачів освіти під час освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти, несуть відповідальність за його безпечне проведення. Учитель також має проводити інструктажі з техніки безпеки учнів та

профілактичну роботу із попередження травматизму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури демонструє, що тему організації й характеристик професійних компетенцій в українській освіті досліджували такі науковці, як Н. Бібік, А. Маркова, І. Родигіна, А. Хуторський та ін., а також зарубіжні автори як Сl. Beelische, M. Linard, B. Rey, L. Turkal, M. Joras та ін. Підґрунтя компетентнісного підходу з безпеки життєдіяльності та охорони праці проаналізовано в дослідженнях В. Бегуна, О. Бурова, С. Величка, І. Грицюка, В. Джигирей, В. Жидецького, Є. Желіби, О. Запорожця, В. Зацарного, В. Заплатинського, І. Кобилянської, Г. Кондрацької, В. Кузнецова, В. Лапіна, В. Мухина, І. Пістуна, Ю. Скобло, А. Романчука, В. Шияна, З. Яремка та ін.

Мета статті – створити й пояснити перелік як загальних, так і професійних компетентностей з безпеки життєдіяльності та охорони праці, які мають сформулювати в освітньому процесі студенти.

Виклад основного матеріалу. Важливу роль у структурно-логічній структурі професійної підготовки вчителя становлять нормативні дисципліни як «Безпека життєдіяльності» та «Основи охорони праці». Це пояснюється тим, що ці дисципліни застосовують здобутки та методи фундаментальних та прикладних наук. Мета вивчення курсів – «набуття студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку».

Основними складовими процесу освіти постають компетентності та результати навчання. Питання щодо тлумачення дефініцій «компетенція», «компетентність» та «результати навчання» стала причиною дискусій між вчителями. Термін «компетентність» тлумачиться як «здатність особистості до здійснення якої небудь діяльності, яких-небудь дій», а поняття «компетенція» як «зміст компетентності, тобто ті знання, уміння, досвід, які мають бути засвоєні для формування здатності та готовності виконувати відповідну діяльність». Можна дійти висновку, що компетентність можна приймати за інтеграційну властивість особистості, у свою чергу компетенцію як результат освіти, комплекс знань, умінь і навичок, яким студенти оволоділи задля формування можливості здійснювати відповідну діяльність. Компетентною є та особистість, що «має достатні знання в якій-небудь галузі» [4, с. 16], через те під компетенцією часто розуміють як частину компетентності. У Законі України «Про вищу освіту» [1, с. 2004] та «Національному освітньому глосарії: вища освіта» терміни «результати навчання» та «компетентність» з'єднані та перебувають у взаємному зв'язку. Однак у документах Європейського простору вищої освіти застосовуються поняття запропоновані Тюнінгом і ЄКТС. Попри очевидний зв'язок цих категорій (підґрунтя обох – це знання, розуміння, навички, готовність), методологія Тюнінга їх роз'єднує та розкриває відмінні риси між результатами навчання та компетентностями.

Згідно з «Концептуальними засадами реформування середньої школи» компетентності становлять «динамічне поєднання знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь» [2, с. 380]. Через те, що між поняттями «результати навчання» та «компетентність» існує чітка діалектична спільність, то між цими термінами не може бути протиставлення. Цілісність результатів навчання в динамічному з'єднанні призводить до набуття тими, хто навчається, відповідних компетентностей. Та варто зазначити, що формування компетентності зобов'язує до засвоєння певних знань, умінь та навичок – результатів навчання [4, с. 9]. Під терміном «компетентність» трактується практична спрямованість процесу освіти. Компетентність сформується та проявляється саме в практичній діяльності, завбачає результативну діяльність та підвищує дієвість розв'язання конкретної задачі або виконання певної дії.

Розвиток компетентностей – це мета сучасних освітніх програм. Компетентності

формується при вивченні різних навчальних дисциплінах та оцінюються на різних етапах. Таким чином, поняття «компетенція» стосується інтегрованих характеристик здобувача освіти, тобто визначає результат освітнього процесу. Звідси функціональні можливості компетентностей об'єктивно вмотивовані освітніми нормами і стандартами.

Відповідно до загальноприйнятого структурування виділяють дві групи компетентностей: загальні компетентності (*generic competences, transferable skills*), універсальні та фахові (предметно-спеціальні) компетентності (*subject specific competences*), що окреслюють профіль освітньої програми та кваліфікацію студента-випускника.

На сьогоднішньому періоді розвитку вищої освіти виокремлено показник її якості – компетентність, що є підґрунтя до професійного аспекту, який потрібний для діяльності в обраній спеціальності. Саме через це серед освітян панує думка, що фахові (предметно-спеціальні) компетентності окреслюють не так обсяг знань, як вміння модернізувати отримані знання, досвід, навички у потрібний момент та вміння застосувати їх під час професійної діяльності [5, с. 137].

Таким чином, фахові компетентності виявлятися в можливості правильно та чітко оцінити ситуацію, що склалась, в умінні віднайти потрібне вирішення для здобуття кращих результатів діяльності.

Розглянувши ключові компетентності за класифікацією А. Хуторського, окреслимо головні загальні (універсальні) компетентності, які має опанувати студент при вивченні певної дисципліни:

1. *Змістова компетентність* споріднена з ціннісними орієнтирами студента, його можливістю бачити та аналізувати навколишню реальність, адаптуватися у ньому, розуміти свою роль, могли обирати установки для своїх дій і вчинків, які спрямовані на здійснення певної мети, вміння приймати рішення. Ця компетентність окреслює механізм самовизначення студента в ситуаціях, що складаються. Змістовій компетентності підпорядкована індивідуальна освітня траєкторія студента та життєдіялісна програма.

2. *Інформаційна компетентність* передбачає змогу та готовність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різноманітного виду джерел (візуалізація та усвідомлення вибраної навчальної інформації, адже інформація – це необхідний елемент діяльності вчителя як певної цілісності, тому чим точніше інформаційне підґрунтя діяльності студента, тим дієвішою буде професійна педагогічна діяльність у подальшому).

3. *Соціально-трудова компетентність* – володіння знаннями, навичками та досвідом у галузі трудової діяльності (реалізація ролі працівника, педагога, фахівця з охорони праці); змога використовувати знання у практичних випадках; здатність орієнтуватися та діяти у нових ситуаціях, що склалися; готовність людини до практичної діяльності, яка надає можливість ефективно вирішувати нові завдання, а саме не лише володіти певним обсягом знань, а й уміння осмислено діяти у небезпечних ситуаціях, відповідаючи за власні рішення. Студент оволодіває мінімально потрібними для життя та діяльності у сьогоденні навичками соціальної активності та функціональної грамотності.

4. *Здоров'язберігаюча компетентність* розуміється як збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я; акцентування на безпеці (окреслюється як якість людини оминати загрози, зберігаючи таким чином змогу захищати свої життєво цінні інтереси, інтереси суспільства й держави зокрема, виокремлюючи найдоречніші способи реагування).

Компетентності сформовуються за допомогою засобів змісту освіти, у підсумку у студентів розвиваються їхні нахили та окреслюється змога розв'язувати в повсякденному житті реальні завдання та проблеми різного характеру – від побутових до виробничих та соціальних.

М. Лук'янова у своїй праці аналізує професійну компетентність у вигляді комплексу знань, вмінь та особистісних характеристик, який відповідний побудові та суті діяльності людини. В. Овечкін трактує фахову компетентність як інтегральну цілісність знань, досвіду,

культури, та розкриває цю компетентність як змогу віднайти та приймати прийнятні вирішення в професійній сфері.

У дослідженнях О. Тімця фахова компетентність пояснюється як інтегральна властивість особистісного становлення та оволодінням професійною діяльністю, що зв'язана з можливістю майбутніх педагогів цілісно та усвідомлено опанувати систему фахових знань, практичних навичок, логічних операцій й прийомів діяльності з певної дисципліни, здійснювати самостійну й пошуково-дослідницьку роботу [3, с. 668].

Оволодіння професійною компетентністю щодо безпекових питань містить такі елементи: опанування та розвиток умінь і навичок з певного різновиду діяльності, які реалізуються як в безпечних умовах, так і в умовах ризику; фахова теоретична основа до безпечної життєдіяльності (усвідомлення загальних проблем ризику, безпеки, небезпеки тощо); психологічна готовність до безпечної життєдіяльності (утворення таких якостей, як сміливість, рішучість, здатність до діяльності в умовах прийняттого ризику тощо); розвиток особистісних властивостей, потрібних для безпечної життєдіяльності (передбачливість, гуманність, оптимістичність як підґрунтя безпеки окремої людини й суспільства в загальному) [4, с. 6].

Зауважимо, що не існує загальноприйнятого переліку фахових (предметно-спеціальних) компетентностей через специфіку предмета.

Студент має можливість стати компетентним у сфері охорони праці за тієї умови, коли своїми намаганнями опанує різні інформаційні ресурси для конкретної діяльності, випробує різноманітні стилі поведінки в її процесі, вибере ті стилі, які найбільші відповідають ситуації, що склалася. Через це завдання курсу «Безпека життєдіяльності та охорона праці» – проінформувати студентів про наявні засоби та можливості для компетентної діяльності й надати змогу перевірити в дії різні засоби та способи їх застосування, різні способи поведінки як реальних, так і змодельованих ситуаціях.

Висновок. Отже, діяльність та розвиток суспільства сьогодні зобов'язує реалізувати фахову підготовку педагогів, беручи до уваги знання з охорони праці. Мета вищої освіти – підготувати фахівців, які володіють професійними компетентностями та які можуть гарантувати безпеку як у виробничій, так і позавиробничій діяльності, зокрема й в умовах надзвичайних ситуацій. Саме такі підготовані фахівці мусять мати ґрунтовні знання специфіки діяльності в різних сферах, здатність входу в інформаційний простір, опрацювання та практичної реалізації досвіду в сфері охорони праці.

Подальшого вивчення потребує робота над взаємозв'язками не тільки з іншими дисциплінами професійної підготовки, а також з навчальними програмами дисциплін з безпеки життєдіяльності, що потребує розробки нових прийомів та форм фахової підготовки вчителів технологій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту», № 1556-VII від 01.07.2014. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38. С. 2004.
2. Закон України «Про освіту», № 2145-19 від 05.09.2017. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. С. 380.
3. Закон України «Про охорону праці», № 2694-12 від 20.01.2018. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1992. № 49. С. 668.
4. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / В. О. Кузнецов, В. В. Мухин, О. Ю. Буров [и др.]. *Інформаційний вісник «Вища освіта»*. 2001. № 6. С. 6–17.
5. Нагайчук О. В. Історико-педагогічний аналіз проблем дисципліни «Безпека життєдіяльності» у вищих навчальних закладах. Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 136–139. URL:

СУЧАСНА ЯДЕРНА ЗБРОЯ МАСОВОГО УРАЖЕННЯ ЯК НАЙБІЛЬША ГЛОБАЛЬНА ЗАГРОЗА ЦИВІЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ НАСЕЛЕННЯ

Ткачук Андрій Іванович

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Анотація. У статті розкрито особливості вивчення матеріалу про потенційні загрози та реальні механізми і наслідків фактичного застосування сучасної ядерної зброї масового ураження проти цивільного населення.

Ключові слова: цивільна безпека, ядерна зброя масового ураження.

В реаліях сьогодення однією з найбільших загроз цивільній безпеці населення України зокрема, та всього світу загалом, є можливість застосування під час ведення бойових дій та/або колективних відповідно-зустрічних ударів як усіх компонент одразу, так і окремих тактичних боєприпасів ядерної зброї масового ураження окремими державами й навіть їх блоками. До так званого «Ядерного клубу» країн, що визнали/продемонстрували наявність ядерної зброї належать: США (з 1945 р., зараз мають до 11 тис. боєзарядів); РФ (СРСР) (з 1949 р., 10 тис. боєзарядів); Великобританія (з 1952, 250 боєзарядів); Франція (з 1960, 400 боєзарядів); КНР (з 1964, 1,5 тис. боєзарядів); Індія (з 1974, 200 боєзарядів); Пакистан (з 1998, 170 боєзарядів); КНДР (з 2006, 60 боєзарядів). Ізраїль з 1970-х рр. можливо має ядерний арсенал до 300 боєзарядів. При цьому вони продовжують витрачати величезні кошти на утримання та переоснащення свого ядерного арсеналу. Так, тільки РФ щороку витрачає на це до 3 млрд. дол., Франція – до 3 млрд. євро а Великобританія – до 4 млрд. фунтів. В США лише на підтримання вже існуючих ядерних сил щороку іде понад 15 млрд. дол., і вони планують протягом 2022-2050 рр. витратити на їх утримання та оновлення понад 600 млрд. дол. КНР запустили довготривалу програму модернізації на сотні млрд. дол., що спрямована на якісне вдосконалення ядерного арсеналу, а Індія, Пакистан та КНДР нарощують свої запаси ядерної зброї та активно працюють над розвитком ракетних систем доставки. Ними зараз нагромаджено колосальний ядерний потенціал – лише в США й РФ зберігається до 21 тис. ядерних і термоядерних боєзарядів, потужність вибуху більшості з яких набагато перевищує потужність вибуху бомб, скинутих на Хіросіму (15 кт) і Нагасакі (20 кт). А загалом в світі зараз є до 24 тис. боєзарядів, сила вибуху яких еквівалентна силі вибуху в понад 10 млрд. тон тротилу (10 Гт) [1; 2].

Метою статті є розкриття потенційних загроз та реальних механізмів і наслідків фактичного застосування сучасної ядерної зброї масового ураження проти цивільного населення в контексті вивчення студентами ЗВО відповідних тем навчальних дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист».

Так, при теперішньому вивченні тем «Соціально-політичні небезпеки» та «Зброя масового ураження», студентами слід наголошувати, що сучасна ядерна зброя масового ураження складається з: 1) ядерних (термоядерних) боєприпасів (боєзарядів) – оснащених ядерними (термоядерними) зарядами бойових частин торпед, ракет (боєголовок), авіаційних бомб, артилерійських снарядів, фугасів, мін; 2) засобів доставки цих боєприпасів до цілі (носіїв) – ракет наземного, морського та повітряного базування, стратегічної і тактичної бомбардувальної авіації, артилерії, навіть диверсійно-розвідувальних груп; 3) засобів управління. Станом на сьогодні, лише США, РФ, КНР, Франція і Великобританія мають глобальні стратегічні ядерні сили (СЯС), які у тільки перших 2 складаються з усіх компонент ядерної тріади: 1) сухопутної (міжконтинентальних балістичних ракет (МБР) шахтного/мобільного базування і крилатих ракет (КР)); 2) морської (МБР і КР на атомних підводних човнах та КР на надводних кораблях); 3) повітряної (КР, аеробалістичних ракет і

ядерних бомб на стратегічних і тактичних (фронтових) бомбардувальниках та винищувачах).

На сьогоднішній день до складу СЯС США входять до 900 розгорнутих стратегічних носіїв (важких бомбардувальників і МБР та КР), здатних нести майже 3000 ядерних боєзарядів (ще майже 8 тис. знаходяться в активному резерві або на збереженні). Всього на озброєнні СЯС США зараз знаходиться до 8 тис. боєголовок (W62/Мк-12, W76/Мк-4, W78/Мк-12А), з яких майже 3,5 тис. мають опцію змінної потужності (W80-0, W80-1, W84, W87/Мк-21, W88/Мк-5). Основу тактичної ядерної зброї США складають термоядерні авіаційні бомби змінної потужності В61 (довжина 3,58 м, діаметр 338 мм, маса 315-540 кг, потужність до 340 кт) та В83 (довжина 3,68 м, діаметр 457 мм, маса 1090 кг, потужність до 1,2 Мт), до 700 яких знаходиться в строю й розташовується на 10 авіаносцях та 40 військових базах як в США, так і на території інших країн (Японії, Південної Кореї; ФРН, Італії, Нідерландів, Бельгії, Туреччини, Канади – до 300 одиниць). Крім того, на озброєнні США знаходиться до 2 тис. ядерних артилерійських снарядів (155-мм активно-реактивний ХМ-785 потужністю 1,5 кт; 203,2-мм М422 потужністю 2 кт; 203,2-мм активно-реактивний М753 потужністю 2,2 кт), що можуть застосовуватись такими самохідними артилерійськими установками, як NLOS-C, M109A6 «Paladin» чи M110A2 з дальністю стрільби до 30 км, або польовими буксированими гаубицями M777A2 чи M198.

Американські стратегічні КР AGM-86 ALCM повітряного базування (до 1000 в строю) при довжині 6,32 м, діаметрі фюзеляжу 0,62 м, розмаху крил 3,65 м, масі до 1,95 т та швидкості до 1000 км/год здатні доставити на відстань до 2800 км термоядерну боєголовку W80-1 змінної потужності 5-200 кт.

Стратегічні КР BGM-109 Tomahawk морського базування (до 4000 в строю) при довжині до 6,25 м, діаметрі фюзеляжу 531 мм, розмаху крил 2,62 м, масі до 1,6 т та швидкості до 880 км/год можуть доставити на відстань до 2500 км термоядерні боєголовки W80-0 або W84 змінної потужності 5-200 кт.

Носіями повітряних КР і термоядерних вільнопадаючих авіаційних бомб змінної потужності В61 і В83, які здатні витримувати політ на надзвукових швидкостях та оснащені парашутно-гальмівною системою для забезпечення відходу літака, є стратегічні бомбардувальники В-1В Lancer, В-2 Spirit, В-52Н Stratofortress, та винищувачі-бомбардувальники F-15E Strike Eagle, F-16 Fighting Falcon, F/A-18E/F Super Hornet й новітні винищувачі п'ятого покоління F-35 Lightning II, а також інші багатоцільові винищувачі країн-членів НАТО – німецькі, англійські та італійські «Tornado» IDS й Eurofighter Typhoon, та бельгійські й голландські F-16. Так, 60 американських стратегічних бомбардувальників В-1В Lancer зі змінною стрілоподібністю крила при максимальній масі до 216 т, швидкості до 1335 км/год і практичній стелі до 18,3 км здатні доставити на відстань до 12 тис. км бойовий вантаж масою до 34 т, в тому числі 24 термоядерні бомби В61 або В83. 17 американських малопомітних стратегічних бомбардувальників В-2 Spirit при максимальній масі 171 т, швидкості до 1010 км/год і практичній стелі до 15,3 км здатні доставити на відстань до 11,1 тис. км бойовий вантаж масою до 27 т, в тому числі 16 термоядерних бомб В61 або В83. 70 американських багатофункціональних важких наддальніх міжконтинентальних стратегічних бомбардувальників-ракетоносців В-52Н Stratofortress при максимальній масі 257 т, швидкості до 957 км/год і практичній стелі до 16,8 км здатні доставити на відстань до 16 тис. км бойовий вантаж масою до 32 т, в тому числі 8 термоядерних бомб В61 або В83, чи 20 крилатих ракет AGM-86 ALCM.

Основою сухопутних СЯС США є ~400 твердопаливних МБР LGM-30G «Minuteman-III» шахтного базування, які при масі 35,4 т, довжині 18,2 м та максимальному діаметрі 1,68 м здатні доставити на дальність до 13 тис. км (апогей траєкторії 1100 км, максимальна швидкість на траєкторії 24100 км/год) бойовий блок Мк.21 масою 1150 кг з термоядерною боєголовкою W87 потужністю майже 0,5 Мт або бойові блоки Мк.12А з трьома термоядерними боєголовками W78 потужністю по 340 кт кожна (довжина 1,75 м, діаметр 0,55 м, маса 270 кг). Основою морських СЯС США є 14 атомних підводних човнів типу «Ohio» третього покоління, кожен з яких при довжині 170,7 м, ширині корпусу 12,8 м,

середній осадці 11,1 м, підводній водотоннажності 18750 т (надводна – 16746 т), максимальній надводній швидкості 17 вузлів (35 км/год), максимальній підводній швидкості 25 вузлів (48 км/год), граничній глибині занурення 550 м (робоча – 365 м), автономності плавання 70 діб та екіпажі 155 осіб несе по 24 МБР UGM-133A Trident II D5. Ці триступеневі твердопаливні балістичні ракети при масі 59,1 т, довжині 13,42 м та діаметрі 2,11 м здатні доставити на відстань до 11,3 тис. км бойові блоки Mk5 масою 2800 кг з 8 термоядерними боєголовками W88 (довжина 1,75 м, діаметр 0,55 м, маса 330 кг) потужністю по 475 кт кожна або бойові блоки Mk4 з 14 термоядерними боєголовками W76 потужністю по 100 кт кожна – роздільні головні частини з блоками індивідуального наведення. Пуск ракет може здійснюватись з 15-20-секундним інтервалом з глибини до 30 м, при швидкості ходу до 5 вузлів та хвилюванні моря до 6 балів.

До складу СЯС РФ входять до 700 розгорнутих стратегічних носіїв (МБР і бомбардувальників), здатних нести до 2000 ядерних боезарядів (ще 8000 знаходяться в активному резерві чи на збереженні). Сухопутні Ракетні війська стратегічного призначення зараз мають до 370 ракетних комплексів, що несуть до 1500 боєголовок (у РФ до 7 тис. боєголовок, з них до 4 тис. – стратегічних і до 3 тис. – тактичних), в тому числі до 50 важких МБР Р-36МУТТХ і Р-36М2), до 20 МБР УР-100Н УТТХ, до 50 рухомих ґрунтових комплексів РТ-2ПМ «Тополь», до 60 комплексів РТ-2ПМ2 «Тополь-М» шахтного базування, до 20 мобільних комплексів РТ-2ПМ2 «Тополь-М» та до 170 мобільних і шахтних комплексів РС-24 «Ярс». МБР наземного базування розгорнуті в позиційних районах 12-ти ракетних дивізій 3-х ракетних армій. Лише за 2008-2022 рр. СЯС РФ отримали до 400 нових і модернізованих МБР (до 210 наземних і до 190 морських), та понад 6000 КР. РФ володіє арсеналом тактичної/ оперативно-тактичної ядерної зброї в складі до 5000 боеприпасів, в тому числі: до 400 для ЗУР ППО; до 900 для КР класу «повітря-поверхня»; до 500 авіаційних ядерних/ термоядерних бомб; до 900 для ОТРК малої і середньої дальності; до 900 воєнно-морських термоядерних боєголовок на базах спорядження КРМБ кораблів та підводних човнів ВМФ, а також протичовнового озброєння і мін.

На озброєнні РФ знаходиться до 1,5 тис. ядерних артилерійських снарядів та мін (152-мм снаряд ЗВБ3 потужністю 1,5 кт; 203-мм снаряд ЗВБ2 потужністю 2 кт; 240-мм міна ЗВБ4 або активно-реактивна ЗВБ11 потужністю 2 кт), що можуть використовуватись такими самохідними артилерійськими установками, як 2С19 «Мста-С», 2С5 «Гіацинт» чи 2С3 «Акація» з дальністю стрільби до 20 км, 2С7 «Піон» з дальністю стрільби до 30 км, 2С7М «Малка» з дальністю до 48 км або самохідною мінометною установкою 2С4 «Тюльпан2 з дальністю до 18 км (в армії РФ їх понад 400, до комплекту яких входять також запалювальні міни «Сайда» з напалмом та нейтронні «Смола» і «Фата»). Особливістю всіх цих тактичних ядерних боеприпасів є те, що вони уніфіковані в стандартних лінійках боекомплектів та не потребують спеціальної адаптації для використання на полі бою. Тобто їх підвезення та зберігання практично не відрізняється від «звичайних», проте при одночасному застосуванні лише кількох десятків таких снарядів та/або мін можливі катастрофічні руйнування й знищення всього живого на площі в понад 300 км².

Мобільний ракетний комплекс стратегічного призначення РТ-2ПМ2 «Тополь-М» (SS-27) має триступеневу твердопаливну ракету 15Ж65, яка при довжині близько 23 м, діаметрі 2 м та масі ~47 т здатна доставити на дальність до 11 тис. км один термоядерний бойовий блок потужністю 550 кт масою 1,2 т. МБР комплексу РС-24 «Ярс» при приблизно тих же технічних характеристиках здатна доставити на дальність до 12 тис. км 3-6 термоядерних боезаряди індивідуального наведення потужністю 150-300 кт з круговим ймовірним відхиленням не більше 150 м. На озброєнні РФ також знаходиться до 200 оперативнотактичних ракетних комплексів «Іскандер-М», самохідні пускові установки яких призначені для зберігання, транспортування, підготовки й запуску по цілі двох гіперзвукових аеробалістичних твердопаливних ракет 9М723К1, що при масі 3,8 т, довжині 7,2 м, діаметрі 0,92 м та швидкості польоту до 2500 м/с здатні доставити на відстань 50-700 км тактичну ядерну боєголовку 9Н72/АА-75 змінної потужності 5-100 кт. Ракета виготовлена з

використанням технологій зниження радіолокаційної помітності та оснащена системою радіоелектронної боротьби й хибними цілями. Більша частина її польоту проходить на висоті близько 50 км по квазібалістичній траєкторії з інтенсивним маневруванням та перенавантаженнями до 35 g на початковій і кінцевій ділянках. В складі ОТРК «Іскандер-К» використовуються дозвукові КР Р-500/9М728 (2 шт.) та 9М729 (4 шт.) з дальністю до 700 км та до 2500 км відповідно, з огинанням рельєфу на висоті 6-7 м. А гіперзвуковий авіаційний ракетний комплекс Х-47М2 «Кинджал», що є модернізованим авіаційним варіантом ОТРК «Іскандер-М», при дальності до 2000 км та максимальній швидкості до 4 км/с здатний доставити боєголовку потужністю до 150 кт.

До бойового складу Північного та Тихоокеанського флотів ВМФ РФ з розташуванням на 5 військово-морських базах входять до 12 атомних ракетних підводних крейсерів стратегічного призначення (РПКСП) з 196 пусковими установками, МБР яких здатні нести понад 1000 бойових блоків, з них бойове чергування несуть до 10 АПЧ з 160 носіями, на яких розміщено понад 900 термоядерних боєголовок. Всі вони зведені в дивізії АПЧ, до бойового складу яких входять також 5 РПКСП 4-го покоління проекту 955(А) «Борей(-А)» – К-535 «Юрій Долгорукий», К-550 «Олександр Невський», К-551 «Володимир Мономах», К-549 «Князь Володимир» та К-552 «Князь Олег», кожен з яких при довжині 170 м, ширині корпусу 13,5 м, середній осадці 10 м, підводній 24000 т та надводній 14720 т водотоннажності, максимальній надводній швидкості 15 вузлів, максимальній підводній швидкості 29 вузлів, граничній глибині занурення 480 м, автономності плавання 90 діб та екіпажі 107 осіб несе по 16 МБР Р-30 ЗМ30 «Булава». Ці триступеневі твердопаливні балістичні ракети при масі 36,8 т, довжині 12,1 м та діаметрі 2 м здатні доставити на відстань до 11 тис. км по 6-10 гіперзвукових маневруючих термоядерних боєголовок потужністю в 100-150 кт. МБР запускаються навіть на ходу з під води, криги.

Отже, тільки в США та РФ постійно готові до пуску >1000 МБР різного базування. Тому, навіть одностороннє застосування ЯЗМУ будь якою із цих сторін проти свого супротивника(ів) в локальному термоядерному конфлікті із використанням боезарядів сумарною потужністю «лише» до 1 тис. Мт неминуче спричинить не тільки забруднення атмосфери радіоактивними речовинами, які за короткий час поширяться по всій земній кулі, а й утворення під час ядерних вибухів величезної кількості оксидів азоту та їх надходження в стратосферу, що призведе до руйнування >60 % озонового шару та різкого збільшення УФ-опромінювання поверхні Землі. У повітря також піднімуться десятки млрд. тон найдрібнішого пилу, сажі та попелу, які сильними горизонтальними течіями в стратосфері за один-два тижні затягнуть небо над усією планетою. В результаті прозорість атмосфери зменшиться в понад 200 разів й на Землі настане «ядерна ніч», що триватиме кілька місяців. Приземний шар повітря охолоне на 30-50 °С і настане «ядерна зима», що може тривати роками, упродовж яких зникне практично весь рослинний покрив і тваринний світ та цивільне населення.

Таким чином, для більш повноцінного вивчення студентами ЗВО питань про соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження в реаліях сьогодення необхідно більш детально розглядати відповідні складові ядерної зброї масового ураження і наслідки її застосування.

Список використаних джерел

1. Ткачук А. І., Колтко Ю. С. Сучасні особливості вивчення глобальних проблем людства загальносвітового рівня. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки (ЦДПУ ім. В. Винниченка)*. Кропивницький, 2018. Вип. 173. Ч. 2. С. 215–220.
2. SIPRI Yearbook 2021. Armaments, Disarmament and International Security. *Stockholm International Peace Research Institute*. Oxford University Press, USA, 2021. 663 p.

БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ

Усенко Олена Анатоліївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто вплив електронного освітнього середовища на здоров'я здобувачів освіти. Наведено переваги та шкідливі фактори використання у навчанні студентів електронних освітніх ресурсів. Запропоновано ряд рекомендації для зменшення негативного впливу електронних освітніх ресурсів на здоров'я користувачів, зокрема, майбутніх фахівців з дизайну.

Ключові слова: електронні освітні ресурси, безпечні умови освітнього середовища, професійна підготовка майбутніх фахівців з дизайну.

Інформатизація освіти характеризується винесенням освітнього процесу за межі навчального закладу, активною інтеграцією електронних освітніх ресурсів та переміщення освітньої діяльності у глобальний інформаційний простір. На сьогодні створено велику кількість різноманітних освітніх ресурсів, що ґрунтуються на застосуванні сучасних мультимедійних інформаційних технологій.

Електронні освітні ресурси (ЕОР), являють собою сукупність матеріалів та засобів освітнього призначення в електронній формі, які є важливим елементом інформаційно-освітнього середовища. ЕОР можливо використовувати в аудиторній роботі під керівництвом викладача та у різних видах практичних та самостійних робіт студентів. Особливого значення ці ресурси набувають у ситуації воєнного часу, з метою забезпечення рівного доступу до навчальних матеріалів всім учасникам освітнього процесу.

Використання ЕОР при аудиторній роботі майбутніми фахівцями з дизайну має багато переваг перед традиційним навчанням. Потрібно відзначити легкість пошуку студентами інформації до навчальних завдань через сканування QR-кодів, побудови схем та креслень, ведення необхідних розрахунків.

При вивченні більшості дисциплін, що вивчаються майбутніми фахівцями з дизайну, провідне значення має візуальна складова. Використання в освітньому просторі цифрових елементів візуалізації дозволяє краще сприйняти навчальну інформацію. А отримання навчального матеріалу через персональні гаджети, дає можливість переглянути його у зручному для конкретного здобувача освіти вигляді та темпі.

Важливою перевагою електронного освітнього середовища є також одночасна передача всім здобувачам освіти довідкової інформації, практичних або самостійних завдань, можливість проведення викладачем рефлексії через програми-опитувальники чи віртуальні тести.

Беззаперечно, корисною є можливість запису лекцій або інструктажів для подальшого прослуховування здобувачем освіти поза аудиторією, підключення до електронної бібліотеки, планування проєктів та відстеження термінів за ними, доступ до електронної пошти та інше.

Як зазначено вище, використання сучасних технологій доступу до освітніх ресурсів у рамках електронного освітнього середовища реалізується із застосуванням мобільних засобів доступу, насамперед, смартфонів та планшетних комп'ютерів, рідше, ноутбуків. Це виводить процес навчання за рамки існуючих норм безпеки використання сучасних технологій, що існують для традиційних закладів вищої освіти.

Недотримання санітарно-гігієнічних норм з використання комп'ютерної техніки, несе певні загрози здоров'ю всіх учасників освітнього процесу.

Регулярна робота з комп'ютером або смартфоном супроводжується нервовим напруженням, оскільки вимагає швидкої реакції. Короткочасна концентрація нервових процесів викликає у здобувачів освіти втому. Запобігти перевтомі можна обмеживши

тривалість виконання роботи за комп'ютером, робити гімнастику очей, правильно облаштувати робоче місце, використовувати якісно розроблені ЕОР [2].

Однією з головних вимог до освітнього середовища є його безпечність. З метою створення безпеки процесу навчання, розроблені відповідні Державні санітарні правила і норми. Зокрема, правила обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в закладах освіти та режиму виконання певних видів робіт здобувачами освіти. Також ці норми регламентують гігієнічні вимоги до проектування, виготовлення і експлуатації технічних засобів, що застосовуються в навчально-виховному процесі в закладах освіти.

Під час організації освітнього процесу у закладах освіти, відповідальність за дотримання встановлених гігієнічних вимог і нормативів покладається на викладачів та керівників цих закладів. Проте, електронні освітні ресурси надають можливість самостійного навчання здобувачам освіти, поза межами навчального закладу. Постає питання про дотримання безпечних умов навчання в той час, коли здобувач самостійно працює над курсом чи навчальною дисципліною.

Працюючи над розробкою ЕОР, викладач повинен створити сукупність умов, які б гарантували дотримання і санітарно-гігієнічних норм використання комп'ютерної техніки та мінімізували шкідливий вплив на здобувачів освіти.

Проблеми зі здоров'ям найчастіше зумовлені негативною дією засобів ІКТ. Крім негативної дії технічних пристроїв та комунікаційних технологій, може бути негативний вплив умов використання цих технологій. Наприклад, порушення фізіологічності пози тіла користувача, порушення правил використання периферичних пристроїв, порушення використання засобів відображення інформації та інше.

Спираючись на вимоги санітарних норм роботи за комп'ютером, можна виділити наступні рекомендації для розробки ЕОР:

1. Навчальний матеріал доцільно поділити на невеликі за обсягом інформаційні блоки.
2. Відео та аудіо матеріали також мають бути невеликої тривалості.
3. Після інформаційного блоку доцільно розмістити декілька тематичних тестових питань, які б допомогли переключити увагу зі сприйняття на відтворення навчального матеріалу.
4. Важливим моментом є можливість адаптувати розмір шрифту текстового блоку. Це надасть можливість здобувачеві налаштувати комфортну величину шрифту, залежно від пристрою та фізіологічних потреб конкретного здобувача освіти.
5. Для того, щоб виконати рекомендацію, щодо перерв у режимі роботи, доцільно вбудувати у ЕОР таймер відключення програми на вимушену перерву.

Цей перелік не є вичерпним. З плином часу, виникненням нових технологій та вимог до освітнього процесу, здобувачів освіти, він може розширюватися або звужуватися.

Незважаючи на видиму безпеку та стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій, існує ряд чинників, які є шкідливими для користувачів. Правильна організація робочого місця та продумана структура електронних освітніх ресурсів допоможуть мінімізувати їхній негативний вплив на здоров'я здобувачів освіти.

Електронні освітні ресурси повинні орієнтуватися не лише на інформаційне наповнення тем навчальних дисциплін, а й містити конкретні кроки щодо культивування у студентів навичок безпеки інформаційному середовищі.

Список використаних джерел

1. САНІТАРНИЙ РЕГЛАМЕНТ для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text> (дата звернення: 18.05.2022).
2. Рекомендації для учасників освітнього процесу щодо організації роботи за комп'ютером без шкоди для здоров'я. URL: <https://sites.google.com/site/school105kr/distancijne-navcanna/robota-za-komp-uterom-bez-skodi-dla-zdorov-a> (дата звернення: 15.05.2022).

ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

Фіялова Анастасія Василівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Життя – це те, що люди більш за все прагнуть зберегти і менш за все березуть.

Ж. Лабрюйєр

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню безпеки як явища, що сприяє збереженню людського життя. Проведено оцінку статистичних даних щодо погіршення стану здоров'я та смертності громадян України у порівнянні з країнами Європи. Доведено, що низький рівень культури безпеки є основною причиною загострення проблем навколишнього середовища, що ставить під загрозу екологічну рівновагу та здоров'я нації.

Ключові слова: небезпека, загроза, надзвичайна ситуація, цивільний захист, ризик, аварія, катастрофа, фактор, ризик, навколишнє середовище.

Конституцією України визнано, що найвищою соціальною цінністю є безпека людини її життя і здоров'я. Кожен громадянин України має конституційне право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Дані конституційні права і свободи людини та суспільства в цілому є об'єктами національної безпеки держави [1].

Розвиток людської цивілізації, крім позитивних здобутків, породив численні загрози життєво важливим інтересам людини, суспільства і держави. Значне місце серед цих загроз займає небезпека техногенно-природної сфери. При такій ситуації роль держави у забезпеченні захисту населення і територій від стихійного лиха, аварій, природних, техногенних та екологічних катастроф постійно зростає.

Україна, переживши найстрашнішу техногенну катастрофу – аварію на Чорнобильській АЕС, одна з перших прийшла до висновку, що вирішення питань щодо запобігання надзвичайних ситуацій (НС) можливе лише за умови проведення цілеспрямованої державної політики в цьому напрямку. Тому вже у 1992 році Верховна Рада України схвалила Концепцію цивільної оборони, а в 1993 році прийняла Закон України, де зазначено: «Кожен має право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, пожеж, стихійного лиха та на вимогу гарантій забезпечення реалізації цього права від Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, керівництва підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності і підпорядкування» [2].

Метою даної статті є обґрунтувати роль безпеки у повсякденному житті, дослідити небезпеку як явище, а також проаналізувати документи, які містять пояснення, пов'язані з даною темою.

Небезпека – це можливість виникнення обставин, за яких матерія, поле, інформація або їхнє поєднання можуть таким чином вплинути на складну систему, що призведе до погіршення або неможливості її функціонування і розвитку. Небезпеку можна оцінити через ризик.

Ризик – це кількісна оцінка безпеки (відношення тих чи інших несприятливих наслідків до їх можливої кількості за певний період). Розрізняють:

- індивідуальний ризик – частоту виникнення впливів певного вражаючого виду, що виникають при реалізації визначених небезпек у певній точці простору;
- соціальний ризик – частоту виникнення подій, що полягає в ураженні визначеної кількості людей, які віддаються впливам певного виду при реалізації певних небезпек.

Як правило, факт впливу безпеки на людину є випадковою величиною і визначається ймовірністю перебування певної людини в певному місці у випадку реалізації безпеки. Безпека життєдіяльності – це ступінь захисту людини від небезпек різного

характеру, де під терміном «небезпека» розуміють вплив на людину чинників, які можуть спричинити погіршення стану її здоров'я. Природа цих чинників може бути пов'язана з причинами природного характеру (землетруси, повені, буревії, цунамі), соціально-економічного (екологічні катастрофи, інфекційні захворювання, тероризм, війни), а також з причинами техногенного характеру (аварії, катастрофи, вибухи) [6].

Щороку в країні з різних причин погіршується стан здоров'я більше, ніж 2,5 млн. людей, у тому числі смертельно – понад 76 000 осіб, або 250 осіб щодня. Кількість осіб, які загинули на 100000 померлих у нашій державі, майже у 9-12 разів більша, ніж у розвинутих державах Європи.

За оцінкою Інституту економіки НАН України, щорічні витрати внаслідок травматизму становлять майже 8,5 млрд. грн. або понад 4 % валового внутрішнього продукту України. Це наслідок серйозних недоліків у навчанні як на виробництві, так і в освітніх закладах. Вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» у закладах вищої освіти України стане важливим кроком у розширенні світогляду майбутніх фахівців (різних професій та спеціальностей) про безпеку людини та її захист у процесі виробничої і побутової діяльності, в умовах виникнення різного роду небезпек.

Співробітники Національного інституту стратегічних досліджень проблеми впровадження культури безпеки в Україні Д. Бірюков, О. Мартюшева, Ю. Скалецький, Л. Яценко наголошують, що низький рівень культури безпеки є основною причиною загострення проблем навколишнього середовища, що ставить під загрозу екологічну рівновагу та здоров'я нації [5].

О. Запорожець стверджує, що у словосполученні «культура безпечної життєдіяльності» закріплено три ознаки явища: родовий – культура безпеки життєдіяльності виступає як частина загальної культури людини та обов'язкова складова професійної культури; діяльнісний – культура розглядається насамперед як робота людської свідомості та результат діяльності особистості; видовий – культура безпеки життєдіяльності особистості має відношення до безпеки людини і суспільства. Культура безпечної життєдіяльності, як категорія, містить низку додаткових компонентів, які необхідно враховувати як педагогічні умови її формування: мотивація поведінки і діяльності; досвід самовдосконалення особистості; готовність її до безпечної життєдіяльності [4].

Завдання збереження безпеки постають щодня перед кожною людиною, оскільки, приступаючи до самостійної діяльності, вона повинна знати і розраховувати можливі наслідки своїх дій, що перетворюють життєве середовище, чітко уявляючи всі процеси в системах із спільнотами всіх рівнів. Вступаючи до творчої (або руйнівної) життєдіяльності, індивіду слід навчитися розглядати себе як суб'єкта безпеки.

У постанові Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1993 р. № 733 «Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення» вказано, що знання кожної людини, необхідні в цей час для забезпечення безпеки, повинні базуватися на: чітких уявленнях про процеси, що відбуваються у складних системах, які містять велику кількість природних, соціальних і техногенних компонентів; усвідомленні особистої відповідальності за результати своєї життєдіяльності. Виходячи з цього її складовими є: на індивідуальному рівні – світогляд, норми поведінки, індивідуальні цінності і підготовленість людини у сфері безпеки життєдіяльності; на колективному рівні – корпоративні цінності, професійна етика та мораль, підготовленість персоналу у сфері безпеки; на суспільному рівні – традиції безпечної поведінки, суспільні цінності, підготовленість всього населення у сфері безпеки життєдіяльності [3].

Таким чином, у процесі своєї життєдіяльності людина кожного дня наражається на небезпеку, незалежно від своїх дій. На безпеку життя може впливати як природа так і людський фактор. Кожного дня, йдучи на навчання, ми навіть не замислюємося, що в даний проміжок часу хтось може страждати від повені чи пожежі, і знову ж таки не в залежності від фактора що її спричинив. Людина сама шкодить своїй безпеці, навіть не усвідомлюючи цього. Взяти наприклад створення кліматичної зброї. Людина своїми спробами підкорити

природу спричиняє головну небезпеку для всього людства. Слід просто замислитися, а що відбудеться, якщо ця система в один момент дасть збій? Буде масова загроза людству. Ймовірність того, що вона буде підвладна виправленню дуже маленька.

Кожного дня, користуючись електроприладами, ми можемо наскільки перевантажити систему, що електрика може вимкнутися. Діяльність людини потенційно небезпечна, оскільки пов'язана з різними процесами, а останні – з використанням (вироблення, зберігання та перетворення) хімічної, електричної, та інших видів енергії. Небезпека проявляється у результаті неконтрольованого виходу енергії, накопиченої в устаткуванні та матеріалах, безпосередньо в людині та навколишньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) в редакції від 01.01.2020 р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1809-14#Text>
3. Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1993 р. № 733. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-93-%D0%BF#Text>
4. Запорожець О. І. *Безпека життєдіяльності*. Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1584072050807/-bzhd/bezpeka_zhittyediyalnosti_zaporozhets_oi_2.
5. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2010. № 8. С. 149–153.
6. Кравченко Л. В. *Психолого-педагогічна основа формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічного ВНЗ*. Режим доступу : http://gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnik_19/V19_20_25.pdf

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Хімінець Віталій Євгенійович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. Стаття присвячена особливостям організації охорони праці під час воєнного стану. Автор розглядає обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 43, 44 Конституції України, облік часу роботи та відпочинку, оптимальні умови праці, відпустки, розслідування нещасних випадків. Запропоновано заходи щодо зменшення ризику загрози життю та здоров'ю працівників разі небезпеки бойових дій, бомбардування чи артилерійських обстрілів.

Ключові слова: охорона праці, воєнний стан, особливості законодавства, відпустки, організація роботи, заходи безпеки.

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну та впровадженням воєнного стану на всій території нашої держави постало питання організації охорони праці в нових умовах, оскільки зміни в законодавстві торкнулися всіх сфер життя.

Охорона праці є одним з найбільш важливих аспектів соціальної політики держави. Це система правових, технічних, економічних, санітарно-гігієнічних заходів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов праці. Під час воєнного стану роботодавцям важливо усвідомити необхідність належного забезпечення безпеки праці та реалізації

практичних засобів захисту учасників трудового колективу від різних небезпек та загроз.

У Законі України «Про охорону праці» задекларовані основні принципи державної політики в галузі охорони праці, використання економічних методів управління охороною праці, проведення політики пільгового оподаткування, комплексне розв'язання завдань охорони праці на основі національних програм з цих питань, досягнень у галузі науки і техніки та охорони навколишнього середовища тощо.

Комфортні й безпечні умови праці є одними з основних факторів, які впливають на продуктивність і безпеку праці, здоров'я працівників. Безперечно, питання охорони праці під час воєнного стану багатогранне, складне і досить важливе, адже за ним – життя і здоров'я людей, які своєю працею створюють для держави матеріальні блага. Тому безпечні умови праці на виробництві повинні стати пріоритетним напрямом як для власників підприємств, так і для найманих працівників.

Мета статті полягає у аналізі існуючого законодавства України для висвітлення актуальної інформації про організацію охорони праці у період воєнного стану.

Вклад основного матеріалу. Згідно з Законом України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 43, 44 Конституції України та не застосовуються норми законодавства про працю в частині відносин, врегульованих цим законом [2].

Законом встановлено особливості регулювання трудових відносин на період воєнного стану. Одна з таких особливостей – це становлення та обліку часу роботи та часу відпочинку:

- нормальна – до 60 годин на тиждень; скорочена – до 50 годин на тиждень;
- тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин;
- не застосовуються норми ст. 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), ч. 1 ст. 65 (граничні норми надурочних робіт), ч.ч. 3-5 ст. 67 (вихідні дні) та ст. 71-73 (святкові і неробочі дні) КЗпП України [3].

Існує декілька способів, як організувати роботу працівників при запровадженні воєнного стану. Рекомендовано роботодавцеві обрати найбільш оптимальний, залежно від умов, що склалися:

1. перевести працівників на дистанційну роботу;
2. оголосити простій;
3. оформити відпустку.

В умовах воєнного стану на території України все більше компаній переводять своїх працівників на дистанційну (надомну) роботу з метою зменшення ризику для життя працівників. Згідно з частиною 11 статті 60-2 КЗпП, щоб дозволити працівникам працювати дистанційно, керівник видає наказ і ознайомлює з ним працівників засобами електронного зв'язку. При цьому укладати трудовий договір про дистанційну роботу в письмовій формі не обов'язково. Заздалегідь потрібно домовитися про комунікацію і взаємодію між сторонами. Треба визначити засоби електронного зв'язку, наприклад, електронну пошту, номери телефонів, мобільний додаток тощо; умови звітності працівника про виконану роботу; умови повідомлення працівником про ситуації, за яких неможливо виконувати належно дистанційну роботу; інші умови щодо комунікації і взаємодії сторін. Враховується, що в умовах воєнних дій можливі відключення електроенергії та мережі Інтернет. Загальна тривалість робочого часу не може перевищувати норм, передбачених законодавством (ст. 50 і 51 КЗпП) [3]. У період вільного часу для відпочинку (період відключення) працівник, який виконує дистанційну роботу, може переривати будь-який інформаційно телекомунікаційний зв'язок з роботодавцем. Якщо є змога, можна запровадити гнучкий режим робочого часу та надомну роботу (ст. 60, 60-1 КЗпП) [3].

Якщо у зв'язку з воєнними діями підприємство не може функціонувати або якщо неможлива робота частини структурних підрозділів, або організація роботи окремих працівників – роботодавцю необхідно оформлювати простій у відповідності до статей 34,

113 КЗпП [3]. При цьому відповідно до частини другої статті 113 КЗпП про початок простою, крім простою структурного підрозділу чи всього підприємства, працівник повинен попередити власника або уповноважений ним орган чи бригадира, майстра або посадових осіб. У разі простою працівників можна перевести за їхньою згодою з урахуванням спеціальності й кваліфікації на іншу роботу: на тому самому підприємстві, в установі, організації — на весь час простою; на інше підприємство, в установу, організацію, але в тій самій місцевості — на строк до одного місяця. Якщо простій виник не з вини працівника, доцільно оформити: акт простою, у якому слід зафіксувати: обставини, внаслідок яких виник простій; дату виникнення простою тощо; наказ власника або уповноваженого ним органу, у якому вказати: перелік структурних підрозділів, на які поширюється простій (якщо простій не поширюється на все підприємство); дату початку простою; дату закінчення простою (за можливості) або подію, із якою пов'язане закінчення простою. Якщо простій має цілодобовий (тижневий) характер, власник або уповноважений ним орган повинен обумовити в наказі необхідність присутності або відсутності працівника на роботі.

Якщо працівник не може вийти на роботу чи працювати дистанційно, можливе оформлення будь-якого виду відпустки відповідно до Закону України «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР: оплачувану; щорічну; додаткову; соціальну; чорнобильську; учаснику бойових дій; без збереження заробітної плати, що надається: в обов'язковому порядку (ст. 25 Закону про відпустки); за угодою сторін (ст. 26 Закону про відпустки) [1].

У зв'язку з воєнним станом та проведенням бойових дій на території України потрібні зміни до чинного законодавства про охорону праці, зокрема, щодо розслідування нещасних випадків на виробництві, що сталися під час проведення бойових дій (зокрема, обстрілів). Чинне законодавство забороняє роботодавцям проведення робіт у зоні бойових дій та покладає відповідальність за недотримання цієї вимоги не на третіх осіб, дії яких призвели до обстрілів, а на роботодавця, який допустив проведення таких робіт, хоча роботодавець не має жодного стосунку до ведення бойових дій і вплинути на цю ситуацію не може. Справедливо, що працівники підприємства, які дістали травму на виробництві внаслідок бойових дій, повинні отримати відшкодування заподіяної їм шкоди, підставою для отримання якої є акт за формою Н-1. Поточна редакція не враховує особливостей проведення розслідувань у таких умовах. Зокрема, є труднощі у заповненні певних інформаційних даних, отримати які в умовах бойових дій проблематично. Окрім того, формально бойові дії не є виробничим чинником, їх наявність не належить до порушень нормативно-правових актів про охорону праці. Однозначно, соціальний захист працівників, що потерпіли від наслідків бойових дій на виробництві, або членів їхніх сімей, має бути оперативним. Такі нещасні випадки належить розслідувати за спрощеною процедурою. Це питання має бути вирішено негайно на державному рівні, зокрема, за допомогою внесення відповідних змін до Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затвердженого постановою КМУ № 337 від 17.04.2019 [6].

Під час воєнного стану на підприємствах, де виконують роботи підвищеної небезпеки, існує велика ймовірність виникнення аварійних ситуацій. Держпраці рекомендує проаналізувати небезпеки підприємства, розробити необхідні документи та план дій у разі аварійної ситуації.

Щоб забезпечити належні й безпечні умови праці на робочих місцях у соціальній сфері й торгівлі, в органах державної влади та місцевого самоврядування, які функціонують та надають соціальні послуги в умовах воєнних (бойових) дій, суб'єкти господарювання мають вживати таких заходів:

1. Вимкнути газове обладнання, електричні, нагрівальні та інші прилади, устаткування та обладнання, не задіяні у забезпеченні функціонування підприємства, охоронних та інших функцій.

Ця рекомендація стосується: керівників суб'єктів господарювання, установ, організацій державної форми власності, що на період дії воєнного стану дозволили працівникам виконувати посадові обов'язки за межами адміністративної будівлі;

роботодавців, що не здійснюють і не планують найближчим часом виконувати роботи у межах підприємства.

2. Вимкнути зовнішню та внутрішню реклами, вивіски, екрани, табло, монітори, підсвічування вікон та іншу ілюмінацію, що не використовуються у технологічному процесі виробництва, охорони та інших функцій у сфері безпеки.

3. Утримувати вільними евакуаційні шляхи й виходи з будівель, де перебувають і працюють люди. Інформувати персонал щодо дій у разі небезпек і загроз для життя та здоров'я.

4. Розробити: плани евакуації для працівників і відвідувачів до бомбосховищ у разі повітряної тривоги, бомбардування та артилерійських обстрілів; порядок дій персоналу перед початком і під час бойових дій з мінімальним рівнем загрози життю та здоров'ю працівників і відвідувачів.

5. Провести працівникам, які виконують роботу у межах адміністративної будівлі підприємства чи установи: позаплановий інструктаж; навчання з питань охорони праці, домедичної допомоги потерпілим і правил поведінки у разі аварії та/або оголошення повітряної тривоги.

6. Щоб запобігти травмуванню працівників на робочих місцях, закріпити рухомі елементи меблів, стелажів та інших предметів, що створюють ризик виникнення нещасних випадків під час бойових дій.

7. Доставляти кореспонденцію, майно, речі, товари тощо до місць призначення відповідно до розроблених безпечних маршрутів. Ознайомити з ними працівників.

8. Перед відновленням функціонування установ, організацій, закладів і суб'єктів господарювання, які розташовані у межах, де відбувались бойові дії, перевірити: відповідність вимогам безпеки електричного та газового обладнання, електромереж; відсутність на робочих місцях пошкоджень вікон, скляних дверей, стелажів, елементів меблів; наявність підозрілих предметів, що створюють або можуть створити загрозу працівникам [4].

Таким чином, неухильне виконання усіх вищезазначених заходів створить умови для належного виконання працівниками своїх трудових обов'язків, а у разі небезпеки бойових дій, бомбардування чи артилерійських обстрілів дозволить суттєво зменшити ризик загрози життю та здоров'ю працівників.

Список використаної літератури

1. Закону України «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
3. Кодекс законів про працю України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/322-08#Text>
4. Науково-виробничий журнал «Охорона праці». 2022. №3 (333).
5. Редакція журналу «Охорона праці» «Трудові відносини в умовах воєнного стану» URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/article/news/trudovi-vidnosini-v-umovah-voennogo-stanu>
6. Федоренко Микола. Розслідування нещасних випадків на виробництві в умовах воєнного стану URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/article/news/rozsliduvanna-nesasnih-vipadkiv-na-virobnictvi-v-umovah-voennogo-stanu>

ЗМІНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Цимбалюк Олена Вікторівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. *Стаття містить інформацію про зміни у законодавстві з охорони праці під час воєнного стану. Автор розглядає особливості законів України щодо організації трудових відносин в умовах воєнного стану; статусу ветеранів війни та гарантій їх соціального захисту, а також норм про реалізацію прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб; виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки; затвердження форм висновків експертизи та вимог до експертних організацій на період дії воєнного стану.*

Ключові слова: *воєнний стан, охорона праці, зміни у законодавстві.*

Система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-профілактичних заходів з охорони праці, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини під час трудової діяльності потребує суттєвих змін в умовах воєнного часу. Законодавство про працю містить норми і вимоги з техніки безпеки і виробничої санітарії, норми, що регулюють робочий час і час відпочинку, звільнення та переведення на іншу роботу тощо, виконання яких унеможливають воєнні дії. Тому на кожному підприємстві, установі або організації повинні бути складені плани локалізації та ліквідації аварійних ситуацій, створено штаби для забезпечення ефективної боротьби з можливими аваріями та пошкодженнями, розроблені порядки стосовно позапланового відключення засобів вимірювання, систем автоматизації тощо. Окремим питанням повинно стати оновлення Інструкцій з охорони праці, у першу чергу, щодо організації чергування, надання домедичної допомоги, порядку дій під час повітряної тривоги під час перебування на робочому місці, поводження з вибухонебезпечними предметами тощо [1].

Щодо змін у законодавстві, які відбулися в перший місяць військової агресії Російської Федерації проти України і стосуються охорони праці, відбувається послаблення або обтяження деяких норм. Так відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX роботодавці зможуть не застосовувати норми законодавства про працю в частині відносин, врегульованих Законом № 2136, зокрема, щодо укладення та розірвання трудових договорів; зміни істотних умов праці; переведення на іншу роботу; надання відпусток; максимальної тривалості роботи протягом тижня та періоду відпочинку; оплати праці працівників тощо [2].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 165 від 28.02.2022 р. «Про деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб», зупинено строки надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та видачу дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні, у т.ч. дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації обладнання підвищеної небезпеки, реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з питань охорони праці та отримати інші послуги Держпраці. Зупинені строки будуть поновлені у місячний строк після припинення чи скасування воєнного стану на відповідній території України.

Набрала чинності постанова КМУ № 357 від 24.03.2022 р. «Про деякі питання виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки на період дії воєнного стану». За затвердженою постановою на період дії воєнного стану машини, механізми, устаткування підвищеної небезпеки застосовуються на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази [3].

Також набрав чинності наказ Міністерства економіки № 1191-21 від 31.12.2021 р.

«Про затвердження форм висновків експертизи». Документом затверджено форми: висновку експертизи щодо стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єкта господарювання під час виконання робіт підвищеної небезпеки; висновку експертизи щодо стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єкта господарювання під час експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки; висновку експертизи щодо відповідності машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки вимогам законодавства з питань охорони праці та промислової безпеки. Наказ також установлює, що з 1 березня 2022 року висновки експертизи підписують і затверджують накладенням електронних підписів. Водночас втратив чинність наказ Мінсоцполітики № 1654 «Про затвердження форм висновків експертиз стану охорони праці та безпеки промислового виробництва» від 07.11.2018 року [4].

З 1 квітня 2022 року набрав чинності наказ Мінекономіки «Про затвердження Вимог до експертних організацій, які мають намір виконувати (виконують) експертизу стану охорони праці та безпеки промислового виробництва та щодо відповідності машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки вимогам законодавства про охорону праці та промислової безпеки» № 34-22 від 06.01.2022. Згідно з цим документом експертні організації будуть зобов'язані надавати до Держпраці: інформацію про сферу акредитації експертної організації; відомості про кадрове забезпечення і зміни в складі експертів технічних; примірники затверджених висновків експертизи, які міститимуть вичерпну інформацію про стан охорони праці підприємства, що має намір отримати дозвіл, а саме, відомості: про навчання з питань охорони праці працівників; медичні огляди; лабораторні дослідження умов праці; атестацію робочих місць; щодо виробничого обладнання тощо. Зазначені зміни не передбачають жодних додаткових вимог для роботодавців. Водночас вони дозволяють забезпечити видачу дозволів у електронному вигляді [4].

Важливою подією стало підписання Президентом України Закону про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо уточнення норм, які врегульовують питання визначення категорій осіб, котрі визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників та Захисниць України" № 2121-ІХ. Закон відніс до учасників бойових дій і до осіб з інвалідністю внаслідок війни: добровольців Сил територіальної оборони Збройних Сил України; осіб, які увійшли у склад добровольчого формування територіальної громади та осіб, які увійшли до складу громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»; осіб, які брали участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави, внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України [5].

Таким чином, варто зазначити, що законодавство відповідає вимогам часу в умовах дії воєнного стану, метою якого є удосконалення та доопрацювання низки положень, що стосуються охорони праці на робочому місці для кожного працівника та запобігання настанню нещасних випадків.

Список використаних джерел

1. Жидецький В. Ц. *Основи охорони праці*: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Львів : Укр. акад. друкарства, 2006. 336 с.
2. Опубліковано Закон України про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. URL: <https://www.sop.com.ua/news/3502-zakonu-ukrani-pro-organizatsiyu-trudovih-vdnosin-v-umovah-vonnogo-stanu>
3. На період воєнного стану виконуйте роботи підвищеної небезпеки на підставі декларацій. URL: <https://www.sop.com.ua/news/3516-na-perod-vonnogo-stanu-vikonuyte-roboti-pdvishcheno-nebezpeki-na-pdstav-deklarats>
4. Нові форми висновків експертиз стану охорони праці та безпеки виробництв. URL: <https://www.sop.com.ua/news/3513-nov-formi-visnovkv-ekspertiz-stanu>

ohoroni-prats-ta-bezpeki-virobnitstva

5. Добровольці тероборони отримують статус ветерана війни. URL: <https://www.sop.com.ua/news/3508-dobrovoltts-teroboroni-otrimayut-status-veterana-vyni>

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОРІЧЧЯ

Цись Леонід Миколайович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті розглянуто історію існування шкільного предмета «Трудове навчання». Визначено основні етапи становлення та розвитку трудового навчання в Україні в першій половині ХХ сторіччя.

Ключові слова: трудове навчання, шкільний предмет «Трудове навчання», історія трудового навчання, програми з трудового навчання.

Історія існування шкільного предмета «Трудове навчання» складна, цікава й повчальна. Була пора становлення, досягнень, стрімкого розвитку та існували часи занепаду, зневаги, забуття. Незважаючи на всі негаразди, предмет посів своє місце в сучасному освітньому просторі. Свій початок навчальний предмет бере з 1866 року, коли ручна праця була включена в усі початкові школи і учительські семінарії Фінляндії в якості обов'язкового.

Протягом другої половини ХІХ століття трудове навчання поступово стає обов'язковим предметом загальноосвітніх шкіл майже всього світу, у тому числі з 1884 року ручна праця починає вводитися і в українських школах. Після 1917 року суттєво змінилися цілі й задачі виховання молодого покоління, змісту освіти й виховання, методи навчально-виховної роботи. Відповідно перетворилися і науково-педагогічні основи навчання і виховання школярів. З першого року виникнення школи (1918 р.) трудове навчання було включено в навчальний план, і вже в наступному році з'являється «Приблизна програма ручної праці». У ній застосовуються ідеї розвиваючого значення ручної праці, зазначена потреба відокремлення від ремісничого навчання, передбачене виготовлення виробів і ознайомлення з технологіями.

Для періоду 1918 – 1930 рр. розвитку педагогіки і школи характерна розробка фундаментальних основ політехнізму як домінуючого принципу соціалістичної школи, що націлена на гармонійну підготовку вихованців до виконання різноманітних суспільних функцій. Громадянська війна та іноземна інтервенція негативно вплинули на життя підростаючого покоління. У країні з'явилися мільйони безпритульних дітей, турботу про яких взяла на себе держава.

На початку 1919 року виник особливий тип середньої школи – робітничий факультет, що був призначений на перших порах для підвищення технічної кваліфікації робочих, а потім спрямований на підготовку робочих і селян до вступу у вищі навчальні заклади. У школах з'явилися майстерні ремісничого типу, для дівчат організовувались пошивні майстерні, у школах сільського типу учні займалися роботою на пришкільних ділянках. У програмах шкіл І і ІІ ступенів ручна праця була обов'язковою (2 години на тиждень). У навчальному плані єдиної трудової школи 1920 р. – вже по 3 години на тиждень [1].

В 1921 р. були створені нові «Програми єдиної 7-річної школи». Навчальний план був максимально наповнений краснавчними відомостями (економічними, історико-географічними, природничими, ідеологічними).

Наприкінці 20-х – початку 30-х років у зв'язку зі зміною керівництва Наркомпроса почався перегляд змісту й методів роботи школи. В. Н. Шульгін і М. В. Крупенина

виступили за злиття школи з виробництвом (школа повинна була виконувати функції організації й планування цього процесу на основі методу проектів). Однак ці експерименти негативно позначилися на освітній підготовці учнів. В 1931 році була прийнята Постанова ЦК ВКП(б) "Про початкову й середню школу", що жорстко регламентувало діяльність школи на десятки років і практично скасувало всі демократичні досягнення школи. Школа орієнтувалася на підготовку учнів до вступу в середні спеціальні й вищі навчальні заклади. В той же час саме з 1931 року школа почала приділяти більше уваги проблемам трудового і політехнічного навчання. Саме завдяки закріпленню шкіл за підприємствами покращилась матеріальна база навчальних закладів, збільшилась кількість робочих кімнат і майстерень. Наприклад, станом на 1933 р. в 70 % міських шкіл було створено по 2 майстерні. Для дівчат це були швейні, картонажні майстерні. Програми з трудового навчання були перероблені, учні середньої школи повинні були оволодіти основними інструментами й отримати навички обробки різних матеріалів (хлопці – деревини і металу, дівчата – тканини і пряжі), але кількість часів на трудове навчання було скорочено. Якщо на працю згідно навчального плану 1932 р. відводилось 1500 годин, 1934 р. – 1176 годин, то згідно навчального плану 1935 р. цей предмет вивчався тільки протягом 672 годин [2]. На думку дослідника проблем трудового навчання В.В.Серікова, 1918 – 1931 рр. можуть бути представлені як період конфронтації ідей "інтелектуалізму" (абсолютизація науково-предметного навчання) і "практицизму" (підготовка до праці на основі безпосередньо процесів праці, причому домінувала в основному друга концепція). У наступні роки предмет розвивається: пишуться нові програми, визначаються завдання й напрямки його втілення в загальноосвітню школу, але рішення поставлених завдань ускладнюється нестачею кваліфікованих учителів, нестачею необхідного устаткування й матеріалів. В 1937 році, незважаючи на протести безлічі педагогів, Наркомпрос скасував трудове навчання як самостійний предмет. За рахунок цього планувалось зменшити перевантаження школярів та скоротити навчальний рік.

Список використаних джерел

1. Носовець Н. М. Основні тенденції розвитку трудового навчання в школах України (1918 – 1991 роки). URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/2293/1/Основні%20тенденції%20розвитку%20трудового%20навчання%20в%20школах%20України%20%281918–1991%20роки%29.pdf>
2. Слюсаренко Н. В. Трудове навчання: витоки, етапи становлення. *Печатное слово*. 2004. № 1/6. С. 65–67.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІЯЛЬНОСТІ ІНДИВІДУМА ТА ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТОУСТРОЇ ХХІ СТОЛІТТЯ: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ, ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ, ДІАСПОРАЛЬНИЙ І КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДИСКУРСИ

Ціватий Вячеслав Григорович

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті проаналізовано проблеми екологічної безпеки в Україні та світі в контексті основних завдань екологічної дипломатії. Особливу увагу приділено інституціональному розвитку та пріоритетам дипломатичної діяльності, а також міжнародно-політичному, діаспоральному та комунікативно-інформаційному співробітництву в питанні техногенних катастроф і екологічної безпеки діяльності індивідуумів в умовах мондіалізованого світу ХХІ століття, зокрема – відповідного ставлення до власного здоров'я, безпеки життя і життєдіяльності, здоров'я оточуючих як

найвищої індивідуальності та суспільної цінності.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, екологічна безпека, дипломатія, екологічна дипломатія, техногенна безпека, інституціоналізація, діаспора.

Вступ. Досвід країн світу свідчить, що важливою передумовою конкурентоспроможності як окремих суб'єктів господарювання, так і економіки в цілому, є, так звана, ділова культура, яка охоплює не лише питання отримання прибутку від діяльності, а й спрямована на забезпечення якості, охорону довкілля, ресурсо- та енергозбереження, створення комфортних і безпечних умов праці та життєдіяльності. У найбільш загальному вигляді сучасну ділову культуру розвинутих держав відображають 17 глобальних цілей сталого розвитку ООН, 10 принципів соціальної відповідальності Глобального договору ООН та 8 фундаментальних концепцій вдосконалення Європейського фонду менеджменту якості.

Стратегічною метою для України є членство в Європейському Співтоваристві (ЄС). Особливості сучасного етапу європейської інтеграції України полягають у створенні необхідних передумов для набуття такого членства. Це – і поглиблення демократичних реформ, і підвищення стандартів життя людей, і адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, і безумовно – розширення практичного співробітництва у багатьох сферах, у першу чергу – у сфері колективної безпеки. Екологічна безпека у цій сфері займає першу позицію, оскільки екологічні ризики та ядерні аварії мають транскордонний характер. Узагалі екологічна безпека – є загальною проблемою для світової спільноти. Проте, у такій сфері, як ядерна безпека, не можна говорити про абсолютний рівень її досягнення, оскільки наслідки ядерних аварій можуть бути катастрофічними (тому прикладом є Чорнобильська аварія), і процес підвищення екологічної безпеки ядерної енергетики, ядерної безпеки є постійним і пріоритетним.

Завдання забезпечення екологічної та ядерної безпеки, підвищення рівня екологічної безпеки ядерної енергетики, завжди знаходяться на порядку денному державних і галузевих структур (міжнародних і національних інституцій). Вони є пріоритетними при вирішенні питань, що сьогодні стоять на порядку денному перед вітчизняною ядерною енергетикою, це: продовження терміну експлуатації атомних реакторів; уведення до дії нових потужностей; розвиток вітчизняних виробництв, задіяних у ядерно-паливному циклі (ЯПЦ); безпечне поводження з відпрацьованим ядерним паливом (ВЯП) та радіоактивними відходами (РАВ); вирішення проблем Чорнобильської АЕС; подальше підвищення рівня безпеки діючих атомних блоків; впровадження сучасних ядерних технологій і систем екологічної безпеки тощо.

Норми та вимоги до безпеки АЕС встановлюються за міжнародними конвенціями та договорами, до яких приєдналася Україна (у першу чергу, це – Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, Конвенція про ядерну безпеку, Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї та ін.) і вітчизняним ядерним законодавством.

Мета роботи – проаналізувати екологічну безпеку енергетики і проблеми техногенної безпеки в Україні та світі в контексті основних завдань екологічної дипломатії та інституціональної галузевої історії. Особливу увагу приділено інституціональному розвитку та пріоритетам дипломатичної діяльності, а також міжнародно-політичному співробітництву в питанні екологічної безпеки, у тому числі за участю представників української громадськості за кордоном, іноземних делегацій та дипломатичного корпусу, акредитованого в державі, а також представників діаспори.

Виклад основних результатів. У нових умовах мондіалізованого та поліцентричного світу підтримка екологічної безпеки і сталого розвитку стає важливим аспектом міжнародних відносин в Європі й визначає напрямок розвитку європейського співробітництва, спрямованого на забезпечення спільної екологічної політики, екологічної

безпеки і екологічної дипломатії. Зважаючи на масштабність і важливість екологічних проблем, значною мірою обумовлених диспропорціями в розміщенні продуктивних сил та нераціональним природокористуванням, все більше уваги європейськими країнами приділяється питанням інституціоналізації екологічної безпеки, екологічній дипломатії, їх місця та ролі в системі національної безпеки, і пов'язаним із ними аспектам міжнародної стабільності [1, с. 49–56].

Використання міжнародно-політичних і політико-дипломатичних механізмів та відповідного дипломатичного інструментарію з метою становлення системи екологічної безпеки, т. зв. політика екологічної безпеки, представляє собою цілеспрямовану діяльність інституцій діаспори, міжнародних організацій, національних урядів, неурядових громадських організацій, юридичних і фізичних осіб щодо зменшення гостроти екологічної кризи [2].

За сучасних умов, коли відбуваються кардинальні зміни у взаємовідносинах суспільства й природи, продовжується широка екологізація людської свідомості, включення природоохоронних настанов у структуру прийняття рішень з усіх питань індустріально-технологічного і соціально-економічного розвитку, міжнародне співробітництво переміщається в площину екологічної взаємодії, спільного пошуку адекватних відповідей на існуючі глобальні виклики. У такій ситуації відбувається формування нового вектору розвитку міжнародних відносин і дипломатії в Європі, в основу якого покладено співробітництво у сфері захисту навколишнього природного середовища, і який розвивається під впливом глобальних екологічних проблем і процесів – екологічної дипломатії [3, с. 153–158].

Європейське природоохоронне співробітництво, яке покликане як на національному, так і на регіональному рівнях знизити гостроту глобальних екологічних проблем, потребує наукового розуміння сутності та вироблення ефективних заходів щодо його оптимізації. Пошук ефективних засобів адаптації європейської спільноти до глобальних екологічних перетворень та адекватної моделі міжнародних відносин щодо попередження екологічних загроз стає одним із основних завдань дипломатії та політики європейських держав на найближчу перспективу.

Актуалізація екополітичної проблематики у міжнародних відносинах в Європі набуває особливого звучання для України як у зв'язку з її належністю до Європейського простору – одного з екологічно небезпечних і техногеннонасичених, так і з огляду на політику держави, спрямовану на інтеграцію у європейські правові, політичні, політико-дипломатичні, діаспоральні, інституціональні та економічні системи й наближення до європейських норм і стандартів [4].

Для створення, зміни та поширення ефективного іміджу України, із зазначеного вище питання, необхідно витратити ще декілька десятків років на цілеспрямовану та скоординовану діяльність у зазначеному напрямі, а саме: налагодити міжнародне співробітництво та залучення інституцій діаспори, представників урядових структур, бізнесових кіл, представників культури, освіти та засобів масової комунікації; дослідити сприйняття держави власним населенням та міжнародною спільнотою (яка виступає основним об'єктом іміджу), використовуючи кількісні та якісні методи дослідження; побудувати таку стратегію, яка повинна включати професійну модель іміджу; створити систему, яка б пов'язувала організації та відділи, що можуть бути частиною іміджу [5, с. 182–186].

ООН, як міжнародна інституція, відіграє провідну роль у міжнародно-політичних зусиллях, спрямованих на подолання й мінімізацію довготермінових наслідків Чорнобильської катастрофи у весь історичний період з 1986 року до сьогодні. Силами МЗС України в період 2011-2022 років забезпечено координацію міжнародного співробітництва в подоланні наслідків аварії на ЧАЕС. Міжнародне співробітництво у контексті подолання наслідків Чорнобильської катастрофи протягом 1986-2022 років безумовно дало свій позитивний інституціональний результат. Специфічна категорія

дипломатичної діяльності – екологічна дипломатія, яка є об'єктивною реальністю більшості країн європейського регіону – на сьогодні не знайшла свого адекватного гідного втілення не лише у внутрішній політиці України, а й у науково-теоретичних розробках проблематики охорони навколишнього природного середовища.

Останнім часом ця галузь дипломатичної діяльності фактично перетворилася на специфічну та важливу складову міжнародного співробітництва як у багатосторонньому, так і двосторонньому форматі. Злагоджена міжнародна діяльність українських установ з метою охорони навколишнього природного середовища дозволяє не лише оперативно реагувати на зовнішні виклики, але й використовувати екологічну дипломатію як засіб впливу та просування своїх інтересів [6].

Специфічна категорія дипломатичної діяльності – екологічна дипломатія, яка є об'єктивною реальністю більшості країн європейського регіону – на сьогодні ще не знайшла свого адекватного гідного втілення не лише у внутрішній політиці України, а й у науково-теоретичних розробках проблематики охорони навколишнього природного середовища. Останнім часом ця галузь дипломатичної діяльності фактично перетворилася на специфічну та важливу складову міжнародного співробітництва як у багатосторонньому, так і двосторонньому форматі, особливо – у воєнних умовах [1, с. 55–56; 4].

Злагоджена міжнародна діяльність українських установ з діаспоральними інституціями метою охорони навколишнього природного середовища дозволяє не лише оперативно реагувати на зовнішні виклики, але й використовувати екологічну дипломатію як засіб впливу та просування своїх інтересів [2; 7, с. 66–75].

Висновки. Екологічна безпека, екологічна дипломатія та міждержавна взаємодія усіх інституцій природоохоронної сфери в умовах мондіалізованого світоустрою набула особливої актуальності. Міжнародний і міждисциплінарний характер екологічних проблем, від вирішення яких залежить виживання і подальший розвиток людства, призвів до появи нових нагальних питань, які торкаються міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії.

Перш за все, це розробка засад міжнародного управління і глобального моніторингу навколишнього середовища, включаючи використання космічних конструкцій; вивчення питань екологічної безпеки та її впливу на послаблення міжнародної напруги і подолання конфліктів, а також на забезпечення національної, регіональної та глобальної безпеки; проблема переосмислення національного суверенітету в контексті забезпечення міжнародної екологічної безпеки; облік впливу різноманітних видів екологічної безпеки на міжнародні відносини; екологічна дипломатія і міжнародне право навколишнього середовища.

У відповідь на нові виклики та екологічні загрози мондіалізованого світоустрою XXI століття актуалізувалася необхідність вироблення ефективних, заснованих на рівноправності міжнародних процедур і механізмів, які забезпечували б раціональне використання ресурсів планети як загальнолюдського надбання.

Визнаючи всю складність проблем із забезпечення екологічної безпеки та ядерної безпеки, удосконаленням ядерних технологій, Україна є активним учасником міжнародного процесу підтримки та зміцнення ядерного нерозповсюдження та протидії ядерному тероризму, цілеспрямовано рухається до підвищення вітчизняних стандартів у цій сфері, провадить курс на узгодження вітчизняного ядерного законодавства з європейським.

Діаспоральна політика, міждержавне екоспівробітництво та екоспівробітництво є новими інноваційними напрямками двосторонньої та багатосторонньої дипломатії. Міжнародний і міждисциплінарний характер екологічних проблем, наслідків техногенних катастроф, воєнних наслідків, від вирішення яких залежить виживання і подальший розвиток людства, призвів до появи нових нагальних питань, які торкаються міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії та інституціональної історії.

Список використаних джерел

1. Карнаухова А.М. Екологічна дипломатія набирає вагу. *Політика і час*. 2006.

№ 6. С. 49–56.

2. Чемшит В. Г. Формування проєктно-технологічної компетентності у контексті реалізації змістової лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток». *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика*: збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 23–24 квітня 2020 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава: ПНПУ, 2020. С. 63–68.

3. Ціватий В.Г. Екологічна безпека та екологічна дипломатія держави в умовах новітніх трансформацій і глобалізації ХХІ століття: інституціоналізація, інноваційна практика і нові виклики для навколишнього середовища (діаспоральний дискурс). *Стратегія розвитку держави в умовах новітніх викликів міжнародному порядку: політичний, правовий, економічний, гуманітарний, екологічний виміри*. Збірник наукових праць. Тернопіль: Видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 153–158.

4. Березуцький В. В. Еволюція безпеки в Україні та світі. *Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика*: матеріали XVII Міжнародної науково-методичної конференції, 18-19 квітня 2019 року [Електронне видання]. Рівне: НУВГП, 2019. С. 94–95.

5. Чекаленко Л. Д., Ціватий В. Г. Історія пам'яті або пам'ять історії: методологія дослідження. *Evropský politický a právní diskurz*. Sv. 5, Vyd. 6. 2018. С. 182–186.

6. Chekalenko L. D. Foreign Policy of Ukraine: monograph /Based on the scientific concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko /Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V. G. Tsivatyi. Kyiv, 2016. 294 p.

7. Ціватий В.Г. Типологія третьої хвилі української еміграції та історичні паралелі міграційного сьогодення. *Народна творчість та етнологія*. 2020. № 1 (383). С. 66–75.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ НАВИЧКАМ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Ченчева Ольга Олександрівна, Борисевич Яна Юрійвна

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Геращенко Сергій Миколайович

Кременчуцьке районне управління ГУ ДСНС України в Полтавській області

Анотація. Помилки при навчанні навичок надання першої допомоги та психологічної підтримки знижують шанси постраждалих зберегти своє фізичне та психічне здоров'я в умовах бойових дій. Аналіз найпоширеніших помилок дозволить підвищити ефективність надання допомоги та якість навчання у цій сфері. Отримані результати можуть бути використані викладачами з метою зниження рівня помилок, що допускаються серед учнів, підвищення якості їх підготовки та ефективності проведених ними заходів.

Ключові слова: перша домедична допомога, поранення, практичні навички.

Важливим умінням кожної людини в умовах воєнної ситуації в Україні є грамотне надання першої домедичної допомоги та психологічної підтримки постраждалим в умовах бойових дій.

Більшість заходів першої допомоги мають виконуватися негайно, оскільки зупинка дихання та серцевої діяльності, а також крововтрата швидко призводять до виражених порушень в організмі та загибелі потерпілого або на місці події, або надалі від пізніх ускладнень. Виконати заходи серцево-легеневої реанімації та зупинку кровотечі можуть

очевидці події та працівники рятувальних служб, оскільки ніяка система надання медичної допомоги на догоспітальному етапі не може забезпечити миттєве прибуття машини швидкої медичної допомоги на місце події. Так, за статистикою, від пошкодження великих кровоносних судин (вен і артерій) внаслідок мінно-вибухових впливів, осколкових та вогнепальних поранень при зволіканні з ненаданням першої домедичної допомоги, настання смерті потерпілого може наступити вже через кілька хвилин після отримання такої травми. Вчасно викликана медична допомога та вміння оточуючих у період очікування приїзду лікарів надати першу допомогу значно збільшує шанси потерпілого вижити. У сучасній реаніматології існує термін «золота година» – перші 60 хвилин після отримання травми. Своєчасне, ефективне та правильне надання допомоги саме у цей період дає змогу підвищити шанси на виживання потерпілого. «Між життям і смертю є «золота» година. Якщо ви тяжко поранені, у вас залишилося менше 60 хвилин, щоб вижити. Зрозуміло, ви не обов'язково помрете саме через годину, це може статися через три дні або через два тижні – але у вашому тілі за цей період вже станеться щось непоправне». Р. Адамс Коулі.

Метою надання першої допомоги та психологічної підтримки є збереження життя та здоров'я людини, а також нормалізація його психологічного стану.

Для сприяння ефективному отриманню теоретичних знань та практичних умінь на сьогоднішній день для цивільного населення проводяться різні навчальні курси та тренінги. При цьому актуальною залишається проблема підвищення рівня підготовки молоді прийомам першої допомоги та психологічної підтримки та якісної реалізації цих знань. У рамках підвищення рівня володіння навичками надання першої домедичної та психологічної допомоги серед цивільного населення, на базі Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського було проведено серію тренінгів, у яких взяло участь понад 200 осіб.

За короткий термін навчання неможливо сформувати медичне мислення, у зв'язку з чим основою навчання мають бути принципи алгоритмізації, стандартизації та відпрацювання практичних навичок до автоматизму. Такий підхід потребує науково-обґрунтованих алгоритмів та стандартів дій, затверджених відповідним міністерством для немедичних працівників.

У ході виконання будь-якої діяльності можуть бути помилки, що критично не впливають на її результат. Але також можуть допускатися помилки, що призводять до неефективного її виконання та відсутності бажаного результату. Помилки, допущені при наданні першої допомоги та психологічної підтримки, пов'язані з життям людини, її психічним та фізичним здоров'ям, можуть призводити до тяжких необоротних наслідків.

Оцінюючи наявних знань і умінь було виявлено кілька суттєвих помилок, здатних значною мірою впливати на своєчасність та ефективність надання допомоги в умовах воєнних дій. Аналіз помилок діяльності при наданні першої домедичної допомоги, їх класифікація дозволяє не тільки визначити причини помилок, але також сприяє підвищенню її ефективності. Проведений кількісний і якісний аналіз дозволяє виділити класифікацію найпоширеніших помилок при наданні психологічної підтримки та першої допомоги під час навчання. Основними помилками базової підготовки є недостатнє знання прийомів психологічної підтримки або алгоритмів першої домедичної допомоги. Це пов'язано з нечітким розумінням алгоритмів, незнанням змістовних кроків та сучасної медичної та технічної бази, забуванням принципів, елементів теоретичної частини матеріалу, складністю впоратися з емоційним станом та хвилюванням у ході навчання та подальших реальних дій у реальній бойовій обстановці.

Безумовно, для мінімізації помилок такого плану потрібен розвиток умінь чітко та повно запам'ятовувати основні змістовні моменти під час навчання населення відповідно до необхідних методичних матеріалів; розуміти логіку теоретичних знань та практичних умінь; відточувати базові теоретичні знання з першої допомоги та психологічної підтримки, вміння їх використовувати у реальній ситуації.

Для цих цілей при навчанні цивільного населення навичкам надання першої

домедичної допомоги можуть використовуватися ланцюжки навчання, які включають блок теоретичного плану, далі відпрацювання під контролем інструктора, після вписування прийому або дії у певний контекст або ситуацію та рольова гра з моделюванням реальної ситуації. При цьому кожна необхідна навичка формується за допомогою окремих алгоритмів, здатних потім вишиковуються в цілісну дію. Для цивільного населення особливо цінним є практичне володіння простими прийомами та методами саморегуляції: техніки дихання, візуалізація, концентрація уваги, швидкості реакції, правильності прийняття рішень, які необхідно відпрацювати у процесі навчання.

Практичні помилки або помилки виконання: неточне практичне виконання прийому надання психологічної підтримки або першої допомоги пов'язане з нестачею практичних умінь та навичок; вміння грамотно, послідовно, точно демонструвати практичний зразок роботи за умов, максимально наближених до реальних; організувати доступний і відповідний навчальний простір, а також недостатній ступінь внутрішньої готовності. Для зниження рівня даних помилок необхідно, по-перше, максимальне розширення в ході навчання практичних відпрацювань, використання рольових ігор, ситуаційних завдань, відеофрагментів з пошуком помилок та обговоренням, а по-друге, включення до занять мотиваційного блоку та теми готовності до практичного надання першої допомоги та психологічної підтримки, зниження рівня тривоги у ситуаціях неуспішності, розвиток вміння конструктивно аналізувати допущені практичні помилки та заповнювати необхідну прогалину в уміннях та навичках.

При цьому помилки, які допускаються викладачами при навчанні навичок надання першої домедичної допомоги та психологічної підтримки, вивчені недостатньо. Викладацькі помилки чи помилки навчання: невиразність виступу при коментуванні дій, відсутність необхідних пауз, відповідних жестів, міміки; помилки у просторовому розташуванні при демонстрації прийому. Вони можуть бути пов'язані з недостатнім рівнем викладацької підготовки, володіння технологіями ефективного навчання та навичками публічного виступу. Для мінімізації такого роду помилок потрібен розвиток в інструкторів вміння при навчанні населення використовувати прийоми, що дозволяють утримувати та акцентувати увагу аудиторії на ключових моментах навчання, вміння взаємодіяти з аудиторією, ставити питання, логічно вибудовувати мову, робити паузи для кращого розуміння та додаткового роз'яснення, відпрацювати дані вміння та навички в міні-групах, у рамках моделювання та вирішення ситуаційних завдань, а також шляхом використання кейсового методу.

Рефлексивні помилки або помилки зворотного зв'язку, допущені при навчанні: відсутність структури зворотного зв'язку та неточність його повідомлення, у тому числі при виділенні сильних і слабких сторін при відповіді учнів. У цьому напрямі важливе для інструкторів вміння у межах навчання та взаємодії з учнями грамотно і покроково давати зворотний зв'язок під час вирішення практичних завдань, включаючи такі кроки як висловлювання подяки і похвали, відкриті опитування щодо самовідчуттів учасників навчання після виконання завдання, оцінювання разом зі слухачами сильних та слабких сторін при відпрацюваннях, вибудовування перспективи навчання та подальшого застосування отриманих знань на практиці.

Список використаних джерел

1. Iskra, N., & Kuzmin, V. (2022). Основні аспекти навчання медичних працівників на кафедрі медицини катастроф та військово-медичної підготовки з надання медичної допомоги в умовах сучасних бойових дій на прикладі проведення АТО на сході України. *Здоров'я суспільства – Zdorov'a suspil'stva*. №10(6). С. 201–204. URL: <https://doi.org/10.22141/2306-2436.10.6.2021.281>
2. Юрченко, В. Д., Крилюк, В. О., Гудима, А. А. та ін. (2014). Домедична допомога в умовах бойових дій. К.: Середняк Т. К. (Yurchenko V. D., Kryliuk V. O., Hudyma A. A. And others. (2014). *Premedical help in combat situations*. К.: Seredniak T. K.).

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Шаравар Марина Євгенівна

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка

Анотація. У статті досліджено основні проблеми охорони праці науково-педагогічних працівників, розкрито основні причини настання нещасних випадків у навчальному закладі та розроблено шляхи вирішення проблеми охорони праці. Використано загальнонаукові методи дослідження. За допомогою аналізу та порівняння виявлено основні проблеми охорони праці у закладах освіти, виокремлено шкідливі фактори виробничої діяльності, а за допомогою методу узагальнення визначено шляхи вирішення проблеми охорони праці педагогічних працівників. Надано рекомендації щодо організації роботи охорони праці у закладі освіти щодо роботи працівників.

Ключові слова: охорона праці, безпека здоров'я та життя, сфера освіти, нещасні випадки, професійні захворювання.

Питання безпеки є одним із пріоритетів існування будь-якої країни. Вона безпосередньо пов'язана з усіма сферами життя, у тому числі й з національною системою освіти. Створення безпечних та нешкідливих для здоров'я умов праці у закладі освіти є ключем до складного економічного механізму країни. В умовах праці у закладі освіти неможливо повністю виключити можливість настання нещасних випадків чи уникнути отримання професійних захворювань. Процес навчання та виховання громадян, перебування в навчальних закладах, у деяких випадках організований відпочинок та оздоровлення на свіжому повітрі, створення умов проживання та проїзду до місць навчання безпосередньо пов'язані з концепцією безпеки охорони здоров'я і життя працівників, студентів, учнів навчальних закладів. Проблема забезпечення безпеки здоров'я та життя працівників, учнів, вихованців освітніх установ у цей час набувають особливо актуального значення і стають пріоритетними як у державній, так і в регіональній політиці у сфері освіти. Сучасний стан освітніх установ держави показує, що безпека експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж, а також безпека навчально-виховного процесу вимагає вирішення певних проблем. У першу чергу треба прослідкувати як ставиться уряд, роботодавець та працівник до питань охорони праці. Ефективна робота по охороні праці та зміні існуючого законодавства почалася після проголошення незалежності України. В 1992 році розроблена нова редакція Закону «Про охорону праці». Охорона праці є запорукою забезпечення життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності, так як порушення вимог законодавства про охорону праці може призвести до нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань та інших випадків загрози життю або здоров'ю працівників, результатом чого може бути кримінальна відповідальність, інвалідність або смерть. Звідси випливає, що формування якісних знань з питань охорони праці та їх уміле використання в професійній діяльності є найважливішим критерієм безпеки праці [1]. Саме тому метою даної роботи є дослідження проблем охорони праці, які виникають в закладах освіти, та визначення основних шляхів їх вирішення.

Основними причинами настання нещасних випадків у закладі освіти можуть бути організаційні причини, а саме: невиконання вимог інструкцій з охорони праці, невиконання посадових обов'язків, особиста необережність потерпілого. Нещасні випадки у закладах освіти можуть статися:

– під час проведення навчальних занять, у тому числі лекцій, уроків, занять з допризовної підготовки, лабораторних занять, спортивних, гурткових, позааудиторних, позакласних, позашкільних заходів, інших занять та в перервах між ними відповідно до навчальних, виробничих і наукових планів;

– під час проведення спортивних змагань, тренувань, оздоровчих заходів, екскурсій,

походів, експедицій, організованих навчальних закладом у встановленому порядку;

- під час перевезень вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів до місця проведення заходів і назад, а також у разі організованого прямування їх на запланований захід на транспорті або пішки;

- під час проведення позакласних, позашкільних, позааудиторних та інших заходів.

Адміністрація навчального закладу здійснює страхування вчителя від нещасних випадків та професійних захворювань. В разі ушкодження здоров'я вчителя на виробництві, він має право на відшкодування заподіяної йому шкоди. Відшкодування здійснюється Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві відповідно до чинного законодавства.

Серед основних причин незадовільного стану охорони праці у закладах освіти можна відокремити такі:

- недотримання роботодавцем вимог законів України «Про охорону праці»;
- недосконала система навчання, зокрема, на даний момент виникла проблема вдосконалення знань з охорони праці, пов'язана з постійним розвитком науково-технічного прогресу;

- безвідповідальне ставлення працівника до вимог охорони праці;

- незадовільний стан будівель, споруд, обладнання;

- приховування випадків травматизму;

- не має системного проведення інструктажів з питань охорони праці з працівниками;

- наявність на робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих чинників та можливі наслідки їх впливу на здоров'я;

- інтелектуальні навантаження, сенсорні навантаження (зорового, голосового апарату), емоційне навантаження [4, 5, 6].

Органи управління держави повинні діяти в інтересах працівників, забезпечувати прийнятні та безпечні умови роботи, надавати допомогу у випадку професійних захворювань, трагедій чи смертельних випадків під час виробничого процесу. Лише комплексний підхід державних органів у вирішенні проблем охорони праці може принести позитивні зрушення. Ігнорування порушень закону, відсутність нагляду та контролю, симулювання діяльності та стурбованості за правами людини – це все і є, на нашу думку, коренем проблеми, яка повисла на сфері охорони праці в Україні. Вважаємо, що саме ця проблема є наріжним каменем і лежить в основі всіх інших похідних з неї проблем [7].

Для того, щоб уникнути проблем на робочому місці педагог повинен знати основи охорони праці. Завдяки цьому він набуде необхідного рівня знань і вмій із правових та організаційних питань охорони праці, основ фізіології, гігієни праці, виробничої санітарії, безпеки процесів праці та пожежної безпеки, визначеного відповідними державними стандартами освіти. В результаті буде відповідально ставитися до вимог охорони праці і не заподіє собі шкоди. Отже, метою охорони праці є створення безпечних умов трудової діяльності людини, забезпечення її працездатності на високому, ефективному рівні.

Для того щоб вирішити проблеми охорони праці ми розробили рекомендації для закладу освіти. Найважливіші з них це:

- пріоритет життя і здоров'я працівників та учнів, повна відповідальність роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці і навчання;

- підвищення рівня безпеки праці та навчання шляхом забезпечення контролю за станом охорони праці, удосконалення матеріально-технічної бази;

- соціальний захист працівників, повне відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань;

- встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх структурних підрозділів і категорій працівників закладу, установи;

- адаптація трудових процесів до можливостей працівника та учня (виховання,

слухача) з урахуванням його здоров'я і психологічного стану;

- інформування учасників навчально-виховного процесу, працівників, проведення їх навчання і підвищення кваліфікації з питань охорони праці;

- піклування про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей у процесі виконання будь-яких робіт чи під час перебування на території навчального закладу;

- знання і виконання вимог нормативно-правових актів з охорони праці, правил поведінки з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, використання засобів колективного та індивідуального захисту;

- проходження у встановленому законодавством порядку попередніх та періодичних медичних оглядів [3].

Таким чином, проблема охорони праці – одна з пріоритетних в існуванні будь-якої держави. Вона має безпосереднє відношення до найрізноманітніших сфер життєдіяльності, в тому числі до національної системи освіти. Процеси навчання і виховання громадян, знаходження в освітніх установах, за їх межами, організація дозвілля, відпочинку та оздоровлення, у ряді випадків створення комфортних побутових умов проживання, проїзду до місця роботи, навчання та у зворотному напрямку безпосередньо сполучені з поняттями безпеки. Проблема забезпечення безпеки здоров'я та життя працівників, учнів, вихованців освітніх установ у цей час набувають особливо актуального значення і стають пріоритетними як у державній, так і в регіональній політиці у сфері освіти. Сучасний стан освітніх установ держави показує, що безпека експлуатації будівель, споруд та інженерних мереж, а також безпека навчально-виховного процесу вимагає вирішення певних проблем [2]. Ми з'ясували основні причини травматизму, де можуть виникнути нещасні випадки на робочому місці, дійшли висновку, що для того, щоб уникнути травматизму на робочому місці, потрібно дотримуватися вимог Закону України «Про охорону праці».

Список використаних джерел

1. Абільтарова Е. Н. Методика навчання майбутніх інженерів-педагогів охорони праці з використанням комп'ютерних технологій: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. К., 2008. 20 с.
2. Бойченко Н. В. Аналіз тенденцій рівня травматизма и професійних захворювань в Україні. *Економіка и управління*. 2013. № 6. С. 54–58.
3. Железна Т. П. Система управління охороною праці в закладах освіти області. Кіровоград: Видавництво Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, 2010. 150 с.
4. Інструкція з охорони праці № 3 для вчителя (педпрацівника). Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1-kWfWwo1eaCK_wSHbDNKcL-mT8ZWCyDp/view
5. Кошель В. І., Сав'юк Г. П., Дзундза Б. С. Охорона праці в галузі освіти: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2013. 154 с.
6. Марущак О. В. Основи охорони праці як важлива складова професійної підготовки майбутнього педагога. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип. 36. С. 346–353.
7. Нестер А. А., Мітюк Л. О., Нестер Г. А. Проблеми охорони праці в Україні та навчання цивільному захисту. *Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві*: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції, 24 листопада 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 519.

АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНИХ ПОРУШЕНЬ СЛУХУ У ШАХТАРІВ

Шмалей Світлана Вікторівна

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Анотація. У дослідженні здійснено аналіз наукових джерел та експериментальне нейрофізіологічне (ауодіологічне) обстеження фахівців видобувної промисловості. Визначено комплекс заходів щодо профілактики та оздоровлення шахтарів з порушенням слуху.

Ключові слова: порушення слуху, шахтарі.

За даними ВООЗ у світі зафіксовано щонайменше 250 млн. людей з вродженими або набутими порушеннями слуху. Науковцями вивчено питання клінічної симптоматики та диференціальної діагностики, експертизи працездатності, реабілітації та прогнозування професійної приглухуватості, розроблено критерії професійної придатності та прогностичні фактори ризику розвитку порушень для працюючих в умовах інтенсивного виробничого шуму. Однак у соціальній медицині та охороні праці досі не вирішені питання соціального та юридичного статусу професійно обумовленої патології екстраауральних ефектів від впливу виробничого шуму. Отже, незважаючи на відносно глибоку розробленість багатьох теоретичних проблем виробничого шумового впливу на організм людини, залишаються недостатньо вивченими психосоціальні аспекти проблеми та трактування екстраауральних ефектів.

Професійна нейросенсорна приглухуватість – поступове зниження гостроти слуху, зумовлене тривалим впливом виробничого шуму (переважно високочастотного) формується у фахівців шумонебезпечних виробництв взагалі та шахтарів зокрема. Враховуючи значущість збереження здоров'я фахівців видобувної галузі актуальним є оптимізація системи профілактики порушень слуху в умовах професійної діяльності.

Мета дослідження – аналіз чинників порушень слуху шахтарів в умовах виробничої діяльності.

Методи дослідження: аналіз наукових джерел з проблеми дослідження та медичних карт; інтерв'ю; анкетування; ауодіографічне обстеження, статистична обробка результатів.

Дослідження проведено на базі медичного центру «Євмакс» м. Києва в період 2020-2021р.р.

Втрата слуху у працездатному віці за сучасних умов має надзвичайно високу медико-соціальну значимість. Нейросенсорна приглухуватість професійної етіології посідає перше місце (74,2%) у структурі причин зниження слуху у працездатному віці 57,6% працівників внаслідок впливу шуму не можуть зосередитися на роботі та швидко втомлюються, у 28,1% шум на робочому місці викликає часті головні болі.

Виникнення нейросенсорної приглухуватості супроводжується комплексом психосоціальних факторів, що включають страх працівника бути відстороненим від роботи, соціальний та особистісний дискомфорт внаслідок поступового зниження слуху; небажання чи сором'язливість виглядати «глухим» та негативне ставлення людей у соціальних групах до осіб зі зниженим слухом.

Серед працівників із вперше виявленою нейросенсорною приглухуватістю провідні місця займають особи, пов'язані з роботою при шахтному видобутку корисних копалин, на стаціонарних машинах та механізмах автомобілях та інших самохідних машинах) Середній вік професійних хворих із вперше виявленою нейросенсорною приглухуватістю становив 53,2±4,8 року, середній стаж роботи – 23,4±6,7 років.

У комплексі шкідливих факторів робочого середовища та трудового процесу шахтарів виробничий шум займає друге місце за значущістю після забруднення повітря робочої зони вугільним пилом і поєднується з несприятливими параметрами мікроклімату та високою тяжкістю праці, а також із ризиком для життя, зумовленим високою аварійністю та вибухонебезпечністю. Рівні виробничого шуму на робочих місцях шахтарів- на 18-27 дБА

перевищують гранично допустимий. Поширеність нейросенсорної приглухуватості у шахтарів дозволяє віднести їх за цим показником до групи дуже високого професійного ризику. У шахтарів на розвиток нейросенсорної приглухуватості статистично значуще впливають тяжкість праці та її поєднання з гіпертонічною хворобою (34,5% випадків), що дозволяє розглядати гіпертонічну хворобу на тлі напруженої та важкої праці як професійно обумовлену патологію і може бути обґрунтуванням для надання їй необхідного статусу та супроводу.

У дослідженні здійснено аналіз наукових джерел та експериментальне нейрофізіологічне (аудиологічне) обстеження фахівців видобувної промисловості. З'ясовано чинники та показники тяжкості та напруженості праці шахтарів; уточнено психофізіологічні особливості професійного здоров'я шахтарів; виокремлено напрями організаційно-гігієнічної профілактичної роботи на видобувних підприємствах; охарактеризовано вплив виробничих факторів на зниження слуху; проведено диференційну діагностику професійної нейросенсорної приглухуватості; виявлено особливості ступеневої професійної приглухуватості; розкриті травматичні ушкодження органу слуху у шахтарів після вибуху метану повітряної суміші в підземних виробках.

Узагальнення отриманих матеріалів дослідження зумовило можливість визначення композиції та етапність формування заходів щодо профілактики порушень слуху шахтарів з посиленням оздоровлення.

Профілактика нейросенсорної приглухуватості, її прогресування та розвитку глухоти складається з наступних напрямків: зменшення (перший ступінь приглухуватості) або усунення (другий-третій ступінь) впливу виробничого шуму, вібрації, ототоксичних хімічних речовин.

Практикується застосування масових та індивідуальних засобів захисту: ізоляція джерел шуму, вушні шоломи, антифони, беруші; раціональне працевлаштування з компенсацією відсотка втрати професійної працездатності. Ефективним шляхом вирішення проблеми боротьби з шумом є зниження його рівня в самому джерелі за рахунок зміни технології та конструкції машин, зокрема вдосконалення генераторів вібрації та шуму та технологічних процесів: заміна шумних процесів безшумними, наприклад заміна клепки паянням, кування та штампування обробкою тиском; заміна металу в деяких деталях незвучними матеріалами, застосування віброізоляції, глушників, демпфування, звукоізолюючих кожухів та інші неможливості. Обладнання, що є джерелом підвищеного шуму, встановлюють у спеціальні приміщення, а пульт дистанційного керування розміщують у мал шумному приміщенні. У деяких випадках зниження рівня шуму досягається застосуванням пористих звукопоглинаючих матеріалів, покритих перфорованими листами алюмінію, пластмас. Також необхідне регулярне використання індивідуальних засобів захисту, необхідна наявність, справність та регулярне використання колективних засобів захисту: звукоізольованих кабін, приміщень для персоналу, обладнання та інші.

Медичними протипоказаннями до допуску на роботу, пов'язану з впливом інтенсивного шуму, є наступні захворювання: стійке зниження слуху, хоча б на одне вухо, будь-якої етіології, отосклероз та інші хронічні захворювання вуха із свідомо несприятливим прогнозом, порушення функції вестибулярного апарату та будь-якої етіології, у тому числі хвороба Мен'єра, наркоманії, токсикоманії, у тому числі хронічний алкоголізм, виражена вегетативна дисфункція, гіпертонічна хвороба (усі форми) [25].

Терміни періодичних медичних оглядів встановлюються залежно від інтенсивності шуму. При інтенсивності шуму від 81 до 99 дБ - 1 раз на 24 місяці, 100 дБ і вище - 1 раз на 12 місяців, Перший огляд отоларинголог проводить через 6 місяців після попереднього медичного огляду під час вступу на роботу, пов'язану з впливом інтенсивного шуму. До обов'язкових досліджень при періодичному медичному огляді належать – дослідження шепітної та розмовної мови, тональна аудіометрія, вегетативно-вестибулярні проби. Важливе значення у профілактиці професійної нейросенсорної приглухуватості має оздоровлення

осіб, які контактують з шумом (здорових) в умовах профілакторію, будинки відпочинку, пансіонату та груп здоров'я, виробнича гімнастика, вітамінотерапія, використання захисту часом – виключення надмірно тривалого стажу роботи, контакт з шумом і виключення понаднормових робіт [28]. При направленні на бюро медико-соціальної експертизи, крім рекомендацій з працездатності, також вказують додаткові види допомоги: лікування у сурдолога, слухопротезування, загально зміцнюючі санаторно-курортне лікування.

При початкових ознаках впливу шуму на орган слуху працівник визнається професійно придатним із посиленням заходів профілактики та використанням заходів оздоровлення. Припинення контакту з шумом при початкових ознаках впливу шуму на орган слуху призводить до стабілізації процесу та часткового відновлення гостроти слуху, рідше – до зворотного розвитку неспецифічних змін з боку нервової, серцево-судинної та інших систем. В інших випадках і при нераціональному чи пізньому працевлаштуванні захворювання призводить до зниження загальної та професійної працездатності.

При легкому, помірному і вираженому ступені двосторонньої нейросенсорної приглухуватості працівник з підтвердженим діагнозом професійної нейросенсорної приглухуватості визнається таким, що втратив загальну і професійну працездатність, є непрацездатним у своїй професії, що потребує зміни професійної діяльності та визначення III групи інвалідності з професійного захворювання на період перекваліфікації [23]. За наявності професійної нейросенсорної приглухуватості протипоказана праця з впливом шуму, несприятливих факторів мікро- та макроклімату, вібрації, інших несприятливих виробничих факторів залежно від неспецифічного ураження системи або органу [33].

Список використаних джерел

1. Андрущенко Т. А., Басанець А. В. Виробничі фактори хімічного і фізичного походження у сучасній вугільній промисловості України: їх вплив на розвиток професійно обумовленої патології. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2015. №3(44). С.75–82.
2. Передерій Г. С., Ластков Д. О., Паргас О.В. Удосконалення санітарно-гігієнічного моніторингу впливу умов праці на здоров'я гірників вугільних шахт : монографія. Донецьк : Світ книги, 2012. 319 с.
3. Семеряк О. М., Соловійов О. І. Гігієнічна оцінка умов праці гірників вугільних шахт з професійною патологією від дії загальної вібрації. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2018. № 2 (55). С. 57–67.

ЗАЛЕЖНІСТЬ СПРИЙНЯТТЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ВІД ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УВАГИ УЧНІВ

Шніткова Леся Михайлівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізується залежність сприйняття змісту навчання охорони праці від індивідуальних особливостей уваги учнів. Аналізується методика найбільш повно включити розумові процеси сприйняття, осмислення, запам'ятовування інформації інструктованим у процесі аналізу ключових небезпечних факторів професійної діяльності.

Ключові слова: охорона праці, навчання, сприйняття, увага, запам'ятовування.

Вибірковість індивідуального сприйняття вимог охорони праці до безпечного виконання трудових процесів може бути пояснена його залежністю від рівня уваги учнів, яка характеризується спрямованістю і зосередженістю свідомості на певних вимогах при одночасному відволіканні від інших. Саме в увазі проявляється вибірковість свідомості. Функціями уваги є відбір значущих дій для безпеки праці в галузі швейного виробництва та

ігнорування інших несуттєвих конкуруючих дій, а також регуляція та контроль діяльності сприйняття інформації до її запам'ятовування.

Особливостями уваги під час навчання вимогам безпеки праці при експлуатації швейного обладнання є концентрація уваги на вимогах безпеки, об'єм вимог, які можуть бути охоплені увагою учнів одночасно, перенесення уваги з одних вимог на інші та здатність утримувати у сфері уваги одночасно правові, соціально-економічні, організаційно-технічні, санітарно-гігієнічні і лікувально-профілактичні вимоги безпеки праці.

Дослідження Б. М. Теплова виявили залежність зазначених особливостей уваги від властивостей нервової системи людини, коли має місце дефіцит подразників або наявність додаткових подразників. Недостатність подразників ускладнює осмислення дійсності, призводить до втрати константності сприйняття. Все це засвідчує необхідність певного притоку сигналів із зовнішніх інформаційних джерел для нормального сприйняття інформації про вимоги безпеки праці. Одночасне сприйняття великої кількості вимог безпеки погіршує її точність, обумовлює помилки у відповідях і діях. Це обумовлено фіксованими об'ємами уваги для кожного учня, яка обмежується можливістю одночасного сприйняття декількох незалежних між собою вимог безпеки праці, інформація про які поступає із спеціально організованого навчального середовища.

Сам по собі об'єм уваги мало піддається регулюванню під час навчання охороні праці або тренуванню. Водночас розвивати увагу можна з допомогою прийомів її активізації. Знаходження учителем нових сторін у вивченні вимог безпеки праці забезпечує зміну об'єкту вивчення, чим і підтримує увагу учнів.

Потік навчального матеріалу з основ безпеки праці в галузі швейного виробництва повинен так організовуватися, щоб забезпечувати високий рівень уваги учнів при передачі особливо важливих вимог, щоб акценти на ключових моментах були уважно сприйняті учнівською аудиторією. Для цього спочатку можна викликати в учнів мимовільну увагу неочікуваним подразненням, наприклад яскраво ілюстрованим фактом із практики порушень вимог охорони праці в галузі. Разом з тим слід зазначити, що якщо вчитель видаватиме цю інформацію спокійним, без емоційного забарвлення голосом, то може наступити психологічний ефект звикання і увага учнів не буде реагувати навіть на найбільш гостросюжетні факти з практики порушень вимог охорони праці в галузі.

Далі продуктивнішим буде активізація в учнів довольної уваги, яка характеризується їхніми активними намірами і цілеспрямованими зусиллями волі. Найбільш ефективним навчальним процесом охороні праці можна вважати такий, в якому використовуються всі види уваги.

Виникає питання, на скількох показниках, параметрах по кожній із вимог охорони праці може свідомо утримувати увагу учень? Психологами встановлено, що суб'єкт може охопити одночасно увагою не більше 4–5 незалежних один від одного об'єктів. Тому в навчанні охороні праці доцільно охоплювати увагою учнів три ознаки безпечної трудової діяльності: вид роботи, небезпечні ситуації і способи їх попередження (запобігання). В свою чергу кожна з цих трьох ознак може бути представлена декількома десятками варіантів для обґрунтованого вибору учнями безпечних дій.

Учень під час навчання і перевірки знань вимог охорони праці в галузі швейного виробництва завжди повинен ставитися в умови альтернативного вибору правильних безпечних дій, відчувати на собі імпульси багатоваріантності видів робіт, можливостей виникнення небезпечних ситуацій та дій щодо їх попередження.

В свою чергу вчитель зацікавлений у тому, щоб увага учнівської аудиторії була стійкою упродовж усього часу сприйняття навчального матеріалу. Його завдання донести за мінімум часу максимум інформації про безпечні способи трудової діяльності, викликати до неї інтерес, відповідальне ставлення та закарбувати в свідомості звязки між видами робіт, тими небезпечними ситуаціями, які можуть виникати під час їх виконання та необхідними способами захисту. Саме останнє і свідчитиме про готовність учня до самостійної безпечної навчально-виробничої діяльності.

Багатоваріантна рухомість видів робіт, ситуацій небезпеки і методів захисту привчатиме учня шукати правильні рішення не в статично заданих ситуаціях виробничої діяльності, а переключенням уваги на ряд потенційно можливих виробничих ситуацій. Тут діє правило: об'єкт зору з перебігом часу стає невидимим, об'єкт слуху перестає бути чутним, якщо ми будемо нерухомо спрямовувати на них увагу.

Класичний приклад проведення інструктажу: керівник підрозділу або особа, що допускає до роботи, зачитує працівникам текст інструктажу, які його «уважно» слухають. Рівень сприйняття на слух інформації складає 10-20% від усього обсягу змісту інструктажу. Якщо прийняти за умову, що працівник під час проведення щопіврічних повторних інструктажів засвоює до 20% почутого, можна припустити, що в кращому випадку лише через 2,5 роки ним буде запам'ятований увесь ключовий зміст інструктажу.

У зв'язку з цим виникають ряд питань: як покращити рівень сприйняття працівниками змісту навчання питанням охорони праці, як підвищити повноту включення розумових процесів інструктованих у процес аналізу ключових небезпечних факторів професійної діяльності? Відповіді на ці питання необхідно шукати в напрямку заміни монотонного багатохвилинного і малоефективного читання інструкцій більш ефективними, простими і швидкими засобами.

Закордонний досвід навчання працівників охорони праці дає нам приклад заповнення кожним працівником спеціальних бланків перед тим як стати до роботи. Цей бланк, як засіб забезпечення безпеки працівника, є «Пам'яткою для оцінки ризику» (далі Пам'ятка), що поєднує в собі анкету з цільового інструктажу та персонального допуску на роботу. Заповнюючи всі необхідні розділи бланку Пам'ятки сам працівник залучається до процесу проведення інструктажу шляхом аналізу виробничих ситуацій під час професійної діяльності. Така методика дозволяє найбільш повно включити розумові процеси сприйняття, осмислення, запам'ятовування інформації інструктованим у процесі аналізу ключових небезпечних факторів професійної діяльності.

Підвищенню ефективності навчання працівників питанням охорони праці сприяє персоніфікація та уніфікація інструктажів. У будь-якому виробничому підрозділі проводяться як правило узагальнено-усереднені для всіх працівників первинні, повторні, позапланові і цільові інструктажі, які розкривають загальні заходи безпеки. Але ж обов'язки працівників підрозділу, конкретна робота, якою вони будуть займатися, рівні сприйняття змісту інструктажу різними працівниками можуть відрізнятися. Поза межами тексту узагальнено-усереднених інструктажів залишаються багато питань, неврахування яких може спричинювати аварії, нещасні випадки та професійні захворювання.

Заміна монотонного багатохвилинного і недостатньо ефективного повчального зачитування керівником робіт інструкцій простим і активізуючим мислення працівника тестуванням суттєво спрощує і прискорює процес інструктування.

Працівнику необхідно заповнити Пам'ятку-тест, що містить варіанти відповідей, серед яких потрібно вибрати правильні. Показником готовності працівника до самостійної роботи є навченість без помилок заповнювати Пам'ятку: визначати згідно з дорученою роботою ймовірну небезпеку і вибирати необхідні методи захисту. В разі помилок працівника у заповненні Пам'ятки йому необхідно продовжити вивчення інструкцій з охорони праці на робочому місці. Заповнюючи Пам'ятку під час різних видів інструктажів, працівник засвоїв порядок її заповнення і разом з тим організацію безпечного виконання робіт на дорученій йому ділянці.

Цінність пропонованої методики проведення навчання питанням охорони праці полягає також у можливості уникнення при заповненні працівником Пам'ятки формалізму у проведенні навчання, коли обмежуються лише проставленням підписів.

У процесі діяльності персоналу керівниками, що помічають проблеми безпеки праці здійснюється постійне удосконалення та уніфікація Пам'ятки, доповнюючи її факторами безпеки або заходами захисту, яких бракує. Ті ж пункти Пам'ятки, які не використовувалися певний термін часу доцільно видаляти, що спрощуватиме і

полегшуватиме роботу персоналу з Пам'яткою.

Перевагою Пам'ятки над звичайним інструктажем є прискорення пошуку об'єктивних причин нещасного випадку чи професійного захворювання, що сталися, під час розслідування. У потерпілого при виконанні роботи повинна бути при собі Пам'ятка, яку потім вилучають, аналізують і підшивають до матеріалів розслідування нещасного випадку.

РОЗВИТОК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СКЛАДНИКА ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Шовкова Анна Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті висвітлено поняття інноваційна культура, здоров'язбережувальне освітнє середовище, проаналізовано підходи до здоров'язбережувального складника інноваційної культури. Висвітлено роль здоров'язбережувального складника інноваційної культури як важливої умови успішної реалізації нововведень.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальний аспект, інноваційна культура, заклади професійної освіти.

Актуальність. Загострення територіальних, технологічних та гуманітарних проблем створюють в усьому світі попит на фахівців з високим рівнем інноваційної культури. Перед освітою постає завдання підготовки професіоналів здатних проектувати нові види діяльності та змінювати існуючі галузі, техніку та технології відповідно до вимог часу. Суспільство потребує викладачів, готових до змін в умовах глобальної конкуренції, постійного виникнення нових технологій та геополітичної невизначеності. Ефективність запроваджених нововведень можливе лише за умови використання відповідних знань, умінь, навичок, здатності їх здоров'язбережувального застосування, доречності обраних заходів та високої вмотивованості діяльності. На тлі означених тенденцій розвиток здоров'язбережувального складника інноваційної культури набуває особливої актуальності.

З указаної проблеми існує значна кількість публікацій. Такі науковці як В. Андрущенко, М. Безруких, М. Кудрявцева, Л. Сущенко присвятили свої роботи вивченню питання здоров'я та формування навичок здорового способу життя. О. Антонова, О. Білик, В. Радкевич, Г. Романова дослідили теоретичні основи формування культури здоров'я як складової освітнього процесу. Дослідження у галузі підготовки педагогів до реалізації здоров'язбережувальної діяльності належать Н. Абаскаловій, О. Алексеєвій, О. Бутаковій, Н. Синягіній, Г. Мещеряковій та І. Ніколаєвій.

Отже, наявна значна кількість наукових праць присвячених здоров'язбережувальній компетентності та формуванню здорового способу життя молоді. Водночас відсутній комплексний аналіз розвитку здоров'язбережувального складника інноваційної культури у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Метою публікації є теоретико-методологічне обґрунтування розвитку здоров'язбережувального складника інноваційної культури у майбутніх викладачів закладів професійної освіти.

Інноваційна культура викладача передбачає організацію якісно нового рівня освітнього процесу завдяки використанню новітніх технологій, методів, засобів та форм навчання. Важливо щоб створене освітнє середовище мало здоров'язбережувальний характер.

Здоров'язбереження в контексті освіти – це процес навчання та виховання, що не шкодить здоров'ю учнів, забезпечує сприятливі та безпечні умови перебування в закладі освіти, забезпечує індивідуальну освітню траєкторію дитини, запобігає стресам,

перевантаженню, втомі учасників освітнього процесу і водночас сприяє збереженню й зміцненню їх здоров'я [1].

Під здоров'язбережувальним освітнім середовищем розуміють спеціально організоване освітнє середовище, яке ґрунтується на положеннях збереження і розвитку здоров'я учнів та стимулювання їх фізичного, інтелектуального, психічного та духовного здоров'я [2, с. 116].

У науковій літературі зустрічається два підходи до визначення значення здоров'язбережувального складника інноваційної культури. Обидва з них пов'язані з недопустимістю негативних впливів на учнів в ході педагогічної діяльності. Однак, представники першого підходу розглядають здоров'язбережувальний складник, як змістовий аспект інноваційної культури. З огляду на це, впровадженню будь-яких новацій в освітньому процесі передують значна аналітична робота педагога, під час якої реалізується здоров'язбережувальний складник інноваційної культури.

Перш за все, необхідно переконатися чи відповідає нововведення особливостям психофізіологічного рівня учнів закладу професійної освіти. Педагогу необхідно дати відповідь на такі запитання «Чи розкривається потенціал вихованця?», «Чи забезпечуються первинні базові потреби особистості?», «Чи відбувається самореалізація та самовизначення учня?».

Наступним кроком є аналіз обраного нововведення на відповідність вимогам часу та запитам суспільства. «Чи сприятиме запровадження інновації підготовці фахівця готового до саморозвитку, самовиховання та самоосвіти?», «Чи сприяє вихованню гуманістичної особистості?», «Чи сприяє самопізнанню особистості?».

На третьому етапі необхідно переконатися в реалізації принципу свободовідповідності. Заклад професійної освіти має допомогти кожному учню визначити власну життєву перспективу, усвідомити, що означає бути само здатним, приймати власні життєві рішення, вчинки.

Останнім кроком є аналіз рівня реалізації принципу системності. Це означає, що конструюється функціональна структура і визначається склад елементів та зв'язків впроваджуваного нововведення. Також передбачається залучення всіх ланок освітнього процесу до взаємодії в ході впровадження інновацій.

Відповідно до другого підходу здоров'язбережувальний аспект компетентності розглядається як формування та розвиток відповідних знань, умінь, навичок здоров'язбережувального використання певної компетентності, ціннісних установок, переконань у доцільності дотримання необхідних заходів та обмежень, мотивації до цього [3, с. 32].

Сформованість ціннісно-мотиваційного компоненту є основою здоров'язбережувального аспекту. Він охоплює переконання, ціннісні орієнтації та вмотивованість особистості до збереження та розвитку власного здоров'я.

Система знань з техніки безпеки відображена у когнітивному компоненті. Він включає як знання зі змісту правил безпечної роботи так і навички мінімізації можливих негативних впливів обладнання.

Операційно-діяльнісний компонент охоплює навички використання наявних знань в процесі практичної діяльності.

На нашу думку в умовах закладу професійної освіти здоров'язбережувальний аспект інноваційної культури має поєднувати обидва підходи. Поєднання педагогічної діяльності та фахової підготовки зумовлює особливі вимоги до організації навчального процесу. Пропоновані новації мають не лише розкривати індивідуальні схильності особистості учня, але й забезпечувати формування навичок використання наявних знань з безпечного використання сучасного технічного обладнання.

Висновки. Здоров'язбережувальний аспект є важливим елементом інноваційної культури, оскільки забезпечує безпечність впроваджуваних новацій для всіх учасників освітнього процесу.

Існує два підходи до визначення ролі здоров'язбережувального аспекту інноваційної

культури. Не зважаючи на певні відмінності вони вбачають завданням об'єкту дослідження виявлення та попередження будь-яких негативних впливів на здоров'я учнівської молоді.

З огляду на специфіку освітнього процесу закладів професійної освіти здоров'язбережувальний аспект інноваційної культури має поєднувати обидва підходи. Тому викладач має вміти аналізувати безпечність пропонованих нововведень як для фізичного, так і для ментального здоров'я.

Список використаних джерел

1. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* №1. 2009. С. 69–72.
2. Мехед О. Б. Підготовка майбутніх вчителів біології та основ здоров'я до соціально-педагогічної діяльності з метою популяризації здорового способу життя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. С. 115–119.
3. Носенко Ю., Сухіх А. Здоров'язбережувальний складник ІК-компетентності учнів як важливий елемент здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів у навчальному процесі основної школи. *Нова педагогічна думка*, №2. 2016. С. 30–35.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Шпилька Микола Миколайович

Полтавський державний аграрний університет

Анотація. У статті розглянуто передумови та необхідність формування у молоді культури безпеки життєдіяльності, підходи в освітньому процесі для ефективного отримання знань з питань безпеки.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, загрози, фізичне здоров'я, психічне здоров'я.

Сучасний рівень розвитку людської цивілізації та інформатизація суспільства несуть із собою безліч переваг та благ для життя людини, основними серед яких є загальне підвищення рівня життя, зниження трудового навантаження, зростання обсягу дозвілля і т. п. Аналіз досліджень з проблем безпеки людини та її життя на Землі свідчить, що лише наприкінці попереднього століття людство серйозно задумалося про проблему власного виживання, коли результати його діяльності стали негативно впливати на життя самого людства.

Процеси урбанізації та науково-технічного прогресу практично повністю змінили спосіб життя людей, темп та інформаційна насиченість якого незмірно вища ніж у наших предків. Колосальний приріст наукового і, зокрема, гуманітарного знання у галузі медицини, психології, педагогіки та інших, які призвели не тільки до збільшення тривалості життя, але й позитивним чином впливають на його якість.

Разом з тим, ці переваги не усувають вже існуючих загроз для життя і здоров'я людини, а навіть сприяють їх збільшенню та інтенсифікації. Насамперед, це загрози, пов'язані з фізичним здоров'ям людини, найважливішими серед яких є забезпечення безпеки дорожнього руху, профілактика захворювань, контроль якості продуктів харчування і т. п. Необхідність адекватного протистояння цим загрозам вимагає від сучасної людини спеціальної гуманітарної підготовки в різних областях наук та знань.

Однак у наші дні, поряд із загрозами фізичного характеру, виникають небезпеки і для

психічного здоров'я людини, зумовлені процесами інформації та комунікації. Велика кількість і доступність будь-якої інформації, маніпуляція нею, поряд з надзвичайною легкістю встановлення і розриву міжособистісних контактів призводять до психічних розладів і захворювань, головними з яких є різного роду залежності. Найбільш схильною до цих залежностей є вікова категорія молоді, яка в переважній більшості не має імунітету до психологічного впливу інформації, що викликає спотворене сприйняття світу.

З поняттям доброго фізичного та душевного стану людини тісно пов'язується і його соціальне благополуччя, що визначається як обов'язковий компонент здоров'я в Преамбулі до Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я, прийнятого Міжнародною конференцією охорони здоров'я у 1946 р. Цей загальновизнаний документ актуалізує питання про соціальну безпеку людини, яка може мати як особисту та як суспільну форми.

Таким чином, проблема безпеки не може розглядатися сьогодні лише в рамках якогось одного напрямку, а вимагає комплексного вирішення, що дозволяє забезпечити всебічний захист здоров'я людини. Багатоплановості і різнобічності проблеми забезпечення безпеки здоров'я людини повинні відповідати і способи її вирішення, що характеризуються всеохоплюючим і універсальним значенням.

Одним з таких рішень може стати поняття культури безпеки, що виступає елементом загальної культури людини і сприяє запобіганню загроз здоров'ю. Саме культура безпеки, що включає в себе всю сукупність наявних у людства досягнень у галузі запобігання і протистояння різним загрозам і небезпекам здоров'ю, може сьогодні виступати як головна мета підготовки людини до подальшої безпечної життєдіяльності.

Слід зауважити, що питання становлення та розвитку культури безпеки людини були поставлені в науці порівняно недавно і спочатку були пов'язані з Чорнобильською трагедією, яка переконливо показала життєво необхідну значущість своєчасного та ефективного протистояння різним загрозам. Достатнє наукове та методичне забезпечення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» певною мірою дозволяє сформувати культуру безпеки молоді у рамках навчального процесу.

У той же час доводиться констатувати вкрай незадовільний стан у галузі виховання культури безпеки молодих людей у сфері дозвілля, яке саме при цьому стає ще небезпечнішим у зв'язку з популярністю екстремальних його видів, що зростає. Скейтбординг, сноубординг, рол-лерблейдинг, бейсджампінг і багато інших різновидів екстремальних видів спорту, в силу своєї легкодоступності і незвичайності, поступово починають займати домінуюче становище в дозвіллі молоді. Заради гострих відчуттів підлітки, ризикуючи життям, вибираються на електропотяги. Розплата за кілька зроблених селфі – унаслідок удару струмом або ж від падіння на швидкості – каліцтво. Наслідки можуть бути й набагато трагічнішими – смерть. Щороку кількість жертв так званого зачепінгу лише зростає.

Особливого значення культура безпеки набуває сьогодні під час воєнного стану в країні. Нас оточує безліч небезпек пов'язаних з війною. Це і не розірвані боеприпаси, зруйновані будівлі, артилерійські та ракетні обстріли, можливість застосування ворогом хімічної або ядерної зброї масового ураження і т. д. Все це вимагає більш відповідального ставлення до культури безпеки для збереження життя і здоров'я.

Збільшення руйнівних, інколи незворотніх ситуацій з причин людського фактора виникають через неправильні дії персоналу, що пояснюється низьким рівнем професіоналізму, невмінням ухвалювати оптимальні рішення у складних обставинах, в умовах дефіциту часу та невизначеності результатів [2].

У зв'язку з цим актуальною потребою для безпечного існування сучасного людства є формування культури безпеки та виховання несхильної до надмірного ризику особистості, яка адаптована до адекватних дій у надзвичайних та екстремальних умовах.

Однак рівень вирішення проблеми формування культури безпеки молодого покоління сьогодні залишається все ще недостатнім. Інтенсифікація навантаження інформаційним потоком і соціально-економічним тиском, спричиненим змінами у суспільній діяльності, що

значно впливають на фізичний, психічний стан і розуміння власного соціального стану молоді, також зумовлюють необхідність формування компетенцій у сфері безпеки життя і діяльності та підготовки фахівців, які здатні до прийняття раціональних рішень у повсякденній та професійній діяльності [1].

Для ефективного отримання знань з питань безпеки в організації процесу вищої освіти доцільно реалізовувати такі підходи:

- сприяння усвідомленню студентом себе як особистості, що дозволить забезпечити процес формування знань з безпеки життя і діяльності, а освітньому закладу сформувати позитивну та авторитетну характеристику в освітній галузі;

- усвідомлення студентом необхідності забезпечення власної діяльності під час навчання відносно всіх компонентів освітнього процесу, що також закладе підґрунтя для безпечної життєдіяльності освітньої установи;

- забезпечення відкритості й вільного доступу до інформації про стан освітнього процесу формування у студентів знань з безпеки життя і діяльності;

- формування у студентів самомотивації в освоєнні принципів безпечної життєдіяльності;

- здобуття освіти на умовах взаємної згоди і відповідальності студента, суспільства і держави щодо забезпечення безпечної життєдіяльності всіх учасників освітнього процесу [1].

Отже, формування у молоді свідомого та відповідального ставлення до питань особистої та колективної безпеки, набуття вмінь щодо виявлення та оцінювання потенційних ризиків небезпеки, шляхів попередження та захисту, оперативного реагування та ліквідації наслідків прояву небезпек сприятиме кардинальним змінам щодо впровадження норм соціальних стандартів життя та безпеки в Україні [2].

Список використаних джерел

1. Поліщук О. В., Репінський С. В., Слабкий А. В. Формування компетенцій з безпеки життєдіяльності в студентів вищих навчальних закладів. *Педагогіка безпеки*. 2016. № 1. С. 72–80.
2. Кузьменко О.С. Формування культури безпеки в студентів технічного профілю. *Педагогіка безпеки*. 2016. № 1. С. 67–71.
3. Кобилянська І. М., Кобилянський О. В. Формування у майбутніх фахівців-економістів культури безпеки. *Наукові записки*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. С. 42–49. (Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти ; вип.7; ч.2).
4. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Вип. 8. 2010. С. 149

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ В'ЯЗАНИХ ВИРОБІВ

Шпортюк Сніжана Миколаївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізуються особливості організації безпечних умов праці під час навчання учнів технології виготовлення в'язаних виробів. Розкривається методика навчання учнів правилам техніки безпеки при роботі зі спицями та гачком.

Ключові слова: трудове навчання, ключові компетентності, безпечне життєве середовище, правила безпеки праці, технологія в'язання гачком.

Зміст навчальної програми з трудового навчання орієнтовано на формування в учнів

ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей. У формуванні ключових компетентностей беруть участь усі навчальні предмети, інтегруючи процес навчання навколо них. Кожен предмет, маючи власний компетентнісний потенціал, вносить свій внесок у формування ключових компетентностей, тобто у творення навчального середовища української школи.

Розробкою теорії компетентнісного підходу в освіті займалися та висвітлювали у своїх працях як зарубіжні учені Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелтен, так і вітчизняні – Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Пометун, О. Овчарук, Л. Парашенко, С. Трубочева та інші [1].

Однією із ключових компетентностей, що формують навчальне середовище сучасної української школи є екологічна грамотність і здорове життя. Змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» націлена на формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості в учнів, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

При організації безпечних умов праці під час навчання учнів технології виготовлення в'язаних виробів, необхідно розвивати в учнів: уміння безпечно організувати процес зміни навколишнього середовища для власного здоров'я та безпеки довкілля; вирізнити можливий негативний вплив штучних матеріалів та володіти прийомами їх безпечного застосування; приділяти увагу школярів до шанобливого і економного ставлення до конструкційних матеріалів природного походження; усвідомлення необхідності безпечної організації власної навчально-пізнавальної та проектної діяльності. При формуванні навчальних ресурсів закладено наскрізні змістові лінії проектування та виготовлення виробів з конструкційних матеріалів хімічного походження; а також організація робочого місця під час виконання технологічних операцій, опорядження та оздоблення виробів.

Змістова лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» націлена на формування соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості в учнів, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.

У шкільних навчальних майстернях для успішного навчання учнів мають бути створені всі необхідні гігієнічні умови праці, які забезпечили б правильний розвиток організму і вдосконалення фізичних та психічних якостей [3].

В умовах шкільних навчальних майстерень до особистої гігієни учнів, зокрема до утримання одягу і взуття, а також робочого місця в зразковій чистоті, ставляться особливі вимоги, а саме: для роботи в майстернях учень повинен мати свій особистий робочий одяг, добре припасований за зростом та розмірами тіла; взуття учнів повинно бути вільним, бо тісне взуття не тільки стомлює, а й спричиняє захворювання ніг; у зв'язку з тим, що в навчальних майстернях під час роботи дуже забруднюються руки, необхідно привчити учнів з перших днів занять у майстернях мити руки.

Одяг завжди повинен бути зручним. Частина одягу, що надто щільно прилягають до тіла (туго стягнутий пасок тощо), порушують правильну роботу органів дихання, кровообігу, утруднюють рухи при виконанні роботи, завдають шкоди здоров'ю.

Дуже шкідливо носити забруднений одяг, треба своєчасно прати, провітрювати і просушувати його.

Для занять у навчальних майстернях учні повинні мати робочі халати або комбінезони та робочі берети. Зберігати одяг найкраще в спеціальних гардеробних приміщеннях і шафах.

Для збереження життя і здоров'я учнів, а також для досягнення ними високих результатів праці під час занять, необхідно керуватися основними правилами з безпеки життєдіяльності учнів під час плетіння гачком і в'язання спицями.

Правила безпеки життєдіяльності учнів під час в'язання спицями: до плетіння спицями допускаються учні, які пройшли медичний огляд, спеціальне навчання, первинний

інструктаж, ці знання періодично перевіряються і закріплюються; проведення інструктажу та перевірка знань з питань безпеки життєдіяльності здійснюється в межах навчальної програми і оформляється відповідно в окремому журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, який зберігається в майстерні; зберігайте спиці в спеціальних коробках або футлярах.

Вимоги безпеки перед початком роботи включають такі пункти: перед виконанням ручних робіт ретельно миють руки, щоб не забруднити нитки; одягають спецодяг (косинку, халат, фартух, тощо); уважно і чітко виконують вказівки учителя і тільки ту роботу, яка передбачена; перевіряють справність інструменту, гострі кінці спиць затуплюють; при плетінні робочу коробку з інструментами та пристосуваннями кладуть на стіл праворуч від в'язальних ниток.

Вимоги безпеки під час роботи: під час в'язання спицями потрібно сидіти прямо, не напружуватись і не сутулячись; спиною спиратись на спинку стільця; в'язання тримати на відстані 30-35 см від очей; з метою уникнення поранень під час в'язання спицями бути уважними, не розмахувати спицями, не сідати близько один біля одного. Після закінчення роботи: прибирати нитки та спиці у робочу коробку, футляр або горизонтально розмістити на дні сумки; після закінчення роботи прибрати своє робоче місце; переносити спиці з дому до школи та в зворотному напрямі у коробочці чи футлярі, розмістивши їх горизонтально на дні сумки.

При роботі з гачком також дотримуються правил безпеки життєдіяльності. Загальні положення: до виконання ручних робіт допускаються учні, які пройшли медичний огляд, спеціальне навчання, первинний інструктаж. ці знання періодично перевіряються і закріплюються; проведення інструктажу та перевірка знань з питань безпеки життєдіяльності здійснюється в межах навчальної програми і оформляється відповідно в окремому журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності, який зберігається в майстерні; зберігання гачків в спеціальних коробках або футлярах.

Вимоги безпеки перед початком роботи: перед виконанням ручних робіт учні ретельно миють руки, щоб не забруднити нитки; одягають спецодяг (косинку, халат, фартух, тощо); уважно і чітко виконують вказівки вчителя і тільки ту роботу, яка передбачена; клубки з нитками розміщують в робочих коробках, праворуч – гачки.

перевіряють справність інструменту.

Вимоги безпеки під час роботи: під час плетіння гачком учні повинні сидіти прямо, не напружуватись і не сутулячись; спиратися спиною на спинку стільця; плетіння тримати на відстані 30-35 см від очей; з метою уникнення поранень під час плетіння гачком бути уважними, не розмахуйте ним, не сідайте близько один біля одного; не відводити гачок в бік однокласника; передавати гачок ручкою вперед, тримаючи його за робочу частину; працювати якісним інструментом (не іржавим, не тупим, не зігнутих).

Вимоги безпеки після закінчення роботи: захвати гачки у спеціальну коробку або футляр; нитки покласти у робочу коробку; після закінчення роботи прибрати своє робоче місце.

Таким чином, викладання трудового навчання вимагає від вчителя постійного контролю за дотриманням учнями правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчання їх тільки безпечним прийомам роботи, з ознайомлення з заходами попередження травматизму. Велике значення при цьому має постійний, систематичний контроль за виконанням учнями вимог, що ставляться до них. Вчитель має постійно пам'ятати, що ефективність окремих занять і виконання кожного розділу програми в цілому забезпечується правильно розробленими інструкціями з безпеки праці і навчання.

Список використаних джерел

1. Родніна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Основа, 2006. 94 с.
2. Сохань Л., Єрмакова І., Несен Г. Життєва компетентність особистості: навч.-

метод. посіб. Київ: Богдана, 2003. 520 с.

3. Терещук А. Технологічні та методичні основи сучасного уроку трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2008. № 1. С. 10–13

4. Титаренко В.П. Народні промисли України: навч. посіб. Полтава: Полтавський літератор, 2011. 524 с.

НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИДИ, ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Ярош Анастасія Олександрівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** 24 лютого 2022 року Російська Федерація оголосила війну Україні. За час повномасштабного вторгнення наша держава зазнала неабияких людських і матеріальних втрат. Розуміння небезпеки та способів як зберегти своє життя під час бойових дій є надзвичайно актуальним питанням. У статті досліджено джерела та види небезпечних ситуацій воєнного часу, подано найпростіші рекомендації, що робити у випадку виникнення небезпеки воєнного характеру.*

***Ключові слова:** війна, надзвичайні ситуації воєнного часу, ядерна зброя, хімічна зброя, біологічна зброя.*

Війна – найбільш трагічна сторінка в історії будь-якої держави. За підрахунками учених, за останні чотири тисячоліття людської цивілізації лише близько трьохсот років були відносно мирними. Війни на планеті забрали життя вже понад 4 млрд. людей. Воєнні дії спричиняють чимало ситуацій, які призводять до масштабних руйнувань та загибелі великої кількості населення.

Надзвичайні ситуації воєнного характеру – це ситуації, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, транспортних та інженерних комунікацій тощо [4].

Ми можемо виділити такі основні джерела небезпечних ситуацій воєнного часу:

- використання зброї;
- антисанітарна обстановка під час ведення бойових дій.

Найнебезпечнішим джерелом надзвичайних ситуацій воєнного характеру є зброя. Виокремлюємо такі її види:

- зброя масового ураження (ядерна, хімічна та біологічна);
- звичайна зброя (наприклад, вогнепальна, ракетна, артилерійська тощо);
- засоби радіоелектронної боротьби.

Зброя масового ураження призначена для спричинення великих руйнувань та ураження великої кількості осіб. Найбільш руйнівною є ядерна зброя. Вона характеризується такими бойовими властивостями: раптовість та значний радіус ураження, величезна руйнівна сила, масовість ураження людей і техніки, морально-психологічний вплив [5].

Ядерна зброя має такі фактори ураження:

1. Ударна хвиля (миттєво охоплює людину з усіх боків, може призводити до важких травм: контузія, переломи, струс мозку, розриви внутрішніх органів).
2. Світлове випромінювання (призводить до сліпоти та опіків різного ступеня).
3. Радіаційне ураження місцевості (внаслідок вибуху радіоактивні речовини забруднюють повітря, воду, ліси, споруди та й взагалі всі відкриті предмети).
4. Проникаюча радіація (призводить до опіків, променевої хвороби, смерті; може спричинити онкологічні захворювання, пухлини та генетичні мутації).

5. Електромагнітний імпульс (пошкоджується радіоелектронна та електротехнічна апаратура, транспортні засоби та об'єкти, що використовують електричну енергію).

ДСНС України надає такі рекомендації щодо дій у випадку радіоактивного зараження [3]:

1. Якщо під час ядерного удару ви знаходитесь на вулиці, потрібно негайно знайти укриття і захистити органи дихання найпростішими засобами.

2. Якщо Ви вдома, то необхідно зачинити вікна, двері, заклеїти щілини; продукти харчування і воду помістити у щільно закриту тару.

3. Зібрати «тривожну валізку» (покласти, насамперед, документи, гроші та ліки).

4. Не виходити з приміщення без нагальної потреби; уважно слухати інформацію з офіційних джерел.

5. Провести йодну профілактику (якщо про це заявили органи управління цивільного захисту): прийняти препарат йодид калію або накапати настоянку йоду.

6. При евакуації: використовувати найпростіші засоби захисту, на забрудненій території не сидіти на землі, не торкатися предметів.

Хімічна зброя – це також зброя масового ураження, дія якої базується на використанні бойових токсичних хімічних речовин [5]. Використання хімічною зброєю заборонено Конвенцією про заборону хімічної зброї (1993).

Хімічна зброя за фізіологічної дією на організм буває нервово-паралітичної дії (зарин, зоман), шкірно-наривної (іприт), загальноотруйної (синільна кислота), задушливої (хлор, фосген), подразнювальної (хлорацетофенон) та психологічної дії (Бі-Зет).

Хімічну зброєю найчастіше розповсюджують методом розпилювання за допомогою літаків або ж вибуховими пристроями (авіабомбами, ракетами).

У сучасній історії відомі випадки використання таких хімічних речовин як зарин, іприт, хлор. Наприклад, у Сирії було проведено не менше 50 хімічних атак.

Проблемою хімічних речовин нервово-паралітичної дії, є те, що деякі з них (зокрема, зарин) не мають вираженого запаху чи кольору. Отруйна речовина потрапляє в організм людини через шкіру, слизові оболонки ока та органи дихання.

Симптомами отруєння зарином є міоз (звуження зіниць), задишка, утруднене дихання, біль у грудях, загальна слабкість, блювота, втрата координації, короткочасні судоми [6].

Як діяти під час загрози хімічної атаки [3]:

1. Якщо Ви знаходитесь на вулиці, негайно застосуйте найпростіші засоби захисту органів дихання.

2. Якщо відсутня можливість залишити небезпечну зону, зайдіть у найближче приміщення.

3. Із зони хімічного зараження необхідно йти у бік, перпендикулярний напрямку вітру, та обходити тунелі, яри, лощини.

4. Вийшовши із зони зараження, потрібно зняти верхній одяг, ретельно вимити очі, ніс, рот, за можливості прийняти душ.

5. Якщо Ви вдома, вимкніть газ і електропостачання, надійно загерметизуйте приміщення, не вмикайте кондиціонер.

6. Підготуйте «тривожну валізу», запаси питної води та продуктів харчування у герметичному пакуванні.

7. Дізнайтеся достовірну інформацію з офіційних джерел.

Біологічна зброя – це зброя масового ураження, вражаючи дія якої ґрунтується на використанні інфекційних властивостей біологічних речовин [5].

Біологічна зброя може викликати такі інфекційні захворювання: чума, сибірка, холера, туляремія, натуральна віспа, ботулізм тощо.

Штами різних хвороботворних бактерій прищеплюються гризунам, комахам, рослинам для викликання епідемій. При перших ознаках біологічної атаки оголошується карантин, проводиться дезінфекція місць зараження, дератизація.

Звичайна зброя теж загрожує життю і здоров'ю людини. Є багато видів, які можуть

нашкодити мирному населенню. Так, сьогодні вся територія України перебуває під загрозою ракетних ударів. Населені пункти, які знаходяться на лінії фронту, постійно піддаються обстрілам артилерії. Щоб убезпечити себе, дотримуйтеся таких загальних правил [3]:

1. Не нехуйте сигналами «повітряної тривоги».
2. Якщо Ви потрапили у перестрілку на вулиці, то одразу ж лягте і озирніться, щоб вибрати найближче укриття і пробратись до нього, не піднімаючись у повний зріст (будь-яке мінімальне заглиблення або високий бордюр).
3. За першої нагоди сховайтеся у метро, підземному переході або підвалі найближчого будинку.
4. Якщо ви вдома, то почувши стрілянину, не підходьте до вікон, вимкніть світло у кімнатах.
5. Дотримуйтеся правила «двох стін» або ж заховайтеся у ванній кімнаті (попередньо необхідно зняти дзеркало та перекрити воду).

Ще одне джерело небезпеки – антисанітарна обстановка. До цього призводить перебої у роботі комунальних служб (відсутність водопостачання, електроенергії), нестача медичних препаратів, відсутність повноцінного медичного обслуговування. Крім того, у зоні активних бойових дій на вулицях може знаходитись велика кількість трупів. Тварини, маючи контакт із тілами, можуть стати переносниками інфекцій [2].

При небезпеці інтенсивних бойових дій бажано завчасно зробити запас питної та технічної води, необхідних медикаментів, засобів гігієни, продуктів харчування тривалого зберігання.

Таким чином, слід пам'ятати, що війна завжди призводить до численних людських жертв. Завдання кожної людини – зберегти своє життя і здоров'я. Не можна нехувати сигналами «повітряної тривоги», завчасно варто ознайомитися із правилами поведінки під час надзвичайних ситуацій воєнного характеру, підготувати «тривожну валізу». Під час небезпеки не піддавайтеся паніці, інформацію отримуйте із надійних джерел.

Список використаних джерел

1. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Запарний В. В. *Безпека життєдіяльності*: навч. посіб. За ред. Є. П. Желібо. 6-е вид. К.: Каравела, 2008. 344 с.
2. Надзвичайні ситуації воєнного часу: види та джерела виникнення. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/ecology/21278/>
3. Осипенко С. І., Ткач О. В. *Захист і самопоміч у надзвичайних ситуаціях*: посібник для самостійного вивчення населенням способів захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення. Київ : ДСНС України, 2019. 48 с.
4. Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.1998 № 1099 [Електронний ресурс]. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1099-98>.
5. Собакарь А. О., Казначеев Д. Г., Поливанюк В. Д., Бойко О. І. *Цивільний захист у схемах*: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 144 с.
6. Стеблюк М. І. *Цивільна оборона*: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2004. 490 с.

НАШІ АВТОРИ

Авдєєва Олена Миколаївна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Білик Алла Василівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Близнюк Микола Миколайович – професор кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук

Борисевич Яна Юрївна – студентка навчально-наукового інституту механічної інженерії транспорту та природничих наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Вакуленко Надія Вікторівна – аспірантка кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Варданія Олена Олександрівна – вчителька образотворчого мистецтва і художньої культури Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради

Вікторова Поліна Євгенівна – аспірантка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Володченкова Наталія Валеріївна – доцентка кафедри екології та економіки довкілля ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», кандидатка технічних наук

Гайдук Яна Павлівна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Геленко Антоніна Олександрівна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Герашенко Сергій Миколайович – начальник Кременчуцького районного управління ДСНС України в Полтавській області, полковник

Глуценко Дарія Юрївна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Година Ольга Володимирівна – майстер виробничого навчання факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Горбань Інна Володимирівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Горда Катерина Андріївна – магістрантка факультету фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гриценко Лариса Олександрівна – доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка педагогічних наук

Гурин Наталія Володимирівна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дебре Віктор Сергійович – студент факультету інформаційних технологій та менеджменту Харківського національного університету радіоелектроніки

Дерев'янка Тетяна Василівна – доцентка кафедри мікробіології, вірусології та імунології Полтавського державного медичного університету, кандидатка біологічних наук

Дмитренко Віта Іванівна – старший викладач кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка історичних наук

Дмитренко Віталій Анатолійович – доцент кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат історичних наук

Дрожжана Ольга Урешівна – старший викладач кафедри безпеки життєдіяльності Полтавського державного аграрного університету

Дубік Наталія Павлівна – вчителька трудового навчання Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради

Дядюн Людмила Михайлівна – майстер виробничого навчання кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Звягольська Ірина Миколаївна – доцентка кафедри мікробіології, вірусології та імунології Полтавського державного медичного університету, кандидатка біологічних наук

Зелений Богдан Романович – студент факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Землянська Олена Василівна – старший викладач кафедри охорони праці, промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Іванова Тетяна Сергіївна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ільченко Олена Юріївна – професорка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, докторка педагогічних наук

Калязін Юрій Володимирович – доцент кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат технічних наук

Карасьова Світлана Василівна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Каун Владислав Володимирович – вчитель математики ліцею № 31 Полтавської міської ради

Качинська Наталія Федорівна – старший викладач кафедри охорони праці промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Кісь Алла Володимирівна – аспірантка кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кобзуненко Тетяна Миронівна – магістрантка факультету фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ковтун Андрій Іванович – старший викладач кафедри охорони праці, промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кандидат технічних наук

Ковтун Максим Андрійович – студент Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Колінченко Сергій Олександрович – магістрант факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кондель Володимир Миколайович – доцент кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат технічних наук

Конєва Тетяна Михайлівна – доцентка кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка філологічних наук

Коробка Дарина Сергіївна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кравець Ольга Антонівна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кружилко Олег Євгенович – професор кафедри екології та економіки довкілля ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», доктор технічних наук,

професор

Кудря Оксана Володимирівна – завідувачка кафедри виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Кулько Ліна Олександрівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лановенко Андрій Віталійович – студент факультет прикладної математики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Лепенко Григорій Олександрович – професор кафедри технології та засоби механізації аграрного виробництва Полтавського державного аграрного університету, кандидат технічних наук

Лепенко Тарас Григорович – завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Полтавського державного аграрного університету, кандидат технічних наук, доцент

Лобода Дмитро Олександрович – начальник навчально-методичного відділу, старший викладач кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор філософії

Лук'яненко Олександр Вікторович – завідувач кафедри культурології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор історичних наук, доцент

Луньова Тетяна Володимирівна – доцентка кафедри англійської та німецької філології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка філологічних наук

Майстренко Володимир Володимирович – доцент кафедри екології та економіки довкілля ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА», кандидат технічних наук

Макаренко Валентина Валеріївна – магістрантка психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Макарова Жанна Валеріївна – магістрантка психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Макарчук Тетяна Олегівна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Медведева Анастасія Максимівна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Михайленко Наталія Григорівна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мітюк Людмила Олексіївна – доцентка кафедри охорони праці промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кандидатка технічних наук

Момот Олена Олегівна – завідувачка кафедри теоретико-методичних основ викладання спортивних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, докторка педагогічних наук, професорка

Нагаль Тетяна Сергіївна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Нагорна Наталія Олександрівна – майстер виробничого навчання технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка педагогічних наук

Нестеренко Олександр Сергійович – студент факультету початкової, технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Нечипоренко Інна Олександрівна – майстер виробничого навчання кафедри

виробничо-інформаційних технологій та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Огуй Євгеній Віталійович – магістр професійної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Опара Надія Миколаївна – доцентка кафедри безпека життєдіяльності Полтавського державного аграрного університету, кандидатка сільськогосподарських наук технічних наук

Орлова Наталія Станіславівна – асистентка кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка педагогічних наук

Паліївець Роман Ілліч – аспірант кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Перехрест Софія Олегівна – студентка факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Пилипенко Олександра Анатоліївна – магістрантка факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пилипенко Сергій Володимирович – завідувач кафедри біології та основ здоров'я людини Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор біологічних наук, професор

Поліщук Іра Анатоліївна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Полукаров Олексій Ігорович – доцент кафедри охорони праці, промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кандидат технічних наук

Полукаров Юрій Олексійович – доцент кафедри охорони праці промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кандидат технічних наук

Полянська Валентина Павлівна – доцентка кафедри мікробіології, вірусології та імунології Полтавського державного медичного університету, кандидатка біологічних наук

Праховнік Наталія Артурівна – доцентка кафедри охорони праці, промислової та цивільної безпеки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кандидатка технічних наук

Приходько Оксана Михайлівна – магістрантка фізико-математичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Продан Катерина Сергіївна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Проценко Тетяна Валеріївна – студентка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Прусова Маріанна Олександрівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пуляк Анастасія Ігорівна – магістрантка фізико-математичного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Пуляк Ольга Василівна – доцентка кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності факультету математики, природничих наук та технологій Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидатка педагогічних наук

Рись Оксана Олександрівна – аспірантка кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Саввід Альона Вікторівна – магістрантка факультету технологій та дизайну

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сожоконь Олена Анатоліївна – доцентка кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка педагогічних наук

Срібна Юлія Анатоліївна – доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка педагогічних наук

Стещенко Володимир Васильович – професор кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний доктор педагогічних наук

Сухомлин Владислав Петрович – доцент кафедри загальної фізики і математики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат фізико-математичних наук

Титаренко Валентина Петрівна – декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, докторка педагогічних наук, професорка

Титаренко Ігор Валерійович – магістрант факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко Ольга Олександрівна – доцентка кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидатка сільськогосподарських наук

Тихоненко Марина Миколаївна – магістрантка факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ткачук Андрій Іванович – доцент кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат технічних наук

Усенко Олена Анатоліївна – аспірантка кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Фіялова Анастасія Василівна – магістрантка психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Хімінець Віталій Євгенійович – магістрант групи природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Хорольський Олексій Вікторович – доцент кафедри загальної фізики і математики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кандидат фізико-математичних наук

Цимбалюк Олена Вікторівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Цина Андрій Юрійович – завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук, професор

Цись Леонід Миколайович – магістрант факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ціватий Вячеслав Григорович – доцент кафедри світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук

Ченчева Ольга Олександрівна – доцентка кафедри цивільної безпеки, охорони праці, геодезії та землеустрою Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидатка технічних наук

Шаравар Марина Євгенівна – магістрантка природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шмалей Світлана Вікторівна – завідувача кафедрою цивільного захисту населення

та безпеки життєдіяльності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, докторка педагогічних наук, професорка

Шніткова Леся Михайлівна – магістрантка факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шовкова Анна Олександрівна – аспірантка кафедри основ виробництва та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шпилька Микола Миколайович – доцент кафедри безпеки життєдіяльності Полтавського державного аграрного університету, кандидат технічних наук

Шпортюк Сніжана Миколаївна – завідувач навчальної лабораторії кафедри виробничо-інформаційних технологій факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ярош Анастасія Олександрівна – магістранта факультету філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ПЕРЕДМОВА	3
<i>Авдєєва О. М.</i>	
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ТЕХНОГЕННИХ НЕБЕЗПЕК	4
<i>Білик А. В.</i>	
БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	7
<i>Близнюк М. М.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В ЕХОПУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	9
<i>Вакуленко Н. В.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ УЧНІВ ВИГОТОВЛЕННЮ ВИШИТИХ ВИРОБІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ	14
<i>Варданія О. О.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПРАЦІ ШКОЛЯРІВ ПРИ ОПАНУВАННІ МИСТЕЦЬКОЇ ТЕХНІКИ «БАТИК»	16
<i>Вікторова П. Є., Цина А. Ю.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	19
<i>Гайдук Я. П.</i>	
БЕЗПЕЧНІ ПРИЙОМИ РОБОТИ З ІНСТРУМЕНТАМИ ТА ПРИСТОСУВАННЯМИ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ШТУЧНИХ КВІТІВ З РІЗНИХ КОНСТРУКЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ	22
<i>Геленко А. О.</i>	
ПРОБЛЕМА ПОШИРЕННЯ ФЕЙКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ..	24
<i>Глуценко Д. Ю.</i>	
АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ КОМФОРТНОГО СЕРЕДОВИЩА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ	27
<i>Година О. В.</i>	
ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПРИ ОБРОБЦІ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ	30
<i>Горбань І. В.</i>	
ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	33
<i>Горда К. А.</i>	
ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА НА УРОКАХ ІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» У СЕРЕДНЬЙ ШКОЛІ	36
<i>Гриценко Л. О.</i>	
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПИТАННЯМ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ВИСТАВКОВИХ ПРИМІЩЕНЬ В РАМКАХ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ОСНОВИ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»	39
<i>Гурин Н. В.</i>	
ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАЦІ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ АКАДЕМІКА Д. ТХОРЖЕВСЬКОГО	43
<i>Дебре В. С.</i>	
CRYPTOCURRENCIES IMPACT ON BUSINESS TRANSACTION SECURITY	44
<i>Дерев'янка Т. В., Звягольська І. М., Полянська В. П.</i>	
ЗАГРОЗА ПОШИРЕННЮ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ В РЕАЛІЯХ ВІЙСЬКОВОГО СЬОГОДЕННЯ: МІКРОБІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	47
<i>Дмитренко В. А., Дмитренко В. І.</i>	
ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ	49
<i>Дрожжана О. У.</i>	
СТРЕС ТА БЕЗПЕКА НА РОБОЧОМУ МІСЦІ	52
<i>Дубик Н. П.</i>	
ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ	55
<i>Дядюн Л. М.</i>	
ВПЛИВ ІНФРАЧЕРВОНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ	56
<i>Зелений Б. Р.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	59

<i>Землянська О. В., Праховнік Н. А., Ковтун А. І., Ковтун М. А.</i>	
БЕЗПЕКА В ІНТЕРНЕТІ ТА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ.....	62
<i>Іванова Т. С.</i>	
ПРОБЛЕМИ ОСВІТЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРИМІЩЕНЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ.....	64
<i>Льченко О. Ю.</i>	
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЯК ОСНОВА ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ.....	66
<i>Калязін Ю. В.</i>	
РОЛЬ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРАЦЕОХОРОННОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	69
<i>Карасьова С. В.</i>	
ПРИЙОМИ БЕЗПЕЧНОЇ ПРАЦІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	71
<i>Каун В. В.</i>	
ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....	73
<i>Кобзуненко Т. М.</i>	
ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	75
<i>Колінченко С. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ШЛЯХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	78
<i>Кондель В. М.</i>	
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПРАЦЕОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ.....	80
<i>Конєва Т. М.</i>	
ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ (БЕЗПЕКОЗНАВСТВО, ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА).....	84
<i>Коробка Д. С.</i>	
НАВЧАННЯ УЧНІВ БЕЗПЕЧНІЙ ПРАЦІ ПІД ЧАС РОБОТИ З ТЕКСТИЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ.....	88
<i>Кравець О. А.</i>	
ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ.....	90
<i>Кружилко О. Є., Майстренко В. В., Володченко Н. В., Полукarov О. І.</i>	
БАЗОВІ ПІДХОДИ ДО ПОВУДОВИ СИСТЕМИ МОНИТОРИНГУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ.....	92
<i>Кудря О. В.</i>	
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ «ОСНОВИ ВИРОБНИЧОЇ БЕЗПЕКИ У МАЙСТЕРНЯХ».....	94
<i>Кулько Л. О.</i>	
СТАН ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ.....	96
<i>Лапенко Т. Г., Лапенко Г. О.</i>	
НОВІ ФОРМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ.....	98
<i>Лобода Д. О.</i>	
ВІКТИМБЛЕЙМІНГ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІЗ КЕЙСІВ І МЕТОДИКА ПОДОЛАННЯ.....	100
<i>Лук'яненко О. В., Дмитренко В. А.</i>	
ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА ЦИВІЛЬНОМУ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД.....	103
<i>Луцьова Т. В.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ПОПУЛЯРНИХ АНГЛОМОВНИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВИТОГЛЯДУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	107
<i>Макаренко В. В.</i>	
МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У СТРУКТУРІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	109
<i>Макарова Ж. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ.....	111

<i>Макарчук Т. О.</i>	
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІД ЧАС РОБОТИ ЗА КОМП'ЮТЕРОМ.....	114
<i>Медведєва А. М.</i>	
ЕРГОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА.....	117
<i>Михайленко Н. Г.</i>	
ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКОЗНАВСТВА В ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	119
<i>Момот О. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	122
<i>Нагаль Т. С.</i>	
МЕДИКО-ФІЗІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЯК ОСОБЛИВІСТЬ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	124
<i>Нагорна Н. О.</i>	
ВПЛИВ ЗД ДРУКУ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ.....	126
<i>Нечипоренко І. О.</i>	
ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ТА САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНІ ВИМОГИ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ДЕКОРАТИВНИХ ВИРОБІВ.....	129
<i>Огуй Є. В.</i>	
ОСНОВИ РАЦІОНАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	131
<i>Опара Н. М.</i>	
НЕБЕЗПЕКА ЗАСТОСУВАННЯ АМІАКУ І ХЛОРУ У ЯКОСТІ ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ.....	134
<i>Орлова Н. С.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ СЕРЕДОВИЩА.....	136
<i>Палівець Р. І., Пилипенко С.В.</i>	
ВПЛИВ ФАКТОРІВ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА МІКРОБІОМ ЛЮДИНИ І РОЗВИТОК РОЗСІЯНОГО СКЛЕРОЗУ.....	140
<i>Перехрест С. О.</i>	
ВІДОБРАЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИРОБНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕКОМАРКУВАННЯ.....	143
<i>Пилипенко О. А.</i>	
ПОРТФОЛІО З ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ.....	145
<i>Поліщук І. А.</i>	
БЕЗПЕЧНІ ПРИЙОМИ РОБОТИ З ОВЕРЛОКОМ ПРИ ОБРОБЦІ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ.....	147
<i>Полукаров О. І., Полукаров Ю. О.</i>	
ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗІ СФЕРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	149
<i>Полукаров Ю. О., Мітюк Л. О., Качинська Н. Ф., Лановенко А. В</i>	
СПЕЦИФІКА ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	153
<i>Приходько О. М.</i>	
ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ МЕШКАНЦІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ.....	156
<i>Продан К. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ СВІДОМОСТІ ЛЮДСТВА ШЛЯХОМ ВІДМОВИ ВІД ПЕРЕВИРОБНИЦТВА ОДЯГУ.....	158
<i>Проценко Т. В.</i>	
ВИМОГИ ДО БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ПРИ РОБОТІ ЗІ ШВЕЙНИМ ОБЛАДНАННЯМ.....	160
<i>Прусова М. О.</i>	
ВАЖЛИВІСТЬ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ.....	161
<i>Пуляк О. В., Пуляк А. І.</i>	
ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНИХ М'ЯКИХ НАВИЧОК ДЛЯ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ.....	164
<i>Рись О. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗНАНЬ З ТЕХНОЛОГІЇ МАЛЯРНИХ РОБІТ ТА ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ПРИ ЇХ ВИКОНАННІ.....	167

<i>Савдід А. В.</i>	
ВІДОБРАЖЕННЯ ТЕМИ ЕКОЛОГІЇ У СТВОРЕННІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ЕКОКУЛЬТУРНОГО ПЛАКАТУ.....	170
<i>Согоконь О. А.</i>	
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ЗВО ПОЛТАВЩИНИ....	172
<i>Срібна Ю. А.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ГОЛОВНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	175
<i>Стешенко В. В., Нестеренко О. С.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ УКРАЇНИ.....	178
<i>Сухомлин В. П., Хорольський О. В.</i>	
ОСНОВИ ЖИТТЯ.....	180
<i>Титаренко В. П., Кісь А. В.</i>	
НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ БЕЗПЕЧНИМ ПРИЙОМАМ ПРАЦІ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ КИЛИМОВИХ ВИРОБІВ.....	181
<i>Титаренко І. В.</i>	
БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – ОСНОВНА СКЛАДОВА НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА.....	183
<i>Титаренко О. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЦТВА».....	187
<i>Тихоненко М. М.</i>	
ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	188
<i>Ткачук А. І.</i>	
СУЧАСНА ЯДЕРНА ЗБРОЯ МАСОВОГО УРАЖЕННЯ ЯК НАЙБІЛЬША ГЛОБАЛЬНА ЗАГРОЗА ЦИВІЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ НАСЕЛЕННЯ.....	192
<i>Усенко О. А.</i>	
БЕЗПЕЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ДИЗАЙНУ.....	196
<i>Фіялова А. В.</i>	
ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ.....	198
<i>Хіминець В. Є.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	200
<i>Цимбалюк О. В.</i>	
ЗМІНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ З ОХОРОНИ ПРАЦІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ....	204
<i>Цись Л. М.</i>	
ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОРІЧЧЯ.....	206
<i>Ціватий В. Г.</i>	
ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІЯЛЬНОСТІ ІНДИВІДУМА ТА ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВИТОУСТРОЇ ХХІ СТОЛІТТЯ: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ, ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ, ДІАСПОРАЛЬНИЙ І КОМУНІКАТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ДИСКУРСИ.....	207
<i>Ченчева О. О., Борисевич Я. Ю., Геращенко С. М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ НАВИЧКАМ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ.....	211
<i>Шаравар М. Є.</i>	
ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	214
<i>Шмалей С. В.</i>	
АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНИХ ПОРУШЕНЬ СЛУХУ У ШАХТАРІВ.....	217
<i>Шніткова Л. С.</i>	
ЗАЛЕЖНІСТЬ СПРИЙНЯТТЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ВІД ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УВАГИ УЧНІВ.....	219
<i>Шовкова А. О.</i>	
РОЗВИТОК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СКЛАДНИКА ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	222

<i>Шпилька М. М.</i>	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	224
<i>Шпортюк С. М.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ В'ЯЗАНИХ ВИРОБІВ.....	226
<i>Ярош А. О.</i>	
НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИДИ, ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ.....	229
НАШІ АВТОРИ.....	232
ЗМІСТ.....	238

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Збірник наукових праць

Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та
охорони праці

(Полтава, 28 квітня 2022 року)